

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Diplomová práce

Vliv imigrační a integrační politiky na podmínky života cizinců ze třetích zemí žijících v České republice

Vedoucí práce: RSDr. Ján Mišovič, CSc.
Autor práce: Bc. Barbora Zelenková
Studijní obor: Etika v sociální práci
Forma studia: kombinovaná
Ročník: 3.

2013

Diplomová práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské (diplomové) práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Dne 7. 4. 2013

.....

Děkuji vedoucímu diplomové práce RSDr. Jánů Mišovičovi, CSc., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Děkuji konzultantovi etického obsahu práce PhDr. Romanu Míčkovì, ThD., za cenné rady, připomínky a konzultace etického obsahu práce.

OBSAH

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 MIGRACE	8
1.1 Definice migrace a souvisejících pojmů, typy migrace	8
1.2 Příčiny migrace	11
1.2.1 Fáze migrace	13
1.2.2 Teorie migrace.....	14
1.3 Dopady migrace	17
1.3.1 Ekonomické dopady	18
1.3.1.1 Pracovní migrace v České republice	23
1.3.1.2 Nelegální migrace v České republice.....	27
1.3.2 Demografické dopady	28
1.3.3 Sociální dopady	31
2 MIGRAČNÍ POLITIKA	37
2.1 Normativní východiska migračních politik.....	37
2.2 Vývoj migrační a azylové politiky České republiky.....	38
2.2.1 Migrační politika	38
2.2.2 Azylová politika	42
3 INTEGRACE A INTEGRAČNÍ POLITIKA	45
3.1 Integrace jako proces adaptace	45
3.2 Současné modely integrace	47
3.3 Vývoj integrační politiky České republiky	49
4 ŽIVOTNÍ PODMÍNKY CIZINCŮ V ČESKÉ REPUBLICĚ	52
4.1 Cizinci v ČR.....	52
4.2 Postavení na trhu práce	57

4.3	Přístup k bydlení.....	60
4.4	Sociální a zdravotní zabezpečení.....	62
4.5	Občanství.....	67
5	POHLED KŘESŤANSKÉ SOCIÁLNÍ ETIKY NA TÉMA MIGRACE A IMIGRAČNÍ POLITIKY	71
5.1	Vztah k cizincům v reflexi biblických textů.....	71
5.1.1	Pojetí cizinců ve Starém a Novém zákoně.....	72
5.2	Principy křesťanské sociální etiky ve vztahu k otázce migrace a imigrační politiky.....	73
5.3	Migrace a právo na přistěhování v reflexi katolické sociální nauky a církevních dokumentů 20. století	75
5.4	Podněty pro současnou imigrační politiku	76
	PRAKTICKÁ ČÁST	78
6	VÝZKUM.....	78
6.1	Hlavní výzkumná otázka a cíl výzkumu.....	78
6.2	Výzkumná metoda.....	79
6.3	Výzkumný vzorek.....	80
6.4	Stručná charakteristika respondentů výzkumu ze skupiny cizinců	81
6.5	Analýza rozhovorů	84
6.5.1	Situace v zemích původu a důvody k emigraci	84
6.5.2	Informovanost o ČR před emigrací ze země původu	85
6.5.3	Podmínky získání pobytového oprávnění.....	85
6.5.4	Jednání s úřady po příjezdu do ČR	86
6.5.5	Znalost českého jazyka po příjezdu do ČR.....	87
6.5.6	Zajištění bydlení po příjezdu do ČR.....	88
6.5.7	Hledání práce po příjezdu do ČR.....	89
6.5.8	Přístup majoritní společnosti po příchodu do ČR.....	89
6.5.9	Socio-kulturní orientace respondentů po příchodu do ČR.....	90

6.5.10	Změny v integraci respondentů v průběhu jejich života v ČR.....	90
6.5.11	Analýza rozhovorů se zaměstnavateli	94
6.5.12	Analýza rozhovorů s orgány státní správy	96
6.6	Diskuse.....	99
	Seznam literatury.....	105
	Seznam zkratk	110
	Seznam příloh.....	112
	Příloha I	113
	Příloha II.....	115
	Příloha III.	126
	Příloha IV.	128
	Příloha V.	129
	Příloha VI.	130
	Příloha VII.....	131
	Příloha VIII.	141
	Příloha IX.	147
	Příloha X.	155

ÚVOD

Téma mé diplomové práce je v současnosti jedno z nejpálčivěji diskutovaných témat na národní i mezinárodní úrovni, neboť se jedná o téma související s aktuálními migračními trendy a na ně reagujícími a navazujícími opatřeními v podobě národních imigračních a integračních politik různých států světa, Českou republiku nevyjímaje.

Jako pracovnice neziskové organizace, která se zabývá právě pomocí přistěhovalcům v České republice, se o problematiku migrace a integrace cizinců a faktory působící na jejich život velmi zajímám. Každý den se ve své práci setkávám s různými osudy těchto cizinců, který si vybrali Českou republiku jako své dočasné nebo stálé útočiště a pokouší se zde někdy více, někdy méně úspěšně zajistit své rodině živobytí a budovat si nový život v novém prostředí. Z praxe vím, že zejména cizinci pocházející ze třetích zemí mají v České republice mnohem složitější podmínky pro svůj život, které jim určuje podoba imigrační a integrační politiky České republiky. Proto bych se ve své práci ráda zaměřila na problematiku života právě cizinců ze třetích zemí.

Cílem práce je zjistit, jaké dopady má podoba imigrační a integrační politiky na podmínky života cizinců ze třetích zemí žijících v České republice.

Práce je členěná do šesti kapitol. První kapitola definuje související pojmy a typy migrace. Druhá kapitola se podrobněji zabývá imigrační politikou a jejími dopady na každodenní život migrantů i většinové populace České republiky. Třetí kapitola pak reflektuje integraci a integrační politiku státu vůči cizincům. Čtvrtá kapitola se zabývá životními podmínkami cizinců v České republice, jejich postavením na pracovním trhu a sociálním zabezpečením. Vzhledem k tomu, že na problematiku cizinců v České republice je zpravidla nahlíženo převážně pragmatickou optikou ekonomických přínosů či ztrát, velmi zajímavý pohled na migraci a migrační politiku nabízí pojetí a přístupy křesťanské sociální etiky, kterému je věnována pátá kapitola práce.

Šestá kapitola je věnována časově nejnáročnější fázi celé práce a tou je výzkum, jeho analýza a prezentace zjištěných výsledků. Hlavní výzkumnou otázkou práce je „Jaký dopad má podoba imigrační a integrační politiky na podmínky života cizinců žijících v České republice?“ Byla použita metoda kvalitativního výzkumu. Byli osloveni cizinci, pracovníci orgánů státní správy i zaměstnavatelé, kteří cizince zaměstnávají a aktivně tak mají podíl na úspěšné integraci cizinců do české společnosti.

TEORETICKÁ ČÁST

1 MIGRACE

1.1 Definice migrace a souvisejících pojmů, typy migrace

Dříve než se v této kapitole budu věnovat popisu fenoménu migrace osob, pokusím se nejprve definovat nejčastější pojmy, které s migrací obyvatel úzce souvisí a jsou proto pro vzhled do tématu migrace nezbytné.

Pojem **migrace** pocházející z latinského slova *migratio* (stěhování, přestěhování) vyjadřuje prostorové přemístování osob přes libovolné hranice spojené se změnou místa bydliště na dobu kratší, delší či natrvalo. Pojem migrace vyjadřuje mobilitu lidí.¹ **Mobilita** (hybnost) je nejobecnějším pojmem při studiu prostorových pohybů. Zahrnuje všechny typy přesunu osob, včetně přesunů přechodných, pohybů s různou periodicitou, za různým účelem, v různých směrech a na různé vzdálenosti. Migrace je pojem mnohem užší a týká se trvalé změny pobytu, tj. změny (stálého, obvyklého) bydliště. Specifickou formou prostorové mobility obyvatelstva je **sezónní migrace** (prostorové pohyby například zemědělských dělníků s postupující sklizní v některých státech) a tzv. **kyvadlová migrace** (pravidelná denní či týdenní dojíždka a vyjíždka za zaměstnáním). Hlavní součástí kyvadlové migrace je **pracovní migrace** jako pravidelně se opakující pohyb (denní nebo týdenní) mezi bydlištěm a pracovištěm. Pracovní migrace tvoří také podstatnou součást sezónní migrace, přičemž přesuny obyvatel v rámci pracovní migrace se v převážné míře omezují na příhraniční oblasti. Výrazným motivem pro tuto **přeshraniční migraci** bývají nejčastěji rozdíly v životní úrovni dvou sousedních zemí.² Migrace jakožto přesun jednotlivců i skupin v prostoru je spolu s porodností a úmrtností klíčovým prvkem v procesu populačního vývoje a výrazně ovlivňuje společenské a kulturní změny obyvatel na všech úrovních. Intenzita migrace se zvyšuje spolu s ekonomickým rozvojem zemí. Pojem **mezinárodní migrace** zahrnuje pohyb jednotlivců i skupin osob mezi územími jednotlivých zemí světa. Migrace může být **krátkodobá, dlouhodobá, trvalá i opakovaná (cirkulární)**.³ Opakem mezinárodní

¹ Srov. *Velký sociologický slovník*, s. 627

² Srov. ROLNÝ, I., LACINA, L. *Globalizace, etika, ekonomika*, s. 232

³ Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Terminologický slovník* [online].

migrace, u které probíhá změna obvyklého pobytu za hranice států, je **migrace vnitřní** definována jako změna trvalého pobytu za hranice určité administrativní jednotky, zpravidla obce, města apod.⁴ **Individuální migrace** se liší od **kolektivní** (při větším počtu také nazývané hromadné nebo masové) **migrace**, kdy se stěhují skupiny jednotlivců či rodin společně. Termínu **exodus** (útěk) se může použít v případě náhlých hromadných migrací, vyvolaných např. neočekávanými přírodními katastrofami či válečnými událostmi. Migraci lze dále rozlišovat dobrovolnou (chtěnou) a nedobrovolnou (násilnou). **Dobrovolná migrace** je pohyb obyvatel vyplývající z vlastní iniciativy migrantů. Naopak **nedobrovolná migrace** je taková, kdy jsou jednotlivci, přímo či nepřímo, donuceni ke stěhování veřejnou mocí. Jedním z typů nedobrovolné migrace je **vyhoštění**, kdy je jednotlivec nebo určitá skupina osob donucena opustit místo dosavadního pobytu.⁵

Na pojem migrace úzce navazují pojmy emigrace a imigrace vyjadřující směr migračního pohybu z hlediska konkrétní země. Pojem **emigrace (vystěhovalectví)** pocházející z latinského slova *emigrare* (stěhovat se, vystěhovat se) znamená změnu místa pobytu směrem z území domovského státu, je tedy procesem, při němž obyvatelé, **emigranti** (vystěhovalci), opouštějí své domovské státy s cílem usídlit se v zahraničí.⁶ Obvykle slabším protiproudem emigrace je **reemigrace** znamenající, že se dřívější emigranti po určité době nepřítomnosti vracejí do své mateřské země. Pokud je organizována státní mocí, hovoří se o **repatriaci** jako o hromadné přesídlovací akci prováděné oproti reemigraci na náklady státu.⁷

Pojem **imigrace** (přistěhovalectví) znamená změnu místa pobytu směrem na území jiného než domovského státu, je tudíž procesem, při němž se na území států usídlují cizinci. **Imigrant** (přistěhovalec) je cizinec, přicházející do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru. **Cizincem** je každá fyzická osoba, která není občanem daného státu (pro účely zákona o pobytu cizinců platného v ČR se cizincem rozumí fyzická osoba, která není státním občanem ČR, včetně občana EU).⁸

Migrant je dle definice OSN každý člověk, který žije mimo stát původu déle než rok, lze tak za migranty považovat nejen lidi usazující se v cizí zemi natrvalo, ale také

⁴ Srov. STRIELKOWSKI, W., GLAZAR, O. *Analýza: Migranti a peněžní toky v České republice* [online].

⁵ Srov. ROLNÝ, I., LACINA, L. *Globalizace, etika, ekonomika*, s. 234

⁶ Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Terminologický slovník* [online].

⁷ Srov. ROLNÝ, I., LACINA, L. *Globalizace, etika, ekonomik*, s. 234

⁸ Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Terminologický slovník* [online].

ty, kteří do cizí země přišli na omezenou dobu například studia či práce.⁹ Jelikož mezi nejčastější důvody k migraci obyvatel patří důvody ekonomické, potažmo důvody pracovní, nelze nezmínit definici **pracovního migranta**, kterým je osoba vstupující do země jako cizí pracovní síla na pozvání vlády či budoucího zaměstnavatele nebo samostatně za účelem nalezení práce.

Pojem **integrace cizinců** vyjadřuje proces postupného začleňování imigrantů do struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva. Jedná se o komplexní jev, který je přirozeným důsledkem migrace a má své politické, právní, ekonomické, sociální, kulturní, psychologické a náboženské aspekty.¹⁰

Pojem **migrační politika** označuje politiku směřující k přímé či nepřímé regulaci a řízení pohybu lidí přes mezinárodní hranice (v případě EU přes její vnější hranice) a jejich pobytu na území států, jejichž nejsou občany. Migrační politiky se týkají regulace a usměrňování legální migrace i postihu a prevence migrace nelegální. Patří sem například vydávání víz a pasů, ostraha a regulace překračování hranic nebo podmínky udělování ochrany cizincům prostřednictvím azylu.¹¹

Imigrační politiky jsou dílčím souborem migračních politik a jejich cílem je stanovit, kteří cizinci a za jakých podmínek se mohou dlouhodobě či trvale usadit v hostitelské zemi. Výjimkou pro toto vymezení jsou otázky uprchlictví a azylu. Které představují samostatný celek migračních politik.¹²

Cílem **integračních politik** je podpořit proces začlenění přistěhovalců (jednotlivců i skupin) do hostitelských společností. Jejich nejširším cílem je zajištění podmínek sociální a politické soudržnosti společnosti, blíže jsou zacíleny především na specifické potřeby imigrantů od jiných znevýhodněných skupin společnosti (vyplývající z jejich příchodu a jejich kulturní a zkušenostní odlišnosti – neznalost jazyka, hodnot, reálií, základních institucí hostitelské společnosti apod.). Pokud se stát rozhodne přijmout přistěhovalce, ať z důvodu předpokládaného ekonomického přínosu, z demografických důvodů, z důvodu respektu k jeho rodinným či jiným vazbám k hostitelské zemi či z humanitárních důvodů (azyl), je jen v jeho zájmu, aby se imigrant v nové zemi rychle a bez potíží adaptoval a dokázal kompetentně jednat v různých institucionálních

⁹ Srov. CHALOUPKOVÁ, J., ŠALAMOUNOVÁ, P. Postoje k imigrantům a dopadům migrace v evropských zemích, *Sociologický časopis*, s. 60

¹⁰ Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Terminologický slovník* [online].

¹¹ Srov. BARŠOVÁ, A., BARŠA, P. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*, s. 9-10

¹² Srov. BARŠOVÁ, A., BARŠA, P. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*, s. 10-11

a sociálních kontextech. Zatímco předmětem imigračních politik je regulace vstupu přistěhovalců do hostitelských zemí, předmětem integračních politik je adaptace přistěhovalců v hostitelské společnosti, aby se mohli stát její integrální součástí.¹³

1.2 Příčiny migrace

Mezinárodní migrační pohyby mají mnoho svých příčin. Příčinami vedoucími k migraci, které jsou motivované ekonomickou stránkou (snaha o zajištění zdrojů obživy, práce), mohou být chudoba regionu/země, vysoká nezaměstnanost, špatné uplatnění v oboru i nedostatečné mzdové ohodnocení, změny klimatu (povodně, sucho, požáry, zemětřesení apod.). Neuspokojivá úroveň vzdělání či zdravotnictví, odloučení s rodinným příslušníkem kvůli jeho pobytu v zahraničí, partnerský vztah či uzavření manželství s cizincem apod. jsou další příčiny, jejichž motivace je především sociální (vzdělání, sloučení rodiny, nemoc apod.). Třetí typ příčin charakterizuje touha migrantů po bezpečí a ochraně, když ve své zemi čelí například občanským nepokojům, válečným konfliktům, perzekuci či represivnímu politickému režimu, pronásledování či diskriminaci z důvodu příslušnosti k určité skupině (politické, náboženské, etnické apod.), atd.

Obecně je možné migrační trendy ve světě charakterizovat dvěma základními směry migračních pohybů, a to Jih-Sever a Východ-Západ. Jednotlivé trendy mezinárodní migrace ovlivňují specifické vlivy, obecně označované jako tzv. „push“ a „pull“ faktory. Push faktory může být ekonomická nestabilita země, politický režim země, změna životní úrovně k horšímu, náboženské, národnostní či válečné střety a konflikty, či hledání nových zdrojů obživy, apod. Pull faktory mohou být politická stabilita a ekonomická prosperita, vysoká životní úroveň, pracovní příležitosti a přiměřené platové ohodnocení, svoboda a možnost seberealizace apod.¹⁴ Jinými slovy push faktory obyvatelstvo z jejich mateřské země „vypuzují“, pull faktory naopak migranty do nové země „přitahují“.¹⁵

¹³ Srov. BARŠOVÁ, A., BARŠA, P. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*, s. 11

¹⁴ Srov. DEMOGRAFIE. *Migrace obecně* [online].

¹⁵ Srov. DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*, s. 19

Rozhodování migrantů a v konečné fázi i jejich chování je v současném komplexním světě migrace velmi složitý proces podléhající mnoha různorodým, nezávislým, ale přesto většinou vzájemně podmíněným faktorům, mnohdy velmi rozličně vázaným ke třem prostředím – k místu, odkud migrant pochází, k cílovému místu, kam přichází i k tranzitním zemím, skrze něž pouze prochází. Do celého procesu navíc vstupuje řada dalších parametrů – vázaných přímo na migranty, např. pohlaví, věk, vzdělání, zdraví, geografická poloha těchto prostředí, socioekonomická situace v krátkodobém i dlouhodobém horizontu, stávající migrační politiky a migrační historie daných zemí (včetně již usdlých imigrantů), míra tolerance či spíše stupeň xenofobních postojů majoritních populací vůči cizincům, ale i náhoda a souběh dějinných událostí, které tento mnohostranný proces ovlivňují. Tyto makrosíly tak vnitřní pohnutky i vnější chování migranta značně formují a výrazně tak dotváří i konečný migrační obraz.¹⁶

Migraci lze z velmi obecného pohledu vnímat jako pohotovou reakci (adaptaci) na vzniklý nedostatek v místních zdrojích, která není náhodná, bezdůvodná či bezmyšlenkovitá, ale naopak se řídí určitými pravidly. Migrace je stejně jako každé jiné lidské chování vysoce strukturovaná. Každý jednotlivý akt migrace je výsledkem rozhodnutí jedince či jeho rodiny opustit svou zemi původu, překonat určitou vzdálenost a usadit se v zemi určení. v rozhodování o migraci jsou důležité charakteristiky země původu, tj. její kladné stránky udržující jedince „doma“, její záporné stránky vypuzující jedince ze země, i stránky neutrální, ke kterým jsou lidé lhostejní. Stejně charakteristiky, které mohou některé přitahovat a jiné odpuzovat u zemí původu, platí i u cílových zemí. Rozhodnutí k migraci ale nezávisí jen na součtu kladných a záporných stránek zemí původu a zemí určení, ale i na dalších nezávislých překážkách (vzdálenost mezi oběma zeměmi, náklady na dopravu, obtíže spojené s odchodem z mateřské země či se vstupem do země cílové – podoba imigračních zákonů apod.). Dalšími důležitými aspekty v procesu rozhodování o migraci jsou informace o cílové zemi a fakt, zda v zemi určení již existují příbuzenské nebo sociální sítě, které mohou příchozímu migrantovi významně pomoci se usadit. Také osobnostní faktory migrantů jsou důležité, neboť mimo jiné určují, jakým způsobem jsou podmínky v zemi původu a zemi určení vnímány. o rozhodnutí migrovat totiž nerozhoduje to, jaká je skutečnost v zemi původu a zemi určení, ale jak migrant tyto skutečnosti vnímá.

¹⁶ Srov. DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*, s. 17-18

Rafeinstein hovoří v návaznosti na push a pull faktory jako činitele v rozhodování o migraci o důležitosti faktorů přitahování před faktory vypuzování. Podle něj se k migraci člověk odhodlá ne proto, aby unikl bídě, nouzi a nepříjemnostem v zemi původu, ale aby si materiálně a ekonomicky polepšil. Rozhodnutí k migraci je za normálních okolností výsledkem dlouhodobého procesu. Začíná přáním emigrovat, pokračuje úvahami o jeho nákladech/výnosech a končí jeho realizací či neuskutečněním. Lee vyjádřil o migraci dvě zobecnění: za prvé migrace je selektivní, tj. migruje pouze určitá část populace, za druhé migrace závisí na fázích životního cyklu (některé jsou pro migraci příznivější než jiné). Migrace je velmi složitý fenomén mísící v sobě složky mikro, mezo a makrostrukturální povahy. i z tohoto důvodu prozatím nebyla vytvořena jednotná a ucelená teorie migrace, která by příčiny tohoto mnohostranně provázaného a složitého fenoménu objasnila.¹⁷

1.2.1 Fáze migrace

V migračním procesu napomáhá rozhodnutí o přesídlení kromě zmíněných objektivních hledisek také hledisko subjektivní, neboť svobodná vůle člověka zvolit si svůj domov a místo svého pobytu nezpochybnitelně patří k základním hodnotám lidské existence a migrace obecně patří ke standardu svobodných společností. Aktivita jedince však musí být ve všech fázích migračního procesu rozhodujícím impulzem přesídlování, aby migrace byla úspěšným procesem. k základní výbavě migranta patří kromě zmíněného svobodného rozhodnutí odejít z původního prostředí a přizpůsobit se prostředí jinému také vědomí, že bude muset po přesídlení zvýšenou vlastní iniciativou, aktivitou, odpovědností a odhodláním řešit zvýšenou zátěž na svou existenci z přesídlení vyplývající. Úspěšnost migrace na poli vlastní realizace je významnou zásluhou migrujících jednotlivců. Také migrační proces je, stejně jako proces rozhodování o migraci, složitou a mnohdy dlouhodobou záležitostí mající svou strukturu (fáze). Připomenout tyto fáze považuji za důležité zejména proto, že obyvatelé v cílových zemích mají většinou tendenci vnímat a hodnotit imigranty přicházející do jejich prostředí až od okamžiku jejich příchodu a bez dostatečného akceptování příčin a důvodů jejich migrace.

¹⁷ Srov. RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*, s. 8-9

1. *Počáteční fázi* charakterizuje soubor objektivních příčin vypuzujících potenciálního migranta ze země dosavadního pobytu a příčin přitahujících jej do prostředí druhé země. s objektivními příčinami je zároveň uváděno do pohybu migrantovo subjektivní zdůvodňování odchodu, přičemž subjektivní konstrukce vhodnosti či nutnosti migrovat může vykazovat velkou škálu argumentace od překrývání důvodů s příčinami až po diametrálně rozdílné argumentace či pouhou potřebu člověka změnit místo pobytu.

2. Následuje *transfer, přemístění*, jehož průběh může velmi podstatně ovlivnit fázi adaptace migranta v cizím, většinou etnicky jiném prostředí.

3. *Proces adaptace* probíhá obvykle v několika fázích (legalizace pobytu, zajištění existenčních podmínek: bydlení, zaměstnání aj., jazykové, kulturní, společenské přizpůsobení). Mezi důležité faktory adaptace patří vědomí možnosti či naopak nemožnosti návratu, dále představy přesídlence o adaptaci, bude-li probíhat "izolovaně" bez vztahů s ostatními obyvateli hostitelské země, nebo naopak v jejich blízkosti a s jejich podporou.

4. *Závěrečná fáze* mívá dvě varianty: jedna vede k asimilaci, druhá k dalšímu pohybu, často zpět k reemigraci.¹⁸

1.2.2 Teorie migrace

Problematika studia migrací je vysoce interdisciplinární záležitostí, kterou se zabývají mnohé obory.¹⁹ Proto v současnosti neexistuje jediná jednotná teorie migrace, která by ji jako mnohovrstevný proces popsala a vysvětlila, neboť migrační procesy tyto obory zkoumají a popisují velmi diferencovaně dle povah a předmětů svého zaměření. Navíc mnohé současné alternativy vzniklé k původním migračním teoriím (jsou spíše určitými koncepty, přístupy či perspektivami) pojednávají jen o určitém dílčím aspektu migrace či jedna druhou doplňují a v rostoucím množství migračních pojetí se obtížně hledá jednotné vysvětlující východisko. Migrační teorie/koncepty se v základu dělí na mikroúrovňové zaměřené na jedince, rodinu či domácnost a jejich chování svázané s danou mikrosociální perspektivou, a makroúrovňové zdůrazňující ekonomické,

¹⁸ Srov. BROUČEK, S. Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR, I. část. In: *Integrace cizinců na území České republiky*, s. 13-14

¹⁹ Například sociologie, ekonomie, sociální antropologie, etnologie, sociální geografie, právo, demografie, historie, psychologie, politologie či urbanismus.

sociální a politické okolnosti vytvářející prostředí realizace pohybu daného jedince-migranta.²⁰

První snahy o systematický přístup k popisu a pojetí problematiky migrace se objevily již koncem 19. století. Od tohoto prvopočátku až do současnosti se pokusila řada autorů o vytvoření návazných či nových konceptů a teorií migrace, které byly ovlivňovány reálným vývojem migračních pohybů v určitých dobách a na určitých místech. z důvodu značného množství migračních konceptů od řady autorů jsou v této části práce jen velmi stručně přiblíženy přístupy starší, které jsou z hlediska migrace zajímavé a koncepty/teorie aktuální, které se snaží vysvětlit příčiny či způsoby migrace v rámci stávající situace na poli současné migrace.

V letech 1885 – 1889 formuloval *E. G. Ravenstein* zákonitosti migrace a vyvodil o migraci, že nejvíce lidí migruje na krátké vzdálenosti a postupně. Pokud lidé migrují na velké vzdálenosti, pak většinou do velkých průmyslových center. Migrace směřuje ze zemědělských do průmyslových oblastí a roste s rozvojem průmyslu a obchodu, migruje více zemědělců než obyvatel měst. Hlavními příčinami migrace jsou ekonomické faktory. Většina migrantů jsou ženy, ale na velké vzdálenosti migrují více muži. Každá migrace má svůj protipól. v letech 1918 – 1920 poukázal *W. I. Thomas* v konceptu *disorganizace*, že migrující jednotlivci často migrací ztrácí primární sociální vazby, které musí v novém prostředí rekonstruovat či nahrazovat jinými sociálními pojítky. v roce 1925 publikoval v díle *The City* *R. E. Park* čtyři základní potřeby migranta, mezi které patří *bezpečné místo*, odkud může odcházet, kam se může vracet, kde může odpočívat i získávat nové podněty, zážitky a dojmy, *uznání a společenský status* vyplývající z příslušnosti k určité společenské skupině, existence *důvěrného opětovaného vztahu* (s druhým člověkem, s domácím zvířetem). Teorie *push a pull faktorů* od *D. J. Boque* říká, že aby došlo k migraci, musí existovat síly, které člověka z území, kde žije, vypuzují (push) a naopak jej přitahují (pull) do míst, kam směřuje. Tuto teorii dále rozvinulo mnoho dalších autorů. Na přelomu 20. a 21. století vznikla *klasifikace migrací* dle *A. Demutha*, který hovořil o migraci dobrovolné a nucené. Dobrovolnou migraci dále dělil na pracovní, řetězovou (za účelem sloučení rodiny), neimigrační (dočasná za účelem studia, výzkumu apod.), inovační (za účelem zlepšení životních podmínek). Násilnou migraci dělil na zapříčiněnou mezilidskými vztahy (tu dále dělil na migraci způsobenou porušováním lidských práv a migraci jako důsledek

²⁰ Srov. DRBOHLAV, D., UHEREK, Z. *Reflexe migračních teorií*, s. 2-3

občanské války) a migraci způsobenou živelnými katastrofami. *Model lidského kapitálu* bere v úvahu kromě migrantovy kalkulace penězi vyčíslitelných zisků a ztrát také osobní investici, přičemž hodnocení zisků a ztrát je otázkou individuálně psychologických a kulturně podmíněných předpokladů jednotlivců. *Koncept sociálního kapitálu* pojímá přistěhovalecké sociální sítě jako určitý typ sociálního kapitálu. Jakmile někdo emigruje, stává se pro lidi z jeho osobních sociálních sítí kapitálem či prostředníkem lepšího přístupu ke zdrojům.²¹ *Koncept rodinných rozhodnutí* ukazuje, že i při současné individualizaci migrace je migrace stále spjata s rozhodovacími procesy v rodinách a domácnostech. Také *nová ekonomie pracovního trhu* bere v potaz migraci jako výsledek ekonomických aktivit širších komunitních celků či rodinných strategií, které kalkulují s domácím hospodařením, ztrátou pracovní síly v domácnosti při migraci apod. *Institucionální teorie migrace* hovoří o vlivu státních i nestátních organizací na migrační proudy v souvislosti s potřebou migračních skupin zprostředkovat migraci. Instituce tak spoluvytvářejí prostředí pro migraci, odstraňují překážky migraci a ovlivňují migrační toky.²² *Koncept permanentních transnacionálních prostorů* boří představu migrace jako jednorázového, nezvratného aktu spojeného se sociální identitou jednoho místa pobytu. Díky zkracování vzdáleností vlivem dostupnějších technologií dopravy a snadnější komunikace se rozšiřuje cirkulární migrace, neboť emigranti mohou udržovat přes-hraniční vazby s komunitou ze zdrojové země a zároveň si budovat nový domov a začleňovat se do sociálních institucí a sítí společnosti země cílové. Později se mohou podle rodinné či ekonomické situace do domovské země vrátit. *Koncept trans-migrantů* vyjadřuje, že se migranti usazují a začleňují do ekonomiky, politických institucí a života cílové země, současně se angažují i v rámci zdrojové země, ve které udržují vazby, budují instituce, vstupují do transakcí a ovlivňují jejich lokální i národní dění.²³

Níže jsou velmi stručně uvedeny přístupy vysvětlující příčiny nebo původ migrace²⁴ a koncepty, které se snaží vysvětlit trvání a pokračování migrace po jejím

²¹ Srov. NEŠPOROVÁ, O., KUCHAROVÁ, V. *Rodiny přistěhovalců II.*, s. 9

²² Srov. HIRT, T., JAKOUBEK, M. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit.* s. 260-264

²³ Srov. FRANC, A. *Soudobé poznatky a teoretické přístupy k migraci* [online].

²⁴ Patří sem neoklasická ekonomická teorie/přístup, nová ekonomie migrace/nová ekonomie pracovního trhu, teorie migrace z hlediska nové ekonomiky domácnosti, teorie segmentovaného pracovního trhu/teorie dvojího trhu, teorie světového systému (světového systému), teorie migračních systémů.

vzniku.²⁵ *Neoklasická ekonomie* vysvětluje migraci jako důsledek nerovnováhy mezi nabídkou a poptávkou na pracovním trhu. *Nová ekonomie migrace* pojímá migraci jako důsledek úsilí minimalizovat riziko a diverzifikovat zdroje příjmu, migrace je pro ni důsledek relativní, nikoliv absolutní chudoby. *Teorie segmentovaného pracovního trhu* považuje migraci za důsledek náborových politik a hierarchické segmentace pracovního trhu přijímacích zemí na „lepší“ a „horší“ typy pracovních míst. *Teorie světového systému* vidí v migraci součást procesů kapitalistické akumulace, která těží z nerovnosti mezi rozvinutým jádrem a zaostalou periferií. *Teorie migračních systémů* považuje migraci za součást historicky utvořených regionálních systémů ekonomické směny a politické, kulturní a informační interakce mezi různými sociálními skupinami z různých národních společností. *Teorie migračních sítí a transnacionálního prostoru* uvažuje o migraci jako o projevu vzájemné pomoci, závazků a informací, které nepřetržitě propojují migranty v hostitelské zemi s jejich přáteli, příbuznými, krajanů či etnickými soukmenovci ve vysílající zemi či dalších hostitelských zemích. *Teorie kumulativní přičinnosti a institucionalismus* pojímají migraci jako důsledek změn zapříčiněných migrací – například ustavování migračních sítí, změn ve struktuře trhu s pracovními místy či změn institucí přijímající společnosti. *Teorie klientelistické politiky* a „antipopulistická norma“ považují imigraci za efekt klientelistického vztahu mezi zaměstnaneckou lobby a vysokými úředníky státu a přijetí „antipopulistické normy“ liberálními elitami.²⁶

1.3 Dopady migrace

Dopady migrace jsou důležitým vodítkem pro mnoho imigračních zemí, které se podle efektů vyvolaných imigrací na situaci ve svých zemích rozhodují o podobách a formách nastavení svých imigračních a integračních politik. Tyto pak následně ovlivňují a určují podobu podmínek života imigrantů v těchto zemích.

²⁵ Patří sem teorie migračních sítí (teorie sociálních sítí, teorie sociálního kapitálu), koncept permanentních transnacionálních prostorů a související koncept trans-migrantů, teorie kumulativních příčin a institucionální teorie migrace a teorie klientelistické politiky a „antipopulistická norma“.

²⁶ Srov. BARŠOVÁ, A, BARŠA, P. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*, s. 267-278

1.3.1 Ekonomické dopady

Ekonomické dopady migrace se týkají zemí zdrojových i cílových, migrujících osob i domácích obyvatel. Řada tradičních imigračních zemí z vlastní zkušenosti ví, že správně řízený tok imigrantů napomáhá zvyšování ekonomického výkonu a přispívá také ke kulturním zájmům. Mnohé evropské země v současnosti hledají v imigraci cestu, kterou by za pomoci daní odváděných imigranty mohly lépe financovat své stárnoucí důchodové systémy, na něž se obnosy veřejných financí snižují.²⁷

Ekonomické analýzy migrace se nejčastěji týkají toho, zda migrace přispívá k ekonomickému výkonu přijímající země a jejích obyvatel a zda imigranti z migrace nějak profitují,²⁸ další studie analyzují kromě ekonomického dopadu přistěhovalců na cílové země i ekonomický dopad vystěhovalců na země vysílající.²⁹ Na to, zda imigranti ze své situace a ve své situaci ekonomicky profitují či nikoliv, se lze dívat z několika pohledů. Na prvním místě určuje jejich ekonomický profit rozdíl ve výši mezd v přijímající zemi a v zemi původu a geografická vzdálenost těchto zemí navzájem (se vzdáleností rostou náklady na přepravu, při nižších nákladech na emigraci díky geografické, kulturní a jazykové blízkosti obou zemí bývá tok migrantů větší a migrují i lidé méně kvalifikovaní, naopak přímo úměrně s rostoucí vzdáleností migrují spíše jen lidé vzdělanější a kvalifikovanější a celkový migrační proud je nižší). Také to, zda imigranti ekonomickému výkonu země přispívají či nikoliv, významně ovlivňuje několik faktorů. Při splnění zákonných podmínek totiž mohou imigranti od státu nárokovat sociální dávky (rodinné, v nezaměstnanosti, na bydlení apod.), stejně tak příchozí zahraniční studenti či žadatelé o azyl, kteří v řadě zemí nesmějí ze zákona pracovat, mají nárok na státní finanční příspěvky. Imigrace umožňuje domácímu obyvatelstvu specializovat se na produkci, ve které jsou efektivní, čímž jim napomáhá dosahovat ekonomický zisk a také imigranti svou vlastní produkcí nového zboží a služeb zvyšují nabídku práce za poměrně nízkou mzdu. Na druhou stranu imigrace napomáhá i degradaci určitých pracovních míst obsazovaných cizinci (například zhoršením pracovních podmínek či snížením cen pod výrobní náklady) a doplácí na ni ostatní účastníci na trhu práce soupeřící s imigranty o pracovní místa (a často neúspěšně

²⁷ Srov. RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*, s. 14

²⁸ Srov. Tamtéž, s. 14

²⁹ Srov. STRIELKOWSKI, W., GLAZAR, O. *Analýza: Migranti a peněžní toky v České republice. Demografie: Demografické informace, analýzy a komentáře* [online].

kvůli ochotě imigrantů pracovat za nižší mzdy), mezi něž patří i usedlí imigranti z dřívějších imigračních vln, pro které jsou nově příchozí imigranti konkurencí. a to i v případě, že domácí obyvatelstvo jako celek z imigrace získává. Mnohé ekonomické analýzy ukazují, že z imigrace nejvíce profitují bohatší vrstvy domácího obyvatelstva (platí například méně peněz za práce typicky vykonávané imigranty, tj. hlídání dětí či úklid domácností apod.). Ačkoliv mzdy domácích pracovníků může imigrace snížit, nesnižuje nezaměstnanost domácího obyvatelstva, zato přítomnost nekvalifikovaných (mnohdy ilegálních) imigrantů na pracovním trhu může odrazovat zaměstnavatele od investování do modernizace technologií, neboť je pro ně levná imigrantská pracovní síla, ochotná pracovat manuálně, byť při současném snížení celkové produktivity, přitažlivější.³⁰

Další ekonomické analýzy imigrace hovoří o uplatňování příznivého selektivního samovýběru u ekonomických migrantů co do vlastností nezbytných pro uplatnění se na trhu práce v cílové zemi, jinými slovy ti, kdo migrují, jsou obvykle schopnější, podnikavější, aktivnější apod. než ti, kdo neemigrují. Takto by měla, při hypotetické univerzální platnosti těchto závěrů, imigrace a následná integrace imigrantů ze sociálního a politického hlediska výrazně pozitivní vliv na ekonomiku a společnost cílových zemí. Bohužel tato příznivá selektivita již tolik neplatí pro neekonomické imigranty (uprchlíky, osoby migrující z politických důvodů, rodinní příslušníci, migranti krátkodobě pobývajících a ilegální migranti) a s tímto pozitivním popisem zcela nesouhlasí také Georg Borjas, který hovoří o vlivu sociálního státu na migraci. Podle něj je již samotná existence rozvinutého a štědrého sociálního státu významným faktorem přitahujícím migraci, neboť zasahuje do kalkulace potenciálního migranta. Před existencí sociálního státu emigrovali jen ti, kteří měli v cílové zemi šanci na své uplatnění, ale se vznikem výhod spjatých se sociálním státem se k migraci odhodlávají i lidé s nízkým lidským kapitálem, kteří doufají, že se o ně přinejhorším postará sociální síť cílové země. v tomto duchu Borjas vidí v masivním přílivu imigrantů ze zemí třetího světa ekonomickou hrozbu, která významně mění sociální strukturu společnosti stlačením střední třídy na minimum, vysokým počtem majetných na pomyslném

³⁰ Příkladem zde může být sledovaná produktivita firem v Kalifornii zabývajících se výrobou rozinek, která je mnohem nižší, než by mohla být, neboť jsou na tyto práce najímáni ilegální mexičtí pracovníci ochotní za nízkou mzdu trhat hrozny ručně. Oproti tomu podobné firmy v Austrálii jsou mnohem produktivnější, protože nedostatek ilegálních sezónních pracovníků přinutil místní podnikatele pěstovat hrozny ne na jednotlivých hlavách vinné révy, ale na tzv. vysokém tažení (na drátech), které umožňuje mechanickou sklizeň.

vrcholu pyramidy a v jejím základu ještě vyšším počtem nemajetných, čímž vznikají nezdravé sociální a ekonomické podmínky.³¹

Migrační politika vyspělých zemí často způsobuje, že ačkoliv jsou ekonomické faktory nejsilnějšími motivy migrace, pracovní imigranti přicházející do těchto zemí bývají oproti ostatním legálně přichozím z jiných důvodů (uprchlíci, žadatelé o azyl a rodinní příslušníci) v menšině. Země přijímající imigranty jako pracovní sílu uplatňují různé systémy, které by měly umožnit nalézat a podporovat pozitivní vlastnosti potenciálních imigrantů, čímž chtějí ovlivnit jejich výběr podle jejich kvalifikace, vzdělání, znalosti jazyka a mladého věku.³² Jinou variantou systémového opatření je vydávání dočasných pracovních pobytů, jež však často ztěžuje řada byrokratických aspektů, jejichž splnění či překonání bývá zdlouhavé a složité pro dokazování (že například na práci, o kterou se migrant hlásí, není k dispozici žádný domácí pracovník apod.). Navíc se vlivem vydávání pracovních povolení zejména kvalifikovaným imigrantům pokouší mnoho těch nekvalifikovaných do cílové země dostat nelegálně. Všechny vyspělé země se dalšími systémy nejrůznějších kontrol snaží tomuto nelegálnímu přistěhovalectví zabránit, ale ne vždy úspěšně, neboť mnoho těchto nelegálních imigrantů tvoří studenti, turisté či návštěvníci, kteří v zemi zůstávají nad dobu stanovenou jejich turistickými či studentskými vízy.³³ Nelegální migrace se zvyšuje s nárůstem imigračních restrikcí státu a zároveň se život nelegálních migrantů propadá do drastičtějších forem strádání kvůli zvětšené náchylnosti k různým typům vykořisťování. Nelegální aktivity navíc generují samotné restrikce při snaze je obejít (pašování přes hranice, padělání dokumentů, drobná kriminalita pro přežití apod.). Restriktivnější přístupy samy o sobě nemohou nelegální migraci a nelegální práci migrantů vyhladit. Pro cílové subjekty představuje nelegální migrace a neoprávněné ekonomické aktivity zisk při vyplnění mezer na trhu práce nelegální pracovní silou.³⁴ Nelegální migranti zvětšují trh, platí nepřímé a někteří i přímé daně, zvyšují HDP cílové země, nabízejí nové služby (např. prodej exotického zboží), vytvářejí nová pracovní

³¹ Srov. RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*, s. 14-17

³² Příkladem takového systému je kanadský bodový systém provincie Québec, přejatý z Austrálie, o jehož přijetí uvažují i jiné země, například Německo, Velká Británie a Česká republika (která jej v určité podobě převzala v projektu zelených karet a programu Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků).

³³ Srov. RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*, s. 18

³⁴ Jde o ty práce, o které není ze strany majoritní populace zájem kvůli jejich povaze (těžké pracovní podmínky, nízká mzda apod.), například ve stavebnictví a v zemědělství, potravinářský a textilní průmysl, v hotelích a restauracích, v sexuálních službách apod.

místa či uvolňují domácí pracovní sílu do ekonomiky (například ženy díky hlídání dětí či vykonávání domácích prací apod.), posilují konkurenceschopnost firem snížením ceny práce a služeb. Na druhou stranu jejich existence sama o sobě vytváří nespravedlivý přístup legálních pracovníků na mnoha úrovních, negativně ovlivňují snížení ceny práce pod výrobní náklady, dochází ke ztrátám na daních a sociálním i zdravotním pojištění a státu se naopak zvyšují výdaje na vzdělávání dětí a mládeže nelegálních migrantů, ztrátou sociálního a vzdělanostního kapitálu nelegálních migrantů, kteří nemohou získat adekvátní práci a uplatnit své vzdělání a zkušenosti v cílové zemi v posledku strádají jak samotní migranti, tak cílové i zdrojové země (problematika „drain brain“). Také vznik zdravotních rizik ohrožuje samotné migranty i cílovou populaci, když migranti z důvodu strachu z vyhoštění nevyhledají adekvátní lékařskou péči. Sami tito migranti pak trpí po všech stránkách – vykořisťováním, životem v neustálém strachu z odhalení, rizikem propadu do kriminálních sítí apod.³⁵ MV ČR hovoří o počtu 3 360 zjištěných nelegálních migrantů v roce 2011,³⁶ zatímco odhady odborníků na migraci z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy hovoří o přibližném počtu až 400 000 ilegálních migrantů pobývajících v ČR.³⁷ Ne všichni migranti chtějí zůstat v cizí zemi nadlouho či nastálo, často naopak chtějí pracovat jen omezenou dobu několika měsíců či let, poté se vrátit a po určité době opět na omezenou dobu přijet. Ovšem čím přísnější systém kontroly země vůči imigrantům uplatňuje, tím spíše se z krátkodobých imigrantů stávají trvalí imigranti usazující se raději v zemi nastálo, neboť nechtějí riskovat obtížný opakovaný vstup do země. Pak ani zákony hrozící udělováním vysokých pokut zaměstnavatelům za zaměstnávání imigrantů bez platných povolení takovou situaci příliš neřeší. Krátkodobí nelegální migranti představují pro podnikatele velmi pružnou pracovní sílu, což je důležitý fakt zejména pro země EU a ČR nevyjímaje, neboť je zde geografická mobilita pracovních sil na poměrně nízké úrovni. Vysoké počty nekvalifikovaných imigrantů, kteří snižují cenu práce nejchudším vrstvám domácích pracovníků, jsou problém, zvláště pokud jsou v zemi natrvalo, zvyšuje se totiž riziko, že se sami včetně členů svých rodin stanou nezaměstnanými a chudými žijícími na okraji společnosti odkázanými na pomoc sociální sítě, s možnými budoucími vazbami na podsvětí a kriminální aktivity. Naopak

³⁵ Srov. DRBOHLAV, D. *Nelegální migrace a neoprávněné ekonomické aktivity migrantů v Evropě – koncept a současná realita*, s. nevedena

³⁶ Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2011*, s. 4

³⁷ Srov. IDNES. *V Česku žije podle odhadů až 400 000 cizinců v ilegalitě*. [online].

pracující imigranti mohou přispívat k ekonomickému růstu vnášením nových podnikatelských prvků, dynamičností i nabídkou pracovních míst domácímu obyvatelstvu.³⁸

Závěry ekonomických analýz jsou různé. z některých vyplývá, že ekonomický profit hostitelských zemí není příliš vysoký oproti poměrně vysokému zisku imigrantů,³⁹ jiné dlouhodobý nepříznivý dopad imigrace na domácí trh v podobě nižších mezd nebo zvýšené nezaměstnanosti nepřipouštějí, naopak pozitivně hodnotí dlouhodobý dopad přistěhovalectví na kapitál cílových zemí, a tak podporují tezi, že přistěhovalectví zlepšuje ekonomický blahobyt cílových zemí nebo má zanedbatelný dopad.

ČR se v současnosti potýká s řadou vážných problémů souvisejících s přetrvávající ekonomickou recesí, které z dlouhodobého hlediska ohrožují její konkurenceschopnost i sociální soudržnost, třebaže v letech 2002 – 2008, před vypuknutím globální ekonomické krize, vykazovala relativní ekonomickou úspěšnost. Jeden z hlavních problémů představuje neslučitelnost mezi požadavky pracovního trhu a nabídkou domácí pracovní síly, což přispívá k atraktivitě českého pracovního trhu pro migranty. Dalším faktorem je malá ochota k intenzivnější sociální a prostorové mobilitě (vyšší flexibilitě) v české populaci či vzdělávací systém nedostatečně reagující na dynamicky se vyvíjející potřeby trhu práce. Jiný problém představuje poměrně štědrý systém sociálních dávek a podpor (včetně podpory v nezaměstnanosti), který ve spojitosti s relativně nízkou minimální mzdou nemotivuje mnoho obyvatel české ekonomicky aktivní populace pracovat. Dále sem patří vysoce zdaněná cena práce a příjmů zvláště. Také vysoká tolerance a poměrně častý výskyt neregistrované práce „na černo“ trvale komplikuje fungování státu a významně ztěžuje boj s nelegální migrací a ekonomickými aktivitami migrantů.⁴⁰

O konkrétních ekonomických dopadech aktivit migrantů a migrace existuje jen velmi málo podkladů a dat, neboť chybí dostupné informace o cizincích a jejich platech, úsporách, výši daní, platbách sociálního pojištění nebo investičních strategiích. Přesto lze říci, že ekonomicky motivovaná migrace cizinců pohání českou ekonomiku v nejdůležitějších regionech – v Praze a jejím širším okolí, ve velkých městských

³⁸ Srov. RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*, s. 18

³⁹ Srov. RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*, s. 18

⁴⁰ Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 110

aglomeracích a významných průmyslových zónách, kde existuje s ohledem na mnoho investičních projektů a v důsledku nedostatku domácích pracovních sil v příslušných profesích, i s ohledem na vyšší mzdy v těchto lokalitách, trvalá poptávka po zahraniční pracovní síle. Díky tomu se v Praze, jako nejvýznamnějším hospodářským centru, s nejvyšším HDP na obyvatele (215 % průměru ČR v roce 2008 oproti hodnotám jiných krajů v rozmezí 72 % až 92 %) a nejnižší mírou nezaměstnanosti (1,9 % koncem roku 2008), migranti významně koncentrují, v roce 2008 to bylo 32 % všech migrantů legálně pobývajících na území ČR a 35 % převážně typických ekonomických migrantů.⁴¹ Předpokládá se, že se v Praze vyskytuje také většina migrantů v nelegálním postavení. v ČR ekonomicky motivovaná migrace a její koncentrace na území roste se snižováním nezaměstnanosti a naopak, což ukazuje, že pracovní migranti spíše české pracovníky doplňují, než by jim na pracovním trhu přímo konkurovali, neboť spíše získávají neatraktivní, málo placená, přesto potřebná pracovní místa. Toto platí i pro nelegální migranty. Cizinci také obohacují český pracovní trh o potřebnou flexibilitu ve vnitřním stěhování se za práci, která je u české populace oproti jiným rozvinutým zemím velmi nízká.⁴²

O ekonomických dopadech lze uvažovat v objemu peněz posílaných migranty do svých zemí původu (tzv. remitence). Celková bilance zahraničních finančních transakcí ukazuje, že v roce 2003 bylo z ČR převedeno do zahraničí 500 milionů USD, z toho 1/5 mířila do Polska a 1/3 do Ruské federace. Podle novějších přehledů Eurostatu byl odliv finančních prostředků cizinců pobývajících a pracujících v ČR formou remitencí do zahraničí v roce 2007 460 milionů eur a v roce 2008 380 milionů eur. Tento pokles vyjadřuje zvýšení odlivu remitencí do třetích zemí (z 240 milionů na 320 milionů eur) a naopak jejich snížení z ČR do zbylých zemí EU (z 210 milionů na 50 milionů eur).⁴³

1.3.1.1 Pracovní migrace v České republice

Vyšší míru najímání zahraničních pracovníků českými zaměstnavateli a podobu a vývoj pracovního trhu v ČR významně ovlivňují obecné tržní, ale také strukturální, demografické a technologické změny, které se zejména odrážejí na stavu a potřebách pracovního trhu ČR.

⁴¹ Těmi jsou držitelé víza na dobu delší než devadesát dnů a povolení k dlouhodobému pobytu.

⁴² Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 110-111

⁴³ Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 111-112

Počet ekonomicky aktivních cizinců rostl v ČR nejrychleji v první polovině 90. let (v roce 1993 52 tis., v roce 1997 téměř 200 tis.). v roce 1998 a 1999 se počty propadly kvůli vývoji ekonomické situace a hospodářsko-společenských podmínek (růst nezaměstnanosti a vyplývající nepříznivé podmínky na trhu práce) i legislativním změnám. Mírně stoupla a stabilizovala se situace počtu ekonomicky aktivních cizinců v letech 2000 – 2003, třebaže se v letech 1996 – 2000 podmínky pro pobyt cizinců zpřísnily přijetím změn v zákoně č. 326/2000 Sb., o pobytu cizinců, a tak se omezovaly i jejich pracovní příležitosti, zaměstnavatelé přesto zareagovali na zájem zahraničních pracovníků rozšířením nabídky pracovních možností. Léta 2000 – 2007 byla s ohledem na vývoj migrační politiky příznivá a otevřená pro zaměstnávání cizinců, třebaže šlo o období vládou kontrolované a řízené pracovní migrace.⁴⁴ Po roce 2004 došlo opětovně k prudkému nárůstu (s ohledem na vstup ČR do EU a uvolnění pracovního trhu pro cizince-občany EU, kteří nepotřebují žádná pracovní povolení) a na konci roku 2008 bylo v Česku evidováno přes 360 tisíc ekonomicky aktivních migrantů. Rozdíly lze vypočítat ve vývoji počtu zaměstnanců a počtu podnikatelů s živnostenským oprávněním. Počet migrantů s živnostenským oprávněním se v letech 1999 – 2007 výrazně neměnil. Od roku 2003 probíhal jejich pozvolný kontinuální nárůst. Počet cizinců v postavení zaměstnanců po roce 2004 výrazně vzrostl, v důsledku čehož se podíl této skupiny na ekonomicky aktivních cizincích celkem zvýšil z přibližně 62 % v letech 1999 – 2004 na 78,7 % v roce 2008. Dlouhodobě nejpočetnějšími skupinami jsou obyvatelé Slovenska, Ukrajiny, Vietnamu a Polska, které od druhé poloviny 90. let představují 80 % z celkového počtu zahraničních pracovníků. Občané Slovenska působí nejčastěji na trhu práce jako zaměstnanci (asi 92 % v roce 2008) a nejvíce se strukturou zaměstnání podle odvětví podobají struktuře českých občanů. Výrazné je pendlerství slovenských občanů v pohraničních oblastech mezi ČR a Slovenskem, obdobně, ačkoliv v menším rozsahu, jako v česko-polském příhraničí v oblastech Ostravské průmyslové aglomerace. Polští občané jsou oproti jiným cizincům nadprůměrně zaměstnaní ve zpracovatelském průmyslu a odvětví těžby a zpracování nerostných surovin. Vietnamští občané jsou typicky zastoupeni ve skupině podnikatelů s živnostenským oprávněním v obchodní činnosti. Po roce 2006 však podíl podnikatelů mezi Vietnamci klesl z 90 % na asi 66 % v roce 2008. Občané Ukrajiny jsou spíše krátkodobými migranty se

⁴⁴ Srov. RÁKOCZYOVÁ, M., TRBOLA, R., VYHLÍDAL, J. KOFROŇ, P. *Zaměstnavatelé zahraničních pracovníků v České republice a jejich role v procesu sociální integrace*, s. 37

zaměřením na méně kvalifikované profese. Koncem roku 2008 jich asi 80 % působilo na pozici zaměstnanců, nejvíce ve stavebnictví (muži přes 60 %) a v pomocných a nekvalifikovaných pracích (asi 55 %).⁴⁵

Zájem o cizince zaměstnavatelé nejčastěji zdůvodňují nedostatkem vhodných domácích pracovníků nejvíce se projevující u manuálních i odborných profesí, a tak reagují na nabídku práce ze zahraničí, kde je o práci značný zájem. Zahraniční zaměstnanost významně směřuje do soukromého sektoru firem různých velikostí, ale mnoho zaměstnavatelů nespolehá jen na cizince (podíl zahraničních zaměstnanců často nepřesahuje 20 % a nejčastěji nedosahuje ani 5 % celkového počtu zaměstnanců). Cizinci se nejvíce uplatňují v sekundárním⁴⁶ a terciárním⁴⁷ sektoru pracovního trhu, zastoupeni jsou ale ve všech oblastech národního hospodářství. Zahraniční pracovníci obsazují manuální pracovní pozice nízké kvality v sekundárním a terciárním sektoru pracovního trhu, neboť o tato místa domácí pracovníci nemají zájem s ohledem na nabízenou mzdu. k nejvýznamnějším motivům najímání manuálních zahraničních pracovníků patří předpoklad (a očekávání) zaměstnavatelů, že cizinci budou ochotnější pracovat přesčas, i o sobotách a nedělích. Při jejich najímání zaměstnavatelé volí dočasné pracovní smlouvy a pracovní dohody umožňující podle potřeby snadno měnit počet zaměstnanců. Zahraniční pracovníci se na sekundárním trhu práce ocitají na špatně placených pracovních místech, hrozí jim vysoký stupeň nejistoty udržení zaměstnání i zdravotní rizika, mají omezený přístup ke vzdělání a pracovnímu výcviku. Nízká kvalita zaměstnání je tak přijatelná zejména pro pracovníky ze zemí s nižší životní a mzdovou úrovní.⁴⁸ Často se jedná o nekvalifikované a vyučené osoby, ale manuální práce vykonávají v ČR také vzdělanější cizinci (obzvláště muži) se středoškolským vzděláním s maturitou, či s vysokoškolským vzděláním, kteří obtížně hledají adekvátní pracovní uplatnění odpovídající jejich kvalifikaci. Charakteristiky manuálních pracovních pozic se následně promítají do sociální integrace cizinců v mimopracovní oblasti, neboť nízký příjem a nízká prestiž zaměstnání způsobují jejich marginální status ve společnosti a pro integraci nevytváří příznivé předpoklady. Kromě

⁴⁵ Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 42-43

⁴⁶ Zpracovatelský průmysl, stavebnictví, výroba a rozvod elektřiny a plynu.

⁴⁷ Obchod, služby; opravy vozidel, výrobků pro osobní potřebu a domácností; doprava, skladování a spoje; ubytování, stravování, pohostinství; činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu; zprostředkování práce; informační technologie; média; poradenské činnosti, ostatní veřejné a sociální služby; činnosti domácností.

⁴⁸ Jedná se například o občany Ukrajiny, Polska, Bulharska, Ruska, Běloruska, Rumunska, Moldavska, Mongolska apod.

toho manuální pracovníci (častěji než ostatní) vykonávají práce, při kterých mají velmi omezený kontakt s domácími pracovníky, čímž zaměstnání nevytváří prostředí pro rozvoj vzájemných interakcí s domácí populací a ovlivňuje tak omezené množství kontaktů i v mimopracovním životě. Zaměstnavatelé připouštějí, že pracovní místa sekundárního trhu práce k integraci zahraničních pracovníků do života české společnosti mnoho nepřispívají, ale nevnímají to jako problém, protože ji nepovažují za důležitou. Zaměstnavatelé cizincům poskytují služby v oblasti administrativy (pomoc při jednání s úřady), ubytování a zdravotní péče bez dalších cílených integračních opatření. Odlišný přístup mají zaměstnavatelé k zahraničním pracovníkům na nemanuálních pracovních (odborných a řídicích) pozicích. Zájem těchto pracovníků převažuje nad nedostatkem vhodných domácích pracovníků, proto cizinci s domácími pracovníky o tato místa na trhu práce soutěží a jejich přijetí závisí na prokázání odbornosti a kvalifikovanosti. Nemanuální pracovníky si zaměstnavatelé chtějí udržet dlouhodobě, proto jim vytvářejí dobré pracovní podmínky charakteristické pro primární⁴⁹ trh práce a projevující se ve vyšší stabilitě (dlouhodobosti) pracovních poměrů, v zařazování do kariérních schémat, ve zpřístupnění pracovního výcviku a vzdělání, v umožnění účasti na určování cílů organizace i v poskytování mnoha zaměstnaneckých výhod. Zaměstnavatelé navíc považují za důležité, aby se tito pracovníci začlenili i do ostatních sfér života v ČR, což charakteristiky zaměstnání usnadňují. Kontakty nemanuálních pracovníků s českými kolegy jsou časté a celkově mnohem častější oproti manuálním pracovníkům. To se promítá do častějších kontaktů s majoritou i v mimopracovním životě a celkově vyšší účasti na životě české společnosti. Tento zájem zaměstnavatelů se projevuje také v charakteru jimi poskytovaných služeb, vedle pomoci s ubytováním, s jednáním na úřadech a s poskytováním závodní zdravotní péče zajišťují navíc služby integračního charakteru – kurzy českého jazyka, rekreace, volnočasové aktivity a podporu rozvoje neformálních kontaktů. Přesto není sociální integrace samozřejmá ani pro tyto nemanuální pracovníky, více než 1/3 zaměstnavatelů hodnotí stupeň jejich zapojení do života majority jako nízký. Sociální integrace zahraničních pracovníků však představuje pro českou společnost výzvu, neboť její zanedbání napomáhá vzniku sociálních rizik.⁵⁰

⁴⁹ Zemědělství, lesnictví, veterinární činnost, rybolov, těžba nerostných surovin.

⁵⁰ Srov. RÁKOCZYOVÁ, M., TRBOLA, R., VYHLÍDAL, J. KOFROŇ, P. *Zaměstnavatelé zahraničních pracovníků v České republice a jejich role v procesu sociální integrace*, s. 109-111

1.3.1.2 Nelegální migrace v České republice

Téměř všechny imigrační země se vedle legálně pobývajících a pracujících migrantů potýkají s významným množstvím migrantů v neoprávněném (nelegálním) postavení, kteří v určitém směru porušují platnou legislativu v oblasti pobytového a/nebo pracovního režimu. Také v Česku je tento fenomén významně přítomen. Charakter tohoto procesu znemožňuje jej zachytit a systematicky analyzovat. Základním informačním zdrojem je databáze cizinecké policie obsahující údaje o osobách zadržovaných při nelegálním přechodu hranice a při tzv. nelegálním pobytu uvnitř území, souhrnně nazývaných nelegální migrací. Od roku 1993 se počet cizinců zadržovaných při nelegální migraci dramaticky snížil zejména v důsledku výrazného snížení počtu zadržovaných osob při nelegálním překročení hranic. Další snížení takto zadržovaných nastalo po roce 2007, kdy Česko vstoupilo do schengenského prostoru a přišlo tak o vnější hranice s EU (kromě prostoru mezinárodních letišť). Přesto dlouhodobý pokles počtu osob zadržovaných pro nelegální migraci nemusí vypovídat o skutečném snížení počtu takových cizinců, neboť tyto počty nejsou s ohledem na možnosti statistického sledování takovýchto nelegálních aktivit spolehlivé. Odhady se tak různí od 17 tisíc po 300 tisíc a více.⁵¹ Řada migrantů v neoprávněném postavení používají ČR jen jako tranzitní zemi. Ti, kteří zde většinou zůstávají z ekonomických důvodů, přichází nejčastěji ze zemí Ukrajina, Moldavsko, Rusko, Bělorusko, Vietnam a Čína, a třebaže na území ČR vstupují převážně legální cestou (například prostřednictvím krátkodobých turistických víz), začínají pracovat bez potřebných povolení a řada z nich zůstává i po vypršení pobytového víza bez pobytového oprávnění. Přijímají zejména namáhavé, časově náročné a špatně placené pracovní pozice ve stavebnictví, v potravinářském i textilním průmyslu, v hotelech a restauracích, ve službách v domácnostech nebo v zemědělství a lesnictví (kde rovněž běžně pracují i legální cizinci). a podobně jako legální migranti většina migrantů v neoprávněném postavení se pohybuje v jádrových regionech s dynamickým rozvojem hospodářství, kterými jsou Praha a její zázemí, střední Čechy a další rozvinuté městské aglomerace, kde je oproti venkovským osídlením vyšší nabídka pracovních příležitostí i větší anonymita. Nejvýznamnější důvody existence nelegálních ekonomických aktivit

⁵¹ Nejaktuálnější odhady odborníků na migraci z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy hovoří o přibližném počtu až 400 000 ilegálních migrantů pobývajících v České republice. Srov. IDNES. *V Česku žije podle odhadů až 400 000 cizinců v ilegalitě* [online].

cizinců v ČR jsou silná poptávka po levných a flexibilních zahraničních pracovnících v nekvalifikovaných manuálních zaměstnáních s vyvinutým systémem zájmových skupin zprostředkovatelů. Také celospolečenská tolerance neregistrované práce, tzv. práce „na černo“, pocházející již z dob komunismu, kdy byla běžnou praxí a integrální součástí ekonomické kultury stejně jako problematická skrytá nezaměstnanost (tzv. švarcsystém) je i v současnosti rozšířená jak mezi cizinci, tak hojně a dominantně mezi majoritní populací, v rámci které držitelé živnostenského oprávnění ve skutečnosti pracují jako zaměstnanci. Též byrokratický přístup při vyřizování žádostí o povolení k práci a pobytu a chybějící programy pro příležitostné zaměstnávání cizinců jsou důvody vzniku a existence nelegální pracovní migrace, stejně jako problematická situace ve zdrojových zemích. Boj s nelegální migrací je pro český stát jednou z priorit v rámci migrační politiky, snaze o omezení těchto neoprávněných ekonomických aktivit zavádí například povinnost získat pracovní povolení i pro společníky (cizince) v právnických osobách nebo postupné zvyšování finančních pokut pro zaměstnavatele za nelegálně zaměstnané migranty.⁵²

1.3.2 Demografické dopady

Pro současné společnosti vyspělého světa je charakteristická nízká až velmi nízká úroveň celkové plodnosti, rostoucí střední délka života a následně i stárnutí a vymírání populace. v reprodukci evropských populací se projevují stále silnější tendence k populačnímu úbytku, pokračuje také zvyšování podílu postproduktivní, ekonomicky závislé části obyvatelstva na úkor části populace produktivní. Takto nastolené demografické trendy mohou mít za určitých okolností devastující důsledky pro evropské ekonomiky (například snížení úrovně lidského kapitálu, snížení produktivity práce, výrazné zatížení penzijního, sociálního a zdravotního systému, neschopnost zvládat systém péče o seniory apod.), což může v budoucnu ohrozit politiku plné zaměstnanosti, ekonomický růst i společenskou soudržnost dotčených zemí. Nové charakteristické projevy současného životního stylu populací vyspělého světa (například upřednostňovaný individualismus a hédonismus, větší snahy o nalezení nového pracovního místa odlišného od předchozího, rozvolnění vazeb mezi daným jedincem

⁵² Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 47-48

a jeho partnerem a příbuznými, delší závislost dětí na rodičích, delší a intenzivnější účast ve vzdělávacím procesu, obtíže v navazování vztahů, opožděná manželství či vztahy bez manželství a bez dětí) plodnosti nenahrávají.⁵³

Z uvedených důvodů se úvahy o problematice migrace soustředí na její demografické dopady, resp. na hlavní demografické otázky, do jaké míry lze proces stárnutí a vymírání ovlivnit migrací a jakým způsobem migrace ovlivňuje složení domácího obyvatelstva hostitelské země (například v jakých oblastech se imigranti usazují – dochází-li k jejich koncentraci a k vytváření etnických ghett, jaká je struktura jejich sňatečnosti – uzavírají-li manželství pouze mezi členy vlastní etnické skupiny nebo i s příslušníky hostitelské země – což je také dobrý ukazatel generační asimilace imigrantů do struktur hostitelské společnosti, jaká je intenzita plodnosti žen imigrantek apod.). z hlediska aktivní politiky imigrace spouštěné zejména kvůli kompenzaci úbytku domácí populace a populačního stárnutí jsou nejdůležitější otázky, zda imigrace toto může naplnit a s jakými demografickými dopady, neboť tyto demografické faktory, společně s těmi ekonomickými, otázku migrace spouštějí především.⁵⁴

Na otázku, zda je migrace, resp. dlouhodobý tok migrace v dostatečně vysokých počtech schopen kompenzovat úbytky populace vznikající dlouhodobou nízkou porodností a zabránit populačnímu stárnutí, neboli ovlivnit věkovou strukturu domácího obyvatelstva, lze v teoretické rovině odpovědět ano. Ovšem je třeba také zmínit praktickou rovinu dlouhodobé migrace, jež má dopady na strukturální složení domácího obyvatelstva zejména co do proměny etnické, rasové a náboženské podoby společnosti, jež mohou nastolit proměny sociální identity a tím způsobit sociální a politické efekty. o těchto však bude více pojednáno v dalších podkapitolách. Demograf David Coleman ve svých analýzách upozorňuje, že mohutná migrace může pomoci udržet počet obyvatel na stejné úrovni a zabránit jeho poklesu, ale nemůže zastavit populační stárnutí, protože pak by celkový počet imigrantů musel z domácího obyvatelstva vytvořit v zemi menšinu. Populační divize OSN ve své studii z roku 2001 o migraci jako řešení úbytku obyvatelstva a populačního stárnutí dospěla k výsledkům o předpokládané úrovni migrace v období 2000 – 2050, se kterými byly srovnávány počty imigrantů potřebných pro udržení populace na úrovni roku 1995, udržení velikosti

⁵³ Srov. BURCIN, B., DRBOHLAV, D., KUČERA, T. Možnosti migračního řešení perspektivního úbytku a demografického stárnutí obyvatelstva České republiky, *Sociologický časopis*, s. 657-659

⁵⁴ Srov. RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a migrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*, s. 19-23

populace v produktivním věku a počet osob potenciálně výdělečně činných připadajících na jednoho seniora v počtu minimálně 3. Výsledky této studie ukazují, že z hlediska imigrace je nejjednodušší udržet neměnný počet obyvatel zároveň s nevelkými předpokládanými nárůsty imigrace. Migrace nemůže jako lék ovlivnit počet osob v produktivním věku, už vůbec ne léčit stárnutí obyvatelstva,⁵⁵ čímž tyto výsledky signalizují, že migrace nemůže vhodně vyřešit změnu věkové struktury ani vyléčit deficitní systém sociálního zabezpečení. Ale i přesto budou stárnoucí evropské společnosti pro imigranty zajímavé například z důvodu zvýšeného požadavku zajištění pečovatelských služeb pro seniory,⁵⁶ neboť se jedná o pracovní intenzivní segment trhu bez možnosti využití mechanizace a není kvalifikačně tolik náročný, v budoucnu tak může poptávka po takovýchto pracovnících výrazně zvýšit mzdy v tomto segmentu pracovního trhu a tím imigranty přilákat. Problémům sociálního státu spjatých s důchodovým zajištěním svých seniorů mohou pomoci pracující imigranti formou odvodů daní, čímž se při vyšším počtu pracujících imigrantů rozloží daňový deficit na více plátců a tím zredukuje zátěž jedince. Slovy *The Economist*: „migrace nemůže zabránit stárnutí, může ale signifikantně redukovat jeho fiskální konsekvence“.⁵⁷

V případě ČR současná úroveň imigrace dostačuje k zachování velikosti populace, přesto ani očekávané počty přistěhovalých a jejich následné demografické chování nezabrání celkovému stárnutí obyvatelstva. ČR zaznamenávala v letech 1994 – 2005 přirozený úbytek obyvatelstva a jen díky migraci nebyly celkové populační ztráty vysoké. Opět díky migraci došlo v období 2003 – 2005 k růstu celkového počtu obyvatelstva. v letech 2007 – 2008 migrační přírůstek dosáhl ročně extrémních hodnot, a to dokonce také v kontextu EU, což význam migrace jako rozhodujícího faktoru populačního vývoje ČR potvrzuje.⁵⁸ Na příkladu spuštění pilotního projektu MPSV „Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků“ v roce 2007 lze podle některých kritérií výběru imigrantů i dřívějších prohlášení jeho politických zastánců doložit (kromě jeho účelu zaplnění profesních mezer na českém pracovním trhu) jeho

⁵⁵ Počty potřebných migrantů jsou pro tento účel tak vysoké, že by např. v Německu bylo v roce 2050 plných 48 % německého obyvatelstva imigranty nebo imigrantského původu, v Itálii by to bylo 53 %, ve Francii 27 %, v EU 40 % obyvatelstva.

⁵⁶ Zahrnující jak péči o seniory v domovech pro seniory, na odděleních pro seniory postižené Alzheimerovou chorobou, demencí, rozvoz jídel, úklid domácnosti a pomoc s jejím chodem, péče o osamělé seniory apod.

⁵⁷ Srov. RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*, s. 23-25

⁵⁸ Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku* s. 112

demografický účel, tedy snahu alespoň částečně eliminovat tendence poklesu počtu obyvatel státu a jejich stárnutí. Odpovědní politici, politické strany i instituce mají nevyšší čas zaměřit svou pozornost na aktivní a systematickou přípravu společnosti na nezvratný proces stárnutí obyvatelstva ČR. Zahraniční migrace může za aktuálních či srovnatelných podmínek relativně snadno pomoci udržet stávající počet obyvatel ČR, a to i v dlouhodobé perspektivě, v prvé řadě totiž je a zůstane nejučinnějším nástrojem řešení nedostatku pracovních sil na trhu práce. Vhodně načasovaná a cíleně řízená migrace může také pomoci zmírnit nebo vyrovnat většinu strukturálních nerovností pohlavně-věkové struktury obyvatelstva vzniklé v důsledku výraznějších poklesů porodnosti.⁵⁹

1.3.3 Sociální dopady

Kromě dopadů ekonomických a demografických způsobuje migrace také efekty v oblasti sociální (a kulturní), které v konečném důsledku ovlivňují i postoje politických představitelů k problematice migrace. v tomto kontextu se nabízí základní otázky, co se děje s migranty po jejich příchodu do hostitelské země, jak (zdali vůbec) se mění jejich způsob života, zvyky, tradice, normy, a jaký vliv mají imigranti na život hostitelské společnosti? Zkoumáním sociálních a kulturních aspektů migrace se začala zabývat sociologie v polovině 19. století a na začátku 20. století, kdy do USA mířily masivní proudy evropských imigrantů společně se směsicí různorodých jazyků, náboženství a kulturních i sociálních standardů chování. v té době vzniklá sociologická teorie etnicity⁶⁰ považovala předsudky vůči jiným etnikům a jejich diskriminaci či vznik etnických gangů a jejich kriminalitu za výsledek špatné integrace imigrantských etnik do společnosti. Dle Parka a Burgese dochází ve vztahu mezi skupinami ke čtyřem postupným procesům: k *soupeření* jako součásti boje o moc, ke *konfliktu* na konkurenční a nepřátelské linii soupeřících skupin po uvědomění si vzájemných cílů, jež se časem, je-li regulován, může změnit na *akomodaci*⁶¹ či vyústit v *asimilaci*.⁶² Idea asimilace jako ideální výsledek procesu integrace imigrantů do majoritní společnosti

⁵⁹ Srov. BURCIN, B., DRBOHLAV, D., KUČERA, T. Možnosti migračního řešení perspektivního úbytku a demografického stárnutí obyvatelstva České republiky, *Sociologický časopis*, s. 668-675

⁶⁰ Autorů chicagské sociologické školy Williama Thomase, Florianana Znanieckého, Roberta Parka a Ernesta Burgese.

⁶¹ Neboli adaptací, tj. přizpůsobení. Srov. KUČERA, R. ABZ.CZ. *Slovník cizích slov* [online].

⁶² Tj. splynutí. Srov. KUČERA, R. ABZ.CZ. *Slovník cizích slov* [online].

měla svůj koncept v podobě „tavicího kotle“ (melting pot)⁶³. Asimilace však podle autorů nemusí být zákonitým následkem akomodace, naopak dle Parka, základem mezilidských a skupinových vztahů je etnocentrismus.⁶⁴ Koncept asimilace byl v USA nahrazen svým opakem, konceptem „salátové mísy“, koncem 60. let 20. století, když jeho optimistická vize nedokázala vysvětlit, proč se imigranti postupně neposouvali na horní příčky zaměstnanecké hierarchie a neztráceli postupně až do úplného vymizení svou kulturní odlišnost, proč přetrvávala rasová nerovnost a proč naopak došlo ke vzestupu etnicity a rasy. Koncept „salátové mísy“ naopak považoval koexistenci a kooperaci „neroztavených“ subkultur pro společnost jako celek za nejlepší, a proto by společnost měla etnické skupiny v udržení si svých specifických kulturních charakteristik podporovat. Pokusy o vysvětlení sociálních procesů vzniku vztahů majoritní společnosti k imigrantům učinila také evoluční biologie a biosociologie. Ta v tomto kontextu hovořila o potřebách člověka nutných pro jeho individuální vývoj, mezi které se řadí dobře fungující primární skupina (rodina, vrstevnické a přátelské skupiny), v nichž se odvíjí značná část socializace jednotlivce a ve které člověk uspokojuje řadu psychických potřeb jako je identifikace, potřeba sociálního kontaktu a potřeba někam patřit atd. Formuje se zde i identita jedince, který nalézá odpovědi na zásadní otázky své existence (kdo je, kdo jsou jeho lidé a kam směřujeme?). Potřeba nalézat a formovat svou identitu vede k přirozené preferenci jedněch před druhými nebo spíše častěji k odmítání druhých. Jedná se o rozlišování na „my“ a „oni“, přičemž „oni“ jsou nejen jiní, ale představují pro nás i potenciální či reálnou hrozbu. Rozlišování „my“ a „oni“ je podle evoluční biologie pro lidstvo univerzální.⁶⁵

O sociálních dopadech imigrace na život imigrantů i majoritní populace hostitelské společnosti zajímavým způsobem uvažoval Hollifield, který dosavadní teorie systematizoval a rozdělil do čtyř skupin. v první skupině jsou dynamické společnosti založené na tržním hospodářství schopné přijímat mnoho imigrantů vlivem samovýběru přínosných lidskému kapitálu a celkovému bohatství společnosti. Imigranti se asimilují do širší společnosti a postupně i do politického a sociálního života během jedné až dvou generací. Jejich etnická identita se proměňuje a nemusí se zavádět instituce pozitivní

⁶³ Tento byl převzat z názvu divadelní hry *The Melting Pot* uvedené v New Yorku v roce 1908, která představila vizi, že se všechny různorodé imigrantské skupiny přetaví v jeden americký národ.

⁶⁴ Znamenající zveličování významu etnického hlediska, obvykle neúměrná preference určitého etnika. Srov. KUČERA, R. *ABZ.CZ. Slovník cizích slov* [online].

⁶⁵ Srov. RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*, s. 29-31

diskriminace, afirmativní akce⁶⁶ nebo bilingvální vzdělávací politiky, které by proces akulturace prodlužovaly. v další skupině má každá společnost jen omezené zdroje (zejména půdy) a omezené pracovní příležitosti a jakákoliv imigrace je tudíž považována za negativní a škodlivou pro některé či všechny segmenty společnosti i životního prostředí. Udržitelná je pouze určitá úroveň imigrace, naopak velký či nekontrolovaný příliv imigrantů není v zájmu společnosti.⁶⁷ Třetí perspektiva teorií tvrdí, že kapitalistická ekonomika potřebuje pro překonávání periodicky se opakující krize záložní armádu pracovníků složenou často z imigrantů nebo zahraničních dělníků, čímž imigrace jen umocňuje třídní konflikt a přispívá k další politizaci a etnicizaci dělnické třídy. Čtvrtá skupina teorií vycházejících z prací zejména sociálních geografů a demografů, vyjadřuje, že imigrace, podobně jako proces modernizace, může přispívat k pocitu odcizení a vést až k desintegraci nebo úplnému rozbití společnosti. Tvůrci těchto teorií poukazují také na prostorové efekty imigrace, kdy velká koncentrace cizinců může mnohde zhoršit třídní, etnické a rasové vztahy a vést k nárůstu napětí.⁶⁸

Jeden z nejvýraznějších rysů postindustriální společnosti současné doby, kterým je důraz na vzdělávání a lidský kapitál, velmi silně ovlivňuje zdařilost integrace i vzájemných vztahů imigrantů s majoritní společností. Zatímco v industriální době nízko kvalifikovaní imigranti získávali práci v tradiční pásové výrobě a jejich děti obvykle v nové zemi získaly vyšší vzdělání než jejich rodiče, čímž se uplatnily v zaměstnáních s vyšší kvalifikací, tento tradiční asimilační model v postindustriálních společnostech mizí. Nekvalifikovaných imigrantům často hrozí nezaměstnanost, čímž se dostávají do pasti chudoby, která společně s jejich etnickou příslušností dále vede k diskriminaci. Pokud ani jejich děti nezískají potřebné vzdělání, chudoba a diskriminace se reprodukuje. v případě, kdy příliv imigrantů kvůli špatným podmínkám v zemi původu pokračuje, vznikají vlivem existujících imigrantských sociálních sítí etnické enklávy a ghetta, majoritní společností ostrakizovaná a stigmatizovaná. Odlišná etnická identita je tak posilována a často může vést až k vzniku etnických gangů a nárůstu protizákonného chování. Mnoho dětí imigrantů,

⁶⁶ Afirmativní akce souvisí s pojmy rovné příležitosti a nediskriminace. Jejich cílem je překonat účinky předchozí diskriminace tím, že se umožní, aby diskriminovaný jednatel nebo skupina osob mohla soutěžit s favorizovanou skupinou za stejných podmínek nebo, což je spornější, aby byla rovnost zajištěna přímo ("rovný výsledek"). Srov. KUČERA, R. ABZ.CZ. *Slovník cizích slov* [online].

⁶⁷ Tento postoj zastávají dle autora někteří demografové (např. Bouvier, Coleman), ekonomové (Borjas, Martin) i politologové (Teitelbaum, Wiener).

⁶⁸ Srov. RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*, s. 34-35

kteří s referenčním kulturním rámcem majoritní společnosti nepřicházejí do kontaktu, zná jen svou kulturu a sociální struktury etnických minorit. Průběh procesu integrace imigrantů do struktur majoritní společnosti dále ovlivňuje nejen vládní imigrační politika a mínění veřejnosti, ale také individuální zkušenosti občanů hostitelské země s interakcemi s příslušníky imigrantských skupin. Čím více imigrantů v zemi žije, tím více se objevují případy antiimigračních nálad, xenofobie a vyšší pravděpodobnost sociální exkluze. Na jedné straně se zdá, jakoby byl práh tolerance vůči cizincům v mnoha evropských zemích překročen, když například různé politické strany ve svých programech navrhuji proti-imigrační a zpříšňující opatření, na druhé straně se dle tzv. „kontaktní hypotézy“ nejsilnější antiimigrační klima objevuje v regionech s nejmenšími počty imigrantů a naopak se protiimigrační postoje majoritní společnosti mírní postupem času, jakmile majorita cizince více poznává.⁶⁹

V ČR se do dnešní doby ve významnější míře nevyvinuly některé typické migrační rysy projevující se v mnohých tradičních vyspělých imigračních zemích, a to zejména vlivem poměrně značného podílu tzv. cirkulačních migrantů (opakovaně se pohybujících mezi ČR a zdrojovou zemí) a krátkého času uplynulého od počátku masovější migrace v regionu střední postkomunistické Evropy.⁷⁰

Etnické minority v ČR dosud nevytvořily výrazné oblasti osídlení uvnitř měst či regionů. Přesto lze najít několik výjimek, jako je ruská komunita v Karlových Varech, koncentrace Vietnamců v okolí tržnice SAPA v Praze-Libuši a velké zastoupení Vietnamců v několika menších městech a obcích zejména podél českoněmeckých hranic, například v Chebu, Železné Rudě a Potůčkách. Početnější komunita manažerů a diplomatů ze západních zemí se nachází v pražské čtvrti Nebušice.⁷¹ V ČR také dosud nevzniklo mnoho významnějších etnických společenských či politických struktur, jež by organizovaly život migrantů v ČR, neboť tlak migračního fenoménu nebyl v tomto směru zatím příliš velký, zároveň ani tyto zárodečné struktury nejsou prozatím dost silné, aby samy posilovaly další imigraci i samy sebe. Vliv migrace a migrantů na kulturní a demografické změny či změny sociálních struktur obyvatelstva je spíše marginální a kromě ekonomických dopadů jsou dopady imigrace na českou společnost v podstatě velmi malé. Do budoucna však lze předpokládat významnější roli cizinců i

⁶⁹ Srov. RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*, s. 35-36

⁷⁰ Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku* s. 117

⁷¹ Srov. ČERMÁKOVÁ, D. *Cizinci v Česku*. In SÝKORA, L. *Rezidenční segregace*, s. 87

v přetváření nejrůznějších struktur české společnosti, jako tomu je u mnoha současných imigračních zemí západní Evropy.⁷² Negativa existence kriminálních aktivit zasahují, tak jako všechny společnosti, i ČR. Cizinci jsou zde nejvíce odsuzováni za trestné činy rozšířené i mezi majoritou⁷³ a také za vyšší podíl trestné činnosti související s podnikáním.⁷⁴ i s nelegální migrací souvisí některé druhy trestné činnosti.⁷⁵ Kromě této trestné činnosti se některé skupiny cizinců (z Ukrajiny, Vietnamu, Číny, Ruska a Albánie) v ČR zapojují do organizovaného zločinu řízeného ze zahraničí se záměrem proniknout do veřejné správy (zejména ruskojazyčné skupiny a skupiny z Balkánu). Ukrajinský a ruskojazyčný organizovaný zločin charakterizují podobné trestné činnosti⁷⁶ oproti tomu vietnamskému,⁷⁷ třebaže i ten přejal klientský systém nábory migrantů na pozice agenturních zaměstnanců.⁷⁸ Migrace je pro společnost potenciálním rizikovým faktorem, jakmile někteří cizinci ze zemí původu do cílové země přináší nové typy trestné činnosti, z nichž některé v Česku mohou zakořenit, jako tzv. klientský systém, který se postupně od 90. let vytvořil jako specifický neoficiální systém organizace práce čtyř hierarchicky uspořádaných úrovní účastníků (migrant, prostředník = klient, zaměstnavatel a organizovaný zločin).⁷⁹ Dnes má tento jev negativní nádech, v minulosti se však jednalo o sociální instituci mezi patronem, který poskytoval ochranu závislému klientovi, jež na oplátku svou loajalitou zvyšoval patronův vliv. v dnešní době je klientem osoba (muž či žena) z ČR nebo jiné země, s organizačními a řídicími schopnostmi, znalostí jazyka a českých právních předpisů a pravidel, díky kterým může administrativně vyřizovat pobyt a zajišťovat zaměstnání. Cizinec tomuto klientovi za jeho služby platí část ze své mzdy ve výši okolo 30 – 50 %. v tomto systému se jedná kromě zprostředkování zaměstnání, pomoc s komunikací se zaměstnavatelem, vyhledávání ubytování, doprovázení a „ochranu“ cizince před mafiánskými gangy bohužel také o spojení s mafií a vykořisťování pracovníků. Zprostředkování zaměstnání formou klientského systému se týká cizinců z bývalého Sovětského svazu, z Vietnamu

⁷² Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 117

⁷³ Např. krádeže, ohrožení pod vlivem návykové látky, řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, výtržnictví apod.

⁷⁴ Např. porušování práv k ochranné známce, obchodnímu jménu a chráněnému označení původu apod.

⁷⁵ Maření výkonu úředního rozhodnutí, padělání a pozměňování veřejné listiny apod.

⁷⁶ Např. vydírání, výpalné, prostituce, násilná trestná činnost, loupeže a krádeže aut, obchodování s ženami, zbraněmi a s lidmi, praní peněz, korupce, zakládání fiktivních firem nebo finanční podvody.

⁷⁷ Např. pašování a padělání zboží, nelegální přechody hranic, drogový obchod, daňové a celní podvody apod.

⁷⁸ Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 115-116

⁷⁹ Srov. Tamtéž, s. 117

a nejvíce z Ukrajiny.⁸⁰ v minulosti zesílily praktiky tohoto systému v dobách zhoršeného stavu českého hospodářství, kdy zaměstnavatelé omezovali náklady na výrobu a stát zaváděl restriktivní opatření týkající se pracovní migrace (v letech 1996 – 2000). v této době také na trh s levnou pracovní silou pronikl organizovaný zločin ve formě organizování pracovní migrace (zprostředkovatelný práce, družstva apod.), když zaměstnavatelé v reakci na zhoršující se ekonomickou situaci začali pro snížení nákladů využívat levnou pracovní sílu za pomoci prostředníků. Navíc se restriktivními opatřeními nesnížil počet nelegálně zaměstnaných cizinců, pouze těch legálních. Dnes klientský systém při zaměstnávání cizinců dominuje. Tento systém je o to více problematický, protože člověka chápe jako zboží a ekonomický profit. Cizinec musí být svému zprostředkovateli za pomoc s prací zavázán, vzniká tak nerovné postavení, ve kterém se cizinec stává rukojmím zprostředkovatele a tím systém odporuje jak ideálu rovnosti všech lidí, tak zásadám lidských práv. v dnešní době je pro zaměstnavatele výhodné přijímat pracovníky prostřednictvím firmy klientů. Zbavují se odpovědnosti za jednotlivce, zákoník práce dodržují v nutné míře, neodvádějí za zaměstnance zálohy na zdravotní a sociální pojištění, nemusí zajišťovat nutnou agendu vyřizování pracovního povolení, mají zaměstnance ochotné pracovat i dvanáct hodin denně za nižší mzdu. Práce těchto zaměstnanců je levná a flexibilní, neboť zaměstnanci nejsou ve svém postavení zákonem chráněni od doby, kdy se mnoho firem klientů registrovalo jako společnosti pro zprostředkování zaměstnání (agentury práce), které jsou k cizincům ve vztahu zaměstnavatele. Tato činnost je pro klienty značně výnosná, v případě nespokojenosti zaměstnance se službami klienta se tyto snaží zmařit jejich odchod zadržováním výplaty, neplacením zdravotního a sociálního pojištění, výhrůžkami i fyzickým násilím. Pokud zaměstnanec-cizinec ze zaměstnání odejde, často ani neví, že jeho účel pobytu na území je platný jen s pracovním vízem na konkrétní pracovní pozici a nevědomky se dostává do nelegality a následné odkázanosti na klienta. Klienti sami často „neposlušné“ zaměstnance nahlašují na cizineckou policii. Bohužel v ČR neexistuje mnoho alternativ způsobů vyhledávání zaměstnání, než jsou tyto agentury, čímž jsou cizinci často vyhledávaní.⁸¹

⁸⁰ Původ tohoto systému sahá do prostředí Zakarpatské Ukrajiny.

⁸¹ Srov. Organizace pro pomoc uprchlíkům, *Úskali (ne)zaměstnanosti cizinců v České republice*, s. 78-80

2 MIGRAČNÍ POLITIKA

2.1 Normativní východiska migračních politik

Současný mezinárodní systém se v Evropě ustavoval od 17. století, kdy byl zaveden princip územní suverenity států. v tomto století se také formulovala doktrína přirozených lidských práv, která se stala základem liberálně demokratických institucí následně se rozvíjejících v Západní Evropě a Severní Americe. Spojením principu územní suverenity s principem lidských práv vznikla moderní politická forma liberálního národního státu, ve kterém se z lidí stal „samosprávný lid“ považující se za sebeurčující „národ“. Proces formování moderního západního státu tak paradoxně začal u univerzalistického předpokladu přirozených práv každého člověka a skončil u partikularistické představy zvláštního národa, jehož příslušníci se od ostatních lidí oddělují a potvrzují tak své skupinové „my“. Přirozená práva měla zpočátku omezit státní moc, což nakonec vedlo k proměně samotné povahy státu, který byl zároveň demokratizován a nacionalizován a tyto dva protichůdné principy, princip národní suverenity zavazující stát, aby se staral o blaho národa, a princip lidských práv zavazující stát k respektování práv všech lidí bez ohledu k jejich příslušnosti k určitému národu, vytvořily u dnešních států rozpor v jejich migračních a přistěhovaleckých politikách, ve kterých jde, morálně vzato, právě o problém státu zajistit zájmy a nároky svých občanů a lidí, kteří jeho občany nejsou. Podle převahy jednoho z těchto principů je stát buď otevřen přistěhovalcům a je ochoten je postupně zahrnout mezi své občany, nebo své hranice, území, zdroje i instituce před přistěhovalci uzavírá. Princip univerzalistického individualismu, ve kterém je na prvním místě jednotlivec jakožto příslušník lidského druhu, je deontologický, upřednostňující práva a principy před dobro, účely a důsledky, zohledňuje nároky příslušníků obecného společenství lidstva. Partikularistický kolektivismus, v jehož zájmu stojí národ či jednotlivec jako příslušník národa, je naopak teleologický, upřednostňuje totiž dobro, účely a důsledky před právy a principy a zohledňuje dobro příslušníků zvláštního společenství národa.⁸²

⁸² Srov. BARŠOVÁ, A., BARŠA, P. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*, s. 19-20

2.2 Vývoj migrační a azylové politiky České republiky

V této kapitole budou blíže přiblíženy jednotlivé etapy vývoje přijatých legislativních opatření týkajících se problematiky migrace cizinců v ČR od roku 1990, kdy se hranice ČR plně otevřely mezinárodní migraci, až do současnosti.

2.2.1 Migrační politika

Na utváření podoby migrační politiky ČR se od jejího samotného vzniku do současnosti významně podílí MV na úrovni legislativní, koncepční, analytické i realizační, přičemž za tuto oblast odpovídá OAMP MV,⁸³ které zajišťuje působnost v oblasti: agendy vstupu a pobytu cizinců, vedení správního řízení, vydávání tzv. zelených karet, koordinace aktivit souvisejících s implementací evropských směrnic, nařízení a legislativy, mezinárodní ochrany a uprchlictví, realizace a koordinace SIP pro uznané azylanty a Koncepce integrace cizinců, řízení SUZ (který je zvláštním orgánem MV v oblasti azylové politiky zajišťující agendu poskytování služeb žadatelům, azylantům a zajištěným cizincům)⁸⁴ i integraci cizinců formou krajských CPIC vznikajících od roku 2009.⁸⁵ Prioritou státu v oblasti migrace cizinců je dle Zásad politiky vlády přijímat účinná opatření podporující řízenou legální migraci a současně minimalizovat nelegální migraci za pomoci zajištění účinné ochrany státních hranic v rámci schengenského prostoru. Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců jsou tyto: 1. Česká republika s ohledem na mezinárodní závazky, které pro ni vyplynou

⁸³ V rámci svých 26 oddělení, z toho 13 oddělení pobytu cizinců ve všech krajích ČR a dále: oddělení koncepcí a analýz, oddělení zahraničních vztahů a informací o zemích původu, oddělení mezinárodní ochrany, oddělení podpory pobytů a víz, oddělení pobytového správního řízení, oddělení státní správy, ekonomiky a logistického zabezpečení, oddělení imigrace, oddělení koordinace schengenské spolupráce a ochrany hranic, oddělení azylové a migrační legislativy, oddělení Evropských komunitárních fondů, oddělení koordinace cizineckých správních agend, oddělení Dublinského střediska, oddělení zástupčí činnosti a kasací. Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Odbor azylové a migrační politiky* [online].

⁸⁴ Konkrétně je provozovatelem přijímacích, pobytových a integračních azylových středisek, kde poskytuje především ubytovací, stravovací, psychologické, sociální, vzdělávací a poradenské služby, jakož i zajišťuje volnočasové aktivity, z nichž většina probíhá i v zařízení pro zajištění cizinců, která SUZ také provozuje. Srov. SPRÁVA UPRCHLICKÝCH ZAŘÍZENÍ MINISTERSTVA VNITRA [online].

⁸⁵ Centra na podporu integrace cizinců jsou v kraji Jihočeském, Karlovarském, Libereckém, Moravskoslezském, Olomouckém, Pardubickém, Plzeňském a Zlínském. Cílem center je zajistit poskytování informací, poradenství, kurzy socio-kulturní orientace cizinců ve společnosti a organizovat platformy pro spolupráci v oblasti integrace cizinců v regionu s cílem umožnit zapojení veškerých subjektů, které mohou přispět k úspěšné realizaci politiky integrace. Srov. SPRÁVA UPRCHLICKÝCH ZAŘÍZENÍ MINISTERSTVA VNITRA [online].

z členství v EU, důsledně prosazuje řídicí roli státu v oblasti migrace. 2. Migrační politika státu je založena na koordinovaném postupu všech státních orgánů, orgánů územní a zájmové samosprávy a na podpoře ze strany dalších subjektů zabývajících se migrací. 3. Migrační politika státu je zaměřena na odstraňování všech forem nelegální migrace a jiných nelegálních aktivit a to jak opatřeními na poli mezinárodní spolupráce, tak i opatřeními národními. 4. Migrační politika státu neklade překážky legální migraci, a podporuje imigraci, která je pro stát a společnost v dlouhodobé perspektivě přínosná. 5. Realizace migrační politiky státu předpokládá široké zapojení nevládních a dalších organizací občanské společnosti. 6. Česká republika se spolupodílí na úsilí světového a evropského společenství na řešení migračních důsledků humanitárních krizí a na odstraňování příčin těchto jevů.⁸⁶

Role MV jakožto garanta tvorby a realizace migrační politiky v Česku je od roku 2009 významně posilována,⁸⁷ rozhodování o migrační politice se od této doby více centralizuje. Na podobě migrační politiky se kromě MV podílí také další ministerstva, která vydávají vlastní opatření k řízení migrace v rámci svých rezortů. v řízení pracovní migrace zastává významnou roli MPSV, které prostřednictvím Správy služeb zaměstnanosti⁸⁸ řídí úřady práce, jež vydávají a regulují povolení k zaměstnání (MPSV stanovuje kritéria vstupu jednotlivých kategorií cizinců na trh práce a podle situace na trhu práce stanovuje podmínky pro povolování zaměstnání), evidují zaměstnané cizince a případně poskytují asistenční služby při začlenění trvale usazených cizinců a azylantů na pracovní trh. Kromě toho MPSV zodpovídá za právní úpravu zaměstnávání cizinců ve vztahu k odpovídajícím právním předpisům EU a mezivládních dohod.⁸⁹ Také vede centrální evidenci volných pracovních míst obsaditelných držiteli zelené a modré karty. Oblastí nelegálního zaměstnávání cizinců se zabývá Meziřesortní orgán pro potírání

⁸⁶ Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců* [online].

⁸⁷ Převedení odpovědnosti za koordinaci integrační politiky z MPSV ČR na MV ČR k srpnu 2008, převzetí agendy povolování trvalých pobytů od Služby cizinecké policie na MV ČR k 1. 1. 2009, vydávání povolení k dlouhodobému pobytu a dlouhodobého víza od 1. 1. 2011, vydávání tzv. zelených karet apod., Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 69

⁸⁸ Srov. MINISTERSTVO PRÁCE a SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zahraniční zaměstnanost* [online].

⁸⁹ Kromě vnitrostátních právních předpisů je oblast pracovní migrace upravena i bilaterálními mezinárodními smlouvami upravujícími oblast sociálního zabezpečení a zaměstnávání a také multilaterálními úmluvami v oblasti lidských práv, postavení uprchlíků, sociálních práv, jimiž je Česká republika vázána.

nelegálního zaměstnávání cizinců v ČR, jehož gestorem je právě MPSV.⁹⁰ Pod MPSV spadají také Správy sociálního zabezpečení, které vybírají povinné pojistné na sociální zabezpečení a u cizinců-živnostníků kontrolují odvody do systému sociálního zabezpečení. MPSV také řídí Státní úřad inspekce práce a jeho oblastní inspektoráty práce,⁹¹ které se podílí na kontrole dodržování povinností vyplývajících z pracovněprávních předpisů. Do působnosti MPO spadá právní úprava živnostenského podnikání zahraničních osob,⁹² dále řídí živnostenské úřady, které vydávají živnostenská oprávnění a provádí i kontrolní činnost dodržování předpisů ze strany živnostníků. Finanční úřady mají kontrolní pravomoc v oblasti výdělečné činnosti cizinců, celní úřady mohou kontrolovat, zda cizinci nevykonávají nelegální práci. Také posuzuje v rámci projektu Zelené karty Žádosti o označení volného pracovního místa jako místa vhodného pro klíčový personál (zelená karta typ „A“). Také MZV se na migrační politice podílí, neboť jeho konzulární odbor řídí všechny zastupitelské úřady ČR v zahraničí⁹³ a zajišťuje tak agendu udělování víz. Také vytváří podobu zahraniční politiky, v jejímž rámci vytváří koncepci a koordinuje zahraniční rozvojovou pomoc.⁹⁴ MŠMT je gestorem problematiky vzdělávání ve všech druzích škol a školských zařízeních, účasti na akreditovaných jazykových kursech, konzultací a výměny zkušeností, výměnných pobytů a účasti na uměleckých, metodických a jiných specializovaných kursech v oboru působnosti MŠMT či odborné praxe určené k získání praktických nebo odborných zkušeností cizince. Jeho kompetencí je také zajištění přístupu dětí cizinců ke vzdělání a organizace stáží zahraničních odborníků na českých školách jako lektorů či vědeckých pracovníků. MŠMT nebo vysoké školy uznávají (nostrifikují) vysokoškolské vzdělání získané na zahraničních vysokých školách na základě předložených dokladů o studiu a kompetencí dle zákona o vysokých školách. MSP v oblasti migrace rozhoduje o povolení vydání cizince k trestnímu stíhání nebo k výkonu trestu do ciziny při splnění zákonných podmínek. Dále je gestorem právní úpravy týkající se problematiky obchodního rejstříku, vzniku a postavení obchodních

⁹⁰ Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2011*, s. 17-18

⁹¹ Srov. STÁTNÍ ÚŘAD INSPEKCE PRÁCE [online].

⁹² V režimu zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů.

⁹³ Srov. LEONTIYEVA, Y. Imigranti v ČR – žádání a nechtění. Současné migrační a integrační politiky v ČR. In. TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I. Integrační politika*, s. 23

⁹⁴ Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2011*, s. 17

společností a družstev, závazkových vztahů atd. v rámci obchodního zákoníku. MMR se v oblasti migrace spolupodílí na plnění úkolů souvisejících s integrací cizinců, azylantů a osob požívajících doplňkové ochrany v souvislosti s užíváním integračních bytů.⁹⁵

Jak mnoho odborníků na problematiku migrace v Česku upozorňuje, česká migrační politika není vytvářena na základě systematické a detailní sociálně-ekonomické analýzy současných i budoucích trendů. Přesto se v jejím vývoji odráží posun od pasivního k aktivnějšímu a systematictějšímu přístupu k řešení migračních otázek v rovině politické i v rovině její praktické realizace. Podobu české migrační politiky významně ovlivnil vstup ČR do EU v roce 2004, v rámci kterého se projevila silná europeizace zejména v oblasti vízové politiky ČR. v české migrační politice od té doby převládá výrazně byrokratický přístup k řešení řízení migračních otázek podle nařízení a směrnic EU. Navíc česká politická reprezentace se otázkami a problematikou migrace a integrace migrantů příliš nezabývá, pokud ano, tak spíše v rovině soupeření při prosazování svých jednotlivých zájmů, téma cizinci se více objevuje jen u krajně pravicových politických stran, které se skrze něj snaží zviditelnit, (například Dělnická strana), jinak je téma přistěhovalectví okrajovou záležitostí.⁹⁶

V současnosti probíhá velmi aktuální diskuse nad povahou migrace a charakterem a množstvím přijatých imigrantů včetně zásadní, a ve 21. století poněkud překvapivé otázky: migrace „ano“ či „ne“? o povaze migrační politiky se často hovoří jako o restriktivní či liberální. Česká migrační politika navíc vykazuje určitou nekoordinovanost, nestabilitu, utilitarismus, nezajímavost pro politické představitele a tím odkázanost na činnost úředníků a vlivy evropského práva. Tato současná charakteristika české migrační politiky je kritizována jak odbornou veřejností a akademickými představiteli, tak NNO, úřady navzájem, i cizinci samotnými. Odborníci na problematiku migrace navíc upozorňují, že chybí potřebné analýzy současných a budoucích (dlouhodobých) trendů v tvorbě politiky, která tak za současných podmínek nevzniká na základě výsledků systematického přístupu, nýbrž jaksi „jen pro tento případ“. Ačkoliv legislativa EU má velký vliv na řadu specifických částí české migrační politiky, která se musí pohybovat v hranicích daných jak EU, tak globalizací i mezinárodními standardy lidských práv, přesto jí nelze odepřít důležitou pozici zejména v oblasti pracovní migrace přistěhovalců ze třetích zemí, což je téma

⁹⁵ Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2011*, s. 17-19

⁹⁶ Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 69-70

v současnosti svou aktuálností a naléhavostí stále více v popředí odborné i politické diskuse.⁹⁷ Tvorba migrační politiky ČR (a její příklon k restriktivní či liberální podobě) se od roku 1990 do dnešní doby proměňovala v různých obdobích zejména v závislosti na změnách v legislativě týkající se migrace a postojích k migraci odvozených především od aktuální demografické a ekonomické situace země. Vývoj české migrační politiky je podrobně přiblížen v Příloze II.

2.2.2 Azylová politika

Česká republika se otevřením svých hranic na začátku 90. let 20. století stala v důsledku nastalých migračních pohybů na území evropského kontinentu cílovou zemí také pro mnoho uprchlíků hledajících zde azyl. Jelikož zkušenosti s azylovou problematikou byly v této době v podstatě nulové, vývoj ve vytváření, úpravách a změnách podoby azylové politiky do současnosti je patrný. Faktory ovlivňující příchod žadatelů o azyl do ČR (od roku 2006 nahrazen pojmem mezinárodní ochrana⁹⁸) se týkají politické stability a ekonomické prosperity země, existence válečných konfliktů, občanských válek či hospodářské zaostalosti v zemi původu i nastavení migrační/azylové politiky a strategie samotných migrantů. Žadatelé o azyl nepředstavují v ČR z kvantitativního hlediska, stejně jako v jiných evropských zemích, významnou část populace, jejich počty naopak dlouhodobě klesají⁹⁹ při značném podílu odmítnutých žadatelů. Lze se domnívat, že řada z nich tvoří skryté ekonomické migranty na pracovním trhu v ČR či jiných zemích, čemuž napomáhá daná legislativa umožňující žadatelům opuštění pobytového střediska a bydlení v soukromí při stávající tříměsíční finanční podpoře (dále žádné prostředky podpory nepřísluší) a umožněním legální práce až po uplynutí roční lhůty od podání žádosti,¹⁰⁰ ale vzhledem k jejich

⁹⁷ Srov. KUŠNIRÁKOVÁ, T., ČIŽINSKÝ, P. *Dvacet let české migrační politiky: liberální, restriktivní a nebo ještě jiná?*, s. 498-500

⁹⁸ Dodatek zákona č. 165/2006 Sb., o azylu zavedl pojem mezinárodní ochrany, která má dvojitou podobu – (tradiční) azyl a nově zavedenou doplňkovou ochranu nahrazující dřívější „povolení k pobytu“, která je zaručována osobám, jež se nemohou vrátit do země původního pobytu kvůli hrozbě vážné újmy – jedná se o princip zákazu vracení uprchlíků do země původu při trvajícím nebezpečí.

⁹⁹ Od července 1990 do prosince 2010 získalo v ČR azyl 3 633 z celkových 89 996 žadatelů (tj. 4%). Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Souhrnná zpráva o mezinárodní ochraně za rok 2010* [online].

¹⁰⁰ V letech 2000 – 2001 existovala možnost vstupu na pracovní trh ihned po podání žádosti, tato praxe však byla žadatelům o azyl zneužívána, což dokládá vysoký počet žádostí o azyl v těchto letech (8 788, 18 094 osob). Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Souhrnná zpráva o mezinárodní ochraně za rok 2010* [online].

nízkému počtu český trh práce nijak výrazně neovlivňují. Mezi dlouhodobě nejčastější žadatele o azyl patří občané Ukrajiny.¹⁰¹ v roce 2006 byl ke stávajícímu azylovému statusu přidán status „doplňková ochrana“¹⁰² (dříve „vízum za účelem strpění pobytu“).¹⁰³

Azylová politika se v souvislosti s uprchlickou problematikou začala vyvíjet od roku 1991 přijetím základních principů týkající se integrace uprchlíků.¹⁰⁴ V roce 1994 byl zahájen zvláštní program cílený na uprchlíky, „Státní asistenční program pro integraci“, který uprchlíkům nabízel především nájemní bydlení, později také sociální a pracovní poradenství a bezplatné kurzy českého jazyka. v roce 1999 byl přijat a v roce 2000 vstoupil v platnost stěžejní zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, jehož součástí se nově stal dosavadní integrační program pro azylanty. Nově se osoba s přiznaným statutem uprchlíka nazývá „azylantem“ a osoba žádající o status uprchlíka „žadatelem o azyl“. Do tohoto zákona byly v souladu s harmonizací s předpisy EU zahrnuty kromě Dublinské úmluvy o určení státu odpovědného za řízení azylové žádosti podané v některém ze států EU také tzv. londýnské rezoluce z roku 1992, podle kterých byl nově definován institut zjevně neodůvodněné žádosti o azyl.¹⁰⁵ Zároveň se dosavadní práva žadatelů o azyl rozšířila.¹⁰⁶ V této době ještě neexistovala žádná účinná kontrola žadatelů mimo azylová zařízení. V roce 2001 byla přijata a v roce 2002 vstoupila v platnost významná novela azylového zákona,¹⁰⁷ která měla snížit počet

¹⁰¹ U občanů jiných zemí se jejich relativní i absolutní počty každoročně mění. V roce 2006 byly nejčastějšími zeměmi původu žadatelů na druhém místě Egypt a na třetím místě Kazachstán, v roce 2008 byly místo nich žadatelé z Mongolska a Turecka. Srov. Ministerstvo vnitra ČR,

¹⁰² Doplňková ochrana byla od září 2006 do prosince 2010 udělena 495 osobám – nejvíce v roce 2007 (191 – nejvíce občanům Běloruska) a v roce 2008 (138 – nejvíce občanům Kuby). Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Souhrnná zpráva o mezinárodní ochraně za rok 2010* [online].

¹⁰³ Z oficiálních statistik není možné vyčíslit přesný počet neúspěšných žadatelů o azyl, kteří mohou na území ČR zůstat i po zamítnutí jejich žádosti a vydání úředního rozhodnutí o správním vyhoštění s povinností opustit ČR do několika dní. Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 44

¹⁰⁴ Tato politika zahrnovala také přijetí českých krajanů a jejich rodinných příslušníků přicházející z Ukrajiny a Běloruska v letech 1991-1993 a v letech 1993-2001 z Kazachstánu. Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 72

¹⁰⁵ Jednalo se o: 1. žádosti podané pouze z ekonomických důvodů, 2. o úmyslné udání nesprávných údajů, 3. žadatel přichází z tzv. bezpečných třetích zemí či bezpečné země původu.

¹⁰⁶ Bylo jim zaručeno právo na pobyt mimo azylová zařízení a mohli obdržet finanční podporu až do výše životního minima. Po podání žádosti o azyl mohli vstoupit na český pracovní trh bez povinnosti žádat o pracovní povolení. Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 75

¹⁰⁷ Zákon č. 2/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), a některé další zákony, ve znění pozdějších předpisů.

„neoprávněných“ žádostí o azyl¹⁰⁸ využívajících nastavení azylové procedury jako prostředku legalizace pobytu a práce. Novelou byla žadatelům o azyl zakázána možnost získat povolení k zaměstnání v prvním roce azylového řízení, která trvá dodnes a migranti v zařízení pro zajištění cizinců¹⁰⁹ mohli nově požádat o azyl pouze do sedmi dnů, přičemž zůstat v Zařízení pro zajištění cizinců museli i po celou dobu azylového řízení. Další novelou¹¹⁰ v roce 2002 bylo azylové řízení převedeno na jednoinstanční proceduru řízenou MV. Neúspěšní žadatelé mohli podat žalobu ke krajskému soudu a poté i kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu ČR. v polovině roku 2001 byl oficiálně ukončen státní Program návratu krajanů ze vzdálených a ohrožených teritorií¹¹¹ a od té doby se přesídlování realizovalo pouze individuální formou za podmínek standardní imigrační procedury bez zvláštní státní podpory. Nová koncepce státního programu pro imigraci krajanů byla schválena až v roce 2006. v souvislosti se vstupem ČR do EU byla přijata další novela azylového zákona,¹¹² která přijala dvě evropské směrnice¹¹³ a Nařízení Rady¹¹⁴ stanovující kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o azyl občanů třetích zemí v některém z členských států EU (neboli tzv. Dublin II).¹¹⁵ v roce 2003 byl do zákona o azylu¹¹⁶ připojen institut dočasné ochrany.¹¹⁷ V roce 2006 se novelou azylového zákona¹¹⁸

¹⁰⁸ Viz. poznámka pod čarou 178.

¹⁰⁹ Neboli v tzv. detenčním či záchytném středisku nacházejícím se v Bělé pod Bezdězem, kde pobývají cizinci zajištěni za účelem správního vyhoštění například z důvodu zadržení pro nelegální pobyt v ČR. V tomto zařízení jsou jim poskytnuty kromě ubytování a stravy i služby zdravotnického personálu a sociálních pracovníků. Zajištění cizinci zde mají s výjimkou nočního klidu relativně volný pohyb, mohou využívat sportoviště, kulturní místnost (TV, knihovna, společenské hry) nebo setkání s duchovním (katolické, pravoslavné a muslimské víry). Srov. SPRÁVA UPRCHLICKÝCH ZARÍZENÍ [online].

¹¹⁰ Zákon č. 217/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 140/2001 Sb., zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o cestovních dokladech), a zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), ve znění zákona č. 2/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

¹¹¹ V rámci tohoto programu bylo do této doby do ČR hromadně přestěhováno 818 osob z Kazachstánu, Uzbekistánu, Ruska, Moldavska.

¹¹² Zákon č. 57/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), ve znění pozdějších předpisů.

¹¹³ Směrnice 2003/9/ES ze dne 27. 1. 2003 stanovující minimální normy pro přijímání žadatelů o azyl a Směrnice 2003/86/ES ze dne 22. 9. 2003 o právu na sloučení rodiny.

¹¹⁴ Nařízení Rady ES č. 343/2003 ze dne 18. 2. 2003.

¹¹⁵ Tento navazuje na Dublinskou úmluvu a má zajistit, aby byla azylová žádost posuzována pouze jednou zemí v rámci EU, která sehrála nejdůležitější roli při vstupu žadatele na území EU.

¹¹⁶ Zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁷ Dočasná ochrana náleží cizincům ze třetích zemí vyžadujícím pomoc mezinárodního společenství v případech jejich hromadného přílivu. Dočasná ochrana je oproti azylu časově omezenější a její udělení koordinuje EU dle směrnice Evropské komise 2001/55/EC.

včleněním tzv. kvalifikační směrnice¹¹⁹ připojil k dosavadnímu statusu azyl status doplňkové ochrany,¹²⁰ jejichž spojením vznikl pro oba instituty společný pojem mezinárodní ochrana.¹²¹

3 INTEGRACE A INTEGRAČNÍ POLITIKA

3.1 Integrace jako proces adaptace

Pro migranty znamená usazení se v hostitelské zemi, ať již na kratší dobu či delší, nebo dokonce natrvalo, složitý proces adaptace na nové podmínky, který mívá v rámci různých faktorů velmi rozdílné podoby. Adaptaci ovlivňují samotní migranti svým postojem a přáním úspěšně se do většinové společnosti začlenit, přístup majority k imigrantům ve smyslu jejich přijetí či odmítnutí i faktické kulturní a fyzické blízkosti a možnosti kontaktu obou skupin obyvatel, vzdálenost zdrojové a cílové země a kontakty v rámci vlastní komunity a samozřejmě také celkové nastavení imigrační i integrační politiky cílové země. Imigrace do nového prostředí je obecně považována za velice závažný akt hluboce zasahující do života člověka. Nastalý dlouhodobý a komplexní proces adaptace doprovází stres a ztráty ve formě odloučení od blízkých lidí, míst i vlastní kultury, je proto do různé míry i traumatický. Reakce příchozích migrantů do cizí kultury pak často doprovází kulturní šok, který trvá individuálně dlouho a odlišně a jako psychologický proces zasahuje celou osobnost na vědomé i nevědomé úrovni, čímž ohrožuje vnitřní rovnováhu, fungování a identitu jedince. Záleží na imigrantově osobnosti, na jeho předchozím vývoji, na kvalitě minulých i současných vztahů, jak bude schopen kulturní šok a dočasnou regresi s ním související zvládnout. Stejně důležitá je vstřícnost prostředí a pomoc, které se mu dostane, znalost cizího jazyka a kultury i stupeň podobnosti/odlišnosti vlastní a „nové“ kultury a společnosti, v níž se musí adaptovat. První fáze imigračního procesu jsou krizové, protože imigrant je zatížen mnoha úkoly, které musí vyřešit, abych mohl v nové

¹¹⁸ Zákon č. 165/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1999 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁹ Směrnice Rady 2004/83/ES ze dne 29. dubna 2004 o minimálních normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli žádat o postavení uprchlíka, nebo osoby, které z jiných důvodů potřebují mezinárodní ochranu, a o obsahu tohoto postavení.

¹²⁰ Viz. poznámka pod čarou č. 176.

¹²¹ Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 72-80

společnosti fungovat. Pomoc okolí mu jeho situaci v adaptačním procesu ulehčuje, významně pomáhají nové vztahy s místními lidmi, v rámci kterých dochází k seznámení s novými tradicemi, zvyky a propojení s novou kulturou. v této době se imigranti musejí vnitřně vyrovnávat nejen s pocitem ztráty v rámci své emigrace, ale často navíc mnozí ztrácejí sebevědomí, když v začátcích pracují na méně kvalifikovaných místech. Tím spíš může být situace prožívána jako osobní selhání.¹²² a tak výsledkem celého procesu adaptace může být jak bezproblémové soužití skrze rychlé získání bezpečného právního statusu až případné získání občanství a asimilace, tak také nelegální pobyt spojený se sociálněekonomickou marginalizací a formování separovaných etnických enkláv odmítaných majoritní populací. Dle J. W. Berryho existují čtyři akulturační strategie, na základě toho, zda imigrant udržuje vztahy s ostatními etnickými skupinami (A) a zároveň si zachovává svou kulturní identitu či nikoliv (B). Podle toho vznikají 4 typy soužití. *Integrace*, když imigranti uznávají důležitost přijetí a poznání hostitelské kultury, ale zároveň si chtějí udržet svoji vlastní kulturu (A-ano, B-ano). *Asimilace*, když imigranti usilují o co největší splynutí s obyvatelstvem hostitelské země a svou kulturu nepovažují za důležitou (A-ano, B-ne). *Separace*, když imigranti nejsou v kontaktu s hostitelskou kulturou (A-ne, B-ano). *Izolace*, když imigranti necítí potřebu kontaktu s dominantní kulturou (A-ne, B-ne).¹²³ Integrace se uskutečňuje na mnoha úrovních společenského života, lze hovořit o určitých dimenzích integrace. Barša rozlišuje občansko-politickou, sociálně-ekonomickou a kulturní dimenzi integrace, podobně Heckmann uvádí integraci strukturní (oblast ekonomických aktivit, přístup na trh práce, mobilita a přístup k pozicím a statusům), kulturní, sociální a navíc identifikační. Hlavní podmínky integrace na strukturní, tj. občansko-politické rovině jsou nabývání práv imigranty, naturalizace a možnost a podpora jejich politické participace. Sociální participace se týká účasti na ekonomickém životě i ve spolcích, sousedské komunitě či dalších formálních a neformálních uskupeních. Bauböck za sociální participaci považuje účast imigrantů ve všech oblastech občanské společnosti zajištěním základního sociálního minima, vzdělání i bydlení a odstraněním vztahů závislosti. Imigrantům má být dostupný běžný společenský život v rámci sociálních vztahů a kontaktů s majoritou, bez toho, že by byli uzavřeni v ghettech. Součástí integrace je ale také udržování komunit imigrantů. Sféra identifikační integrace

¹²² Srov. MARLIN, O. *Psychologie emigrace* [online].

¹²³ Srov. DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva. In ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*, s. 24-25

zahrnuje oblast subjektivních pocitů imigrantů ze vztahů k zemi původu a vytvoření pocitu příslušnosti k nové zemi a společnosti, ve které se usadili. Právě tyto dimenze integrace mohou být prakticky ovlivňovány všeobecnými nástroji integrace (např. vzdělávacím systémem, státními nástroji sociálních služeb, přístupem ke zdravotním službám) a speciálními politikami vůči migrantům (vytváření nových institucí řešících pouze agendu související s imigrací, politiky posilující rovnost – antidiskriminační opatření, afirmativní akce, podpora rovných příležitostí). Představa způsobu integrace společnosti je určující pro uplatňování jednotlivých nástrojů, podle představ společnosti o sociálním umístění imigrantů a jejich možnosti trvale v zemi žít bude volit nástroje politiky vůči nim.¹²⁴

3.2 Současné modely integrace

Státy svými integračními politikami reagují na zvyšující se příliv imigrantů a snaží se ovlivněním politického a právního postavení příchozích migrantů zejména o zachování sociální, kulturní i hospodářské soudržnosti. Různé modely integrace hovoří o různém stupni adaptace a začlenění imigrantů do majoritní společnosti hostitelské země ve spojení s přiznáním některých či veškerých práv či naopak znemožněním přístupu imigrantů do některých či většiny sfér dané společnosti. Existuje několik modelů imigrační a integrační politiky. *Asimilační model* vyjadřuje plné začlenění imigrantů do majoritní společnosti státu, který imigrantům umožní rychlé získání občanství a dalších práv a povinností majoritní populace v rámci procesu jejich rychlé a „jednoduché“ adaptace za cenu ztráty mateřského jazyka a specifických kulturních a sociálních rysů, která má asimilaci do majoritní společnosti urychlit. Tomuto modelu se nejvíce přibližuje imigrační politika a praxe Francie. *Diskriminační model* je založen na dočasném a návratném pohybu cizinců, v rámci něhož je minimalizován styk mezi etnickými skupinami (příklad Německa v 70. letech, kdy byla imigrace zejména tureckých přistěhovalců vnímána jako dočasný stav). Imigranti jsou začlenění do určité společenské sféry (např. pracovní trh), ale není jim umožněno vstoupit do ostatních oblastí (systém sociální péče, občanství, volební právo apod.). Právní mechanismy i praxe působí ve směru odrazení a znemožnění přístupu cizincům

¹²⁴ Srov. TOLLAROVÁ, B. Integrace cizinců v Česku: pluralita, nebo asimilace? *Biograf*, roč. 2006, č. 39 [online]

do mnohých sfér života, což ve svém důsledku cizince socioekonomicky znevýhodňuje. Takovýto model se dnes víceméně uplatňuje v Německu, Švýcarsku a Rakousku. *Model multikulturalismu* uznává a podporuje kulturní i sociální odlišnost a různorodost minority od majoritní populace lišící se jazykem, kulturou i sociálními vztahy. Imigrantům jsou dána stejná práva ve všech společenských sférách, aniž by se očekávalo, že se vzdají svých specifíků, stát aktivně vstupuje do integračního procesu (Kanada, Austrálie). Současná debata o multikulturalismu v rámci imigračních politik se požadavkem občanské integrace nevrací k asimilačním politikám. Nejde o nastolení „monokulturalismu“, ale o vymezení minimálního závazného rámce společenské soudržnosti. v současné době některé státy přecházejí od zohledňování skupinové odlišnosti (multikulturality) k důrazu na individuální občanskou integraci, neboť podmínkou plné integrace přistěhovalců je, aby přijali liberální občanskou politickou kulturu daného státu. Než o popření multikulturalismu jde o přenesení důrazu na „jednoty v různosti“ multikulturního konceptu, neboť různé kulturní skupiny si mohou udržovat a vyvíjet svou odlišnou identitu k prospěchu všech pouze tehdy, pokud respektují kolektivní rámec občanského národa a jeho hodnot, jejichž prosazování je v současnosti naléhavé, neboť dnešní Evropa je svědkem šíření fundamentalistických forem islámu nepřátelských jak k původním tradicím přistěhovalců, tak k evropským institucím. Posun od multikulturalismu dokládá posun v problematice integrace imigrantů. „*Skutečný problém již neleží v konfliktu moderní kultury evropských národů s tradiční kulturou přistěhovalců, ale v konfliktu liberálních institucí Evropanů s náboženskými fundamentalistickými ideologiemi, šířícími se zvláště, byť ne výlučně, mezi přistěhovalci.*“ (Nizozemí, Velká Británie). Je nasnadě, že imigrační a integrační politiky se (ve zmíněných státech) vyvíjí a nezůstávají konstantními. Na jedné straně se opouští od asimilačního modelu a přechodně se vytváří diferencovaná inkorporace Francií resp. Německem, na straně druhé sílí v Nizozemí či Austrálii hlasy volající po omezení imigrace a tolerantního přístupu k národnostním menšinám.¹²⁵

¹²⁵ Srov. BARŠOVÁ, A., BARŠA, P. Od multikulturalismu k občanské integraci. Změny v západoevropských politikách integrace přistěhovalců. *Sociální studia*, s. 49-61

3.3 Vývoj integrační politiky České republiky

Začátky vývoje integrační politiky ČR souvisely zejména s uprchlickou problematikou. Základní cílovou skupinou integrace cizinců jsou občané třetích zemí pobývající legálně na území ČR, kteří nejsou žadateli ani poživateli mezinárodní ochrany (ti jsou součástí azylové politiky SIP), a ve výjimečných krizových případech také občané EU. Ucelenější podoba integrační politiky vznikla až v roce 1999 přijetím Zásad koncepce integrace cizinců na území České republiky v reakci na zvyšující se příliv imigrantů do ČR. v roce 2000 byla vypracována podrobnější Koncepce integrace cizinců na území ČR, která se zaměřovala více na přibližování dlouhodobě legálně usazených cizinců k postavení občanů ČR a ochranu ekonomických, politických, sociálních a kulturních práv migrantů. Dále řešila rozdělení odpovědnosti a kompetencí za přípravu projektů v různých oblastech života a integrace migrantů ostatních rezortů vlády. Podporovány byly projekty týkající se zvyšování informovanosti občanů ČR i migrantů a činnost nevládních a neziskových organizací při poskytování sociálního a právního poradenství migrantům, rozvoji znalosti češtiny a kvalifikace migrantů, prevenci netolerance, rasismu a diskriminace migrantů. v roce 2001 byly za účelem monitoringu a analýzy lokální situace migrantů zřízeny poradní orgány pro otázky integrace cizinců na každém okresním úřadě, které však byly už v roce 2002 spolu s okresními úřady zrušeny v důsledku reformy veřejné správy. Aktivní zapojení lokálních a regionálních samospráv do procesu integrace cizinců nebylo institucionalizováno až do roku 2008. V roce 2004 byla odpovědnost za koordinaci integrační politiky přenesena z MV ČR na MPSV ČR a dosavadní příliš obecnou koncepci integrace, nezahrnující sociální integraci migrantů, nahradila už o rok později její efektivnější verze, Aktualizovaná koncepce integrace. Tato definovala tzv. prioritní oblasti a klíčové předpoklady integrace a opatření k jejich naplnění,¹²⁶ zdůraznila vliv jednotlivce, jeho úsilí a odpovědnost za integraci¹²⁷ i potřebu obousměrnosti tohoto procesu vyžadujícím

¹²⁶ Prioritními oblastmi a dosaženými cíli mají být: 1. znalost českého jazyka – její zvýšení mezi migranty a jejich dětmi, 2. ekonomická soběstačnost cizince – snížení administrativní zátěže související s jejich účastí na pracovním trhu, 3. orientace cizince ve společnosti – zvýšit povědomí o hodnotách a institucích české společnosti, 4. vztahy cizince s členy majoritní společnosti – zvyšovat veřejné povědomí o migračních a podporovat rozvoj vztahu migrantů a majoritní společnosti. Srov. MINISTERSTVO PRÁCE a SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Aktualizovaná koncepce integrace cizinců* [online].

¹²⁷ Tím se přiklonila k přístupu tzv. občanské integrace zaměřené na jednotlivce naproti dosavadnímu prosazování multikulturní povahy procesu integrace zaměřeného na skupiny imigrantů, které v integrační

jak přizpůsobení migrantů, tak vytváření podmínek pro jejich začleňování.¹²⁸ Vytvořila dlouhodobý rámec směřování integrační politiky a určila za cílovou skupinu integrační politiky migranty legálně pobývajících v ČR alespoň jeden rok. Podle návrhu koncepce byla žadatelům o trvalý pobyt zavedena povinnost splnit zkoušku z českého jazyka a pro zahraniční pracovníky byla zavedena ochranná 60 denní lhůta při ztrátě zaměstnání. v roce 2008 byla odpovědnost za integrační politiku opět převedena zpět na MV, pro které bylo stěžejním úkolem integrační politiky předcházet vytváření uzavřených komunit migrantů a jejich sociální exkluzi realizací integrační politiky na regionální a lokální úrovni za pomoci vzniklých Center na podporu integrace cizinců.¹²⁹ Koncepce za rok 2009 zmínila plán na zavedení sociokulturních kurzů pro nově příchozí i již usazenější cizince s dlouhodobým pobytem. Nově MV ČR převzalo pro realizaci integrační politiky úlohu přerozdělování prostředků ze státního rozpočtu dalším rezortům ministerstev.¹³⁰ Součástí integrační politiky se v roce 2009 stala antidiskriminační opatření přijetím tzv. antidiskriminačního zákona č. 198/2009 Sb.¹³¹ v roce 2011 MV zmínilo, že aktivní zapojení cizince do společnosti je žádoucí a potřebné, i kdyby se cizinec v ČR neusadil a po čase se vrátil zpět do země původu. Poukazem na stále přetrvávající problém nízké informovanosti cizinců se proto chce více zaměřit na předávání informací pro orientaci v ČR ještě na dobu před příjezdem cizince do ČR. Do budoucna také počítá s povinným absolvováním adaptačně-integračních kurzů o právech a povinnostech cizinců spojených s pobytem a základní socio-kulturní orientaci.¹³²

Nestátní neziskové organizace (dále jen NNO) jsou v integračním procesu cizinců významným aktérem.¹³³ Od 90. let působily na území ČR zejména charitativní a humanitární organizace (např. Charita ČR), které se zaměřovaly na uprchlíky

politice ČR přetrvávalo od 90. let do počátku 21. století. Srov. BARŠOVÁ, A., BARŠA, P. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*, s. 240
¹²⁸ Doposud byla integrace definována jako spíše jednosměrný proces postupného zařazování imigrantů do struktur hostitelské země.

¹²⁹ Blíže informací viz. poznámka pod čarou č. 106

¹³⁰ Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o realizaci Koncepce integrace cizinců v roce 2009*.

¹³¹ Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 85

¹³² MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Aktualizovaná koncepce integrace cizinců. Společné soužití*. s. 18-20

¹³³ V roce 2011 působilo v oblasti integrace cizinců tolik NNO: území Hlavního města Praha a Středočeského kraje 14, Jihočeský kraj 2, Jihomoravský kraj 3, Královehradecký kraj 1, Liberecký kraj 1, Moravskoslezský kraj 1, Olomoucký kraj 2, Pardubický kraj 1, Plzeňský kraj 3, Ústecký kraj 3, Vysočina 3. Dále v oblasti integrace cizinců působí. Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Informační publikace pro cizince Česká republika 2011*, s. 98-102

a žadatele o azyl, s jejich klesajícím počtem se cílové skupiny klientů těchto organizací postupně rozšiřovaly na ostatní příchozí cizince. k největšímu rozmachu služeb NNO v oblasti integrace cizinců došlo po roce 2000, kdy se také rozrostla nabídka těchto služeb¹³⁴ a NNO postupně přejaly roli jakéhosi průvodce sociálním systémem majoritní společnosti i školitele v otázkách legislativních, jazykových a administrativních. NNO poskytují podle dosahu svých aktivit služby v ČR na úrovni lokální, regionální i celonárodní, ale některé se zaměřují také na pomoc mezinárodní. Mezi časté služby v rámci integračního procesu patří poskytování poradenství (sociální, právní, psychologické, v oblasti trhu práce, asistence při administrativních úkonech, terénní poradenství apod.), asistenční služby (doprovod při jednání s institucemi a úřady), podpora vzdělávání v oblasti pracovního trhu a rekvalifikační kurzy, jazykové kurzy, podpora bydlení a asistence při vybavování bytů, podpora volnočasových a multikulturních aktivit, podpora osvěty, občanských práv, vzdělávání veřejnosti, apod. Nejčastěji mají právní subjektivitu občanského sdružení, obecně prospěšné společnosti nebo církevních právnických osob, což také souvisí s problematikou financování těchto organizací, které svou činností nemohou vytvářet zisk a jsou závislé na finanční podpoře dotačních programů a grantů ze státního rozpočtu od ministerstev, krajů či obcí nebo na svou činnost získávají finanční prostředky skrze programy fondů EU.¹³⁵ Kromě NNO začala vznikat také krajanská sdružení a spolky ze strany samotných cizinců,¹³⁶ které přispívají k udržení mateřského jazyka a tradičních hodnot migrantů, poskytují prostor pro sdílení zkušeností, předávají informace o životě v české společnosti, kontakty apod.¹³⁷

¹³⁴ Nově vznikala cílený monitoring potřeb cizinců, vznikaly služby chráněného bydlení, komunitní centra, nízkoprahová zařízení pro cizince, vzdělávací programy apod. Srov. TRBOLA, R. Funkce a postavení organizací neziskového sektoru v procesu sociální integrace přistěhovalců. In TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR II.* s. 81

¹³⁵ Jedná se především o Evropský sociální fond v rámci kterého předkládá Operační program lidské zdroje a zaměstnanost výzvy pro podávání žádostí projektů například v oblasti podpory Aktivní politika trhu práce, Sociální integrace a rovné příležitosti, Mezinárodní spolupráce apod. Srov. MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČESKÉ REPUBLIKY. *Strukturální fondy* [online].

¹³⁶ Například Ukrajinská iniciativa v ČR, Svaz Bělorusů v zahraničí, Sdružení ruských občanů v ČR, Krajanské sdružení Číňanů v ČR, Česko-vietnamská společnost, Občanské sdružení „Arménský dům“ a mnoho jiných. Srov. MINISTERSTVO PRÁCE a SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Organizace imigrantů: Zájmové, náboženské nebo kulturní organizace imigračních komunit v České republice* [online].

¹³⁷ Srov. Srov. TRBOLA, R. Funkce a postavení organizací neziskového sektoru v procesu sociální integrace přistěhovalců. In TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR II.* s. 93-99

4 ŽIVOTNÍ PODMÍNKY CIZINCŮ V ČESKÉ REPUBLICE

4.1 Cizinci v ČR

Jak již bylo v práci zmíněno, v ČR existují různé kategorie cizinců s odlišným právním přístupem v rámci těchto pobytových režimů:

- 1) cizinci z tzv. třetích zemí (spadají do působnosti zákona o pobytu cizinců),
- 2) občané EU a jejich rodinní příslušníci¹³⁸ (také zákon o pobytu cizinců),
- 3) azyl/mezinárodní ochrana (zákon o azylu, zde nezáleží na státním občanství cizince, ale na právním úkonu požádání o azyl/mezinárodní ochranu a rozhodnutí o této žádosti).¹³⁹

Od 90. let do současnosti tvoří nejpočetnější skupinu v ČR cizinci ze třetích zemí, menší skupinu cizinci z kategorie EU, nejmenší je pak azylová skupina cizinců. Cizinci jsou podle cizineckého práva (a z větší části i práva EU) dále dělení do kategorií pobytových stupňů, které se liší časovou délkou a kvalitou povoleného pobytu. Těmito pobytovými stupni jsou:

- krátkodobý pobyt (do 90 dnů),
- dlouhodobý pobyt (nad 90 dnů, standardně prvních 5 let pobytu cizince v ČR),
- trvalý pobyt
- přechodný pobyt (který je jakýmsi „mezistupněm“ mezi krátkodobým a dlouhodobým pobytem), zahrnující:
 - a) pobyt bez víza¹⁴⁰

¹³⁸ Do této kategorie patří jak cizinci s občanstvím jednoho ze států EU, tak také občané EHS (Norsko, Island, Lichtenštejnsko) a Švýcarska, dále cizinci s občanstvím z třetích zemí, kteří jsou rodinnými příslušníky občanů EU, cizinci rodinní příslušníci občana ČR bez občanství EU. Této skupině cizinců plynou práva z důvodu rodinné příslušnosti k osobě se statutem občana EU/EHS a Švýcarska, kterými jsou oproti ostatním skupinám zvýhodněni. Rodinnými příslušníky jsou dle §15a zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců: a) manžel, b) rodič, jde-li o občana EU mladšího 21 let, kterého vyživuje a se kterým žije ve společné domácnosti, c) dítě mladší 21 let nebo takové dítě manžela občana EU a d) nezaopatřený přímý příbuzný ve vzestupné nebo sestupné linii nebo takový příbuzný manžela občana Evropské unie. Ustanovení zákona o pobytu cizinců týkající se rodinného příslušníka občana EU se použijí i na cizince, který je rodinným příslušníkem státního občana ČR aj. dle zákona.

¹³⁹ V podstatě každý cizinec může o azyl/mezinárodní ochranu požádat a tím se na určitou dobu dostat do tohoto právního režimu.

¹⁴⁰ Vízum je povolení, které za podmínek v něm vyznačených opravňuje cizince ke vstupu a pobytu na území daného státu, jakož i k vycestování z něho. Srov. MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Co je vízum?* [online].

- b) krátkodobá víza k pobytu do 90 dnů (letištní vízum – typ A, jednotné, tzv. Schengenské vízum do 90 dnů i jako varianta průjezdního víza – typ C, za různými účely)¹⁴¹
- c) dlouhodobá víza k pobytu nad 90 dnů – typ D za různými účely¹⁴²
- d) diplomatická nebo zvláštní víza¹⁴³
 - povolení k dlouhodobému pobytu¹⁴⁴
 - výjezdní příkaz¹⁴⁵
 - povolení k přechodnému pobytu pro občany EU a jejich rodinné příslušníky.

Tyto pobytové stupně ovlivňují integraci cizinců, neboť práva pobývajících cizinců narůstají s délkou jejich pobytu. Nejméně práv nabývají cizinci s krátkodobým pobytem, více s pobytem dlouhodobým a nejvíce práv náleží držitelům povolení k trvalému pobytu. Plná rovnost s občany ČR vzniká cizincům až získáním českého občanství.

Krátkodobý pobyt (dále jen KP) je vydáván na maximální dobu 90 dnů¹⁴⁶ a pobyt nad tuto dobu nelze prodloužit.¹⁴⁷ Krátkodobé vízum (dále jen KV) je poměrně jednoduché zrušit. Důvody pro zrušení mohou být kromě nesplnění povinností dle cizineckého zákona například i neprokázání prostředků k pobytu. KP není perspektivní, neumožňuje na území ČR žádat o další povolení k pobytu přesahující 90 dnů,¹⁴⁸ jedinou možností legálního prodloužení pobytu v ČR by bylo požádání o azyl. Práva spojená s tímto pobytem jsou omezená jeho dobou trvání a účelu (návštěva, turistika,

¹⁴¹ Vízum za účelem turistiky, léčby, obchodní cesty, účasti na semináři, kultury, sportu apod., studia či vědeckého výzkumu, zaměstnání, pozvání. Srov. MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Krátkodobé vízum* [online].

¹⁴² Vízum za účelem studia, zaměstnání, podnikání, sloučení rodiny, pozvání, sportovní, zdravotní, kulturní účel. Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Dlouhodobé vízum* [online].

¹⁴³ § 40 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁴ Za účelem společného soužití rodiny, rezidenta jiného členského státu EU, za účelem studia, za účelem ochrany, za účelem vědeckého výzkumu, za účelem zaměstnání (zelená karta, modrá karta), za účelem strpění pobytu. § 42 písm. a) – j), § 43 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁵ § 50 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁶ Během období 180 dnů počínajících datem prvního vstupu na území ČR.

¹⁴⁷ Novinkou je dle Vízového kodexu EU zavedení krátkodobého víza s platností až na 5 let pro osoby, které do EU cestují pravidelně. Držitel tohoto víza může na území EU pobývat až 3 měsíce během 6 měsíců od doby prvního vstupu na území EU. Srov. ČIŽINSKÝ, P. Analýza legislativního rámce sociální integrace cizinců v České republice. In TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I.* s. 105

¹⁴⁸ Výjimky tvoří např. rodinní příslušníci občana EU a ČR, kteří mohou po vstupu na krátkodobé vízum podat na území ČR žádost o povolení k přechodnému nebo trvalému pobytu nebo cizinci žádající o povolení k pobytu z titulu strpění nebo ochrany, srov. § 87b zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

jednorázové sportovní nebo kulturní akce, léčení apod.), není možné podnikat, nevzniká nárok na dávky státní sociální podpory (kvůli potřebné 365 denní délce pobytu v ČR) ani není zpřístupněn systém vzdělávání.¹⁴⁹ Lze však získat zaměstnání na základě vyřízeného povolení k zaměstnání.¹⁵⁰

Dlouhodobý pobyt (dále DP) většinou souvisí s výdělečnou činností a skupina cizinců s tímto pobytem je v rámci pracovní migrace pro migrační politiku prioritní. Vízum k pobytu nad 90 dnů představuje jakési první povolení k pobytu a vstupu do ČR a schengenského prostoru, o které cizinec žádá na zastupitelském úřadu ČR v zahraničí (dále jen ZÚ). Na rozdíl od KV je možné jej prodloužit, resp. požádat o jiné návazné povolení k pobytu, čímž toto vízum, tedy i povolený pobyt, může být platný až 6 měsíců. Oproti KV se získává mnohem komplikovaněji, neboť je podmíněno osobním podáním žádosti, absolvováním pohovoru (o vyhlídkách pobytu v ČR) a zejména doložením účelu pobytu.¹⁵¹ ZÚ následně zasílá žádost spolu s pozitivním nebo negativním doporučením MV, které dále o žádosti z takto získaných podkladů rozhoduje, ovšem bez možnosti ověření těchto podkladů, čímž proces postrádá transparentnost. v návaznosti na DV může cizinec v ČR požádat o povolení k DP, od 1. 1. 2011 pouze osobně.¹⁵² Každý cizinec má ze zákona možnost prodloužit dobu svého víza nad 90 dnů nebo povolení k DP podáním žádosti o prodloužení pobytu bez stanovené zákonné lhůty jejího vyřízení (přílohy žádosti může cizinec doplňovat na vyzvání správního orgánu i po termínu odevzdání žádosti), po dobu trvání procesu vyřizování žádosti je pobyt cizince oprávněný, i kdyby řízení trvalo měsíce či léta, ale cizinec oprávněnost pobytu špatně prokazuje např. při kontrole cizinecké policie, zaměstnavateli, ubytovali aj. Žádosti o prodloužení pobytu nemusí být často vyhověno z administrativních důvodů (špatná komunikace se správním úřadem, nedodání určité náležitosti, špatné doložení plnění účelu pobytu – přičemž takové doložení bývá často velmi komplikované v návaznosti na literu dalších zákonů, apod.). Doba povolení k DP závisí na délce trvání účelu pobytu (doba platnosti povolení k zaměstnání, délka studia,

¹⁴⁹ Tj. vzdělávání předškolní, základní umělecké, jazykové a školské služby dle školského zákona.

¹⁵⁰ Srov. ČIŽINSKÝ, P. Analýza legislativního rámce sociální integrace cizinců v České republice. In TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I.* s. 105-106

¹⁵¹ Tím je v případě zaměstnání rozhodnutí úřadu práce o pracovním povolení, v případě účasti v právnické osobě výpis z Obchodního rejstříku či jiné evidence potvrzující účast cizince v právnické osobě, v případě podnikání rozhodnutí živnostenského úřadu, v případě studia potvrzení příslušné školy, v případě sloučení rodiny matriční doklad (rodný list, oddací list), v případě léčení lékařské potvrzení, potvrzení úřadu práce o pobírání určitého typu sociálních dávek apod.

¹⁵² § 169 odst. 14 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

apod.), nejvýše se však vydává na dva roky.¹⁵³ Cizinci s DP mohou být zaměstnání jen na základě pracovního povolení vydaného úřadem práce, pouze v postavení zaměstnanců mohou být účastní veřejného zdravotního pojištění, nemohou být zařazeni do evidence uchazečů o zaměstnání a pobírat podporu v nezaměstnanosti, nárok na dávky státní sociální podpory¹⁵⁴ a dávku mimořádné okamžité pomoci¹⁵⁵ mají po 365 dnech ode dne hlášeného pobytu, podnikat mohou jen po dobu trvání povolení k pobytu (na jeho prodloužení závisí i doložení potvrzení o bezdlužnosti cizince vydané FÚ a ČSSZ).¹⁵⁶ Držitelé DP musí splňovat mnoho povinností vyplývajících z cizineckého zákona,¹⁵⁷ přičemž za jejich porušení na úrovni přestupků jsou udělovány pokuty, což se i v praxi často děje.

O povolení k *trvalému pobytu* (dále jen TP) může cizinec standardně požádat po 5 letech nepřetržitého pobytu na území ČR (v rámci povolení k DP). Povolení k TP nestanovuje maximální dobu pobytu cizince na území ČR. Průkaz o povolení k TP se nejčastěji vydává na dobu 10 let, od 1. 5. 2011 v podobě plastické karty s biometrickými údaji. Povolení k TP může být zrušeno na základě závažných kriminálních činů či ohrožování veřejného pořádku nebo kvůli jeho dlouhodobějšímu nevyužívání (např. při nepřítomnosti cizince mimo území ČR/EU delší než 1 rok). v praxi je povolení k TP rušeno mnohem méně než povolení k DP a prodlužování průkazu o TP nebývá problematické. Cizinci s TP mají rovný přístup ke všem právům souvisejícím s provozováním výdělečné činnosti a sociálním zabezpečením jako čeští občané. Mohou pracovat bez povolení k zaměstnání a podnikat za stejných podmínek jako občané ČR, mohou využívat služeb zaměstnanosti ÚP a pobírat podporu v nezaměstnanosti, mají stejné podmínky v oblasti sociálního pojištění (důchodové a nemocenské) a nárok na dávky státní sociální podpory, sociální služby (včetně příspěvku na péči) a pomoc v hmotné nouzi, jsou účastní veřejného zdravotního pojištění, mají právo na vzdělání a přístup ke školským službám, mohou se stát vlastníky nemovitostí a získat státní podporu stavebního spoření, dokonce mají nárok na

¹⁵³ § 44 odst. 4 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁴ Těmi jsou přírůstek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, porodné, pohřebné. Srov. MINISTERSTVO PRÁCE a SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Státní sociální podpora* [online].

¹⁵⁵ § 5 odst. 2 písm. b) zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁶ Odpadla však povinnost zápisu do Obchodního rejstříku.

¹⁵⁷ Jejich povinností je hlásit místo pobytu v ČR do 3 dnů a změnu místa pobytu do 30 dnů, hlásit změnu příjmení, osobního stavu (uzavření manželství), změny v pobytových a cestovních dokladech do 3 dnů, hlásit ztrátu cestovního dokladu včetně ztráty cestovního pasu země původu, podrobit se pobytovým, hraničním, lékařským kontrolám, strpět snímání otisků prstů, prokázat úhradu zdravotního pojištění, kdykoli na požádání policejních orgánů (jakož i dalších úředních osob) prokázat totožnost.

daňové výhody, jakož i nároky vycházející z občanského práva.¹⁵⁸ Přesto i na ně se v rámci cizineckého zákona vztahují zejména ohlašovací povinnosti,¹⁵⁹ třebaže pro jejich splnění mají delší lhůty a hlásí jen změny delší než 180 dnů. Narozdíl od českých občanů, kteří za stejným účelem docházejí na obecní úřady, plní držitelé TP své ohlašovací povinnosti na cizineckých úřadovnách, kde „policejní“ atmosféra restriktivního orgánu převládá, a tak jsou tito z hlediska integrace stále do určité míry českým úřadům odcizováni. Oproti občanům EU, jejichž rodinní příslušníci získávají vstupní vízum do 14 dnů, rodinní příslušníci cizinců ze třetích zemí s TP mohou na toto vízum čekat až 9 měsíců. z důvodu povinnosti předkládat v ČR různé doklady¹⁶⁰ jsou cizinci s TP do značné míry závislí na domovském státě a jeho úřadech, které však mnohdy fungují špatně či korupčně. Cizincům s TP se jako jediným zmírňuje povinnost pobývat v ČR jen s cestovním dokladem, v případě potřeby jim může být vydán cizinecký pas, přesto mají povinnost mít u sebe cestovní doklad stále.¹⁶¹ v oblasti veřejného života cizinci s TP nenabývají aktivního ani pasivního volebního práva¹⁶², všichni cizinci včetně občanů EU nemohou být členy politických stran.

Oproti popsaným kategoriím spadají *cizinci – občané EU* do režimu práva volného pohybu osob. Občané EU (a jejich rodinní příslušníci) mohou na území ČR pobývat neomezenou dobu za jakýmkoli účelem v rámci pobytu bez víza (nemusí žádat a vyřizovat si povolení k pobytu ani průkaz k pobytu),¹⁶³ omezovat jejich právo volného pobytu a pobyt je možné jim zakázat jen na základě správního vyhoštění z důvodů bezpečnosti státu, veřejného pořádku a ochrany veřejného zdraví.¹⁶⁴ v rámci českého cizineckého zákona však může být občanu EU cizineckou policií zrušen pobyt,¹⁶⁵ pokud

¹⁵⁸ Dle občanského práva mají například právo dědit majetek, právo na přechod nájmu bytu či právo požádat o oddlužení dle insolventního zákona, přičemž tato práva se týkají obecně všech cizinců. Srov. ČIŽINSKÝ, P. Analýza legislativního rámce sociální integrace cizinců v České republice. In TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I.* s. 128

¹⁵⁹ Například změna cestovního dokladu, změny osobního stavu, ubytovatel je povinen hlásit službě cizinecké policie cizince s povolením k trvalému pobytu apod.

¹⁶⁰ Například doklad o bezúhonnosti, matriční doklady, rozhodnutí o rozvodu manželství či adopci dětí, různá povolení k vycestování rodinných příslušníků apod. Srov. ČIŽINSKÝ, P. Analýza legislativního rámce sociální integrace cizinců v České republice. In TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I.* s. 129

¹⁶¹ V případě ztráty cestovního pasu musí často cizinec pro nový cestovní doklad odcestovat do země původu. Srov. ČIŽINSKÝ, P. Analýza legislativního rámce sociální integrace cizinců v České republice. In TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I.* s. 128

¹⁶² Výjimku představují volby do obecních zastupitelstev, ve kterých občané EU s trvalým pobytem v obci mohou volit a být voleni. § 4 Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶³ § 18 písm. c) zákona o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁴ § 119 odst. 2 zákona o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁵ § 87d odst. 2 písm. a) zákona o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

je příslušným orgánem¹⁶⁶ vyhodnocen jako neodůvodnitelná zátěž sociálního systému pomoci v hmotné nouzi.¹⁶⁷ v takovém případě obdrží tento občan EU výjezdní příkaz a je povinen opustit území ČR.¹⁶⁸ Po příjezdu do ČR pouze musí do 30 dnů nahlásit místo svého pobytu službě cizinecké policie,¹⁶⁹ nejsou také povinni prokazovat svou totožnost cestovním pasem, stačí i jiný doklad.¹⁷⁰ v ostatních oblastech (například zaměstnání, vzdělávání) mají občané EU stejné postavení jako občané ČR.

4.3 Postavení na trhu práce

Postavení cizinců na českém trhu práce se řídí zákonem č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, který o zaměstnávání zaměstnanců ze zahraničí pojednává ve čtvrté části, a zákoníkem práce. Rozlišují se dvě skupiny cizinců. v první skupině jsou cizinci tvořící většinu cizinecké populace v ČR, kteří mají na trhu práce stejné postavení a práva jako občané ČR. Jsou jimi:

- Občané EU/EHS a jejich rodinní příslušníci.
- Rodinní příslušníci občanů ČR.
- Cizinci s TP.
- Cizinci s uděleným azylem/doplňkovou ochranou.¹⁷¹

Cizinci v této skupině nepotřebují k přijetí do zaměstnání pracovní povolení a mohou čerpat všechny služby zaměstnanosti ÚP včetně podpory v nezaměstnanosti. Jedinou povinností zaměstnavatele v jejich případě je ohlásit ÚP jejich přijetí nejpozději v den nástupu do práce. Ve druhé skupině se nacházejí cizinci s omezeným přístupem na trh práce i ke službám zaměstnanosti. Těmi jsou:

- Cizinci, kteří musí mít povolení k zaměstnání (a platné povolení k pobytu).

¹⁶⁶ Kterými jsou pověřené obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady § 6 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁷ § 16 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁸ V praxi se však vlivem neexistujících hranic v rámci schengenského prostoru může dotyčný za hranicemi otočit a vrátit zpět bez možnosti cizinecké policie zkontrolovat, zda dotyčný území ČR skutečně opustil či nikoliv, což platí i v případě jeho zařazení do evidence nežádoucích osob.

¹⁶⁹ § 93 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷⁰ § 5 odst. 5, § 108 odst. 1 písm. c) zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷¹ § 98 písm. c) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

- ✓ Zvláštní kategorii tvoří žadatelé o mezinárodní ochranu, kterým naopak po dobu jednoho roku od podání žádosti nenáleží právo na získání povolení k zaměstnání.¹⁷²
- Cizinci s určitými zvýhodněními:
- ✓ Cizinci osvobození od povinnosti mít povolení k zaměstnání,¹⁷³ ale musí mít platný pobyt a nemají nárok na plný přístup ke službám zaměstnanosti (nemohou se přihlásit do evidence uchazečů o zaměstnání a stát se příjemci podpory v nezaměstnanosti či při rekvalifikaci).
- ✓ Cizinci, kteří získají povolení k zaměstnání i v případě, kdy je jejich volné místo možno obsadit uchazečem o zaměstnání vedeném na ÚP.¹⁷⁴

Pokud na vydání povolení k zaměstnání závisí podmínka platného povolení k pobytu, pak toto může být vydáno i za jiným účelem než zaměstnání (např. studium, podnikání, soužití rodiny, apod.). Povolení k zaměstnání je ze zákoníku práce povinné ke každému zaměstnání jakožto vztahu zaměstnavatele a zaměstnance (tj. závislé činnosti, při které je pracovník povinen řídit se příkazů svého zaměstnavatele), je tedy potřebné jak k pracovnímu poměru na plný a částečný úvazek, tak na DPP a DPČ. Existují výjimky ekonomických aktivit, které nejsou klasickým zaměstnáním. Velmi rozšířené je v současnosti (nejen ve vztahu k zahraničním pracovníkům) agenturní zaměstnávání, které znamená dočasné přidělení zaměstnance agentury práce k uživateli

¹⁷² § 99 písm. d) – r) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, např. j) který se na území České republiky soustavně připravuje na budoucí povolání (§ 5 student denního studia střední školy, konzervatoře, vyšší odborné školy, jazykové školy, vysoké školy), n) který vykonává v České republice soustavnou vzdělávací nebo vědeckou činnost jako pedagogický pracovník nebo akademický pracovník vysoké školy nebo vědecký, výzkumný nebo vývojový pracovník ve veřejné výzkumné instituci nebo jiné výzkumné organizaci podle zvláštního právního předpisu, f) který je členem záchranné jednotky a poskytuje pomoc na základě mezistátní dohody o vzájemné pomoci při odstraňování následků havárií a živelních pohrom, a v případech humanitární pomoci, h) akreditovaného v oblasti sdělovacích prostředků, k) který byl vyslán na území České republiky v rámci poskytování služeb zaměstnavatelem usazeným v jiném členském státu Evropské unie, aj.

¹⁷³ Jedná se o cizince podle zákona o zaměstnanosti § 98 písm. j) - například cizinci studující v denním studiu na střední škole, konzervatoři, vyšší odborné škole, jazykové škole, vysoké škole,

¹⁷⁴ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, § 97 a) který bude zaměstnán na časově vymezené období za účelem zvyšování svých dovedností a kvalifikace ve zvoleném zaměstnání (stáž), avšak na dobu nejdéle jednoho roku. Toto období může být prodlouženo, nejdéle však na dobu potřebnou pro získání odborné kvalifikace podle předpisů platných v České republice, b) do 26 let věku zaměstnávaného příležitostnými a časově omezenými pracemi v rámci výměny mezi školami nebo v rámci programů pro mládež, jichž se Česká republika účastní, c) který je duchovním církve registrované v České republice nebo náboženské společnosti registrované v České republice, d) o němž to stanoví vyhlášená mezinárodní smlouva, k jejíž ratifikaci dal Parlament souhlas a již je Česká republika vázána, e) kterému bylo uděleno vízum za účelem strpění pobytu nebo mu za stejným účelem bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu, f) který je žadatelem o udělení mezinárodní ochrany nebo kterému bylo uděleno vízum k pobytu nad 90 dní za účelem strpění pobytu, nejdříve však po uplynutí 12 měsíců ode dne podání žádosti o udělení azylu.

na základě písemné dohody. Agentury práce mohou provádět zprostředkování zaměstnání na nebo z území ČR do zahraničí a ze zahraničí na území ČR, pokud jim bylo uděleno příslušné povolení. z hlediska zákoníku práce a zákona o zaměstnanosti je agenturní zaměstnanec zaměstnancem agentury práce se všemi vyplývajícími právy a povinnostmi, proto musí mít od ÚP pracovní povolení. Druhou formou je vztah odběratele a subdodavatele, tzv. outsourcing, ve kterém se nejedná o závislou činnost, ale o dodavatelem zajištěnou dodávku v rámci jeho podnikání na základě například smlouvy o dílo vyplývající z občanského nebo obchodního zákoníku (nesmí se jednat o pracovněprávní vztah formou švarcsystému). Cizinec v tomto případě nepotřebuje pracovní povolení, ale živnostenské oprávnění. Poslední formou je činnost členů právnických osob (společníci obchodní společnosti či členové družstev) nebo statutárních zástupců (jednatelé společností s.r.o.), v rámci kterých nepotřebuje cizinec pracovní povolení, avšak pokud při své práci plní úkoly vyplývající z předmětu podnikání PO, musí mít kromě povolení k pobytu i povolení k zaměstnání.¹⁷⁵ Povolení k zaměstnání má podle zákona o zaměstnanosti chránit pracovní trh, aby mohli být cizinci zaměstnáni pouze na místech, na která nelze přijmout uchazeče o zaměstnání v evidenci ÚP. ÚP musí při rozhodování o vydávání povolení k zaměstnání přihlížet k situaci na trhu práce, cizinci tak nesmí pracovní povolení vydat, pokud volné místo může obsadit uchazeč o zaměstnání evidovaný na ÚP (občan ČR, občan EU i cizinec ze třetích zemí s TP).¹⁷⁶ Pokud chce zaměstnavatel zaměstnat cizince, musí oznámit příslušnému ÚP volné pracovní místo a jeho charakteristiku, přičemž cizince může získávat pouze na volná pracovní místa, která nelze kvůli požadované kvalifikaci nebo nedostatku volných pracovních sil obsadit jinak. Svůj záměr zaměstnávat cizince¹⁷⁷ je povinen oznámit a projednat předem s krajskou pobočkou ÚP,¹⁷⁸ přičemž správní řízení je zahajováno až při předložení žádosti cizince o povolení k zaměstnání. Samotné vyřízení pracovního povolení podle správního řádu trvá standardně 30 dnů, proto je situace pro zaměstnavatele, který se s cizincem dohodl na nástupu do práce,

¹⁷⁵ Srov. ČIŽINSKÝ, P. Analýza legislativního rámce sociální integrace cizinců v České republice. In TRBOLA, R., RÁKOCZIOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I.* s. 137-138

¹⁷⁶ § 92 odst. 1 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷⁷ Včetně jejich počtu, druhu práce, kterou budou vykonávat a předpokládanou dobu výkonu práce cizince.

¹⁷⁸ Oznámení a projednání záměru zaměstnávat cizince se nevyžaduje v případě zaměstnavatele, který hodlá zaměstnat cizince, kterému je vydáváno povolení k zaměstnání bez ohledu na situaci na trhu práce, u kterého se povolení k zaměstnání nevyžaduje, který žádá o prodloužení povolení k zaměstnání, nebo který bude zaměstnáván jako držitel zelené nebo modré karty.

problematická. Pracovní povolení se vydává na konkrétní pracovní místo u určitého zaměstnavatele nejvýše na dva roky.¹⁷⁹ Platnost povolení k zaměstnání zaniká automaticky ze zákona skončením zaměstnáním před uplynutím doby, na kterou bylo vydáno, uplynutím doby povolení k pobytu¹⁸⁰ nebo neudělením, nevydáním, zrušením či zánikem oprávnění k pobytu za účelem zaměstnání z jiného důvodu. Zrušit pracovní povolení může ÚP, pokud je zaměstnání vykonáváno v rozporu s vydaným pracovním povolením nebo bylo vydáno na základě nepravdivých údajů.¹⁸¹ Velkým problémem systému současné regulace přístupu na trh práce je, že téměř nereflktuje zásadu o narůstání práv s délkou pobytu/výdělečné činnosti.¹⁸² Současné nastavení přístupu cizinců ze třetích zemí na trh práce není integračním procesu těchto cizinců příliš nakloněn a spíše se přiklání k cirkulárnímu charakteru migrace.

4.4 Přístup k bydlení

Přístup k bydlení mají cizinci v ČR stejný jako občané ČR. Mohou zde bydlet ve vlastním bytě či domě, v nájmu, v družstevním bytě, na ubytovně. Možnost koupi bytu či domu do osobního vlastnictví byla cizincům nově umožněna 1. května 2011 novelou devizového zákona č. 206/2011.¹⁸³ Cizinci jsou povinni při svém příjezdu do ČR na pracovišti cizinecké policie ohlásit místo svého pobytu (jakož i další změny bydliště

¹⁷⁹ § 92 odst. 3 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸⁰ Tato zákonná podmínka je problematická svou nejasností. Není jasné, zda znamená, že platnost každého pracovního povolení zaniká se skončením platnosti jakéhokoli povolení k pobytu (např. i v případě, že má cizinec více povolení k pobytu najednou), tj. např. skončení povolení k DP, na které bezprostředně navazuje nové povolení k pobytu, či znamená celkovou dobu povoleného pobytu cizince na území ČR (tj. souhrn všech povolení k pobytu, která měl?). První případ by znamenal velkou administrativní nepružnost neodůvodnitelnou potřebou ochrany trhu práce. Srov. ČIŽINSKÝ, P. Analýza legislativního rámce sociální integrace cizinců v České republice. In TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I.* s. 139

¹⁸¹ § 100 odst. 1, 2 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸² 1. Cizinci bez TP nemohou být zařazeni do evidence uchazečů a o zaměstnání a pobírání podpory v nezaměstnanosti, ani v situaci, kdy již cizinec k výkonu práce nepotřebuje pracovní povolení, ani když již odpracoval v ČR řadu let, po která byl sociálně i nemocensky pojištěn. 2. Cizinci v ČR žijící pobývajících a pracujících řadu let při prodlužování pracovního povolení nejsou nijak vhodněji proti cizincům, kteří v ČR nikdy nebyli. Srov. ČIŽINSKÝ, P. Analýza legislativního rámce sociální integrace cizinců v České republice. In TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I.* s. 140

¹⁸³ Do této doby mohli byt nebo dům v ČR koupit do osobního vlastnictví jen cizinci s TP nebo s priznaným azylem, cizozemci s průkazem o povolení k pobytu pro státního příslušníka členského státu EHS nebo PO se sídlem v ČR. Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Informační publikace pro cizince Česká republika*, s. 76

v budoucnu), které prokazují v závislosti na formě bydlení různými doklady.¹⁸⁴ Pro žadatele o mezinárodní ochranu a azylanty slouží k jejich hromadnému ubytování azylová zařízení v rámci SUZ, tj. pobytové středisko (POS) a integrační azylové středisko (IAS). POS slouží k ubytování žadatele o udělení mezinárodní ochrany do doby nabytí právní moci rozhodnutí o jeho žádosti, avšak tyto osoby mají také možnost zajistit si soukromé ubytování mimo POS, v rámci kterého jsou povinni se pravidelně osobně hlásit na POS. IAS slouží k přechodnému ubytování azylantů, dále osob požívajících doplňkové ochrany¹⁸⁵ a dalších osob za podmínek stanových zákonem.¹⁸⁶ Pro osoby s uznanou mezinárodní ochranou formou azylu existuje v ČR program na podporu bydlení, tzv. Státní integrační program (dále jen SIP) ve Variantě I, Variantě II A/II B, do kterého mohou tito vstoupit dobrovolně.¹⁸⁷ Principem programu je finanční příspěvek státu poskytovaný vlastníkům bytů, kteří uzavřou nájemní smlouvu s azylantem. Pokud držitel azylu nemá po odchodu z POS zajištěné bydlení, může jako osoba zařazená do SIP požádat o ubytování v IAS nejdéle na dobu 18 měsíců, během kterých absolvuje kurz češtiny (pokud znalost češtiny neprokáže osvědčením), poté může využít asistenci sociálního pracovníka IAS či NNO při vyhledávání integračního bytu v rámci SIP a tak získat bydlení v integračním bytě. Ve Variantě č. I může azylant získat nájemní bydlení v obecním bytě za pomoci OAMP nebo samostatně. Smlouva o nájmu bytu mezi obcí a azylantem se uzavírá na dobu 1 roku s možností postupného prodloužení po dobu 5 let (celkem 60 měsíců). Ve Variantě č. II a si může azylant sám najít nájemní bydlení v majetku PO (obcí, firem) i FO (občanů) v místě, kde by chtěl žít a pracovat. Varianta č. II B je poskytována obcím za úhradu pobytu azylanta se zdravotním hendikepem v zařízení sociálních služeb na úhradu ubytování, stravy a zajištění základních potřeb azylanta. Ve všech případech získává obec od MV dotaci na rozvoj infrastruktury a azylant může od obce dostat dotaci na úhradu čistého

¹⁸⁴ Například ověřenou kopií nájemní smlouvy, ověřenou kopií smlouvy o podnájmu a současně písemným souhlasem vlastníka domu, originálem potvrzení ubytovacího zařízení s uvedenou dobou užívání, čestné prohlášení s ověřeným podpisem vlastníka nemovitosti o zajištění ubytování a doklad o vlastnictví nemovitosti (výpis z katastru nemovitostí). Forma dokladu v zákoně o pobytu cizinců není přesně stanovena, záleží tak na posouzení CP, zda předložený doklad uzná za dostačující. CP může požadovat v případě pochybností ještě doplnění dalších dokladů.

¹⁸⁵ Zejména jde-li o rodiče nebo rodinu s nezletilými či zletilými zdravotně postiženými dětmi nebo o cizince s vážným zdravotním postižením, nejdéle však na dobu 3 měsíců od udělení doplňkové ochrany. Srov. § 79 odst. 4 zákona č. 325/1999 Sb. o azylu, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸⁶ § 79 odst. 5 zákona č. 325/1999 Sb. o azylu, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸⁷ § 68, 69 zákona č. 325/1999 Sb. o azylu, ve znění pozdějších předpisů.

nájemného nebo jeho části,¹⁸⁸ nejdéle však po dobu 8 let (celkem 96 měsíců), nebo po dobu kratší, jestliže došlo k zániku azylu (např. po udělení státního občanství).¹⁸⁹ Je totiž zejména v zájmu eliminace sociálního vyloučení cizinců z majoritní společnosti potřebné cizincům poskytovat ubytování co možná nejbližší majoritní společnosti a naopak se vyhybat lokálnímu sestěhování cizinců, tak jako se v ČR děje u jiných menšin.¹⁹⁰

4.4 Sociální a zdravotní zabezpečení

Sociální práva cizinců se týkají dvou oblastí a to oblasti sociálního pojištění, u kterého není důležitý získaný pobytový status cizinců a sociální zabezpečení, u kterého právě pobytový status podmiňuje práva na určité dávky. Zdravotní pojištění cizinců je problematické zejména pro cizince ze třetích zemí bez TP a na pozici zaměstnanců. Toto pojištění upravuje více zákonů.¹⁹¹

Sociální pojištění zahrnuje systém nemocenského a důchodového zabezpečení a nijak nerozlišuje mezi občany EU a cizinci ze třetích zemí s ohledem na jejich pobytový status, protože účastní na něm jsou všechny výdělečně činné osoby (včetně občanů ČR).¹⁹² Výjimku tvoří jen přiznání plného invalidního důchodu v mimořádných případech, kde je podmínkou pro jeho získání trvalý pobyt.¹⁹³ Pokud se jedná o přiznání nároku na starobní důchod, tam rozhoduje počet let trvání pojištění a problematické může být pro cizince ze zemí, se kterými nemá ČR uzavřenu mezinárodní smlouvu o sociálním zabezpečení. Pokud taková mezinárodní smlouva mezi ČR a danou zemí existuje, je nárok občanů této země řešen přiznáním podílu části procentní výměry starobního důchodu¹⁹⁴ v poměru let odpracovaných v ČR a let odpracovaných v zemi původu, kde si také o zbývající část důchodu musí dotyčný požádat (problém nastává,

¹⁸⁸ Dotace na úhradu čistého nájemného nebo jeho části se liší mimo jiné dle počtu azylantů žijících ve společné domácnosti a dosahuje maximálně 7000 Kč u rodin 6-ti a více azylantů. V případě, že vlastní nájemné je vyšší než příspěvek na jeho úhradu, musí azylant vzniklý rozdíl (stejně jako platby za služby - energie, voda, komunální odpad atd.) hradit z vlastních prostředků.

¹⁸⁹ Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Informace pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou azylu*, s. neuvedena.

¹⁹⁰ NEŠPOROVÁ, O. *Rodiny přistěhovalců I.*, s. 40

¹⁹¹ Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹² § 5, § 6 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, § 5 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹³ § 42 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁴ § 33 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

když i tato zem podmiňuje nárok na důchod státním občanstvím či pobytem na svém území).¹⁹⁵ u výdělečně činných cizinců pobývajících v ČR se do dob pojištění započítávají jen ty pojištění po roce 1995, za které bylo pojistné zapláceno.¹⁹⁶

Dávky podmíněné určitým pobytovým statutem jsou dávky státní sociální podpory, podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci (zákon o zaměstnanosti), příspěvek na péči (zákon o sociálních službách) a dávky pomoci v hmotné nouzi (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení dle zákona o pomoci v hmotné nouzi). Cizincům ze třetích zemí určuje nárok na sociální zabezpečení a sociální pomoc získaný TP. Ovšem i z tohoto pravidla dosaženého TP pro nárok na dávky existují výjimky. Na státní sociální podporu vzniká nárok i cizincům ze třetích zemí pobývajícím nejméně 365 dní ode dne ohlášení pobytu na území ČR,¹⁹⁷ vyjma žadatelů o udělení mezinárodní ochrany ubytovaných v POS SUZ MV, ostatních žadatelů o azyl/mezinárodní ochranu se tento nárok týká také. Další výjimkou je dávka mimořádné okamžité pomoci, na kterou má nárok každý cizinec legálně pobývajícím na území ČR (s výjimkou žadatelů o azyl/mezinárodní ochranu), kterému s ohledem na výši příjmů a celkové sociální a majetkové poměry hrozí vážná újma na zdraví v situaci, kterou není schopen překonat vlastními silami.¹⁹⁸ při živelných pohromách,¹⁹⁹ při nedostatku prostředků k úhradě jednorázového výdaje,²⁰⁰ či např. při návratu z vězení nebo léčby závislosti, z dětského domova, pro osoby bez přístřeší nebo ohrožené trestnou činností apod. a dále má na tuto pomoc nárok každý cizinec (i v neoprávněném postavení), kterému hrozí vážná újma na zdraví. Cizincům bez TP se i přes jejich nárok na tuto dávku nemusí žádost o ni vyplatit, neboť jsou z titulu cizineckého zákona povinni prokazovat zajištěné prostředky k pobytu, proto podání žádosti o tuto dávku by mohlo vést až k zahájení řízení o zrušení povolení k pobytu orgány cizinecké správy.

Zdravotní pojištění cizinců ze třetích zemí bez TP je velmi problematickou oblastí života cizinců v ČR, o čemž svědčí i aktuálně vedená kampaň Konsorcia nevládních

¹⁹⁵ V rámci těchto mezinárodních smluv čelí stejnému znevýhodnění i občané ČR, pokud pracovali v zahraničí.

¹⁹⁶ § 11 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁷ § 3 odst. 2 písm. a) zákona č. 117/1995, Sb. o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁸ § 2 odst. 3, § 5 odst. 2 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁹ Například povodeň, požár, ekologická havárie apod. § 2 odst. 4 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰⁰ Například jízdné, nocležné při ztrátě finančních prostředků, správní poplatek při ztrátě dokladů, zajištění základního předmětu vybavení domácnosti či náklady spojené se vzdělávací nebo zájmovou činností dítěte apod.

organizací za zdravotní pojištění migrantů a migrantek²⁰¹ i vyjádření Českého helsinského výboru, který upozorňuje, že současný stav je v rozporu s Aktualizovanou koncepcí integrace cizinců v České republice, která již v roce 2005 identifikovala jako jednu z hlavních překážek v oblasti sociálně-ekonomické integrace cizinců v ČR „*nemožnost podílet se na veřejném systému zdravotního pojištění u státních občanů třetích zemí nebo jejich rodinných příslušníků (zejména dětí)*“.²⁰² v oblasti zdravotního pojištění cizinců v ČR existuje systém veřejného zdravotního pojištění a systém smluvního (komerčního, soukromého) zdravotního pojištění. Do systému veřejného zdravotního pojištění spadají cizinci žijící na území ČR s přiznaným TP a cizinci zaměstnaní u zaměstnavatele se sídlem na území ČR,²⁰³ dále azylanti a jejich děti,²⁰⁴ držitelé doplňkové ochrany a jejich děti,²⁰⁵ žadatelé o azyl/mezinárodní ochranu a jejich děti,²⁰⁶ cizinci s uděleným vízem za účelem strpění pobytu a jejich děti,²⁰⁷ žadatelé o institut ochrany²⁰⁸ a cizinci v rámci přiznaného institutu ochrany,²⁰⁹ cizinci s povolením k DP za účelem vědeckého výzkumu²¹⁰ a cizinci narození na území ČR, pokud podají žádost o povolení k TP.²¹¹

Ostatní cizinci ze třetích zemí, kteří nejsou účastni veřejného zdravotního pojištění, jsou ze zákona povinni zajistit si pro svůj pobyt na území ČR soukromé zdravotní pojištění (nevztahuje se na krátkodobá, např. turistická víza). Patří sem cizinci s dlouhodobým pobytem za účelem podnikání (OSVČ) bez trvalého pobytu, ekonomicky neaktivní rodinní příslušníci cizinců, pokud tyto rodinní příslušníci nemají TP (rodiny zaměstnanců, OSVČ, někteří rodinní příslušníci cizinců s TP i někteří rodinní příslušníci občanů ČR), studenti bez TP (kteří nejsou ani zaměstnaní), další cizinci (např. s vízem za účelem strpění dle § 33 zákona o pobytu cizinců), neoprávněně

²⁰¹ KONZORCIUM NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ. *Kampaň za zdravotní pojištění migrantů a migrantek* [online].

²⁰² ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR. *Zpráva o stavu lidských práv v České republice za rok 2010*, s. 26

²⁰³ § 2 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰⁴ § 76 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰⁵ § 53c zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰⁶ § 88 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰⁷ § 48 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰⁸ § 48 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰⁹ § 42e zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

²¹⁰ § 42f odst. 5 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

²¹¹ § 88 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

pobývajících cizinci v ČR. Bez započteného počtu nelegálně pobývajících cizinců v ČR se jedná odhadem o 100 tis. takových migrantů.²¹²

System komerčního zdravotního pojištění cizinců (dále jen KZP) se vyvinul z komerčních zdravotních pojištění vyvinutých Všeobecnou zdravotní pojišťovnou (dále jen VZP ČR) na začátku 90. let 20. stol. Od roku 2000 se uzavření těchto pojištění stalo postupně podmínkou pobytu cizinců v ČR a někdy i podmínkou podání žádosti o povolení k pobytu. Zdravotní pojištění cizinců se dále postupně zkomercionalizovalo. v roce 2004 VZP ČR převedla jeho provozování na svou dceřinou společnost Pojišťovnu VZP a.s. a postupně vznikly další komerční pojišťovny.²¹³ v letech 2009 a 2010 byly přijetím dvou novel cizineckého zákona (které provázely netransparentní lobbying) tyto pojišťovny ustanoveny jako jediné možné zdroje pojištění pro cizince (byla zrušena možnost pojištění u zahraničních pojišťoven). Tyto změny se ale nijak neprojevily na výši dluhů migrantů za zdravotní péči, která byla v letech 2004 až 2011 okolo 8 % z celkových nákladů na zdravotní péči poskytnutou migrantům v nemocnicích. Zástupci českých komerčních pojišťoven opakovaně vyslovovali nesouhlas se začleněním cizinců do systému veřejného pojištění. Současné nastavení systému je pro tyto pojišťovny výhodné. Cizinci si musí toto pojištění kupovat, aby získali povolení k pobytu. Ale pojišťovny samy nejsou nijak regulované: pojištění není nárokové, s cizinci nemusí být pojistné smlouvy uzavírány a mohou být odmítnuti nemocní nebo starší cizinci (s předpokladem nákladné léčby), existují tzv. „nepojistitelní cizinci“ (nedonošené děti, děti s vrozenou vadou, chronicky nemocní a starší lidé), pojišťovny si samy stanovují rozsah pojistného krytí a další pojistné podmínky, existuje mnoho výluk a omezení a úhrada péče je nejistá, pojišťovny a pojišťovací agenti často spolupracují při prodeji pojištění se zprostředkovateli pomáhajícími cizincům s vyřizováním dokladů pro povolení k pobytu, ne vždy tak lze spoléhat na „platnost“ tohoto pojištění, navíc se zde otevírá prostor pro možnou korupci, cizinec musí uhradit pojistné na celou dobu pobytu dopředu a tzv. nespotřebované pojistné se nevrací. Toto pojištění je pro pojišťovny velmi výnosné.²¹⁴

²¹² HNILICOVÁ, H., DOBIÁŠOVÁ, K., ČIŽINSKÝ, P., STUDENÝ, L., JURÁNEK, J. *Analýza komerčního zdravotního pojištění cizinců* [online].

²¹³ Jedná se o tyto pojišťovny: UNIQUA pojišťovna, a.s., VIKTORIA VOLKSBANKEN pojišťovna, a.s., Slavia pojišťovna, a.s. a MAXIMA pojišťovna, a.s.

²¹⁴ Z údajů obsažených ve výročních zprávách pojišťoven činily odhadem např. v roce 2011 příjmy hlavních 5 pojišťoven z KZP cizinců až 870,7 milionů Kč, zatímco náklady na pojistná plnění dosahovaly maximálně 192,25 milionů Kč (tj. 22 %). Dále všechny pojišťovny vykazují extrémně vysoké provozní náklady několikanásobně převyšující náklady na pojistné plnění a představující podle jednotlivých

Pro cizince je toto pojištění nevýhodné tím, že i tzv. „komplexní zdravotní pojištění“ (povinné od 1. 1. 2011) obsahuje řadu výluk, kvůli kterým není dlouhodobě pobývajícím cizincům v ČR zajištěna potřebná zdravotní péče ani negarantuje hrazení veškeré péče, kterou jsou lékaři a zdravotnická zařízení povinni ze zákona poskytnout a často ani povinnou léčbu cizince z důvodu ochrany veřejného zdraví (např. sexuálně přenosné nemoci včetně HIV/AIDS, akutní psychiatrické nemoci aj.). Mnoho cizinců si tak přesto, že jsou pojištěni, musí potřebnou péči hradit v hotovosti. Je diskriminační, že do veřejného systému nejsou zahrnuti všichni výdělečně činní migranty, kteří v ČR platí daně a sociální pojištění (živnostníci) a dokonce ani manželky a děti migrantů – zaměstnanců, kteří odvádí daně i pojistné na veřejné zdravotního pojištění a sami tedy pojištěni jsou. Velmi problematická je např. situace migranty – zaměstnankyně, která otěhotní nebo onemocní, v důsledku čehož jí zaměstnavatel neprodlouží pracovní smlouvu a tím ztratí i veřejné zdravotní pojištění. Komerční pojišťovny ji jako příliš rizikovou odmítnou pojistit, což ji dostává do neřešitelné situace. Od roku 2007 dokonce může stát, že veřejné zdravotní pojištění nemá ani manžel nebo rodič občana ČR do doby získání TP. Cizinci také podléhají poměrně přísné kontrole cizinecké policie. Jsou povinni předložit doklad o uzavření KZP při žádostech o povolení k pobytu, nosit pojistky (někdy i stvrzenky o zaplacení pojistného) stále u sebe a předkládat je cizinecké policii při pobytových kontrolách. Za nesplnění těchto povinností hrozí od cizinecké policie pokuty. Ceny komerčního pojištění jsou u některých skupin cizinců²¹⁵ nižší než v případě odvodů do veřejného zdravotního pojištění, ale pro děti, ženy na mateřské dovolené či seniory, za které by ve veřejném systému hradil pojistné stát, je komerční pojistné naopak vyšší než pro muže v produktivním věku. KZP vyvádí z veřejného systému značné částky, které by cizinci mohli do rozpočtů veřejných zdravotních pojišťoven přinést, takto však zisky zůstávají

pojišťoven 47 – 80 % vybraného pojistného. Např. z výše zmíněných 870,7 milionů Kč vybraného pojistného v roce 2011 mělo být 547 milionů (tj. 63 %) vynaloženo na provoz. Výše uvedená zjištění jsou naprosto nesrovnatelná se systémem veřejného zdravotního pojištění, ve kterém jsou provozní náklady veřejných zdravotních pojišťoven regulovány a v posledních letech dosahují pouze 3,5 % z vybraného pojistného. Vše ostatní je vynaloženo na zdravotní péči. Srov. HNILICOVÁ, H., DOBIÁŠOVÁ, K., ČIŽINSKÝ, P., STUDENÝ, L., JURÁNEK, J. *Analýza komerčního zdravotního pojištění cizinců* [online].

²¹⁵ Jedná se zejména o cizince podnikatele, kteří by ve veřejném systému odváděli nejméně 1.697,- Kč měsíčně (popř. 13,5 % z vyměřovacího základu), zatímco za komerční pojištění hradí přibližně 10 tisíc Kč ročně, tj. přibližně polovinu. O něco výhodnější může být komerční pojištění i pro některé migranty, kteří jsou bez zdanitelných příjmů (ti by do veřejného systému odváděli částku 1.080,- Kč). Srov. HNILICOVÁ, H., DOBIÁŠOVÁ, K., ČIŽINSKÝ, P., STUDENÝ, L., JURÁNEK, J. *Analýza komerčního zdravotního pojištění cizinců* [online].

soukromým pojišťovnám. Přitom je realitou, že těm nejvíce nemocným migrantům, jejichž léčba je nejdražší (např. děti narozené s vrozenou vadou), nakonec MV udělí z humanitárních důvodů azyl či trvalý pobyt a veřejný systém tak nese náklady na jejich léčbu. Dle studie Organizace pro pomoc uprchlíkům z června 2009 by se začleněním všech migrantů zvedly příjmy veřejných zdravotních pojišťoven o cca 400 milionů Kč. KZP cizinců je nevýhodné i pro zdravotnická zařízení, neboť díky výlukám v pojistných podmínkách nemocnice nemusí být proplacena ani ta péče, kterou byla zdravotnická zařízení povinna z důvodu záchrany života cizincům poskytnout nebo na základě zákona o ochraně veřejného zdraví. i v případě, že komerční pojišťovny péči proplatí, získají zdravotnická zařízení pouze ty částky, které by získaly ze systému veřejného. Zdravotnická zařízení však musí vynaložit podstatně více času na komunikaci s komerčními pojišťovnami a jejich asistenčními službami a na administraci úhrady péče.²¹⁶

4.5 Občanství

Získání českého státního občanství lze vnímat jako završení integračního procesu v rámci dosavadního pobytu cizince v ČR. Mimo možnosti podání žádosti o státní občanství na základě zákonem stanovených podmínek existují pro cizince ještě další možnosti jeho získání, a to narozením (či osvojením, nalezením, určením otcovství) a tzv. prohlášením.²¹⁷ Získání občanství narozením je určováno občanstvím rodičů narozeného dítěte, pokud je alespoň jeden z rodičů občanem ČR,²¹⁸ pak děti získávají české občanství automaticky (často získávají i státní občanství po druhém rodiči v závislosti na znění příslušné legislativy domovského státu). Pro získání českého občanství narozením není rozhodující místo narození dítěte, občanství náleží i takovému dítěti narozenému v zahraničí. Získat mohou toto občanství automaticky i děti, které o získání občanství nestojí, nikdy si nevyřídí české doklady nebo o této skutečnosti ani nevědí. Se získáním občanství narozením se mění také postavení cizinců, kteří jsou

²¹⁶ Srov. HNILICOVÁ, H., DOBIÁŠOVÁ, K., ČIŽINSKÝ, P., STUDENÝ, L., JURÁNEK, J. *Analýza kočetního zdravotního pojištění cizinců* [online].

²¹⁷ § 3 – 5 zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbytování státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²¹⁸ § 3 zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbytování státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

rodiči.²¹⁹ Druhou možností nabývání českého občanství je jeho udělení na základě žádosti cizince (na které nebývá právní nárok) a získání občanství prohlášením.²²⁰ o možnosti rozšíření možnosti nabývání občanství touto cestou pro ostatní cizince se hovořilo ve věcném záměru nového zákona o českém státním občanství připravovaném od roku 2005 MV,²²¹ nicméně dodnes k podstatným změnám nedošlo a pro cizince tak platí stále stejné podmínky k podání žádosti o udělení českého občanství jako v minulosti. První zásadní podmínkou je *minimálně pětiletý pobyt a převážné zdržování se cizince na území ČR s povoleným TP*. Tuto podmínku lze prominout,²²² pokud žadatel má v ČR TP a současně splňuje některou z těchto podmínek: narodil se na území ČR, žije zde nepřetržitě alespoň 10 let, měl v minulosti české státní občanství nebo státní občanství ČSFR, byl osvojen státním občanem ČR (nebo alespoň jeden z rodičů je občanem ČR), jeho manžel/manželka má občanství ČR, je bez státního občanství, byl mu udělen azyl nebo přesídlil do ČR do 31. prosince 1994 na základě pozvání vlády. Dále musí žadatel prokázat, že *pozbude dosavadní státní občanství nebo ho již pozbyl*, pokud není osobou bez domova nebo osobou s přiznaným postavením uprchlíka na území ČR. i tuto podmínku lze prominout, pokud má žadatel na území ČR povolen TP, oprávněně se zde zdržuje minimálně 5 let, má skutečný vztah k ČR a současně splňuje nejméně jednu z těchto podmínek: právní předpisy státu, jehož je občanem, neumožňují jeho propuštění ze státního svazku nebo stát odmítá o tomto propuštění vydat doklad nebo by propuštění ze státního svazku bylo spojené s nepřiměřenými správními poplatky nebo nepřijatelnými podmínkami či by žadatele či jeho blízké vystavil pronásledování,²²³ žadatel se na území ČR oprávněně zdržuje nejméně 20 let.²²⁴ Další podmínkou je *absence pravomocného odsouzení za úmyslný trestný čin za posledních 5 let*, získáním občanství nesmí být ohroženy *bezpečnostní*

²¹⁹ Například cizinka, která je matkou dítěte českého občana má právo na určitý pobytový status, protože se stane rodinnou příslušnicí tohoto dítěte (tj. občana ČR). Nejprve má tedy nárok na přechodný pobyt, po dvou letech na pobyt trvalý.

²²⁰ Tato možnost byla zavedena po vzniku samostatné České republiky a Slovenské republiky, která tehdejšími občanům (a jejich potomkům) České a Slovenské Federativní republiky umožňovala výběr občanství jednoho ze vzniklých států. § 6 zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²²¹ Srov. ČIŽINSKÝ, P. Analýza legislativního rámce sociální integrace cizinců v České republice. In TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I.* s. 131

²²² § 11 zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²²³ Z důvodu rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině či pro politické přesvědčení.

²²⁴ § 11 odst. 1, 2 zákona 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

zájmy ČR. k žádosti také musí *prokázat znalost českého jazyka, nesmí mít dluhy na zdravotním a sociálním pojištění, daních, odvodech a poplatcích.* Žádost se spolu s ostatními přílohami²²⁵ podává u krajského úřadu, (v Praze u úřadu městské části, ve městech Brno, Plzeň, Ostrava u magistrátů těchto měst) příslušného podle místa trvalého pobytu žadatele. Tento úřad vyplní se žadatelem dotazník, pohovorem ověří jeho znalost českého jazyka a žádost se svým stanoviskem, stanoviskem obecního úřadu z místa bydliště žadatele a dalšími doklady zašle prostřednictvím cizinecké policie, která rovněž připojí své stanovisko, do 30 dnů od podání žádosti na MV, které o žádosti rozhodne do 90 dnů od jejího obdržení. MV si může žadatele předvolat k ústnímu jednání. Za udělení státního občanství ČR, resp. za vydání Listiny o udělení státního občanství ČR²²⁶ se platí správní poplatek ve výši 10 000 Kč, ve zvlášť odůvodněných případech státního zájmu může MV poplatek snížit až na 1 000 Kč. Podání žádosti není zpoplatněno.²²⁷ Aktuálně (dne 27. 3. 2013) byl poslaneckou sněmovnou schválen návrh nového zákona o státním občanství, který nyní míří do Senátu.²²⁸ Ačkoliv obsahuje řadu zlepšení, objevují se v něm i problematické body. v oblasti nabývání státního občanství cizinci je ČR statisticky nejprísnějším státem v EU, v poměru k počtu legálně pobývajících cizinců má nejnižší počty nově nabytých občanství a spolu s Litvou, Slovenskem, Polskem a Tureckem i nejnižší počet nově nabytých občanství v poměru k celkovému počtu obyvatel. o udělení občanství žádá jen zlomek těch, kteří by žádat mohli, třebaže počty cizinců s TP v ČR významně rostou. Příčinou poměrně nízkého počtu podávaných žádosti může být jak nezájem cizinců o získání občanství, tak

²²⁵ Přílohami k vlastní žádosti o udělení občanství psané volnou formou (žádný právní předpis nestanoví její obsah, mělo by z ní však být patrné kdo ji podává, které věci se týká, co sleduje a kterému orgánu je určena, dále by měla být podepsána a datována a je vhodné ji i stručně odůvodnit), jsou: vyplněný dotazník k žádosti o udělení státního občanství ČR (předepsaný tiskopis, který žadatel obdrží a vyplní na úřadu příslušném k podání žádosti), rodný list (nebo rodný a křestní list), oddací list (pokud žadatel uzavřel manželství), popřípadě doklad o rozvodu manželství nebo úmrtí manžela (manželky), doklad o tom, že nabytím státního občanství ČR pozbuje své dosavadní státní občanství, nebo doklad o pozbytí dosavadního státního občanství, nejde-li o bezdomovce nebo osobu s přiznaným postavením uprchlíka na území ČR (doklad o pozbytí dosavadního státního občanství žadatel obstarává až po obdržení příslibu udělení státního občanství ČR, který vydává MV), životopis K žádosti je možné připojit i potvrzení finančního úřadu o úhradě daní a poplatků, potvrzení správy sociálního zabezpečení o úhradě pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, potvrzení zdravotní pojišťovny o registraci k veřejnému zdravotnímu pojištění a vyúčtování pojistného na všeobecné zdravotní pojištění, výpisy z obchodního rejstříku, živnostenské listy, kopie daňových příznání, pracovních smluv, potvrzení o zaměstnání. *MINISTERTSVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Udělení státního občanství ČR* [online].

²²⁶ Není rozhodující kolik osob je na udělovací listině uvedeno, vždy se hradí jen jeden správní poplatek za jednu udělovací listinu.

²²⁷ Srov. *MINISTERTSVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Udělení státního občanství ČR* [online].

²²⁸ Srov. *ČTK. Nový zákon zavede možnost dvojího občanství* [online].

i přílišná přísnost podmínek k jeho získání udělením (zejména zřeknutí se dosavadního občanství a špatné zkušenosti cizinců s netransparentním řízením o udělení státního občanství, úspěšnost žadatelů stagnuje). Přípravovaný zákon by ve své současné variantě znamenal zásadní zpřísnění nabývání českého občanství cizinci a současně razantní posílení pravomocí úředníků MV a pracovníků zpravodajských služeb. Změny se týkají jednak zpřísnění podmínek pro udělení občanství (ze současných 5 – 6 se má počet podmínek zvýšit na 9 – 10, např. zavedení majetkového přiznání, prokázání znalosti ústavního systému a státních symbolů ČR a základní orientaci v kulturně-sociálních, zeměpisných a historických realitách ČR, žadatel nesmí být neodůvodnitelnou zátěží systému dávek osobám se zdravotním postižením nebo systému pomoci v hmotné nouzi apod.), vágně definované (a tedy zneužitelné) podmínky existence vztahu žadatele k ČR, prodloužení lhůt pro vydání rozhodnutí (až na 11 měsíců), zavedení povinných testů DNA pro děti ze smíšených rodin. Vedle nepřiměřeně přísné standardní procedury udělování občanství se má zavést „VIP“ procedura umožňující udělení občanství i tomu, kdo téměř žádné podmínky pro jeho udělení nesplňuje. Objevuje se také možnost odejmutí občanství do 3 let od jeho získání a zvýšení pokuty až do výše 50 000 Kč za uvedení nepravdivého nebo neúplného údaje, nutnost podání žádosti osobně bez možnosti prominutí, možnost podání opětovné žádosti nejdříve po dvou letech apod. Naopak pozitivní změnou zákona by se zlepšilo postavení některých tzv. přistěhovalců druhé generace (zejména z Vietnamu) přiznáním právního nároku na občanství. Není však ještě rozhodnuto, zda se dvojí občanství umožní i cizincům, tedy zda ČR bude po žadatelích o udělení občanství požadovat pozbytí jejich stávajícího občanství. Uvolnění dvojího občanství přitom navrhlo samo MV a shoda panuje i mezi odbornou veřejností.²²⁹ Ředitel Organizace pro pomoc uprchlíkům upozorňuje, že tímto návrhem nejen vzrostl počet a obtížnost podmínek, ale nejvíce obav vyjadřuje z nepředvídatelnosti rozhodování správního orgánu o udělování státního občanství, které je postaveno na rozhodovací autonomii správního orgánu a nesouhlasí ani s mnohdy příliš obecnými, zato však tvrdými a snadno zneužitelnými podmínkami navrhovaných změn.²³⁰

²²⁹ ČIŽINSKÝ, P. *Stručná analýza některých problémů návrhu zákona o státním občanství ČR* [online].

²³⁰ ROZUMEK, M. *Nabytí státního občanství udělením: završení integrace nebo loterie?*, s. 49-50

5 POHLED KŘEŠŤANSKÉ SOCIÁLNÍ ETIKY NA TÉMA MIGRACE A IMIGRAČNÍ POLITIKY

První reflexi migrace a práva na přistěhování v rámci teologické tradice pochází od zakladatele mezinárodního práva, španělského dominikána Francisca De Vitorii (1483 – 1546), který uskutečnil historicky první systematický pokus o koncepci migračního práva a sociálně-etické stanovisko k novověké migraci. Vitoria hovořil o jednotě celého lidstva, rovnoprávnosti všech národů a právu na přístup k dobrům země, která v zájmu zachování míru musí být rozdělena mezi jednotlivé státy, ale povinnost států a všech lidí ke vzájemné pomoci a přátelství se tím neruší. Právo na přistěhovaectví a usazení formuloval ve čtyřech právech, která jsou vrozená každému člověku, tj. právo na přistěhovaectví a usídlení, právo na obchod, právo na užívání věcí a právo na přijetí za občana. Novověcí myslitelé mezinárodního práva (Hugo Grotius 1583 – 1645 a S. von Pufendorf 1632 – 1694) právo na přistěhovaectví přiznávali jen člověku v situaci vážné nouze. v dalším historickém období nastupující industrializace se o právo na přistěhovaectví nijak nehovořilo a bylo spíše popíráno. s rozvojem industrializace a nárůstem obyvatelstva, kdy rovněž zesílily imigrační pohyby lidí za lepší obživou, se i vlivem nárůstu nacionalismu objevily v rámci imigrace silnější restrikce.²³¹

5.1 Vztah k cizincům v reflexi biblických textů

Jak již bylo v práci zmíněno, v současnosti se je v debatách o migraci slyšet mnoho hlasů zastávajících přesvědčení, že zvýšená míra migrace je v podstatě ohrožující a destabilizační jev, který je potřeba namísto podpory omezovat a snižovat. Avšak takový názor a postoj se neslučuje s pojetím sociálního učení církve, které při posuzování oprávněnosti postojů vůči migraci vychází z biblických představ o jednání a zacházení s cizinci a dalších principů křesťanské sociální etiky, zejména z principu personality, subsidiarity, solidarity a obecného dobra.

²³¹ Srov. ŠTICA, P. *Migrace a státní suverenita*, s. 261-270

5.1.1 Pojetí cizinců ve Starém a Novém zákoně

Zkušenost s cizinci a s cizostí, vztah k cizincům a péče o ně patří mezi důležitá a často otevíraná témata celého Písma, třebaže ve Starém zákoně nejsou postoje vůči cizincům vždy a všude zcela jednoznačné či jednotné, a to zejména proto, že pro cizince zde existují čtyři pojmy s negativním i pozitivním významem.²³² Relativně otevřený postoj k přijímání cizinců je jedním z charakteristických prvků a projevů židovské víry v transcendentního a všeobjímajícího Boha a otevřenost k cizincům tak vždy reprezentovala otevřenost vůči Bohu. Otevřený a pohostinný postoj vůči cizincům je proto v životě a praxi věřících Židů přítomen až dodnes. Podobně jako ve Starém zákoně také v Novém zákoně pohostinnost, starost o cizince a lidi na cestách aplikuje přikázání univerzální lásky vůči bližnímu, která má být činně projevoována vůči všem a zejména těm, kteří jsou ve zvlášť těžké situaci a potřebují pomoc svého okolí. v Novém zákoně se požadavek Krista přijímat cizince, přistěhovalce a lidi v nouzi, jakož i požadavek sám mít ve světě jako křesťan sebevímání cizince, nachází na mnoha místech.²³³ Ctnost pohostinnosti a pomoc cizincům a lidem na cestách se stala charakteristickou součástí étosu a charitativní činnosti prvotních církevních obcí. Člověk je v křesťanství chápán jako Bohem stvořená bytost s jedinečnou a neodnímatelnou důstojností bez ohledu na příslušnost k určitému národu. Pro křesťanství je charakteristický princip a myšlenka jednoho lidského společenství, neboť křesťané vnímají svět jako primárně společenství všech lidí, kde jsou hranice a oddělení mezi jednotlivými národy sekundární a kde jsou si všichni lidé principiálně rovni. Přijetí cizince a pomoc lidem na cestách je důležitou součástí křesťanského étosu jako jeden z projevů služby lásky.²³⁴

²³² Označení negativního rázu *nokri* (*nekar*) a *zar* pro cizince, kteří se v Izraeli chtějí usadit, označení pozitivního rázu *gér* a *tóšav* (*tóšáb*) pro cizince, kteří se chtějí usadit. *Nokri* označuje cizince jako člověka etnicky nenáležejícího k lidu Izraele, také znamená cizí, jiný, odlišný, *zar* označuje cizince jako nepřítele či agresora – v češtině se označuje slovem cizák, *gér* znamená cizinec v místním prostředí, host lidu Izraele závislý na pohostinnosti a pomoci, usazující se na delší dobu, označuje migranta v širším slova smyslu, *tóšav* lze chápat podobně jako přistěhovalce, novousedlíka bez plných práv – rozdíl mezi *tóšavem* a *gérem* je minimální. Srov. ŠTICA, P. *Migrace a státní suverénita*, s. 160-162

²³³ Např. v podobenství o posledním soudu (Mt 25,31-46), podobenství o milosrdném Samařanovi (L 10,25-37), Římanům (12,13), 1. Petrova 4,9, 3. Janova 5-8, Židům 13,2, ale také v nebiblických pramenech prvotní církve – např. První list Klementům (kap. 11-12), První apologie sv. Justína (kap. 67). Srov. ŠTICA, P. *Migrace a státní suverénita*, s. 169-170

²³⁴ Srov. ŠTICA, P. *Migrace a státní suverénita*, s. 163-172

5.2 Principy křesťanské sociální etiky ve vztahu k otázce migrace a imigrační politiky

Princip personaly, subsidiarity, solidarity a obecného dobra používá křesťanská sociální etika jako myšlenkový základ a rámec i pro téma migrace a oprávnění imigračních politik.

Princip personaly je východiskem a středem celého sociálního učení církve a křesťanské sociální etiky. V centru je člověk jako nositel nezcizitelných práv, člověk ve smyslu osoby s nepodmíněnou důstojností, který má být prvním a posledním měřítkem a mírou každého utváření sociálních struktur, řádů, organizací a uspořádání. Rovnost v důstojnosti všech lidí vyjadřuje, že neexistuje žádný rozdíl v kvalitě, plynoucí z jakýchkoli společenských, kulturních či jiných daností a rovnost a bratrství relativizuje hranice na základě příslušnosti k národnímu, etnickému nebo státnímu společenství. Princip personaly, nazývaný také principem lidské důstojnosti, namnoze souvisí s konceptem lidských práv. Zajištění lidskoprávních podmínek umožňuje realizaci existenciálních cílů lidské osoby, slouží k její ochraně a uskutečnění její svobody. Lidská práva²³⁵ jsou práva univerzální a individuální, náležející každému člověku bez ohledu na příslušnost k určitému společenství či etnickou příslušnost, národnost, barvu pleti, pohlaví, politické či náboženské přesvědčení, stáří či určité výkony náležející člověku nezávisle na jeho stavovském či jiném společenském zapojení. Jejich zdrojem je předstátní přirozenost, lidé za jejich vytvoření nevděčí státu, ale jsou člověku jako takovému vrozená a státem jen případně deklarovaná. Bohužel jejich prosazení ve společnostech je závislé na jejich ratifikaci v právním systému států, na jejich vnitrostátním prosazování a vymáhání a na spolupráci s jinými státy, což bývá mnohdy a mnohde ještě velmi nesnadné.²³⁶

Princip solidarity vychází z myšlenky závazku solidárního jednání jedince vůči skupině a solidárního jednání skupiny vůči svým členům. Princip solidarity zavazuje k sociální spolupráci, která má zaručit lidskoprávní status osoby pro všechny. Solidarita se realizuje na rovině individuální vůči potřebám druhého člověka, na rovině širší jako povinnost člověka zohledňovat při volbě jednání, jaký dopad bude mít na dobro

²³⁵ Dle klasifikace lidských práv formulovaných ve Všeobecné deklaraci lidských práv se jedná o práva: práva na svobodu (obránná práva, negativní práva), občanská práva (politická práva, pozitivní práva), sociální práva (ekonomická a kulturní práva), solidární práva (kolektivní práva).

²³⁶ Srov. ŠTICA, P. *Migrace a státní suverenita*, s. 173-190

druhých, i na rovině povinností jedince vůči společenství. Solidarita vyjadřuje schopnost zasazovat se za společné dobro a spravedlivější rozdělení životních šancí, jakož i účast na životě daného společenství (obyvatelný svět, potraviny, bydlení, založení rodiny, svobodná výchova, vzdělání, práce, veřejné vyznání náboženství atd.) všem, i cizincům. Procesy globalizace v dnešní době mnohem více než dříve poukazují na potřebnost a požadavky nadstátní solidarity. Katolické sociální učení tento princip solidarity ve světle podmínek globálního světa chápe jako univerzální koncept, který je nutné realizovat v rámci globálního společenství, neboť pouze silná globální solidarita může být základem mírového soužití mezi lidmi, avšak stejně jako u principu personality, i zde chybí dostatečné zakotvení tohoto principu v právním řádu a jeho právní vymahatelnost, neboť právním principem globální solidarity zůstává mezinárodní právo, které nedisponuje prostředky vymahatelnosti solidarity ani adekvátní mezinárodní autoritou.²³⁷

Podle principu subsidiarity má být jednotlivcům či menším a nižším společenstvím umožněno z vlastní iniciativy a vlastními silami dělat tolik kompetencí, kolik je možné a naopak na větší a vyšší společenství se nemá převádět to, co mohou dobře vykonat společenství nižší. Obecně tento princip vyjadřuje „pomoc ke svépomoci“.²³⁸

Obecné dobro má v rámci křesťanské sociální etiky ústřední postavení a s principem solidarity představuje zásadní součást principu personality. Lidé musí usilovat o obecné dobro stejně jako o dobro osobní v rámci sociální dimenze lidského života. Obecné dobro neznamená co největší štěstí pro co nejvíce lidí, ale představuje dobro pro každého jednoho člověka a pro celé společenství, tedy dobro a čerpání výhod z něj pro všechny. Jelikož člověk realizuje své životní možnosti jen ve společenství s ostatními, lze obecné dobro chápat jako prostředek k naplnění lidských práv a lidské důstojnosti. Otázka obecného dobra úzce souvisí s otázkou distribuce dober, jež se odvíjí od prvotního stavu světa, kdy byly lidem všechny věci společné, a proto si nikdo nemůže zcela přivlastnit půdu, území či výlučný přístup k zdrojům přírody. v rámci těchto myšlenek vyvstává otázka existence mravního závazku globální distributivní spravedlnosti a jeho realizace v praxi narážející však na několik omezení. Je spravedlivější posílat pomoc a finanční prostředky lidem, kteří pomoc potřebují, nebo jim umožnit, aby za dobré, tj. lepšími podmínkami pro život, migrovali a usazením

²³⁷ Srov ŠTICA, P. *Migrace a státní suverenita*, s. 201-207, 211

²³⁸ PIUS XI. *Quadragesimo anno*, čl. 79

v ekonomicky silnějším společenství získali snazší přístup k dobrům? Výsledkem může být efektivní rozvojová pomoc a sociálně ekonomická politika přiměřeně otevřených hranic ekonomicky silných států, které by ovšem musely být doplňovány úsilím o globální rozvoj a zmírňování příčin chudoby, neboť ti nejchudší nemají možnost ani prostředky migrovat a vymanit se tak ze svého stavu sociální a hospodářské nouze. Dalším problémem garance, zajištění a naplňování (obecných) dober (s ohledem na mezinárodní spolupráci) občanům států a jejich cizím příslušníkům, je neschopnost států těmto závazkům v současných sociálních a hospodářských podmínkách globalizujícího se světa dostát, třebaže o celosvětové globální dobro je dle křesťanského učení církve potřeba usilovat stejně jako o univerzálně a globálně chápaný princip personality a solidarity.²³⁹

5.3 Migrace a právo na přistěhování v reflexi katolické sociální nauky a církevních dokumentů 20. století

Ve 20. století nastolil změnu ve vyjadřování se papežů k otázkám migrace papež Pius XII, který přiznával právo na přistěhování, jako právo přirozené, kterému nemá být bráněno, každému cizinci v nouzi. Papež Jan XXIII. v encyklice *Pacem in terris* předložil seznam lidských práv, který oproti Všeobecné deklaraci lidských práv z r. 1948, rozšířil o právo na vystěhování i přistěhování vztahující se nejen na politické uprchlíky, ale na všechny lidi, kteří mohou oprávněně předpokládat lepší život v přijímající společnosti, čímž vyjádřil radikální požadavek práva na přijetí osob žijících v chudších podmínkách a otevřel tím problematickou otázku, zda mohou bohaté státy příchod a usazení lidí z chudších států upírat. *„Každý může odejít do takového státu, v němž, jak doufá, se bude moci lépe postarat o sebe i o svou rodinu. Je proto povinností státníků přijímat přistěhovalce a, pokud to dovoluje blaho jejich společenství, být vstřícní vůči úmyslu těch, kteří se snad chtějí začlenit do nové společnosti ... Na obecném blahu se mají podílet všichni členové společnost. Nositelé státní moci je tedy musí podporovat k prospěchu všech, bez upřednostňování některých občanů nebo skupin ... Požadavkům spravedlnosti zcela odpovídá, aby státníci vyvíjeli účinné úsilí o povznesení životních podmínek menšin, především co se týká jejich*

²³⁹ Srov. ŠTICA, P. *Migrace a státní suverenita*, s. 212-215, 220-22

jazyka, kultury, tradic a zvyků i hospodářských aktivit a podnikání.“²⁴⁰ Papež Pavel VI. řeší otázku přistěhovalectví v souvislosti s pracovní migrací a nabádá zaměstnavatele, stát i příslušné organizace, aby dbali na pomoc a důstojný život zahraničních pracovníků, jejich integraci včetně rodiny.²⁴¹ V otázkách migrace a pohybu osob se církevní dokumenty obecně shodují ve třech právech – v právu na emigraci, např. z důvodu hledání práce, v právu migranta (cizince) nebýt diskriminován a v právu rodin na sloučení.²⁴²

5.4 Podněty pro současnou imigrační politiku

Právo osob na migraci vychází z církevního učení, že dobra země patří všem. Proto pokud lidé nenacházejí uživení pro sebe a své rodiny ve své zemi, mají právo hledat práci jinde. Nárok na přijetí ze strany přijímajících společností neexistuje, ale předpokládá se od nich vůči ekonomickým imigrantům velká otevřenost a solidárnost. Církev uznává práva suverénních států kontrolovat své území, ale odmítá takové kontroly, které by byly uplatňovány pouze za účelem zajištění nadbytečného bohatství. Ekonomicky silnější státy schopné ochránit a uživit své rezidenty mají povinnost vycházet vstříc migračním tokům. Právo na imigrační politiku a hraniční kontroly církev uznává za předpokladu, že nebude sloužit k partikularistickému a národně-egoistickému postoji. Jsou-li státy schopny dostát základním závazkům vůči svým občanům, nemají právo odpírat imigrantům vstup na své území. Otázka imigrace cizinců a imigračních politik z pohledu teologické etiky úzce souvisí s komplexním pojmem obecného dobra a univerzálního rozdělení dober země. v této perspektivě jsou přichozí cizinci pro přijímající společnost novou etickou výzvou.²⁴³ Migrační proudy jsou „*jevem, který překvapuje množstvím lidí do nich zapojených, sociálně-ekonomickými, sociálně-politickými a kulturními problémy, které vyvolávají i dramatickými výzvami, před něž staví národní i mezinárodní společenství*“. „*Každý migrant je lidskou osobou, jež jako taková má nezczitelná základní práva, která musí respektovat všichni a za všech okolností*“. Církev vidí v migraci pozitivní aspekty, potencialitu a zdroje a nabádá, aby spolu s přijetím migrantů, žadatelů o azyl a

²⁴⁰ JAN XXIII. *Pacem in terris*, čl. 56

²⁴¹ PAVEL VI. *Octogesima adveniens*, čl. 14

²⁴² Srov. ŠTICA, P. *Migrace a státní suverenita*, s. 261-270

²⁴³ Srov. Tamtéž, s. 270

uprchlíků nebyl opomíjen náboženský rozměr jako podstatná součást života každého člověka.²⁴⁴ Vnitřní nebo zahraniční migrace představující počátek hledání lepších životních podmínek či útěk před hrozbou pronásledování, války, násilí, hladu či přírodních katastrof, vede k dosud nevídanému mísení jednotlivců i národů. To vyvolává nové problémy nejen v oblasti obecně lidské, ale též etické, náboženské a duchovní. Uprchlíci, kteří žádají o azyl, když utíkají před pronásledováním, násilím a před situacemi, jež ohrožují jejich život, vyžadují naše porozumění a přijetí i respekt ke své lidské důstojnosti a ke svým právům, přitom si však musí být vědomi svých povinností. Jejich utrpení apeluje na jednotlivé státy i na mezinárodní společenství, aby přijaly potřebné kroky, jimiž podpoří vzájemné přijetí, překonají strach a odstraní nejruznější formy diskriminace.²⁴⁵

Imigraci přistěhovalců ve světle zmíněných principů nelze odmítat, naopak je potřeba ji v rámci možností států podporovat a zároveň vynaložit veškeré možné úsilí, aby byla ochráněna práva a životy migrujících osob, neboť jestli migrace něčím tyto osoby ohrožuje, pak existencí nelegálních praktik nezákonného obchodování s lidmi a jejich vykořisťování, jehož hodnota nesmírně vzrostla co do rozsahu svých produktů i aktivit, pašeráci, zprostředkovatelé, prostředníci i obchodníci získali silnou převahu, i díky vytvořeným sítím za využití restriktivních zákonů a mezinárodních hranic. Zabránit například obchodování s lidmi vyžaduje víc než co nejagresivnější prosazování zákona. Vlády kromě zákonů potřebují i specifickou politiku, která nezákonnému obchodu odčerpá jeho nejvyšší hodnotu – peníze – potřebují zvýšit riziko a snížit zisk z nezákonného obchodování plynoucí.²⁴⁶

²⁴⁴ BENEDICTUS PP. XVI. *Migrations: pilgrimage of faith and hope* [online].

²⁴⁵ BENEDICTUS PP. XVI. *Migration and the New Evangelization* [online].

²⁴⁶ Srov. NAÍM, M. *Černá kniha globalizace*, s. 103

PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUM

6.1 Hlavní výzkumná otázka a cíl výzkumu

Téma práce se zabývá podmínkami života cizinců v ČR v závislosti na podobě aktuálně platného legislativního rámce imigrační a integrační politiky. v předchozí teoretické části práce byly představeny příčiny migrace a důvody, kvůli kterým lidé migrují ze svých zemí původu. Dále byly uvedeny nejčastější dopady vyplývající z migrace, kvůli kterým státy vytváří své imigrační a integrační politiky. Také byla přiblížena problematika zaměstnávání cizinců s vyplývajícími podmínkami, možnostmi a bariérami pro cizince i zaměstnavatele. Představena byla také východiska a nastavení současné imigrační a integrační politiky ČR a z ní vyplývající zákonné podmínky života cizinců žijících v ČR, které v konečném důsledku značně ovlivňují kvalitu jejich životů a možnosti jejich následné integrace do majoritní společnosti.

Ve své práci jsem se zaměřila na základní výzkumnou otázku: *„Jaký dopad má podoba imigrační a integrační politiky na podmínky života cizinců žijících v České republice?“*. Otázku, jak cizinci vnímají podmínky pro svůj život v rámci nastavení imigrační a integrační politiky ČR zodpovídali cizinci pocházející ze zemí mimo EU. Oslovení cizinci žijí v ČR již delší dobu a předpokládají, že zde i nadále žít budou. Mým zájmem bylo zjistit, z jakých důvodů cizinci odešli ze své země původu, proč si vybrali ke svému dalšímu životu právě ČR, jak se zde jejich život vyvíjel a zdali plánují v ČR zůstat natrvalo?

Do výzkumu byli také zapojeni zaměstnavatelé, kteří mají se zaměstnáváním cizinců zkušenosti (cizince zaměstnávají v současnosti nebo je zaměstnávali v minulosti). u těchto zaměstnavatelů byly zjišťovány důvody pro zaměstnávání cizinců, legislativní náležitosti a podmínky, které musí pro zaměstnávání cizinců splňovat, jaké problémy nebo bariéry jim v souvislosti se zaměstnáváním cizinců vyvstávají a jaké jsou jejich potřeby v rámci zaměstnávání cizinců s ohledem na možnou budoucí podobu migrační politiky ČR?

V neposlední řadě byli do výzkumu zahrnuti také zástupci Odboru cizinecké policie ČR Krajského ředitelství Jihočeského kraje a Oddělení koncepcí a analýz

OAMP MV ČR, neboť tyto instituce podobu imigrační a integrační politiky ČR dlouhodobě vytvářejí, ovlivňují, mění a realizují. u zástupců obou institucí byly zejména zjišťovány kompetence, náplň a činnosti těchto pracovišť ve vztahu k tvorbě a realizaci imigrační a integrační politiky.

6.2 Výzkumná metoda

Na základě stanoveného cíle práce jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur či jiných způsobů kvantifikace, ale výzkum se týká života lidí, příběhů, chování, chodu organizací nebo vzájemných vztahů, o kterých jsou údaje získávány prostřednictvím rozhovorů a pozorování. Kvalitativní výzkum se snaží odhalit podstatu něčích zkušeností s určitým jevem, a tak se kvalitativní metody užívají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, zároveň mohou pomoci získat nové a neotřelé názory na již známé jevy a také mohou pomoci získat o jevu detailní informace, které se kvantitativními metodami obtížně podchycují. Rozhovor se tak stává prostředkem poznání sociální skutečnosti.²⁴⁷ Pro svou práci jsem zvolila rozhovor přímý a polostrukturovaný²⁴⁸ se stejným schématem otázek pro jednotlivé skupiny respondentů (cizinci, zaměstnavatelé a zástupci Odboru cizinecké policie a Oddělení koncepcí a analýz OAMP MV), v rámci kterého byly položeny všechny připravené otázky, ne však vždy nutně ve stejném pořadí a jejich znění bylo možno v průběhu rozhovoru dle potřeby upravovat či doplňovat s ohledem na vzájemné porozumění. z každého rozhovoru byl z důvodu jeho dalšího zpracování proveden audio záznam. Všichni zúčastnění respondenti byli předem o potřebě pořízení nahrávky rozhovoru informováni a všichni k němu poskytli svůj souhlas. Všem respondentům byl také vysvětlen cíl a záměr rozhovoru a byli ujištěni o zachování naprosté anonymity. Rozhovory probíhaly na základě domluvy s respondenty v jejich domácím prostředí nebo v kanceláři Organizace pro pomoc uprchlíkům. Jeden rozhovor se konal v neformálním prostředí restaurace, další rozhovor proběhl s ohledem na zdravotní indispozici respondenta i tazatele telefonicky (přes skype). Rozhovor s respondenty ostatních skupin probíhal v jejich pracovním prostředí.

²⁴⁷ Srov. STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*, s. 10-11

²⁴⁸ Srov. VESELÁ, J. *Sociologický výzkum a jeho metody*, s. 43

Všechny rozhovory byly posléze dle pořízeného zvukového záznamu pro potřeby další analýzy doslovně přepsány.

6.3 Výzkumný vzorek

Pro získání respondentů jsem použila účelový výběr, který je „založen pouze na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a o tom, co je možné pozorovat.“²⁴⁹ Základní kritériem pro výběr respondentů ze skupiny cizinců pro mě byla délka pobytu respondentů v ČR (od 3 do 20 let). Ta jednak zaručovala možnost snadnější komunikace díky schopnosti respondentů domluvit se v českém jazyce, jednak bylo možné díky delší době pobytu a předpokládanému vývoji situace jednotlivých respondentů ověřit faktory ovlivňující kvalitu jejich života v ČR v delším časovém úseku. Dalším kritériem výběru byla kategorie zemí původu mimo EU (tzv. třetích zemí), neboť pro tyto cizince jsou podmínky pro příchod a další pobyt v ČR mnohem složitější, než pro cizince pocházející ze zemí EU a tím je i kvalita jejich pobytu významně ovlivněna. Také získaný typ pobytového statusu respondentů byl kritériem výběru. Do výzkumu jsem se snažila zahrnout co možná nejširší škálu pobytových statusů, neboť tyto významně určují stupeň práv, povinností a celkovou kvalitu života svých držitelů. Ve výzkumném vzorku 10 respondentů je 6 respondentů s aktuálně platným povolením k TP (u kterých předcházely některé z typů DP za účelem studia, zaměstnání, sloučení s rodinným příslušníkem/občanem ČR/cizincem, dočasné ochrany), 1 respondent s povolením k DP za účelem zaměstnání, 1 respondent s povolením k DP za účelem podnikání, 1 respondent s povolením k přechodnému pobytu za účelem sloučení s občanem ČR a 1 respondent žadatel o mezinárodní ochranu. Do výzkumného vzorku jsem se snažila zahrnout všechny další podstatné kategorie – oboje pohlaví, osoby žijící v partnerském svazku, samostatně žijící osoby, osoby vychovávající děti, osoby bezdětné. Dále jsem se při svém výběru zajímala také o důvody příchodu do ČR, které mohou vnímání kvality života respondentů v ČR významně ovlivňovat. 7 z celkem 10 respondentů jsem znala osobně z předchozí spolupráce v rámci nabídky služeb Organizace pro pomoc uprchlíkům, na zbylé 3 respondenty jsem získala kontakty od oslovených klientů organizace, kteří se do

²⁴⁹ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*, s. 112

výzkumu zapojit nechtěli. z důvodu anonymity označují respondenty v další části práce velkými písmeny abecedy podle pořadí, v jakém s nimi rozhovory probíhaly, pro bližší představu o respondentech jsou jednotlivé osoby stručně představeny.

Kritériem výběru respondentů ve skupině zaměstnavatelů byla zejména jejich zkušenost se zaměstnáváním cizinců (ať v současnosti nebo v minulosti). Jeden z respondentů zaměstnával cizince v letech 1994 – 2009, druhý zaměstnává cizince i v současnosti. Jedná se o zaměstnavatele podnikající v primárním (zemědělství) a sekundárním (zpracovatelský průmysl) sektoru národního hospodářství podle OKEČ.

Výběr respondentů ze skupiny institucí podílejících se na tvorbě a realizaci imigrační a integrační politiky ČR – pracovnice Odboru cizinecké policie ČR a Oddělení koncepcí a analýz OAMP MV, probíhal na základě porovnání jejich kompetencí a činností, které tyto instituce představují v procesu vytváření, ovlivňování a realizace imigrační a integrační politiky.

6.4 Stručná charakteristika respondentů výzkumu ze skupiny cizinců

Respondent a

Žena, 62 let, státní příslušnost Bosna a Hercegovina, trvalý pobyt, doba pobytu v ČR 20 let. Vzdělání VŠ (obor inženýr elektrotechniky). Zaměstnána v zemi původu jako vedoucí oddělení plánů a kontroly projektů v oblasti energetického inženýrství. Je dva roky vdova, má jednu dospělou dceru, která také žije v ČR. v současnosti pracuje jako sociální pracovnice v neziskové organizaci pomáhající cizincům na pozici koordinátora evropských projektů. Žije sama v pronajatém bytě a se svou dcerou je v pravidelném kontaktu.

Respondent B

Žena, 28 let, státní příslušnost Gruzie, přechodný pobyt za účelem sloučení s občanem ČR, doba pobytu v ČR 5 let. Vzdělání VŠ (obor ekonomie). Zaměstnána v zemi původu jako pracovnice v cestovní kanceláři. Je vdaná za občana ČR. Nyní je na mateřské dovolené s malým synem, zároveň studuje na české vysoké škole. v Gruzii má sestru a matku, se kterými udržuje pravidelný telefonický kontakt.

Respondent C

Žena, 56 let, státní příslušnost Ukrajina, trvalý pobyt, doba pobytu v ČR 13 let. Vzdělání VŠ (právní). Zaměstnána v zemi původu jako soudkyně. Je vdaná za občana Slovenské republiky. Žije v pronajatém bytě se svým otcem a svou dcerou a jejími dvěma dětmi, se kterou se stará o otce kvůli jeho vážnému zdravotnímu stavu, je osobou samostatně výdělečně činnou. Dcera je na mateřské dovolené, starší syn žije ve vlastní domácnosti, již získal české státní občanství, je zaměstnaný. Manžel nyní žije ve Španělsku, kde má zaměstnání a ekonomicky odtud podporuje svou rodinu v ČR.

Respondent D

Žena, 38 let, státní příslušnost Mongolsko, trvalý pobyt, doba pobytu v ČR 7 let. Vzdělání VŠ (obor zootechnik). Zaměstnána v zemi původu jako účetní. Je rozvedená, s občanem Mongolska má syna (4 roky). Pracuje jako šička. Žije na ubytovně pro cizince. o syna se nyní starají v Mongolsku její rodiče, se kterými je v pravidelném telefonickém kontaktu, stejně jako se svými 4 sestrami. Ráda by si syna přivezla do ČR, aby zde žil s ní. Jinak žije v ČR sama.

Respondent E

Muž, 52 let, státní příslušnost Bělorusko, žadatel o mezinárodní ochranu, doba pobytu v ČR 3 roky. Vzdělání VŠ (obor práva a lingvistika). Zaměstnání v zemi původu novinář. v ČR žije sám, je rozvedený, dospělé děti žijí v zahraničí. Je nezaměstnaný, přivydělává si příležitostnými brigádami. Nyní se přestěhoval do Prahy, kde žije ve společném podnájmu s jinými cizinci. Čeká na rozhodnutí soudu o podaném odvolání k zamítavému rozhodnutí MV o získání mezinárodní ochrany. Do rozhodnutí nesmí opustit ČR.

Respondent F

Žena, 41 let, státní příslušnost Moldavsko, trvalý pobyt, doba pobytu v ČR 7 let. Vzdělání VŠ (obor pedagogika a psychologie). Zaměstnána v zemi původu jako učitelka. Žije se svým manželem a dcerou v pronajatém bytě. Ona i manžel pracují v automobilovém průmyslu na dělnických pozicích. Dcera chodí do prvního ročníku gymnázia.

Respondent G

Žena, 33 let, státní příslušnost Ukrajina, trvalý pobyt, doba pobytu v ČR 4 roky. Vzdělání SŠ (obchodní škola). Zaměstnání v zemi původu prodavačka, barmanka. Je vdaná za občana ČR, se kterým se však v současnosti rozvádí. Žije sama se svými dvěma dětmi v pronajatém bytě získaném od města. Za prací dojíždí do jiného města mimo své bydliště.

Respondent H

Muž, 28 let, státní příslušnost Peru, dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání. Vzdělání VŠ (obor sociální práce). Zaměstnání v zemi původu student. Je svobodný, bezdětný, má přítelkyni, žije v pronajatém bytě s kamarády. Pracuje jako učitel španělštiny na univerzitě a na gymnáziu. Také pořádá lekce latinskoamerických tanců pro krajany a Čechy. Se svou rodinou v Peru je v pravidelném telefonickém kontaktu.

Respondent I

Žena, 51 let, státní příslušnost Ukrajina, trvalý pobyt, doba pobytu v ČR 5 let. Vzdělání SŠ s maturitou (zdravotní škola, lesnická škola). Zaměstnána v zemi původu v lesnictví, později jako zdravotní sestra na oddělení nedonošených dětí. Je vdaná za občana ČR. Má dvě dospělé děti, dceru a syna, kteří se svými malými dětmi žijí na Ukrajině, se kterými je v pravidelném telefonickém kontaktu. Nemá práci, neboť ve městě, ve kterém žije, je vysoká nezaměstnanost a málo pracovních příležitostí, dochází proto jen na sezónní a občasné brigády.

Respondent J

Žena, 56 let, státní příslušnost Bělorusko, dlouhodobý pobyt za účelem podnikání, doba pobytu v ČR 6 let. Vzdělání VŠ (obor ekonomie). Zaměstnána v zemi původu jako vedoucí pracovnice pojišťovny Kooperativa, zároveň byla osobou podnikající. Má dospělého syna, který s ní žije v ČR (získal azyl), měla dceru, která v 27 letech zemřela kvůli nemocnému srdci, což byla příčina odchodu ze země původu. v Bělorusku má matku, se kterou je v telefonickém kontaktu a 1 – 2x do roka za ní do Běloruska. Její matka také byla již 2x na pozvání na návštěvě v ČR. Je osobou samostatně výdělečně činnou, podniká v oblasti pronájmu bydlení cizincům. Chystá se podávat žádost o trvalý pobyt.

6.5 Analýza rozhovorů

Se všemi dotazovými respondenty byly probírány stejné okruhy otázek v rámci dané struktury, nemusely však být striktně pokládány ve stejném pořadí. Jednalo se o otázky monitorující situaci respondentů v zemi původu za účelem ověření, zda a jaké existovaly push faktory, které respondenty donutily opustit zemi původu nebo zda naopak odchod do ČR ovlivnily nějaké pull faktory. Respondenti byli také dotazováni na povědomí o podmínkách života v ČR, jakým způsobem tyto informace získávali a zda tato případná znalost ovlivnila jejich výběr ČR jako cílové země. v souvislosti s přípravou odjezdu respondentů byla zjišťována i náročnost procesu získávání vstupního víza do ČR jako součást aktuálně nastavené imigrační politiky. Další otázky se již odvíjely od života respondentů v ČR. Co pro ně bylo v začátcích obtížné, co nebo kdo jim nejvíce pomohl, jak získávali bydlení, zaměstnání, znalost českého jazyka, s jakým přístupem se setkali ze strany majoritní společnosti ať při jednáních na úřadech a veřejných institucích nebo v rámci situací běžného života. Dále byl s respondenty probíráán vývoj jejich života v ČR, jak se posouvali ve znalosti jazyka, se kterou mnohdy souvisel i přístup na pracovní trh. Jakým způsobem se respondentům dařilo navazovat vztahy s občany ČR, jak si udržují, pokud vůbec, kontakty s vlastní komunitou v rámci existujících migračních sítí, zda se v současnosti cítí být začlenění do české společnosti. Poslední oblast otázek se týkala zájmu respondentů o trvalé usazení v ČR a za jakých podmínek by případně uvažovali o návratu do své vlasti nebo odchodu do jiné země.

6.5.1 Situace v zemích původu a důvody k emigraci

Situace v zemích původu byla 9 respondenty hodnocena kladně. Respondenti zde měli své zaměstnání či studovali, udržovali dobré vztahy s rodinou, přáteli a kolegy v práci. Byli ve svém životě spokojeni a většinou ani neuvažovali, že by někdy v budoucnu měli svou zemi původu opustit. Pouze jeden z respondentů otevřeně hovořil o politické situaci ve své zemi, kterou dlouhodobě považoval za neslučitelnou se svým dalším životem a působením v této zemi. Teprve v okamžiku, kdy se situace respondentů určitým způsobem změnila, vyvstaly důvody, které respondenty k odchodu přiměly. Uvedené důvody mohou být zařazeny do 3 hlavních skupin.

Do první skupiny řadím důvody spojené s touhou studovat v cizí zemi, s náhlou změnou v osobním životě spojenou s určitou životní krizí, s nespokojeností s politickou situací či dokonce s válečným stavem v zemi.

Druhou skupinu důvodů tvoří převážně ekonomické faktory. Respondenti se snažili svým odchodem do ČR zlepšit stávající finanční situaci a zabezpečit rodinu, děti.

Důvody ve třetí skupině jsou charakteru ryze rodinného. Respondenti totiž odcházeli do ČR za svými manželi.

6.5.2 Informovanost o ČR před emigrací ze země původu

Na otázku, zda si respondenti dopředu zjišťovali nějaké informace o podmínkách života v ČR v návaznosti na platné legislativní znění cizineckého zákona a jakým způsobem případně tyto informace získali, odpovědělo 7 respondentů, že o konkrétních podmínkách života cizinců v ČR nevědělo vůbec nic a o obecných podmínkách získávali spíše zprostředkované informace přes své budoucí manžele, příbuzné nebo známé, kteří již v ČR někdy byli. Mnozí respondenti pocházející z bývalých republik Sovětského svazu spojovali své znalosti o ČR se známými herci, zpěváky nebo výrobky typickými v době komunismu. Žádný z těchto respondentů nijak do hloubky nestudoval, jaká práva a povinnosti mu s životem v ČR vyvstanou. Spoléhali víceméně na informace od svých známých, kteří mnohdy vykreslovali podmínky života v ČR jako ideální. Více informací o cílové zemi a tamních podmínkách života si zjišťovali 3 respondenti.

6.5.3 Podmínky získání pobytového oprávnění

Dalším okruhem otázek byly zjišťovány podmínky získání pobytového oprávnění, které je základní a nutnou podmínkou možnosti legálního vstupu a pobytu na území ČR. Respondenti shodně uváděli, že tento proces byl náročný zejména nutností doložit řadu podkladů a náležitostí. Respondenti žádali jak o víza krátkodobá, turistická do 90 dnů, tak o víza dlouhodobá nad 90 dnů za účely studia, zaměstnání, sloučení s rodinným příslušníkem či pozvání. v případě pozvání musí mnoho náležitostí doložit zvoucí osoba, která často z titulu občana ČR vydání víza usnadní. Jinak bývá získání víza pro občany ze třetích zemí poměrně regulované a nejisté v závislosti na aktuálně platné

imigrační legislativě a žádaného účelu víza. v případě, že žadatelé doložili všechny nutné náležitosti, nebyly s vydáním víz spojeny víceméně žádné další překážky, pouze vydání víz trvalo různě dlouhou dobu. Nejdéle čekala respondentka, za kterou sice vyřizoval veškeré náležitosti žádosti o vízum za účelem zaměstnání její budoucí zaměstnavatel v ČR, ale čekala na vízum celý rok. Negativní zkušenost s vydáním opakovaného víza zažila jedna respondentka, které byla druhá žádost na pozvání jejího budoucího manžela odmítnuta, neboť její chování vyhodnotil ZÚ jako podezřelý: „... *Poprvne do shengenskej zóny pro nás neboluť moc na dlouho vízum, tak na měsíc, protože obávať, že vsichni cizinci jedet' to dat' na černo pracovat. Po prvně na měsíc prijechala a na pól měsíce mě prodloužila, cizinecká ještě dovolila, a potom, jak chtěla ještě prijechať na pozvaní, mě už vízum nedali. Na konzulátu u nás řekli, že nějak podezřívale často vy tam chcete jechať, asi máte tam práci nějaku. Ale no, tak já jsem ráda byla odpočinuť (smích), já byla v Ukrajině hrozně vypracovaná. Na príjem vízum mi nedáli a moj manžel přijechal k nám, na Ukrajinu... a pojechali taky spolu na ten konzulát, i už byl rozhovor s robotěmi, když on tam řek, že chce mě vzít, dali vízum už hned na tri měsíce a tak už se podarilo“ . Jedna z respondentek získala vízum za účelem pozvání dokonce za úplatu.*

6.5.4 Jednání s úřady po příjezdu do ČR

Další otázky se týkaly vyřizování záležitostí respondentů po jejich příchodu do ČR, neboť tato doba je spojena s povinností nahlášení pobytu respondentů na cizinecké policii a jejich evidencí na dalších úřadech. v těchto situacích, kdy se respondenti v nové zemi neorientují a nerozumí jazyku, mohou prožívat velký stres a jsou rádi za každou pomoc okolí. Všichni respondenti se shodli, že nejvíce jim jejich situaci v novém prostředí znesnadňovala neznalost jazyka a neschopnost domluvit se, kvůli které byli zcela odkázáni na pomoc manžela, sítě krajanů nebo zaměstnavatele, kteří respondentům předávali informace, doprovázeli je na úřady, pomáhali jim vyplňovat příslušné formuláře a jednali s pracovníky úřadů za respondenty. Získávání informací o právech a povinnostech vyplývajících z jejich aktuální situace v ČR respondenti vnímali jako problematické, chaotické, neúplné či nedostatečné, které jim tak jejich orientaci v novém prostředí nijak neusnadňovalo. Tento stav byl zapříčiněn jak způsobem předávání informací zprostředkujícími osobami, tak neochotou nebo

nemožností úředníků poskytnout plný informační servis. Jako problematické se ukázalo využití služeb zprostředkovatelských agentur vyřizujících za úplatu pobytové a další záležitosti respondentů. Zprostředkovatelé neboli klienti byli občané ukrajinské národnosti, kteří mohli za úplatu respondentům pomoci, ale stejně tak jim i uškodit. Respondenti pro ně svou neznalostí stavu věcí, práv a povinností představovali snadný terč výdělků a manipulace. u jedné respondentky se její závislé postavení vůči agentuře projevilo získáváním zkreslených, neúplných, nepřesných nebo zavádějících informací do doby, než sama získala určitou znalost českého jazyka a mohla si informace začít ověřovat. Tak také respondentka po letech zjistila, že její dosavadní odpracovaná doba není nikde evidovaná, agentura za respondentku neodváděla povinné sociální a zdravotní pojištění a upírala jí práva vyplývající ze zákoníku práce. Jiná respondentka zmiňuje, že jí zprostředkovatelé pomohli se získáním padělaných dokladů k pobytu, když po vypršení platnosti turistického víza zůstala v ČR a dva roky zde žila v neoprávněném postavení. Také tato respondentka využívala služeb zprostředkovatelů pouze do doby, než byla schopná si věci na úřadech vyřizovat sama. Většina respondentů si v pozdějším období vyřizovala své pobytové záležitosti samostatně bez nutnosti doprovodu a s přístupem pracovníků úřadů a jejich snahou pomoci byla poměrně spokojená, někteří respondenti se zkušenostmi jednání úředníků v zemích původu vyjadřovali za projevenou vstřícnost, ochotu pomoci a trpělivost českých úředníků velké díky. Tři respondentky se při snaze o samostatné vyřizování svých záležitostí setkali s neochotou či netrpělivostí pracovníků úřadů a institucí pomoci či poskytnout adekvátní informace, kam se s danými problémy obrátit.

6.5.5 Znalost českého jazyka po příjezdu do ČR

Většina respondentů přijela do ČR bez znalosti českého jazyka s výjimkou jedné respondentky, která se ještě před příchodem do ČR snažila český jazyk učit a po svém příchodu tak rozuměla alespoň jeho základům. Ostatní respondenti se začali učit český jazyk až po svém příchodu do ČR, a to v různém časovém horizontu. Některým respondentům připadal český jazyk natolik těžký, že se jej zpočátku učit nechtěli, se svým okolím komunikovali jen v rodném jazyce a vyloženě spoléhali na pomoc se zprostředkováním potřebných informací od manželů, krajanů, zprostředkovatelů apod. Ke změně tohoto postoje je donutila nějaká významná změna v jejich dosavadní situaci,

kdy například ztratili kontakt s osobou, která jim doposud tlumočila, nebo zjistili, že od zprostředkujících osob dostávají nepřesné nebo neúplné informace, které jim škodí, nebo se dozvěděli, že znalost českého jazyka musí prokázat při podání žádosti o trvalý pobyt. Všichni respondenti se učili český jazyk často svépomocí sledováním českých médií, za pomoci komunikace s rodinnými příslušníky (manželé, jejich rodiny a děti) nebo kontaktem s českými spolupracovníky v práci. Velkým motivem pro získání znalosti českého jazyka byl pro respondenty s dětmi fakt, že museli svým dětem pomáhat s úkoly a školní přípravou, ke které znalost jazyka potřebovali. Kromě 3 respondentů v této době nikdo nenavštěvoval kurzy českého jazyka. Buď takové kurzy ještě v nabídce v rámci NNO či jiných institucí nebyly, nebo se respondenti k informaci o jejich existenci vůbec nedostali. Jedné respondentce bylo umožněno po příjezdu do uprchlického tábora docházet na kurzy českého jazyka do místní základní školy, kde absolvovala povinnou školní docházku její dcera, druhá získala informaci o nabídce kurzu NNO skrze informační leták na cizinecké policii a třetí respondent se po svém příchodu do ČR začal intenzivně učit český jazyk v rámci svého studia, kde byla tato výuka povinná. Všichni respondenti se bez výjimky shodují, že neznalost jazyka pro ně po jejich příchodu představovala ohromnou bariéru ve všech oblastech života. Znemožňovala nejen komunikaci na úřadech, ale také zařizování běžných životních potřeb, shánění bydlení, práce a navazování kontaktů s majoritní společností.

6.5.6 Zajištění bydlení po příjezdu do ČR

Způsoby zajištění bydlení respondentů po jejich příjezdu do ČR lze rozdělit do 4 skupin zejména s ohledem na důvody jejich příchodu. v první skupině jsou respondenti, kteří přišli do ČR za svými manželi a bydlení tak měli ihned zajištěné těmito rodinnými příslušníky v místě jejich bydliště. Ve druhé skupině jsou respondenti, kteří přišli do ČR kvůli zaměstnání, těm zajistil bydlení jejich zaměstnavatel, nejčastěji na ubytovně. Respondentka, která přišla do ČR sama na turistické vízum a neměla zde žádnou krajskou síť kontaktů si bydlení formou pronájmu sehnala přes realitní kancelář. v poslední skupině jsou respondenti, kteří přišli do ČR z důvodů politické situace ve své zemi, a tak se automaticky dostali do ubytovacích zařízení v rámci SUZ.

6.5.7 Hledání práce po příjezdu do ČR

Možnosti pracovního uplatnění po příjezdu do ČR předurčuje zejména získaný pobytový status, který v případě respondentů s vízy za účelem zaměstnání existenci pracovního místa vysloveně předpokládá. u ostatních respondentů závisí možnosti jejich uplatnění na trhu práce zejména na jejich znalosti českého jazyka. Většina respondentů z tohoto důvodu své pracovní uplatnění po příchodu do ČR hledala těžko. Také možnost doložení získané kvalifikace a vzdělání respondentů hrála v jejich možném pracovním uplatnění roli, třebaže stále o něco menší než jakou zaujímal znalost českého jazyka. Ačkoliv mnoho respondentů získalo v zemi původu vysokoškolské nebo středoškolské vzdělání s maturitou, v ČR někteří respondenti příslušné doklady o vzdělání či kvalifikace vůbec neměli, nebo jejich doklady pro uznání kvalifikace nestačily a pro příslušnou profesi by si museli dané vzdělání v ČR doplnit, což opět s ohledem na neznalost českého jazyka nebylo pro dotčené respondenty vůbec možné. i v případě neznalosti jazyka a nedoložení kvalifikace však bylo možné získat pracovní uplatnění bez příslušných povolení na nelegálním trhu práce jako respondentka, která do ČR přijela na turistické vízum a neměla k práci žádné povolení: *„I přijela tady a posla do práce do hotelu jako pokojská... a tam pokojský my byly všechny tam ruskomluvný nebo Ukrajinky, jenom pani hospodyňa byla česká. i mluvily my jenom ruščinu“*.

6.5.8 Přístup majoritní společnosti po příchodu do ČR

Vyjma jednoho se respondenti přímo neseťkali s žádnou formou otevřeného xenofobního jednání ze strany majoritní společnosti. v případě jednoho respondenta není zcela jisté, zda se jednalo o xenofobní jednání, neboť tento respondent byl ultrapravicově orientovanými občany zřejmě mylně pokládán za příslušníka romské menšiny. Podobu vzájemných setkání respondentů s majoritou ovlivňovala zejména jejich neznalost jazyka a nemožnost se domluvit. Při jednáních na úřadech i v rámci obstarávání běžných životních potřeb respondenti shodně pociťovali od majoritní společnosti určitý odstup, který připisovali tomu, že jsou cizinci. Lepší přístup pociťovali od těch občanů ČR, kteří již měli v jednání s cizinci nějaké předchozí zkušenosti (majitelé pronajímaných bytů) nebo sami žili nějakou dobu v zahraničí. Respondenti shodně uváděli nízkou aktivitu majoritní společnosti ve snaze

o navazování kontaktů a záviselo proto hodně na samotných respondentech, jejich aktivitě a odhodlání ke komunikaci, aby se vztahy mezi nimi a majoritou mohly vyvinout.

6.5.9 Socio-kulturní orientace respondentů po příchodu do ČR

Socio-kulturní orientaci respondentů ovlivňovala po jejich příchodu do ČR zejména blízkost sociálního a kulturního prostředí ČR s prostředím jejich zemí původu. Většina respondentů pocházejících z bývalých republik Sovětského svazu velké rozdíly například v kulturním prostředí nevnímala, neboť tyto respondenti znají mnohé české zpěváky, herce, pohádky apod. již z dob komunismu. Odlišnosti v některých českých zvycích a tradicích vnímali tyto respondenti s ohledem na rozdíly plynoucí z tradic pravoslavné a římskokatolické církve (způsob slavení Velikonoc, Vánoce). Respondenti pocházející z exotičtějších zemí původu již vnímali odlišností a rozdílů ve způsobu života v Česku mnohem více.

6.5.10 Změny v integraci respondentů v průběhu jejich života v ČR

Změny ve vývoji různých oblastí života respondentů ovlivnila zejména změna jejich pobytových statusů, kdy především získáním trvalého pobytu respondenti nabyli více práv v oblasti sociálního zabezpečení, zdravotního pojištění i v přístupu na pracovní trh. Další neméně významnou podmínkou ovlivňující kvalitu života respondentů byla jejich zvyšující se znalost českého jazyka, která jim otevírala cestu jak k získávání pracovních příležitostí, osamostatňování se od závislosti na zprostředkovatelích, získávání širšího povědomí a informací o konkrétních podmínkách života v ČR, tak také k navazování vztahů s majoritní společností.

Zhoršené podmínky přístupu na pracovní trh a nevýhodnost podmínek komerčního zdravotního pojištění, které se týkají cizinců ze třetích zemí bez trvalého pobytu, byly oblastí, kterou ve svém životě v ČR respondenti považují za nejproblematičtější a nespravedlivou.

Znalost českého jazyka označili všichni respondenti za nejdůležitější prvek, který ovlivňoval celkovou kvalitu jejich života v ČR. Jak již bylo uvedeno, většina respondentů se v začátcích učila český jazyk svépomocí či za pomoci rodinných

příslušníků nebo postupně i častějším kontaktem s členy majoritní společnosti v rámci běžných životních situacích, kterého se odvážili, jakmile byli schopni komunikovat alespoň v nějaké základní podobě. Tím se jim dále zvyšovaly šance získat kontakty s majoritou, na základě kterých si někteří respondenti postupně vytvořili s členy majority pevnější a trvalejší vztahy, které udržují dodnes. o nabídce kurzů českého jazyka v rámci NNO (často bezplatných) se většina respondentů dozvěděla až v průběhu svého pobytu a to většinou na základě zprostředkované informace od svých krajanů, kteří již na nějaké kurzy českého jazyka sami docházeli. Do kurzů českého jazyka začalo v průběhu svého pobytu v ČR docházet 5 respondentů. Většina respondentů se shoduje, že by pro zlepšení svého postavení v české společnosti potřebovali úroveň znalosti českého jazyka zvýšit po stránce písemného i mluveného projevu. Většina respondentů potvrzuje, že jim informace o existujících NNO a nabídce jejich služeb pomoci (včetně kurzů českého jazyka) zcela chyběly, kromě jedné respondentky se o této možnosti nedozvěděli ani na příslušných úřadech (ÚP, cizinecká policie apod.).

V oblasti práce se situace respondentů nejvíce měnila v závislosti na objektivních podmínkách souvisejících s ekonomickou situací v ČR. z důvodu propadu ekonomické síly ČR v rámci probíhající ekonomické recese byla zavedena řada legislativních opatření zpřísnujících přístup cizinců ze třetích zemí na český trh práce. Zvýšila se celková nezaměstnanost a na volné pracovní pozice byly s odkazem na zavedená opatření upřednostňováni především občané ČR a EU. Také zaměstnavatelé na tyto změny zareagovali a ze zvýšeného množství nezaměstnaných uchazečů vybírali pochopitelně spíše osoby se znalostí českého jazyka a bez přidružené administrativní zátěže související právě s přijetím cizinců ze třetích zemí. Pokud zaměstnavatelé o přijetí cizinců ze zemí mimo EU uvažovali, pak jen v případech, kdy se jim nedařilo pracovní místo dlouhodobě obsadit jiným uchazečem. Možnosti účasti respondentů na trhu práce však ovlivňovalo také celkové množství nabízených pracovních příležitostí související s velikostí místa bydliště. Větší města nabízela více pracovních příležitostí oproti městům menším, kde naopak převládal nedostatek volných pracovních míst v závislosti na dlouhodobě vykazované vysoké míře nezaměstnanosti. Mnoho respondentů tak buď nadále zůstávalo bez pracovních příležitostí nebo byli přijímáni pouze na dočasné pracovní zakázky či takové pozice, o které čeští občané nejevili zájem a které tak mnohdy ani zdaleka neodpovídaly skutečné kvalifikaci a vzdělání těchto respondentů: „... *pro naše lidi, jako cizince, dávají horší a těžší práce než dávají pro*

ostatní. Když jde jako rozdíl, například jako v logistice jsou linky, které lehčí a snadnější, a jsou který těžší a opravdu na těch těžkých pracujou jenom sami naši. a pro mě je to moc líto. Takovou případů já tak jako ve svém životě znám hodně“, potvrzuje respondentka F. Někteří respondenti se snažili tuto situaci řešit tím, že se buď zaměřili na rozvoj vlastní podnikatelské činnosti nebo zkusili změnit či zvýšit svou kvalifikaci absolvováním rekvalifikačních kurzů. Ně kterým respondentům k přístupu na trh práce pomohla kromě zvyšující se znalosti českého jazyka také znalost jejich rodného jazyka, díky které získali zaměstnání jako lektori cizího jazyka nebo si zajistili povolení k pobytu za účelem podnikání a začali se věnovat nabídce a zajištění ubytovacích služeb dalším příchozím cizincům. Situace se změnou zaměstnání byla náročná zejména pro respondenty s povolením k pobytu za účelem zaměstnání, pro které trvání zaměstnání znamenalo udržení legálnosti pobytu. Pracovní situace respondentů se vyvíjela i s ohledem na získání statusu kmenových zaměstnanců po odchodu od agentury práce, čímž se jejich pracovní pozice upevnila a stala se mnohem jistější, třebaže u části českých kolegů tento jejich postup vyvolal nespokojenost: „... a už jsem to slyšela přímo do očí, že proč jsem cizinka a jsem kmenová, někdo musí jít přes agenturu a on je jako občan... Já jsem chodila tři měsíce a tři měsíce jsem brečela, protože mě nikdo nezdravil, se mnou nikdo nebyl“.

Častá změna zaměstnání provázela respondentku D, která vlivem globální ekonomické krize přišla o práci kvůli krachu zaměstnavatele v průběhu svého pobytu několikrát. Pro zachování legálnosti svého pobytu musela v nejbližší možné době získat zaměstnání nové, čímž se pro ni hledání nového zaměstnání spojilo i s hledáním nového ubytování, když se za práci musela přemísťovat často z jednoho konce republiky na druhý podle toho, kde se právě nacházely pracovní příležitosti, o kterých se, stejně jako o možnostech ubytování, dozvíдалa přes krajské sítě. Také další respondentce pomáhaly v získání zaměstnání kontakty krajanů, na jejichž doporučení práci získala. Pro mnoho respondentů se existence kontaktů v rámci komunity krajanů zdála být mnohdy neocenitelnou pomocí a podmínkou pro jejich úspěšné pracovní začlenění a pro většinu respondentů představoval tento zdroj kontaktů také informační a psychickou pomoc a podporu zejména v začátcích jejich života v ČR, kdy žádné další kontakty, vyjma rodinných kontaktů v zemích původu, neměli. Postupem doby a se zvyšující se znalostí jazyka navazovali respondenti kontakty a trvalejší vztahy i s členy majoritní společnosti v rámci pracovních i mimopracovních prostředí, což velmi napomáhá jejich

zvyšujícímu se pocitu začlenění. Mnoha respondentům pocházejícím ze zemí bývalého Sovětského svazu usnadňuje kontakt a upevnění vazeb s českými občany jejich znalost témat, která jsou společná i pro občany majority (již zmínění oblíbení čeští herci, zpěváci, pohádky apod.). Respondentům pocházejícím z odlišného sociokulturního prostředí pomáhá v získávání kontaktů s českými občany jejich zájem o české tradice a zvyky, díky kterému již dostali i nabídky například ke společnému slavení Vánoc, Velikonoc apod. Mnoho respondentů si i nadále své zvyky a tradice ze zemí původu udržuje (slavení svátků, typická jídla apod.), zejména v rámci místní komunity krajanů, se kterými tyto svátky mohou osobně sdílet, ale zároveň se zajímají o tradice a zvyky české společnosti, z nichž některé zahrnují do svého života. Jedna z respondentek přestala dokonce úplně slavit svátky podle tradic země původu a zcela přijala a přizpůsobila se českým zvykům a tradicím. Všem respondentům je společná jejich touha a potřeba po pravidelném kontaktu se členy rodiny, kteří zůstali v zemi původu. k pravidelné komunikaci využívají nejčastěji telefonického a internetového připojení, pakliže země původu není příliš vzdálená od ČR a respondenti mohou vynaložit prostředky na náklady spojené s cestou do země původu, pak pochopitelně nejraději navštěvují své rodiny osobně. Mnozí také uvažují o pozvání členů svých rodin na návštěvu do ČR, ale obávají se, zda by byli s podáním žádosti o vízum úspěšní. Překážkou mohou být v souvislosti s finanční situací respondentů a jejich rodinných příslušníků především nutné výdaje spojené s pozváním, jako zvoucí osoby totiž musí respondenti k žádosti doložit zajištěné prostředky k pobytu svých rodinných příslušníků a jejich cestovní zdravotní pojištění na plánovanou dobu jejich pobytu v ČR, přičemž částky za tyto položky rozhodně nejsou zanedbatelné. Všichni respondenti se dnes i přes občasné projevy určitého odmítání ze strany českých občanů cítí být do života české společnosti začlenění mnohem víc a úspěšněji, než byli na svém začátku. Většina respondentů v současnosti považuje ČR za svůj domov a domov svých dětí a dokáže si představit strávit v ČR i zbytek života, pokud nenastanou důvody, které by je nutily k případnému odchodu. Těmito důvody by byla zejména faktická nemožnost uživit rodinu v souvislosti se zhoršenými životními podmínkami. Specifickým důvodem k odchodu jednoho respondenta čekajícího již rok a půl na rozhodnutí MV o udělení mezinárodní ochrany, by bylo jednoznačně vydání negativního rozhodnutí o udělení azylu. Někteří respondenti uvažují, že by v ČR požádali o udělení českého státního občanství a své začlenění do české společnosti tak zcela završili.

Na základě provedené analýzy rozhovorů byly zjištěny 4 oblasti, které respondenti uváděli jako ty, kde se vyskytly či stále vyskytují problémy související s jejich imigrací a integrací do ČR. Jedná se o oblast komerčního zdravotního pojištění cizinců ze zemí mimo EU bez povolení k trvalému pobytu, oblast administrace pobytové agendy, zejména její zdlouhavé vyřizování ze strany MV ČR, resp. OAMP nad zákonný rámec lhůt k vyřízení, problematika zaměstnávání cizinců ze třetích zemí (administrativní náročnost pro zaměstnavatele i cizince, zneužívání pracovními agenturami) a nízká informovanost respondentů o právech a povinnostech pobytu v ČR (případně ve vztahu k nabídce služeb NNO, na které se respondenti mohou obracet).

Z důvodu hledání možných příčin, resp. řešení daných problémů byly provedeny rozhovory i s respondenty ze skupiny státních orgánů (Odbor cizinecké policie ČR a Oddělení koncepcí a analýz OAMP MV ČR), kteří podobu imigrační a integrační politiky ČR vytvářejí, ovlivňují a realizují. Rozhovory byly také uskutečněny se zaměstnavateli, kteří mají se zaměstnáváním cizinců zkušenosti a mohou objasnit důvody problémů vyplývajících ze zaměstnávání cizinců ze třetích zemí a také vyjádřit své potřeby v rámci zaměstnávání cizinců s ohledem na možnou budoucí podobu migrační politiky ČR.

6.5.11 Analýza rozhovorů se zaměstnavateli

Respondenti zaměstnavatelé podnikají v primárním a sekundárním sektoru národního hospodářství (zemědělství – rostlinná a živočišná výroba, zpracovatelský průmysl – potravinářská výroba). Oba respondenti mají zkušenost se zaměstnáváním cizinců. Respondent ze zemědělství zaměstnával v letech 1994 – 2009 v průměru mezi 5 – 13 cizinci z celkového počtu cca. 150 lidí (což činí 8,7 %) nejčastěji ze zemí Ukrajina a Bulharsko. Zaměstnával jak ženy tak muže ve věku od 25 do 40 let, průměrný věk činil 32 let. Všichni cizinci zde pracovali v rostlinné a živočišné výrobě na nekvalifikovaných pozicích. Většina cizinců měla vysokoškolské nebo středoškolské vzdělání s maturitou. Někteří nechali v zemi původu děti a přijeli za prací do ČR společně se svými sourozenci. Respondent zaměstnával všechny cizince jako kmenové zaměstnance. Respondent potravinářské výroby zaměstnává v současnosti cizince, resp. cizinky v počtu 7 z celkového počtu cca. 200 zaměstnanců (což činí 3,5 %). Všechny

pochází z Ukrajiny. Tyto ženy jsou ve věku od 33 do 45 let a všechny pracují na dělnických pozicích. Mají většinou středoškolské vzdělání s maturitou. Některé z těchto žen jsou vdané a mají v ČR děti. Tyto ženy nejsou kmenovými zaměstnankyněmi respondenta, jsou zaměstnané pod pracovní agenturou, ale respondent jim zajišťuje ubytování.

Na otázku, z jakých důvodů respondenti zaměstnávají cizí státní příslušníky, tito shodně a jednoznačně uvedli, že je obtížné jejich pracovní místa obsadit občany ČR, zatímco cizinci pracovat chtějí a nevybírají si, na jakých místech. „... *Začal bejt ohromnej problém sehnat lidi zejména do živočišné výroby. z toho důvodu, protože samozřejmě zabezpečit živočišnou výrobu je nezbytně nutné, tak jsme měli léta požadavky na úřadu práce, aby nám dodali lidi. To, co přišlo, přišlo s tím, že chce razítko, nikoli práci... a tak jsme hledali cestu dál*“, což potvrzuje i respondent potravinářské výroby: „*Jednoznačnou výhodou zaměstnávání zahraničních pracovníků je jejich skutečná ochota pracovat, proto jimi nahrazujeme české pracovníky, kteří nejsou ochotni nebo schopni tyto práce vykonávat. Další výhodou je jejich spolehlivost jsou také pracovitější a výkonnější, pokud je potřeba, jsou ochotni pracovat i delší než běžnou pracovní dobu. Řada nezaměstnaných Čechů k nám přijde z Úřadu práce jen pro razítko s tím, že stejně nechtějí pracovat a chtějí zůstat dál na podpoře*“. Jako jednoznačné nevýhody plynoucí ze zaměstnávání cizinců byly respondenty označeny složitý a dlouhotrvající administrativní proces a byrokracie spojená se zaměstnáváním cizinců (ohlašování volného místa a záměru zaměstnat cizince, vyřízení povolení ve lhůtě 30 dnů od podání žádosti apod.) a související neustálé kontroly ze strany státních orgánů, cizinecké policie, celníků a dalších. Zejména tento fakt je důvodem, proč respondent potravinářské výroby zaměstnává cizince přes pracovní agenturu, která veškerá administrativní povolení a oprávnění vyřizuje sama. Jako další nespornou výhodu označil nižší náklady na zahraničního pracovníka oproti českému. Agenturní zaměstnanci jsou levnější pracovní silou než kmenoví zaměstnanci, sociální a zdravotní pojištění za ně platí agentura, navíc jsou placeni za skutečně odpracovanou dobu, proto respondentovi odpadá povinnost placení, pokud pro ně není práce. Po dobu pracovní neschopnosti konkrétního pracovníka agentura dodá jiného člověka, takže není ohrožena výroba. Respondent dlouhodobě spolupracuje s konkrétní agenturou a jejími zaměstnanci, kteří již znají pracovní postupy, výroba je tím pádem pružná. Respondent si legislativní stránku vztahu s agenturou zajišťuje službami právní kanceláře, neboť

podmínky pro zaměstnávání cizinců stát v poslední době hodně zpřísnil. Na otázku, zda a jak se respondentovi změnila podmínky zaměstnávání cizinců oproti minulosti a v čem, respondent zmínil, že neustálé změny zákonů a pravidel pro zaměstnávání cizinců jsou stále komplikovanější, pro zaměstnavatele i cizince likvidační. Respondent se domnívá, že stát nechce, aby zaměstnavatelé využívali práce cizinců přes agentury, chce, aby pracovali Češi a zaměstnavatelé vybrali a do sociálního systému odvedli cca. 46 % z nákladů na mzdy. Ale ruku v ruce stát rozšiřuje ochrannou síť nad zaměstnanci, hlavními voliči, v podobě sociálních dávek a podpor, čímž pracovní sílu vlastně ničí. Také na otázku, co by se v budoucnu v oblasti zaměstnávání cizinců mělo po stránce legislativní změnit, se oba respondenti shodli, že by bylo zejména potřeba celý proces zjednodušit, neboť současné podmínky jsou tak komplikované, že zaměstnávání cizinců je na hraně se stanovenými pravidly státu. Žádný podnik využívající práci cizinců si nemůže být jist jednoznačným souladem smlouvy s právní úpravou. Respondent potravinářské výroby považuje agenturní pracovníky za velmi užitečné, hodně mu pomáhají a jsou čitelní, přijeli si vydělat peníze, váží si pracovní příležitosti a odvádí dobrou práci. v současné době ekonomické krize se bez cizinců neobejde, proto by uvítal, aby stát jejich zaměstnávání nediskriminoval. v případě, že stát o cizí zaměstnance nestojí, měl by snížit svoji sociální ochranu a přinutil tím nezaměstnané Čechy, aby přijali volná pracovní místa na trhu práce.

6.5.12 Analýza rozhovorů s orgány státní správy

U respondentů Odboru cizinecké policie ČR a Oddělení koncepcí a analýz OAMP MV ČR byla zjišťována aktuální náplň činnosti a úkoly těchto orgánů v oblasti imigrační a integrační politiky ČR, neboť v roce 2011 byla oblast vyřizování pobytové a správní agendy cizinců převedena z dosavadních pracovišť cizinecké policie na pracoviště OAMP MV ČR. Dále, jelikož OAMP je gestorem tvorby i realizace podoby migrační politiky, jsem chtěla zjistit možnosti řešení problémů, který z analýzy rozhovorů s cizinci a zaměstnavateli vyplynuly jako neproblematičtější.

Vlivem zmíněné transformace cizinecké agendy vznikl odbor cizinecké policie s oddělením pobytové kontroly, pátrání a eskort, oddělením dokladů a specializovaných činností, oddělením pobytových agend a oddělením dokumentace. Převedením agendy nejprve trvalých, poté dlouhodobých víz a dlouhodobých pobytů na OAMP zůstala

v současnosti cizinecké policii agenda krátkodobých víz, kontrolní a preventivní činnost. Mezi cizineckou policií a OAMP existuje úzká spolupráce, cizinecká policie totiž na základě požadavků OAMP prověřuje doklady a skutečnosti předkládané cizinci v žádostech o pobytová oprávnění, navíc je metodickým článkem, který OAMP dodává podklady pro tvorbu migrační politiky. Úkoly oddělení koncepce a analýz OAMP spočívají v koncepci, připomínkování a vytváření všech migračních materiálů a dílčích koncepcí určených vládě. v rámci analytické a statistické činnosti oddělení zpracovává ve spolupráci s Českým statistickým úřadem, policií aj. statistiky v oblasti migrace a vytváří přehledy a podklady pro jednání ministrů různých rezortů. Zpracovává a vytváří také další analytické ad hoc materiály v případě potřeby popisu nějakého fenoménu či vzniku problémové situace (xenofobní projevy v nějaké lokalitě ČR). Podílí se na vytváření analýz a studií Národního kontaktního bodu evropské migrační sítě a také vytváří a koordinuje koncepci agendy evropské politiky (připravuje instrukce nebo mandát pro ministra na jednání v Bruselu). Oddělení má také svou informační skupinu, která v rámci migrační politiky spoluvytváří její integrační prvky v podobě informačních brožur, webových stránek, projektů apod. Koncepce integrační politiky zahrnuje vytváření, plnění a řešení celé koncepce integrace cizinců. Při tvorbě integrační politiky vychází oddělení z grémia rezortu, odborných analýz, dění v EU i monitoringu situace v ČR. v neposlední řadě má oddělení na starost koncepci integrace azylantů, tzv. SIP.

Řešení otázky komerčního zdravotního pojištění cizinců ze třetích zemí není podle názoru respondentky prioritou MV (resp. OAMP), neboť tato oblast spadá pod ministerstvo zdravotnictví. Pro MV není z hlediska integrace a migrace podstatné, v jakém systému zdravotního pojištění jsou cizinci zahrnuti, spíše aby byl tento systém transparentní, logický, jasný a funkční. Problém současného systému vidí respondentka spíše v jeho nastavení, než ve formě a domnívá se, že pokud by cizinci měli srovnatelné podmínky jako má současná podoba veřejného pojištění, nemusela by pro ně forma soukromého pojištění představovat problém jako nyní. Respondentka nezastává názor, že by nově příchozí cizinci měli mít stejný nárok na čerpání péče v rámci veřejného systému pojištění, do kterého přispívají dlouhodobě žijící cizinci v ČR i občané ČR, vůči kterým by taková otevřenost nebyla správná. Naopak nárok na čerpání ze systému cizinců dlouhodobě žijící v ČR, do kterého tyto přispívají, považuje za naprosto logický.

Ohledně zdlouhavého vyřizování pobytové agendy a lhůt nad rámec zákona získává respondentka informace z více zdrojů. Ačkoli si je MV tohoto problému vědomo, upozorňuje zároveň, že tato zátěž přešla na OAMP společně s převzetím agendy od cizinecké policie, která se potýkala se stejným problémem. v současnosti pokládá za důležité, že se podařilo odbourat problémy s vízy ze zahraničí, kde jsou již lhůty dodržovány dle zákona a další problémy se snaží řešit postupně. Respondentka připouští, že nejkomplicovanějším místem vyřizování pobytové agendy zůstává Praha, kde je situace nejvyšší koncentrací cizinců žijících v ČR. OAMP vytváří prozatím dočasná opatření (např. překlenovací štítek v pasu zajišťuje do doby vyřízení žádosti legální pobyt cizinců) a do budoucna chce situaci vyřešit zcela. Jak upozorňuje respondentka, problém nevzniká jen na straně OAMP (personální faktory – fluktuace pracovníků, nutnost zaškolování nových apod.), ale i na straně cizinců (nedodání všech podkladů, nepřevzetí výzvy, nedostavení se na seznámení se spisem apod.).

S ohledem na problémy, které vyvstaly v oblasti agenturního zaměstnávání, bylo v rámci legislativních úprav agenturám zakázáno zapůjčování cizinců, které MV vnímalo jako největší kámen úrazu a zůstala jim jen funkce zprostředkování. Podmínky zaměstnávání cizinců nemůže MV ovlivnit zejména s ohledem na tzv. komunitární přednost vyplývající z evropských předpisů, kvůli které musí ÚP přednostně zajistit zaměstnání v pořadí občanovi ČR či občanovi EU, cizincům s TP a dále ostatním. Proto existuje tato administrativní bariéra, která podmínky cizinců ze třetích zemí určuje a respondentka s odvoláním na zmíněné předpisy nepovažuje možnost změn v nastavení přístupu cizinců ze třetích zemí na pracovní trh za reálné, protože by byly v rozporu s právem EU. Respondentka však upozornila na snahu MV v rámci návrhu nové právní úpravy zjednodušit dosavadní podmínky zaměstnávání cizincům zavedením jednotného povolení na principu zelené karty (tj. povolení k pobytu a pracovní povolení zároveň), jehož vydávání by přešlo z ÚP na MV. Tím by zaměstnavateli zůstala jen povinnost ohlášení volného místa na ÚP, zbylé záležitosti by řešil cizinec s OAMP. Stát nechce, aby zaměstnavatelé fungovali na principu levné pracovní síly ze zahraničí, neboť tím se jednak vytváří prostor pro zneužívání těchto pracovníků, jednak vzniká cenový a sociální dumping v případě, kdy cizinci kvůli nízkým výdělkům zůstávají na nižším stupni společenského žebříčku. Respondentka považuje za úkol imigrační politiky nastavit taková měřítka a pravidla, která znemožní vznik ekonomických a sociálních problémů v zemi v dlouhodobém horizontu a odkazuje zejména na

zkušenosti a současný stav v imigračních zemích, které se dnes potýkají s problémy sociální soudržnosti celé země (Francie apod.).

V rámci zvýšení informovanosti cizinců nabízí OAMP v rámci projektu „Asistence na pracovištích“ (OAMP, vládních organizací apod.) cizincům možnost konzultací s pracovníky NNO a tlumočníky přímo v těchto místech (jedná se o pracoviště v Pardubicích, v Chomutově, v Ústí a v Praze). Dále OAMP rozjíždí informační kampaň, která je součástí navrhovaného adaptačního integračního balíčku pro cizince, kteří se chystají přicestovat do ČR nebo nově do ČR již přijeli. Za tímto účelem byly vytvořeny informační brožury „Vítejte v ČR“ s kompletními informacemi o životě cizinců v ČR, s návody, jak řešit problémy nebo se jim vyvarovat, se seznamem NNO nabízejících v ČR cizincům pomoc apod. Zároveň byly vytvořeny krátké filmy dokumentující život v ČR, aby cizinci získali povědomí o podmínkách, právech a povinnostech vyplývajících z jejich pobytu v ČR ještě před svým odjezdem do ČR a po jejich příjezdu. Tato videa jsou již nyní součástí webových stránek MV a byla vložena i na youtube. Brožury a videa chce OAMP distribuovat na všechna pracoviště OAMP v ČR a ZÚ v zahraničí. Pro OAMP je stěžejní, aby v novém návrhu zákona prošla právě povinnost absolvovat adaptační integrační kurz (v délce 8 hodin) s promítáním zmíněného videa, jehož součástí bude informační balíček s brožurou „Vítejte v ČR“ pro všechny příchozí cizince do ČR.

6.6 Diskuse

V první části práce byly představeny ekonomické, sociální a bezpečnostní příčiny, které nejčastěji vedou k rozhodnutí emigrovat. Častěji se v tomto smyslu používají pojmy teorie push a pull faktorů jako sil vypuzujících emigranty ze zemí původu a přitahujících je do zemí cílových. Rozhodnutí bývá za normálních okolností výsledkem dlouhodobého procesu rozvažování kladných a záporných stránek obou zemí také ve vztahu jejich vzájemné vzdálenosti, získaných informací o cílové zemi a existencí příbuzenských nebo sociálních sítí v cílové zemi.

Na základě analýzy rozhovorů v praktické části práce bylo zjištěno, že respondenti se rozhodli k emigraci do ČR z nejrůznějších příčin. Jednalo se jak o příčiny charakteru ryze rodinného, tak charakteru ekonomického, i čistě osobního. Poměrně překvapivým zjištěním bylo, že respondenti nijak do hloubky nestudovali, jaká práva a povinnosti jim

s životem v ČR vyvstanou. Spoléhali víceméně na informace od svých známých, kteří mnohdy vykreslovali podmínky života v ČR jako ideální.

V další části práce byly představeny ekonomické, demografické a sociální dopady migrace na cílové země, které především vznik imigrační a integrační politiky podmiňují v návaznosti na tom, jak migrace přispívá k ekonomickému výkonu země a jejích obyvatel, do jaké míry může migrace ovlivnit proces stárnutí a vymírání populací a složení domácího obyvatelstva, jak (zdali vůbec) se mění způsob života imigrantů, jejich zvyky, tradice, normy a jaký mají imigranti vliv na život hostitelské společnosti.

Na základě analýzy rozhovorů v praktické části práce nebylo zjištěno, že by vyjma ekonomického vlivu, měla migrace do ČR jakýkoliv významnější vliv na ostatní oblasti. Imigranti stále zůstávají zdrojem pro výkon práce, kterou není většina české populace ochotna vykonávat, jak z hlediska složitosti tak i z hlediska odměny za práci. Domněnky, že pracovní migranti berou českým občanům práci se nepotvrzují, neboť tito získávají spíše neatraktivní, málo placená, přesto potřebná pracovní místa, ač s ohledem na své vzdělání by migranti mohli vykonávat i mnohem kvalifikovanější povolání.

V další části práce byl popsán vývoj migrační politiky, její normativní východiska, její legislativní rámec a proces jejího vytváření a realizace v ČR.

Na základě analýzy rozhovorů v praktické části práce bylo zjištěno, že přetrvávající dopady ekonomické recese silně ovlivnily podobu imigrační politiky ČR, která je nyní více restriktivní. Tvorbu a realizaci migrační politiky má v současné době na starost primárně MV, jehož gesce je od roku 2009 posilována, kromě toho tím, že v roce 2011 převzalo od cizinecké policie pobytovou agendu dlouhodobých pobytů a víz. Imigrační politika je stále více centralizovaná, třebaže část legislativních opatření přechází na další ministerstva dle jejich rezortu. Bylo zjištěno, že v rámci praktické realizace migrační politiky se stále vyskytují problémy související zejména s malou informovaností imigrantů o jejich právech a povinnostech, přílišnou byrokracií a administrativní náročností realizace migrační politiky. Bylo zjištěno, že MV je si problémů vědomo, proto je zamýšleno v rámci návrhu nové právní úpravy zjednodušit dosavadní podmínky zaměstnávání cizincům zavedením jednotného povolení na principu zelené karty (tj. povolení k pobytu a pracovní povolení zároveň), jehož vydávání by přešlo z ÚP na MV. Dále je rovněž za účelem řešení těchto problémů zamýšleno spuštění informační kampaně, která je součástí navrhovaného adaptačního integračního balíčku pro cizince,

kteří se chystají přicestovat do ČR nebo nově do ČR již přijeli. Za tímto účelem byly vytvořeny informační brožury „Vítejte v ČR“ s kompletními informacemi o životě cizinců v ČR, s návody, jak řešit problémy nebo se jim vyvarovat, se seznamem NNO nabízejících v ČR cizincům pomoc apod. Zároveň byly vytvořeny krátké filmy dokumentující život v ČR, aby cizinci získali povědomí o podmínkách, právech a povinnostech vyplývajících z jejich pobytu v ČR ještě před svým odjezdem do ČR a po jejich příjezdu.

V další části práce byl popsán proces integrace, modely její realizace a vývoj integrační politiky v ČR.

Na základě analýzy rozhovorů v praktické části práce bylo zjištěno, že hlavní překážkou integrace do české společnosti je nízká znalost českého jazyka migrantů přicházejících do ČR a obecně nízká informovanost migrantů ohledně života v ČR. Nebyly zjištěny žádné další významné překážky integrace, jako např. xenofobní jednání majoritní společnosti vůči migrantům či projevy náboženské nesnášenlivosti. Jako částečné překážky integrace migrantů by bylo možno označit nízkou ekonomickou sílu migrantů, kvůli které jsou často nuceni pracovat zejména v rámci klientského systému po velkou část dne a bydlet na ubytovnách pro cizince, což lze považovat za překážku navazování kontaktů s majoritní společností. Ač tvorbu a realizaci integrační politiky má v současné době na starost primárně MV, velkou roli v realizaci integrační politiky sehrávají NNO, které jsou schopny poskytnout migrantům cílenou pomoc, např. nejrůznější právní a sociální poradenství nebo zajištění kurzů výuky českého jazyka. Zjištěným problémem z hlediska dostupnosti služeb NNO byla skutečnost, že migranti leckdy o existenci příslušné NNO vůbec neví resp. leckdy jim nejsou informace o příslušné NNO sděleny ze strany příslušných státních orgánů. Tento problém by mohl být vyřešen spuštěním shora uvedené informační kampaně MV.

V další části práce byly popsány obecné podmínky života migrantů v ČR, z hlediska jejich postavení na trhu práce, přístupu k bydlení, sociálního a zdravotního pojištění resp. možností získání občanství ČR.

Na základě analýzy rozhovorů v praktické části práce bylo zjištěno, že i přes zavedení restriktivních opatření v oblasti pracovní migrace zájem imigrantů neopadá, právě naopak, neboť domácí pracovníci požadavkům českého pracovního trhu nestačí a nemotivuje je k práci ani poměrně štedrý systém sociálních dávek a podpor. Domněnky, že pracovní migranti berou českým občanům práci se nepotvrzují, neboť tito získávají

spíše neatraktivní, málo placená, přesto potřebná pracovní místa. Byly přiblíženy hlavní důvody zaměstnavatelů k najímání zahraničních pracovníků. Na prvním místě je nedostatek vhodných domácích pracovníků (přesto se podíl zahraničních zaměstnanců na celkovém počtu zaměstnanců pohybuje přibližně kolem 5 %). Dalším důvodem je jejich ochota pracovat za méně peněz a přesčas, posledním důvodem je značná administrativní zátěž spojená s najímáním zahraniční pracovní síly. Zahraniční pracovníci obsazují zejména manuální pracovní pozice nízké kvality v primárním a sekundárním sektoru pracovního trhu, třebaže často mají vysokoškolské či středoškolské vzdělání s maturitou. Zaměstnavatelé cizincům poskytují služby v oblasti administrativy (pomoc při jednání s úřady), ubytování a zdravotní péče, často však tyto služby nabízí cizincům i zprostředkovatelé v rámci tzv. klientského systému za úplatu. Dnes klientský systém v podobě agenturního zaměstnávání cizinců dominuje, neboť je pro zaměstnavatele výhodné přijímat pracovníky jejich prostřednictvím. Agenturní pracovníci jsou levnější, neboť za ně zaměstnavatelé neplatí odvody a odpadá jim také celý administrativní proces s najímáním pracovníků spojený. Vlivem poměrně přísných podmínek imigrační politiky v oblasti pracovní migrace je udržení zaměstnání těchto pracovníků vysoce nejisté a v nejhorším případě může vést až k jejich nelegálnímu postavení. Stejně tak ale migranti v neoprávněném postavení vstupují do ČR legální cestou (například prostřednictvím krátkodobých turistických víz), zde zůstávají i po vypršení víza bez pobytového oprávnění a stávají se součástí nelegální pracovní migrace. Vzniku a existenci nelegální pracovní migrace napomáhá kromě poptávky po levné a flexibilní pracovní síle i vyvinutý systém zprostředkovatelských skupin, byrokratický přístup při vyřizování žádostí o povolení k práci a pobytu a chybějící programy pro příležitostné zaměstnávání cizinců.

Kvalitu života a možnosti integrace cizinců v ČR ovlivňuje získaný pobytový stupeň, neboť práva cizinců narůstají s délkou jejich pobytu. Nejméně práv nabývají cizinci s krátkodobým pobytem, více s pobytem dlouhodobým a nejvíce práv náleží držitelům trvalého pobytu. Cizinci s trvalým pobytem mají s občany ČR rovnocenný přístup ke všem právům souvisejícím s provozováním výdělečné činnosti, sociálnímu zabezpečení a veřejnému zdravotnímu pojištění, zatímco pro cizince s dlouhodobým pobytem je právě oblast provozování výdělečné činnosti (ať formou zaměstnání či podnikání) a komerčního zdravotního pojištění charakteristického omezenou nabídkou péče a finanční nákladností tou nejproblematičtější oblastí.

V závěrečné části teoretické části práce byl nastíněn pohled křesťanské sociální etiky na téma migrace a imigrační politiky na pozadí textů Starého a Nového zákona i katolické sociální nauky a církevních dokumentů 20. století, zejména s ohledem na základní principy křesťanské sociální etiky ve vztahu k otázce migrace a imigrační politiky. Pro křesťanskou sociální etiku představuje myšlenkový základ a rámec pro téma migrace a oprávnění imigračních politik princip personality, subsidiarity, solidarity a obecného dobra.

Největší rozpory se shora uvedenými principy byly v rámci analýzy rozhovorů v praktické části zjištěny v oblasti praktikování klientského systému, kdy postavení migrantů je často zneužíváno, leckdy ze strany jejich krajanů, kteří by jim měli být nejbližšími oporami v nové zemi pobytu.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo zmapovat vliv imigrační a integrační politiky na podmínky života cizinců třetích zemí žijících v České republice.

V teoretické části práce proto byly objasněny jednotlivé pojmy z oblasti migrace, byly definovány současné migrační teorie a jejich východiska, v práci bylo pojednáno o příčinách a dopadech migrace, které významně ovlivňují tvorbu a realizaci imigrační a integrační politiky státu vůči přichozím imigrantům. Dále byly popsány podmínky života cizinců žijících v České republice v závislosti na aktuálně platné legislativě.

Za účelem ověření skutečností uvedených v teoretické části, hledání příčin těchto skutečností, resp. možností řešení byl v rámci praktické části této práce proveden kvalitativní výzkum formou rozhovoru s 10 cizinci dlouhodobě žijícími v České republice, s 2 zaměstnavateli, kteří mají reálnou zkušenost se zaměstnáváním cizinců a s 2 pracovníci orgánů státní správy, které vytváří imigrační a integrační politiku.

Lze říci, že každý z rozhovorů byl velmi osobitý a cenný, byť jsem se coby pracovnice občanského sdružení, které se zaměřuje na práci s cizinci, s nimi ne vždy ztotožnila a během rozhovorů tak docházelo k diskusím mimo záznam, kdy jednotlivé strany si vysvětlovaly svůj pohled na danou problematiku a výsledný cíl.

Domnívám se, že stanovený cíl diplomové práce byl naplněn.

Seznam literatury

BARŠOVÁ, A., BARŠA, P. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno : 2005. ISBN 80-210-3875-6.

BURCIN, B., DRBOHLAV, D., KUČERA, T. Možnosti migračního řešení perspektivního úbytku a demografického stárnutí obyvatelstva České republiky. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2008, Vol. 44, No. 4.

BROUČEK, S. Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR, I. část. In: *Integrace cizinců na území České republiky* (Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1260/2001), Praha : AV ČR, 2003. s. 7–184. ISBN neuvedeno.

ČERMÁK, Z., JANSKÁ, E. Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálněgeografické diferenciaci Česka. *Geografie*, 116, č. 4, s. 422-439.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha : Karolinum, 2006. ISBN 80-246-0139-7.

DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku. Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha : Slon, 2010. ISBN 978-80-7419-039-1.

DRBOHLAV, D. Imigrace a integrace cizinců v Česku: Několik zastavení na cestě země v její migrační proměně z Davida na téměř Goliáše. *Geografie*, 116, č. 4, s. 401-421.

DRBOHLAV, D., UHEREK, Z. Reflexe migračních teorií. *Geografie – Sborník České geografické společnosti*, roč. 112, č. 2, str. 125-141.

HIRT, T., JAKOUBEK, M. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit (Antropologická perspektiva)*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. ISBN 80-86č73-83-X.

CHALOUPKOVÁ, J., ŠALAMOUNOVÁ, P. Postoje k imigrantů a dopadům migrace v evropských zemích. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2006, Vol: 42, No. 1. Sociologický ústav AV ČR, Praha.

KUŠNIRÁKOVÁ, T., ČIŽINSKÝ, P. Dvacet let české migrační politiky: Liberální, restriktivní, anebo ještě jiná? *Geografie*, 116. č. 4, s. 497-517.

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ. *Bydlení cizinců v České republice. Informativní brožura pro cizince*. Praha : Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2008. ISBN 978-80-87147-09-9.

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Informační publikace pro cizince*. Praha : Ministerstvo vnitra České republiky, 2011. ISBN 978-80-7312-067-2.

NAÍM, Moisés, *Černá kniha globalizace*. Praha : Vyšehrad, spol. s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7021-866-2.

NEŠPOROVÁ, O. *Rodiny přistěhovalců I*. Praha : VÚPSV, 2007. ISBN 978-80-87007-55-6.

NEŠPOROVA, O., KUCHAROVÁ, V. *Rodiny přistěhovalců II*. Praha : VÚPSV, 2009. ISBN 978-80-7416-040-0.

ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKUM. *Úskalí (ne)zaměstnanosti cizinců v České republice*. Praha : Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2011. ISBN neuvedeno.

RABUŠIC, L., BURJANEK, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha : VÚPSV, 2003. ISBN neuvedeno.

RÁKOCZYOVÁ, M., TRBOLA, R., VYHLÍDAL, J., KOFROŇ, P. *Zaměstnavatelé zahraničních pracovníků v České republice a jejich role v procesu sociální integrace (Analýza poptávky po zahraniční pracovní síle)*. Praha : VÚPSV, 2007. ISBN 978-80-87007-92-1.

ROZUMEK, M. *Nabytí státního občanství udělením: Završení integrace nebo loterie? Poznámky k teorii a praxi udělování českého státního občanství*. Praha : Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2007. ISBN neuvedeno.

STOJANOV, R., STRIELKOWSKI, W., DRBOHLAV, D. Pracovní migrace a remitence: současné trendy v době ekonomické krize. *Geografie*, 116, č. 4, s. 375-400.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice : Albert, 1999. ISBN 80-85834-X.

SÝKORA, L. *Rezidenční segregace*. Praha : Univerzita Karlova, 2010. ISBN 978-80-86561-34-9.

ŠIŠKOVÁ, T. (ed.) *Menšiny a migranti v České republice*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

ŠTICA, Petr, *Migrace a státní suverenita. Oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*. Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2010. ISBN 978-80-87378-75-5.

TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. (eds.). *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I. Integrační politika*. Brno : VÚPS, 2011. ISBN 978-80-87474-19-8.

TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. (eds.). *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR II. Integrační politika*. Brno : VÚPS, 2011. ISBN 978-80-87474-20-4.

Velký sociologický slovník. 1. díl. A-O. Praha : Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

VESELÁ, J. *Sociologický výzkum a jeho metody*. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2007. ISBN 80-7194-847-0.

Právní předpisy:

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 117/1995, Sb. o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Církevní zdroje:

PAVEL VI., *Octogesima adveniens*. Apoštolský list papeže Pavla VI. Kardinálu Maurici Royovi, předsedovi Papežské komise Iustitia et pax, k 80. výročí Retum novarum ze 14. května 1971. Praha : Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7.

PIUS XI., *Quadragesimo anno*. Encyklika Pia XI. o uspořádání společnosti, obnově společenského řádu a jeho zdokonalení podle zásad evangelia ke 40. výročí vydání Rerum novarum. Praha : Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7

Informační brožury:

SOLIDAR. *Pohledem migrantů: hledání slušné práce*. Belgie : SOLIDAR. ISBN nevedeno.

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Návrh nové právní úpravy vstupu a pobytu cizinců na území České republiky. Evropská migrační síť.

Internetové zdroje:

BENEDICTUS PP. XVI. Migrations: pilgrimage of faith and hope. In *Message of his holiness pope Benedict XVI For the world day of migrants and refugees (2013)* [online]. 2013 [cit. 2013-03-10]. Dostupné na WWW: <http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/messages/migration/documents/hf_ben-xvi_mes_20121012_world-migrants-day_en.html>.

BENEDICTUS PP. XVI. Migration and the New Evangelization In *Message of his holiness Pope Beneict XVI for the world day of migrants and refugees (2012)* [online]. 2013 [cit. 2013-03-13]. Dostupné na WWW: <http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/messages/migration/documents/hf_ben-xvi_mes_20110921_world-migrants-day_en.html>.

Český trh se snaží otevřít cizincům – zelené karty budou pro víc států. ČESKÁ TELEVIZE. ČT24 [online]. 2013 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/213512-cesky-trh-se-snazi-otevrit-cizincum-zelene-karty-budou-pro-vic-statu/>>.

Koncepce integrace cizinců v roce 2005 a její další rozvoj [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://www.cizinci.cz/files/clanky/324/KIC_aktualizovana.pdf>.

KUČERA, Radek. ABZ.CZ. *Slovník cizích slov* [online]. 2005 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/asimilace>>.

Migrace. *Demografie: Demografické informace, analýzy a komentáře* [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.demografie.info/?cz_migrace_obecne>.

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Souhrnná zpráva o mezinárodní ochraně za rok 2010*. Praha, 2011. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/mezinarodni-ochrana.aspx>>.

MARLIN, Olga. Psychologie emigrace. [online]. [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://www.zahranicnicesi.com/docs/marlinova_psychologie.pdf>.

Odbor azylové a migrační politiky. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Ministerstvo vnitra České republiky: Moderní úřad* [online]. 2012 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/odbor-azylove-a-migracni-politiky.aspx>>.

Organizace imigrantů: Zájmové, náboženské nebo kulturní organizace imigračních komunit v České republice. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Cizinci v České republice: Stránky Ministerstva práce a sociálních věcí o integraci cizinců*

[online]. 2013 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z:
<<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=181>>.

Soudobé poznatky a teoretické přístupy k migraci. FRANC, A. *Metodický portál: Inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupné z:
<<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/9445/soudobe-poznatky-a-teoreticke/>>.

Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra. SPRÁVA UPRCHLICKÝCH ZAŘÍZENÍ MINISTERSTVA VNITRA. *Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra* [online]. [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <<http://www.suz.cz/>>.

STRIELKOWSKI a GLAZAR. Analýza: Migranti a peněžní toky v české ekonomice. GRANTOVÁ AGENTURA ČESKÉ REPUBLIKY. *Demografie: Demografické informace, analýzy a komentáře* [online]. 2012 [cit. 2012-12-27]. Dostupné z:
<http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artclID=809>.

Terminologický slovník. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx>>.

V Česku žije podle odhadů až 400 tisíc cizinců v ilegalitě. ČTK, Idnes.cz. *IDNES.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-01-10]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/v-cesku-zije-podle-odhadu-az-400-tisic-cizincu-v-ilegalite-pj0/domaci.aspx?c=A120216_182117_domaci_brd>.

Základní údaje. STÁTNÍ ÚŘAD INSPEKCE PRÁCE. *Státní úřad inspekce práce* [online]. 2013 [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <<http://www.suip.cz/o-nas/zakladni-udaje/>>.

Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Ministerstvo vnitra České Republiky: eGovernment* [online]. 2010 [cit. 2013-01-20]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/zasady-politiky-vlady-v-oblasti-migrace-cizincu.aspx>>.

Zelené karty. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Ministerstvo vnitra České Republiky: Efektivní veřejná správa* [online]. 2010 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z:
<<http://www.mvcr.cz/clanek/zelene-karty.aspx>>.

Zelenou kartu mohou v ČR nově získat cizinci z 64 zemí mimo EU. NOVINKY.cz. *Novinky.cz* [online]. [cit. 2013-01-18]. Dostupné z:
<<http://www.novinky.cz/domaci/293862-zelenou-kartu-mohou-v-cr-nove-ziskat-cizinci-z-64-zemi-mimo-eu.html>>.

Změny v oblasti vstupu a pobytu cizinců na území ČR od roku 2011. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Ministerstvo vnitra České Republiky: Efektivní veřejná správa* [online]. 2010 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z:
<<http://www.mvcr.cz/clanek/zmeny-v-oblasti-vstupu-a-pobytu-cizincu-na-uzemi-cr-od-roku-2011.aspx>>.

Seznam zkratk

CPIC	Centrum na podporu integrace cizinců
ČR	Česká republika
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
DP	Dlouhodobý pobyt
DV	Dlouhodobé vízum
EU	Evropská unie
EU/EHS	Evropská unie/Evropské hospodářské společenství
FO	Fyzická osoba
FÚ	Finanční úřad
HDP	Hrubý domácí produkt
IAS	Integrační azylové středisko
KP	Krátkodobý pobyt
KV	Krátkodobé vízum
KZP	Komerční zdravotní pojištění
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
MSP	Ministerstvo spravedlnosti České republiky
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
MV	Ministerstvo vnitra České republiky
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí České republiky
NNO	Nestátní neziskové organizace
OAMP	Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra České republiky
OKEČ	Odvětvová klasifikace ekonomických činností
PO	Právnícká osoba
POS	Pobytové středisko
PŘS	Přijímací středisko
SIP	Státní integrační program
SUZ	Správa uprchlických zařízení
TP	Trvalý pobyt

ÚP	Úřad práce
ZÚ	Zastupitelský úřad České republiky v zahraničí
ŽÚ	Živnostenský úřad

Seznam příloh

Příloha I.	Seznam pojmů
Příloha II.	Vývoj imigrační politiky v ČR
Příloha III.	Otázky pro výzkum cizinci
Příloha IV.	Otázky pro výzkum zaměstnavatelé
Příloha V.	Otázky pro výzkum Odbor cizinecké policie
Příloha VI.	Otázky pro výzkum OAMP MV
Příloha VII.	Přepis rozhovoru s cizincem
Příloha VIII.	Přepis rozhovoru se zaměstnavatelem
Příloha IX.	Přepis rozhovoru s pracovnící OAMP MV
Příloha X.	CD-ROM s nahrávkami rozhovorů

Příloha I.

Seznam pojmů

Uprchlíkem je dle Úmluvy²⁵⁰ osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních, z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám či z důvodů zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti. Také osoby prchající před ozbrojeným konfliktem nebo obecným násilím jsou považovány za uprchlíky, přestože někdy na základě jiných mechanismů než Úmluvy z roku 1951.²⁵¹

Vnitřně přesídlená osoba je člověk, který byl donucen opustit svůj domov kvůli ozbrojenému konfliktu, pronásledování („uprchlické“ důvody) nebo kvůli přírodní katastrofě či jiným obdobným neobvyklým okolnostem. Na rozdíl od uprchlíků však vnitřně přesídlená osoba nepřekročila hranice své vlasti.²⁵²

Osoba bez státní příslušnosti je ta, kterou za svého občana nepovažuje žádný stát, či osoba, která nemůže využít základních práv, které v její vlasti příslušejí občanům této země. Ačkoliv taková osoba často žije ve své vlasti, v místě, kde se narodila, úředně neexistuje a nemá tudíž žádná práva. Někteří lidé bez státní příslušnosti však mohou být uprchlíky.²⁵³

Příslušník třetích států či **státní příslušník třetí země** je osoba, která není občanem EU²⁵⁴ a/nebo která není osobou požívající práva společenství na volný pohyb osob (např. občané Švýcarska, Norska, Islandu).²⁵⁵

Pojem **azyl** vyjadřuje funkci ochranného pobytu, který stát poskytuje státnímu příslušníku třetí země nebo osobě bez státní příslušnosti v souvislosti s jejím pronásledováním zpravidla z důvodů politických.²⁵⁶

Žadatelem o azyl je osoba tvrdící, že je uprchlíkem a čekající na posouzení své žádosti o azyl, která potvrdí nebo odmítne toto tvrzení. Výraz „žadatel o azyl“ předem nepředjímá výsledek azylového řízení, jen popisuje skutečnost, že někdo podal žádost o azyl, přičemž některým žadatelům o azyl bude status uprchlíka přiznán, jiným ne.²⁵⁷

Azylant je cizinec, kterému byl udělen azyl, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení azylu. České azylové právo rozlišuje navíc pojmy mezinárodní ochrana, dočasná ochrana a doplňková ochrana. Pojem **mezinárodní ochrana** zastřešuje pojem azyl a doplňková ochrana. Jako ochranný institut se v České republice poskytuje buď ve formě azylu nebo doplňkové ochrany cizincům (tj. příslušníkům třetích států nebo osobám bez státní příslušnosti) v souvislosti s jejich pronásledováním nebo hrozcím skutečným nebezpečím vážné újmy. **Dočasná ochrana** je ochranný institut výjimečné povahy existující vedle mezinárodní ochrany, jehož smyslem je rychle a účinně reagovat na hromadné přílivy vysídlených osob ze třetích zemí, které se nemohou vrátit do země svého původu. Může se jednat o osoby uprchlé z oblastí ozbrojených konfliktů nebo místního násilí, osoby, kterým vážně hrozí systematické nebo obecné porušování lidských práv, či osoby, které se staly oběťmi porušování lidských práv. **Doplňková**

²⁵⁰ Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951

²⁵¹ Srov. Ochrana uprchlíků a role UNHCR, s. 4

²⁵² Srov. Ochrana uprchlíků a role UNHCR, s. 11

²⁵³ Srov. Ochrana uprchlíků a role UNHCR, s. 11

²⁵⁴ Ve smyslu čl. 17 odst. 1 Smlouvy o založení Evropského společenství

²⁵⁵ Srov. Ministerstvo vnitra České republiky, *Terminologický slovník* [online].

²⁵⁶ V České republice jsou důvody udělení azylu specifikovány v zákoně č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů

²⁵⁷ Srov. Ochrana uprchlíků a role UNHCR, s. 10

ochrana je vedle azylu další (nižší) forma mezinárodní ochrany, která se uděluje cizincům nespĺňujícím důvody pro udělení azylu, jsou-li v řízení o udělení mezinárodní ochrany zjištěny důvodné obavy, že pokud by tito byli vráceni do státu, jehož jsou státními občany (v případě osob bez státního občanství do státu jejich posledního trvalého bydliště), by jim hrozilo skutečné nebezpečí vážné újmy.²⁵⁸

²⁵⁸ Za vážnou újmu se považuje uložení nebo vykonání trestu smrti, mučení nebo nelidské či ponižující zacházení nebo trestání žadatele o udělení mezinárodní ochrany, dále vážné ohrožení života nebo lidské důstojnosti z důvodu svévolného násilí v situacích mezinárodního nebo vnitřního ozbrojeného konfliktu, nebo pokud by vycestování cizince bylo v rozporu s mezinárodními závazky České republiky. Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, *Terminologický slovník* [online].

Příloha II.

Vývoj migrační politiky v ČR

Po pádu komunismu se v prvním období (1990 – 1998) zcela změnil politický a ekonomický směr Česka, který se záhy začal promítat také do migrační politiky a praxe, neboť se migraci nově otevřely hranice republiky zcela naplno. Z toho důvodu se postupně začala vytvářet nová struktura institucí a subjektů, které problematiku mezinárodní migrace převzaly a začaly také navazovat kontakty s vyspělými imigračními zeměmi Evropy. Následně byla přijata nová migrační legislativa, která však na úkor rychlého vypracování postrádala více koncepčnosti a systematičnosti. V roce 1992 byl přijatý zákon o pobytu cizinců,²⁵⁹ který nejen nahradil dosavadní zákon z roku 1965,²⁶⁰ ale nově zavedl poměrně moderní strukturu pobytových statusů ve formě povolení ke krátkodobému pobytu do šesti měsíců, povolení k dlouhodobému pobytu a povolení k trvalému pobytu. Přesto byl tento krok pro mnoho migrantů problematický, protože získat povolení k trvalému pobytu mohli jen rodinní příslušníci českých občanů či humanitární případy. Vyjma omezené možnosti získání trvalého pobytu či občanství (v podstatě jen na základě uzavření sňatku s českým občanem), mohl v této době do ČR přijet téměř kdokoli, neboť zákon povoloval podání žádosti o povolení k dlouhodobému pobytu na území tehdejší ČSFR, která navíc měla s většinou zemí bývalého Sovětského svazu bezvízové styky, a tak překážky pro legální pobyt cizinců téměř neexistovaly. Pracovní migranti se do země dostávali na základě turistického víza či pozvání a teprve na území si vyřizovali veškeré nutné náležitosti (nejdříve si například na živnostenském úřadě vyřídili povolení k provozování podnikatelské činnosti, teprve poté žádali o povolení k pobytu) a vyhnuli se tak zdoluhavému vyřizování povolení k zaměstnání v zemi původu. V této době nebyla nelegální pracovní migrace považována za problém, proto se v podstatě ještě nijak neřešila.²⁶¹

V roce 1993 se tehdejší ČSFR rozdělila na samostatnou Českou a Slovenskou republiku, čímž se Slováci z dosavadních spoluobčanů stali v ČR cizinci. Téměř 400 tis. Slováků přijalo na základě tehdejší nabídky ČR české občanství. Po uzavření smlouvy o volném pohybu občanů mezi oběma zeměmi se spustila vlna imigrace Slováků, kteří měli pobytové i pracovní podmínky (i při nezaměstnanosti) znatelně velkorysejší oproti ostatním cizincům.²⁶² Teprve v roce 2004 se jim tyto podmínky v rámci přistoupení ČR k EU změnilo tím, že přestoupili do režimu občanů EU. I pro toto období, ve kterém se počet příchozích pracovních migrantů i z ostatních zemí zvyšoval, byla charakteristická liberální migrační politika po stránce legislativní i praktické, přesto se již objevily i první opatření restriktivního rázu (například se zrušila možnost dodatečně změnit účel dlouhodobého pobytu na území ČR či policie mohla na hranicích kontrolovat potřebnou finanční hotovost pro zajištění pobytu v zemi). Také přijetí novely živnostenského zákona,²⁶³ která cizincům s povolením k trvalému pobytu

²⁵⁹ Zákon č. 123/1992 Sb., o pobytu cizinců na území České a Slovenské Federativní Republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²⁶⁰ Zákon č. 68/1965 Sb., o pobytu cizinců na území Československé socialistické republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²⁶¹ Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 71-72

²⁶² Občané Slovenské republiky nemuseli žádat o víza pro dlouhodobý pobyt, ani nemuseli mít pracovní povolení, stačila jen registrace na místním úřadu práce. Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 73

²⁶³ Novela živnostenského zákona č. 286/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

zajistila stejné podmínky provozování živnosti jako českým občanům, potvrzovalo zvyšující se důraz na vznik opatření v oblasti zaměstnaneckých a podnikatelských aktivit migrantů.²⁶⁴ Léta 1997-1998 byla ve znamení zhoršující se ekonomické situace, růstu nezaměstnanosti a celkového snížení životní úrovně obyvatel ČR, na kterou český trh práce zareagoval výrazným snížením poptávky po cizincích, což se ihned odrazilo v jejich počtu. Od roku 1998 se legislativa nadále přizpůsobovala restriktivní politice EU a ve snaze o kontrolu a ochranu českého pracovního trhu také úřady práce přísněji posuzovaly vydání pracovního povolení cizincům. ČR se v této době navíc začala připravovat na proces přistoupení k EU, což se projevilo i v migrační politice, do jejíhož čela se dostal boj s nelegální migrací, modernizace azylové politiky a harmonizace celkové migrační politiky se standardy ostatních zemí EU. Migrační politika ČR se minimálně do konce 90. let přizpůsobovala migrační legislativě EU. Také v období 1999 – 2002 se ČR v návaznosti na předchozí ekonomickou krizi potýkala s přetrvávajícími ekonomickými problémy, kromě růstu nezaměstnanosti se navíc ve vyšší míře začal projevovat i rostoucí počet nelegálních pracovních migrantů. Na tuto situaci zareagovala migrační politika ČR zavedením přísnějších opatření zejména pro pracovní migranty.²⁶⁵

Od roku 2000 se vývoj migrační politiky posunul k větší liberalizaci a integraci, což mohla ovlivnit jak zvýšená občanská mobilita zakládající neziskové a zájmové organizace hájící práva migrantů, vznik úřadu ombudsmana, zvýšená iniciativa MPSV ČR, založení Mezirezortního orgánu pro potírání nelegálního zaměstnávání cizinců a vznik koncepčních dokumentů,²⁶⁶ tak zejména integrace ČR do EU a harmonizace s platným evropským právem i nepsanými normami.²⁶⁷ Počátkem roku 2000 vstoupily v platnost stěžejní zákony pro migrační politiku, zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území Česka a zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, které podobu jejího dalšího vývoje zásadně ovlivnily. Zákon o pobytu cizinců zavedl nový vízový a pobytový režim, což pro migranty znamenalo, že žádosti o vstupní vízum a prodloužení povolení k pobytu museli nově podávat na zastupitelském úřadu ČR v zemi původu, čímž byla skončena dosavadní liberální praxe možnosti požádání o vízum na území ČR. Také možnost změny účelu pobytu na území ČR byla zrušena a nově se povinnost podání žádosti o změnu (tj. podání nové žádosti o vízum) přesunula na zastupitelské úřady v zahraničí.²⁶⁸ Nově byly též upraveny pobyt přechodný (bez víza, na základě krátkodobého nebo dlouhodobého víza) a trvalý. Změny se týkaly také žadatelů o víza na dobu do 90 dnů i nad 90 dnů, kteří nově museli na českých hranicích na požádání prokázat zajištěné zdravotní pojištění a dostatek finančních prostředků k pobytu. Žadatel o vízum nad 90 dnů navíc musel nově dodat výpis z trestního rejstříku z Česka i z domovské země, ve které měl hlášené trvalé bydliště nebo jejímž byl občanem. Změna u žádosti o trvalý pobyt za účelem sloučení s rodinným příslušníkem se týkala nutných podmínky českého občanství osoby, na kterou bylo žádáno cizincovo sloučení. Nově se také zavedla například letištní víza. Rok 2000 byl v nastavení restriktivní migrační

²⁶⁴ Zahraniční FO musela živnostenskému úřadu dokumenty ze země původu doložit svou bezúhonnost. Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 73

²⁶⁵ Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 73-74

²⁶⁶ Zásady Koncepce integrace cizinců z roku 1999, Koncepce integrace cizinců z roku 2000, Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců z roku 2003.

²⁶⁷ Srov. KUŠNIRÁKOVÁ, T., ČIŽINSKÝ, P. Dvacet let české migrační politiky: Liberální, restriktivní, anebo ještě jiná? In *Geografie*, 116, č. 4, s. 511

²⁶⁸ Toto opatření mělo zabránit dosavadní praxi, tj. značnému počtu migrantů žádajících o změnu účelu svého pobytu ze závislého zaměstnání na podnikání na základě podání žádosti o živnostenské oprávnění na území ČR.

politiky přelomový také zavedením vízové povinnosti pro Ukrajinu, Rusko a Bělorusko v souladu s režimem platným v EU, což významně ovlivnilo situaci zejména cizinců pocházejících ze zemí mimo EU (tzv. třetích zemí), kteří díky dosavadnímu bezvízovému styku mohli na českém trhu práce působit ve sféře nelegálních ekonomických aktivit. V roce 2001 se novelizací zákona o pobytu cizinců a schválením pilotního projektu náboru kvalifikovaných zahraničních pracovníků migrační politika naopak poněkud liberalizovala. Nejdůležitější změnou novely zákona o pobytu cizinců bylo zavedení započítávání doby přechodného pobytu cizince na území Česka i před 1. 1. 2000 do čekací doby na trvalý pobyt. Pilotní projekt náboru kvalifikovaných migrantů byl reakcí vlády na zhoršující se demografické předpovědi české populace a očekávaný hospodářský růst státu.²⁶⁹

Rok 2003 předznamenával změny dosavadní podoby migrační politiky ve smyslu jejího aktivnějšího přístupu k problematice migrace. ČR prosadila vlastní přístup ke konceptuálnímu pojetí migrační politiky oproti dosavadní zvýšené závislosti na aktivitách EU, třebaže více symbolicky nežli prakticky, když v roce 2003 spustila pilotní projekt „Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků“ a v roce 2004 definovala šest zásad migrační politiky (představené v kapitole 2.2.1). Formulací těchto zásad v oblasti migrační politiky přijatých usnesením vlády²⁷⁰ byly sice navrženy principy jako základ pro vytvoření komplexní migrační strategie ČR, ta však bohužel dodnes nebyla zcela zpracována a tyto zásady zdůrazňující roli státu při řízení migrace svou přílišnou obecností na reálnou tvorbu migrační politiky nemají větší dopad. Hlavním cílem zvýšené aktivity státu v otázkách migrační politiky při spuštění pilotního projektu „Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků“ (dále jen projekt) bylo přilákat do ČR vysoce kvalifikované zahraniční pracovníky a odborníky i s jejich rodinami,²⁷¹ přičemž tento krok reagoval na trend objevující se v zemích s rozvinutou ekonomikou již od druhé poloviny 20. století.²⁷² ČR se při tvorbě tohoto projektu inspirovala bodovacím systémem vzniklým v 60. letech 20. století v kanadské provincii Québec, který měl omezit možnost korupce či úřední svévole a nabídnout transparentnost i samotným migrantům. Projekt vycházel z usnesení vlády z roku 2001, jeho pilotní fáze měla od svého zahájení v roce 2003 trvat do roku 2008.²⁷³ Základní východisko projektu vycházelo a navazovalo na později formulované Zásady politiky vlády v oblasti migrace z roku 2003.²⁷⁴ V době vzniku projektu měl být tento jedním

²⁶⁹ Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 75-76

²⁷⁰ Srov. Usnesení vlády České republiky č. 55 ze dne 13. 1. 2003 k účinnosti Koncepce integrace cizinců na území České republiky.

²⁷¹ Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 79-81

²⁷² Struktura ekonomické produkce se postupně měnila a vlivem globalizujícího se pracovního trhu, na kterém v nově vzniklém transnacionálním prostoru přispívaly nadnárodní společnosti k mezinárodnímu propojování produkce, obchodu, trhu práce i pracovní síly, se konkurence pracovní síly kvůli nedostatku kvalifikovaných pracovníků v určitých specializovaných odvětvích zvyšovala, pročež státy s nedostatkem těchto pracovníků začaly přijímat takové migrační politiky, které měly kvalifikovaným migrantům pomoci snadněji proniknout na pracovní trh a doplnit tak chybějící pracovní sílu v zemi. Srov. NEKORJAK, M., HOFÍREK, O. Program výběru kvalifikovaných zahraničních pracovníků – stále ještě nevyužitá šance? In. TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I. Integrační politika*, s. 39

²⁷³ Cílem pilotní fáze bylo otestovat funkčnost programu a přichystat na základě získaných zkušeností doporučení pro úpravu jeho parametrů. Na podzim roku 2008 bylo vládou schváleno pokračování projektu. Srov. NEKORJAK, M., HOFÍREK, O. Program výběru kvalifikovaných zahraničních pracovníků – stále ještě nevyužitá šance? In. TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I. Integrační politika*, s. 39

²⁷⁴ Zejména na čtvrtou zásadu, tj. migrační politika státu neklade překážky legální migraci, a podporuje imigraci, která je pro stát a společnost v dlouhodobé perspektivě přínosná. Srov. NEKORJAK, M.,

z nástrojů aktivního přístupu a řízení (legální) migrace považované tehdy za sice nevyhnutelný, avšak ovlivnitelný proces. Projekt chtěl upřednostněním mladých osob a rodin reagovat na nepříznivé demografické analýzy předpovídající na českém pracovním trhu v roce 2030 úbytek až 400 tis. zaměstnanců, zároveň měl ambici pomoci řešit již současnou situaci na trhu práce oživením odvětví s nedostatkem pracovníků a zvyšovat jak zaměstnanost, tak celkový ekonomický růst země. Atraktivita projektu spočívala v nabídce získání trvalého pobytu ve zkrácené době 2,5 let (resp. 1,5 let u vysoce kvalifikovaných osob) oproti běžným pěti letům, a tak i urychlení procesu začlenění těchto osob, získání větší jistoty udržení legálního pobytu v ČR (odpadla povinnost obnovovat každý rok pobytové a pracovní povolení) a rozšíření práv na sociální zabezpečení, třebaže práva politická zůstala stejně omezená jako pro ostatní cizince. Projekt také nabízel ochrannou 60 denní lhůtu v případě nezaviněné ztráty zaměstnání, která kromě legalizace pobytu obnášela čas na hledání nového pracovního místa.²⁷⁵ Navíc po roce účasti v projektu platila stejná lhůta i v případě změny zaměstnání z vlastní vůle cizince. Projekt byl původně určen pracovníkům z Bulharska, Chorvatska a Kazachstánu, v dalších letech se rozšiřoval i pro další země, takže v roce 2008 bylo v projektu zařazeno 13 zemí,²⁷⁶ v roce 2008 se přidaly další země původu,²⁷⁷ před koncem projektu v roce 2010 jich bylo již přibližně 50. Základní podmínkou pro vstup do projektu bylo minimálně ukončené středoškolské vzdělání s maturitou. Skupinu vysoce kvalifikovaných osob tvořili vysokoškolsky vzdělaní cizinci, kteří v Česku našli zaměstnání přímo ve svém oboru. Dalšími kritérii výběru do projektu byl věk, rodinný stav (svobodní/bezdětní jedinci s potenciálem biologické reprodukce, uzavřené manželství/děti), neproblematická integrace účastníků projektu a jejich rodinných příslušníků – znalost českého jazyka, znalost prostředí (zkušenost s pobytem v ČR).²⁷⁸ Integrovaný cizinec byl cílem celého projektu, ačkoliv od počátku projekt účastníkům nenabízel podporu a pomoc při jednání na úřadech ani při hledání práce a bydlení, naopak zvyšoval stávající administrativní zátěž požadavky dalších agend a návštěv úřadů. Z původně plánovaného počtu 300 zapojených účastníků na rok podalo v

HOFÍREK, O. Program výběru kvalifikovaných zahraničních pracovníků – stále ještě nevyužitá šance? In. TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I. Integrační politika*, s. 39

²⁷⁵ Pro ostatní cizince s pracovním povolením platí po ztrátě zaměstnání povinnost opustit Českou republiku, neboť jejich pracovní povolení na konkrétní pracovní pozici ztrátou zaměstnání ztrácí také svou platnost.

²⁷⁶ K původnímu Bulharsku, Chorvatsku a Kazachstánu přibyla Arménie, Bělorusko, Gruzie, Indie, Kanada, Makedonie, Moldavsko, Rusko, Srbsko, Turecko, Ukrajina, Uzbekistán. Srov. NEKORJAK, M., HOFÍREK, O. Program výběru kvalifikovaných zahraničních pracovníků – stále ještě nevyužitá šance? In. TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I. Integrační politika*, s. 44

²⁷⁷ K dosavadním zemím Bulharsko, Chorvatsko, Kazachstán, Bělorusko, Moldavsko, Kanada, Srbsko, Černá Hora, Ukrajina, Bosna a Hercegovina, Makedonie, Ruská federace a Indie přibýly Albánie, Argentina, Arménie, Austrálie, Ázerbájdžán, Brazílie, Filipíny, Gruzie, Guatemala, Honduras, Chile, Indonésie, Izrael, Japonsko, Jihoafrická republika, Korejská republika, Kambodža, Kostarika, Kuba, Kyrgyzstán, Laos, Malajsie, Mexiko, Myanmar, Nepál, Nikaragua, Nový Zéland, Panama, Paraguay, Salvador, Singapur, Spojené státy americké, Srí Lanka, Tádžikistán, Thajsko, Turecko, Turkmenistán, Uruguay, Uzbekistán. Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci v oblasti migrace na území ČR za rok 2008*, s. 48-49

²⁷⁸ Ideálním kandidátem pro vstup do projektu v rámci českého bodového systému by byl: věk 23-35 let, doktorský titul, certifikovaná znalost češtiny a angličtiny/němčiny nebo francouzštiny, 6 let pracovní zkušenost v ČR, 3 roky nepřetržitý pobyt v ČR, partner (ka) se stejnými charakteristikami jako uchazeč, 3 děti. Srov. NEKORJAK, M., HOFÍREK, O. Program výběru kvalifikovaných zahraničních pracovníků – stále ještě nevyužitá šance? In. TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I. Integrační politika*, s. 47

pilotní fázi projektu přihlášku 172 zájemců, z nichž 167 osob bylo do projektu skutečně zapojeno. Koncem roku 2008 bylo do projektu zapojeno 1281 účastníků, i s jejich rodinnými příslušníky se jednalo o celkem 2595 osob.²⁷⁹ Trvalý pobyt ve zkrácené lhůtě získalo 303 účastníků.²⁸⁰ Po skončení pilotní fáze v roce 2008 se předpokládalo zapojení 2000 osob, avšak ke konci projektu v roce 2010 byl konečný počet těchto účastníků 1766 celkem.²⁸¹

I tento projekt potvrdil dlouhodobé výrazné upřednostňování dočasné či pracovní migrace v ČR. Migranti jsou vnímáni jako pracovní síla potřebná pro vyplnění aktuálního nedostatku zaměstnanců v určitých odvětvích, pročež jsou jim také přiznávána omezená práva s minimální možností kontroly nad vlastní mobilitou na pracovním trhu. V případě nepotřebnosti se mají pokud možno co nejdříve vrátit do země původu bez ohledu na životní situaci či fakt krátkodobé nezaměstnanosti v období přechodu mezi nalezení nové práce. Žijí tak v dlouhodobé nejistotě ohledně vlastní budoucnosti a jsou snáze zranitelní. Třebaže projekt umožňoval určité zvýhodnění při splnění požadovaných kritérií, přesto situaci migrantům neulehčoval, neboť jim přenechal veškerou zodpovědnost za vyhledání volného pracovního místa i vyřízení všech administrativních úkonů. Bodový systém i nastavení projektu od počátku ztěžovalo možnost zapojení více zájemců (náročné vstupní podmínky a malá informovanost cizinců o existenci projektu, nízká přitažlivost výhod, malé zapojení zaměstnavatelů) a odrážela se v něm ochrannářská tendence české imigrační politiky v podobě ochrany domácího pracovního trhu vlivem složitého a restriktivního byrokratického systému.²⁸²

V říjnu roku 2004 byly na základě zadání MPSV publikované výsledky rozsáhlé analýzy postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR. Tato analýza poukázala na nutnost změn v postavení cizinců žijících v ČR a jejich hlavní problémy na základě definovaných příčin vyvstalých problémů a uvedla návrhy možných změn, které by situaci měly zlepšit. Z analýzy vyplynulo, že změna v postavení cizinců je potřebná, neboť příliv cizinců do ČR stále sílí a sílit bude (v době vzniku analýzy tvořili cizinci 2,3% populace), a tak vzrůstá tlak na schopnost české společnosti obstát v multinárodní EU a světové ekonomice. ČR imigraci potřebuje z ekonomických (pracovní trh), sociálních i demografických důvodů. Díky zkušenostem imigračních zemí západní Evropy, včetně těch problémových, má ČR možnost předvídat vývoj těchto trendů, avšak současné nastavení systému těmito požadavkům nevyhovuje. Za hlavní problémy v postavení cizinců v ČR analýza označila na prvním místě nevyhovující správu cizinecké agendy fungující na bázi restrikce, nedisponující efektivním řízením migrace a integrace cizinců do české společnosti. Komplikovaný systém klade cizincům dbající zákonnosti překážky a přitahuje naopak ty, kteří se umí pohybovat na i za hranicí zákona. Mohutní korupce jako možnost ovlivnění těžkopádného systému vstupní i

²⁷⁹ V projektu bylo 1014 vysokoškolsky a 267 středoškolsky vzdělaných účastníků, nejvíce účastníků pocházelo z Ukrajiny, Ruska, Bulharska a Běloruska, nejčastějšími obory byly IT, technické profese a administrativa. Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci v oblasti migrace na území ČR za rok 2008*, s. 48-49

²⁸⁰ Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci v oblasti migrace na území ČR za rok 2008*, s. 49

²⁸¹ Srov. NEKORJAK, M., HOFÍREK, O. Program výběru kvalifikovaných zahraničních pracovníků – stále ještě nevyužitá šance? In. TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I. Integrační politika*, s. 50

²⁸² Srov. NEKORJAK, M., HOFÍREK, O. Program výběru kvalifikovaných zahraničních pracovníků – stále ještě nevyužitá šance? In. TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I. Integrační politika*, s. 50-57

pobytové agendy cizinců jak z hlediska časové náročnosti, tak z hlediska výsledku, i šedá ekonomika způsobující významné daňové úniky a zbavující cizince jakékoli možnosti právní ochrany. Pololegální i nelegální zaměstnávání a vědomé nedodržování zákonných podmínek svým širokým působením navozuje pocit beztrestnosti jak mezi českými zaměstnavateli, tak cizinci. Nejsou vytvořeny náležité podmínky pro legální účast na pracovním trhu, která je silně regulovaná, komplikovaná i nevýhodná,²⁸³ a tak se cizinci často ocitají v závislosti na zprostředkovatelských strukturách,²⁸⁴ které jejich integraci do společnosti nenapomáhají, neboť na současném nevyhovujícím stavu profitují v oblasti legálních aktivit i v rámci organizovaného zločinu. Současný zákon upřednostňuje krátkodobé sezónní migrace pracovníků oproti usazování rodin a jejich následné naturalizaci, čímž odporuje současným evropským trendům i zájmům ČR. Na mnoha místech hrozí vznik vyloučených komunit, které v dlouhodobém důsledku vedou k vzájemnému podezírání, nedůvěře, odmítavému postoji majority, růstu popularity pravicově extremistických stran a hnutí a vzniku extremistických aktivit a pěstování agrese na straně majority i na straně imigrantů vůči hodnotám, právu, řádu a kultuře „hostitelské země“. Analýza viděla příčiny těchto problémů v restriktivní charakteristice cizineckého zákona, který staví cizince do právně nejisté, výrazně podřadné pozice vůči cizinecké policii, které je naopak ponechán velký prostor pro volnou správní úvahu a rozhodování. Lhůty pro vyřizování žádostí jsou dlouhé, proti negativnímu rozhodnutí není možné odvolání. Chybí aktivní integrační prvky a neexistuje možnost efektivního zapojení obcí do integračního procesu. Agenda je institucionálně zakotvena v represivní složce státní moci (cizinecké policii), která není řádně vybavená po jazykové stránce a (z definice represivního orgánu) připravená přistupovat k cizincům jako ke klientům s legitimními potřebami, ani není vždy přístupná poskytovat potřebné informace. Příliš náročná administrativa souvisí také s přístupem k pracovnímu povolení oproti poměrně snadnému přístupu k živnostenskému oprávnění a pobytu na jeho základě (ŽÚ nemá právo přezkoumat skutečný přínos živnosti, kvalifikaci či schopnost komunikace česky). Vysoké sociální pojištění s minimálním sociálním prospěchem odrazuje cizince od legální účasti na pracovním trhu.²⁸⁵ Integrace cizinců do české společnosti i usazování rodin je oslabuje dlouhodobé udržování v nejistotě (nárok na TP vzniká po deseti letech každoročního obnovování DP, přičemž každý rok hrozí vyřazení úspěšně integrovaného cizince na základě jednoho byť formálního pochybení) a není možná účast dětí cizinců na veřejném zdravotním pojištění). Stejně dlouhodobá právní nejistota cizinců nemizí ani při žádosti o udělení občanství, nejen že je cesta k jeho získání neúměrně dlouhá a není v souladu se závazky ČR,²⁸⁶ chybí i reálná možnost získání

²⁸³ Ani z řádných příspěvků do sociálního systému cizincům neplynou sebemenší výhody v oblasti podpory v nezaměstnanosti a podpory rekvalifikace. Při ztrátě zaměstnání ztrácí okamžitě i povolení k pobytu a tedy i svůj teoretický nárok na jejich čerpání. Srov. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, *Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků*, s. 14

²⁸⁴ Jedná se o mnoho podob takových zprostředkovatelských struktur: zprostředkovatelské agentury ze Západu, vietnamský servis zajišťující asijské živnostníky, klientský systém v ukrajinské komunitě zprostředkovávající práci, zastupující při jednání s úřady i v rámci nápravných zařízení. Srov. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, *Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků*, s. 14

²⁸⁵ Analýza považuje za spravedlivější zahraniční model, kde mohou cizinci po určité době přispívání do systému buď dostat svůj příspěvek zpět, nebo v rozumné míře využívat dávek. Srov. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, *Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků*, s. 16

²⁸⁶ Neúměrně dlouhá doba získání občanství není v souladu s mezinárodně-právními závazky ČR. Evropská úmluva o státním občanství totiž stanovuje jako podmínku naturalizace nejvýše deset let

českého občanství za stávající platnosti občanství původního (dvojí občanství) a zrychlená naturalizace (získání občanství) imigrantů druhé a třetí generace. Převládá obtížný přístup k bydlení, diskriminace není řešena. Pro cizince neexistuje volební právo.²⁸⁷ Současným nastavením nejsou cizinci ani nijak motivováni k osvojení českého jazyka. Analýza navrhovala posílit právní jistotu cizinců při jednání o žádostech o povolení k pobytu stanovením jasných podmínek, sdělování důvodů případného zamítnutí a zavedení opravného prostředku, prodloužit platnost povolení k pobytu a naopak zkrátit lhůty. Zajímavým doporučením analýzy bylo vytvořit centrální správní orgán (jakýsi „Úřad pro migraci a integraci), kterým by se agenda migrační a integrační politiky převedla na civilní instituce, nebo do agendy zapojit místní správu a samosprávu obcí, standardizovat práci úředníků a zlepšit přístup k informacím. Dalšími doporučeními analýzy bylo usnadnit přístup na pracovní trh a odstranit administrativní překážky na pracovním trhu, zavést pracovní povolení druhé (třetí) generace a zamezit zneužívání živnostenských oprávnění podmíněním dostatečné znalosti českého jazyka. Přístup k pracovnímu povolení nepodmiňovat jen poptávkou na straně zaměstnavatelů. Postihovat nelegální aktivity (především) na pracovním trhu, a to jak na straně cizinců, tak i jejich českých protějšků a zaměstnavatelů (u nichž analýza doporučovala zavést trestní zodpovědnost). Nedílnými doporučeními analýzy bylo zavést do cizineckého zákona a dalších právních předpisů integrační prvky, zavést integrační podmínky pro získání trvalého pobytu a cestu k němu zkrátit. V závislosti na délce pobytu a stupni integrace analýza doporučovala rozšiřovat práva cizinců (umožnit aktivní a pasivní volební právo a další práva) a podpořit tak individuální přístup. Rodinám cizinců by se měly usnadnit podmínky pro jejich usazování umožněním kratší cesty k pobytu na základě sloučení rodiny, zpřístupněním veřejného zdravotního pojištění a standardizací výuky češtiny. Zejména dlouhodobě usídleným cizincům by se měla také usnadnit cesta k plné naturalizaci a měla by se výrazně posílit právní jistota žadatelů o občanství. Analýza doporučovala v tomto směru zavést důslednější integrační kritéria (test občanských znalostí) i rozšířit možnosti dvojího občanství.²⁸⁸

Druhým významným milníkem tohoto roku bylo přistoupení ČR do EU ke dni 1. května 2004, které znamenalo několik dalších důležitých změn v migrační (i integrační) politice ČR. Připojením ČR k EU vstoupilo v platnost několik novel zákona o pobytu cizinců²⁸⁹ a nově vznikly dvě kategorie cizinců s odlišným právním přístupem: občané EU/EHP a Švýcarska a jejich rodinní příslušníci a občané třetích zemí (mimo EU). První skupiny se týkala liberalizující změna osvobození od povinností žádat o povolení k pobytu a pracovní povolení. Občanů třetích zemí se týkala zejména liberalizující změna transformace systému pobytových povolení a zavedení institutu povolení k dlouhodobému pobytu vydávaného již po roce pobytu v zemi. Dále byl v tomto roce schválen nový zákon o zaměstnanosti,²⁹⁰ který zpřesnil podmínky zaměstnávání cizinců.

legálního a obvyklého pobytu. Srov. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, *Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků*, s. 18

²⁸⁷ A to na žádné úrovni, přitom volební právo na místní úrovni je doporučováno jako jeden z efektivních nástrojů integrace cizince do místního veřejného života a v mnoha zemích EU cizinci s trvalým pobytem aktivní i pasivní volební právo na komunální úrovni mají. Srov. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, *Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků*, s. 17

²⁸⁸ Srov. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, *Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků*, s. 3-16

²⁸⁹ Zejména změny týkající se zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců – zákon č. 217/2002 Sb. a zákon č. 222/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹⁰ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

V roce 2005 byla přijata mírně liberalizující novela zákona o pobytu cizinců,²⁹¹ která upravovala právo na sjednocení rodin občanů třetích zemí. Méně liberální bylo zavedení změny povinnosti pro držitele víz mít při vstupu na území ČR platné zdravotní pojištění. V roce 2006 se migrační režim opět liberalizoval zkrácením doby potřebné pro získání povolení k trvalému pobytu z deseti na pět let a zkrácením doby možné k získání českého občanství, o které lze žádat po pěti letech trvalého pobytu, tedy celkem po deseti letech namísto dřívějších patnácti let pobytu v ČR. Koncem roku 2007 byla v reakci na rostoucí počty předpokládaných účelově uzavřených manželství a určení otcovství formou souhlasného prohlášení rodičů mezi cizinci a Čechy motivovaných získáním povolení k trvalému pobytu²⁹² přijata restriktivní novela zákona o pobytu cizinců,²⁹³ která prodloužila dobu získání povolení k trvalému pobytu rodinných příslušníků ze zemí mimo EU českého občana či občana EU až po dvou letech legálního pobytu v ČR při současném postavení rodinného příslušníka jako manžela/manželky občana ČR či občana EU v délce minimálně rok. Tuto novelu kritizovalo mnoho nevládních organizací jako restriktivní opatření omezující rodinná práva migrantů i českých občanů. Stejná novela také připojila legislativu EU týkající se přeshraničního pohybu osob v rámci zrušení kontrol na vnitřních hranicích v rámci schengenského prostoru, k němuž se ČR připojila 21. 12. 2007. Další aktivnější podobu české migrační politiky představoval v roce 2007 návrh MPO na zavedení tzv. projektu zelených karet²⁹⁴ v reakci na silnou poptávku některých velkých průmyslových podniků, který vstoupil v platnost v roce 2009. Cílem projektu bylo/je pružné získávání zahraniční pracovní síly a snižování administrativní zátěže imigrační procedury při vydávání těchto karet, podpora legální pracovní migrace a preventivní zamezení nelegálnímu zaměstnávání cizinců.²⁹⁵ Projekt byl v době jeho spuštění určen pro občany z vybraných 12 třetích zemí²⁹⁶ s kvalifikací, po které je v ČR poptávka a na místa, která se nedaří obsadit občany ČR či občany EU. Zelená karta je povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání na území ČR, díky které je cizinec oprávněn na území ČR pobývat i pracovat na pozici, na niž byla zelená karta vydána, čímž karta spojuje povolení k pobytu i povolení k zaměstnání. Podle dosaženého vzdělání žadatelů existují tři typy zelených karet: typ A pro kvalifikované pracovníky s vysokoškolským vzděláním a klíčový personál²⁹⁷ s platností na 3 roky a možností prodloužení, typ B pro pracovníky na pracovních pozicích minimálně s požadavkem vyučen s platností na 3 roky a možností prodloužení a typ C pro ostatní pracovníky bez kvalifikace s platností na 2

²⁹¹ Zákon č. 428/2005 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹² Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2007*, s. 19

²⁹³ Zákon č. 379/2007 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹⁴ Projekt je upraven zákonem č. 382/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

²⁹⁵ Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 81

²⁹⁶ Jednalo se o Austrálii, Bosnu a Hercegovinu, Černou Horu, Chorvatsko, Japonsko, Kanadu, Korejskou republiku, Makedonii, Nový Zéland, Srbsko, Ukrajinu a USA. Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2009*, s. 57

²⁹⁷ Klíčový personál zahrnuje při zohlednění aktuální situace na trhu práce vyšší management, pracovníky s vysokou odbornou kvalifikací pro určité práce, úkoly a pracovníky disponující znalostmi nezbytnými pro chod podniku, profese, jejichž nedostatečná přítomnost ohrožuje chod podniku nebo může způsobit ekonomické ztráty. Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2009*, s. 57

roky a bez možnosti prodloužení.²⁹⁸ Při podání žádosti musí být deklarované vzdělání nostrifikované. Zelená karta se vydává na specifickou pozici určité osobě, proto není možná změna zaměstnavatele a v případě jeho změny v průběhu prvního roku pobytu je držitel karty povinen zažádat o novou zelenou kartu na zastupitelském úřadě v zahraničí. Po uplynutí jednoho roku pobytu může držitel karty na území ČR požádat o vydání [povolení k dlouhodobému pobytu](#) za jiným účelem. Žádost o zelenou kartu cizinec podává na zastupitelském úřadu ČR v zahraničí.²⁹⁹ Projekt pokračuje i v současnosti, dokonce byl v tomto roce navýšen počet zemí, které se mohou zapojit, z původních 12 na 64,³⁰⁰ avšak mnozí zaměstnavatelé namítají, že systém projektu je příliš složitý a v praxi nefunkční.³⁰¹ V roce 2008 došlo k dalším liberálnějším úpravám v oblasti zaměstnanosti cizinců. Byla zjednodušena procedura získávání zahraničních pracovníků pro zaměstnavatele zrušením povinnosti vlastnit takové povolení. Pro pracovní migranty byl nově zaveden systém ochranné lhůty 60 dní v případě nezaviněné ztráty zaměstnání, aby tito mohli v této době legálně zůstat v ČR a hledat si nové pracovní místo. Od konce roku 2008 vedla v souvislosti s probíhající globální ekonomickou krizí zhoršující se hospodářská situace k zavedení restriktivních opatření státu vůči cizincům a zejména vůči cizincům ekonomicky aktivním, aby se uvolnila pracovní místa českým občanům.³⁰² Od srpna 2008 byly pozastaveny výběrové procedury žadatelů v projektu Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků, od dubna 2009 bylo na ZÚ v Mongolsku, Moldavsku, Ukrajině, Vietnamu a Thajsku pozastaveno přijímání žádostí o vízum k pobytu nad 90 dnů za vybranými účely.³⁰³ MPSV doporučilo úřadům práce důsledný monitoring situace na trhu práce a vydávání povolení k zaměstnání se zvýšenou obezřetností. Zvýšily se také kontroly dodržování pracovněprávní legislativy u firem zaměstnávající zahraniční zaměstnavatele. V roce 2009 se zvýšily kontroly agentur majících povolení ke zprostředkování zaměstnání a vlivem regulace agenturního zaměstnávání bylo schváleno nové vládní nařízení,³⁰⁴ povolující agenturám zapůjčovat pouze kvalifikované pracovníky s minimálně středoškolským vzděláním s maturitou a nekvalifikované pracovníky jen u prací vymezených nařízením. Výjimku v restriktivním charakteru migrační politiky tvořil

²⁹⁸ Byl vytvořen seznam zemí, jejichž občané mohli o zelenou kartu zažádat. S odůvodněním bezpečnostního rizika byly z projektu vyloučeny všechny asijské země s výjimkou Japonska. Určením podmínek byly selektovány skupiny migrantů, o které má ČR i v rámci jejich dalšího možného usazení zájem (kvalifikovaní pracovníci ze zemí v seznamu), jaké by uvítal jako dočasnou pracovní sílu (nekvalifikovaní migranti ze zemí v seznamu) a jaké by nerad přijímal úplně (ostatní). Srov. LEONTIYEVA, Y. Imigranti v ČR – žádání a nechtění. Současné migrační a integrační politiky v ČR. In. TRBOLA, R., RÁKOCZIOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I. Integrační politika*, s. 27

²⁹⁹ MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zelené karty*. [online].

³⁰⁰ NOVINKY.cz. *Zelenou kartu mohou v ČR nově získat cizinci z 64 zemí mimo EU* [online].

³⁰¹ Od spuštění projektu v roce 2009 se do roku 2010 zapojilo kolem 400 cizinců, v únoru 2013 jich již bylo zapojených téměř tisíc. Srov. ČESKÁ TELEVIZE. Český trh se snaží otevřít cizincům – zelené karty budou pro víc států. *ČT24* [online].

³⁰² Srov. Usnesení vlády č. 171 ze dne 9. února 2009 k „Zajištění bezpečnostní situace České republiky v souvislosti s propouštěním zahraničních pracovníků v důsledku hospodářské krize“. Tímto usnesením vláda schválila souhrn komplexních opatření, která měla předejít možným bezpečnostním rizikům spojeným s pobytem většího množství cizinců v bezprizorní situaci na území ČR a poskytnout pomoc cizincům v nouzi.

³⁰³ V roce 2008 bylo vydáno 52 356 dlouhodobých víz, v roce 2009 jen 18 568. Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2009, 2010*, s. 6

³⁰⁴ Nařízení vlády č. 64/2009 Sb. ze dne 5. března 2009, o stanovení druhu prací, které agentura práce nemůže formou dočasného přidělení k výkonu práce u uživatele zprostředkovávat.

projekt dobrovolných návratů pro legálně pobývajících cizince, kterým chtěl stát předejít riziku nelegálního pobytu i riziku růstu zadlužení (nesplácení dluhů vzniklých s emigrací, růst dluhů na povinných sociálních, zdravotních a daňových odvodech), jež vlivem krize přišli v ČR o práci, realizovaný od února do prosince roku 2009.³⁰⁵ I přes snahu projektu zlepšit nastalou obtížnou situaci nemohla řada těchto cizinců do projektu vstoupit. Pro mnoho z nich nebyl návrat domů řešením situace, neboť penězi posílanými rodinám do zemí původu zajišťovali nejen jejich obživu, ale také spláceli dluhy vzešlé z půjček prostředků k migraci.³⁰⁶ Tento stav tak často vedl k přesunu na nelegální trh práce ČR či do jiných zemí EU nebo k obcházení migrační legislativy za účelem zajištění legálního pobytu i po ztrátě zaměstnání. To se projevilo významným posílením změny účelu pobytu ze zaměstnání na podnikání (mnohdy nebylo podnikání skutečně zahájeno),³⁰⁷ podáváním žádosti o povolení k pobytu bez kompletních náležitostí,³⁰⁸ přerušením žádosti na neúměrně dlouhou dobu či podáváním nekompletní žádosti v termínu těsně před skončením platnosti stávajícího pobytu a následného odvolávání se vůči zamítnutým žádostem. V průběhu roku 2009 byly přijaty další legislativní změny mírně liberalizující přístup cizinců na pracovní trh. Zaměstnavatelům byla zrušena povinnost povolení k získávání zaměstnanců ze zahraničí a zvýšila se doba platnosti povolení k zaměstnání až na dva roky, také se zrušilo regionální omezení výkonu práce zaměstnaných cizinců a rozšířil se okruh osob nepotřebujících pracovní povolení (studenti a absolventi středních a vysokých škol). Nově byla také žadatelům o TP ze zemí mimo EU zavedena povinnost absolvovat zkoušky z českého jazyka. V oblasti agenturního zaměstnávání došlo k zpřísnění dohledu státu nad činností soukromých agentur práce. V roce 2010 se novelou cizineckého zákona³⁰⁹ upravily podmínky cestovního zdravotního pojištění cizinců, které bylo platné pouze v rámci stanovených produktů komerčních pojišťoven oprávněných provozovat pojištění na území ČR.³¹⁰

Také v roce 2011 došlo ve vývoji migrační politiky k dalším zásadním změnám vlivem několika novelizací zákonů. Novelou cizineckého zákona přešla od 1. 1. 2011 pobytová a správní agenda z pracovišť cizinecké policie na pracoviště OAMP MV. Pro cizince-podnikatele se zpřísnily podmínky pro získávání a prodlužování DP (žadatelům o vízum byla zavedena povinná účast na osobním pohovoru při podání žádosti na ZÚ a také se zrušilo dosavadní oprávnění k pobytu za účelem „účasti v právnické osobě“). Zavedl se požadavek osobní účasti při podávání žádostí o DP a TP. Změnila se úprava cestovního zdravotního pojištění cizinců zavedením povinné tzv. komplexní zdravotní

³⁰⁵ Projekt měl celkově 2 fáze. V 1. fázi byl určen legálně pobývajícím cizincům. Vzhledem k vysokému zájmu cizinců o účast v projektu a naplnění předpokládané kapacity 2 000 osob, byla na základě usnesení vlády č. 588 ze dne 4. května 2009 k „Projektu dobrovolných návratů – II. fáze“ od 31. července 2009 II. fáze projektu. Od 15. září do 15. prosince 2009 byl rovněž realizován projekt dobrovolných návratů pro cizince pobývajících v ČR nelegálně. Do tohoto projektu bylo zaregistrováno 169 osob. Srov. Usnesení vlády č. 589 ze dne 4. května 2009 k Dobrovolným návratům nelegálně pobývajících cizinců.

³⁰⁶ Například migranti z Vietnamu platí za zprostředkování práce v ČR oficiálním agenturám (vlastníky mohou být kromě českých občanů i členové vlastní diaspory žijící v ČR či jednotlivci bez příslušného povolení) částku vyšší než 7 000 euro na zakoupení letenky a poplatků agentuře, na které si často půjčují od širšího příbuzenstva. Srov. SOLIDAR, *Pohledem migrantů: hledání slušné práce*, s. 7

³⁰⁷ Zvýšily se počty žádostí o změnu účelu pobytu – živnostenské podnikání či účast v družstvu nebo jiné právnické osobě.

³⁰⁸ Cizinci využívají možnosti legislativy, kdy i přes uplynutí doby platnosti dlouhodobého víza je možné jej považovat za platné až do doby nabytí právní moci rozhodnutí o podané žádosti o povolení k dlouhodobému pobytu.

³⁰⁹ Zákon č. 278/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

³¹⁰ Srov. DRBOHLAV, D. a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku*, s. 149

péče. Doklad cizinců o zajištění prostředků k pobytu na území musí prokazovat pravidelnost příjmů. Od 1. 5. 2011 byly nově zavedeny biometrické průkazy (zobrazení obličeje a otisky prstů) a povinnost jejich osobního převzetí. Byly zvýšeny sazby za správní poplatky. Byl zaveden nový pobytový institut určený pro DP spojený s výkonem vysoce kvalifikovaného zaměstnání, tzv. modrá karta opravňující k pobytu a zároveň výkonu zaměstnání.³¹¹

V roce 2012 se novelizací zákona o zaměstnanosti³¹² změnily podmínky v oblasti zaměstnanosti zahraničních pracovníků. Byla zavedena minimální výše³¹³ a zvýšena maximální výše pokuty pro zaměstnavatele za umožnění výkonu nelegální práce,³¹⁴ změnila se definice nelegální práce,³¹⁵ za kterou se nově považuje i umožnění výkonu práce cizincům nelegálně pobývajícím na území ČR. Zaměstnavatelům nelegálně pobývajících občanů třetích zemí a spoluzodpovědným dalším subjektům³¹⁶ byly zavedeny nové sankce.³¹⁷ Zaměstnavatelé umožňující výkon práce nelegálně pobývajícím cizincům musí uhradit pokutu a cizincům dlužnou výši odměny za jejich práci, pojistného na zdravotní pojištění a sociální zabezpečení. Posílilo se přímé zaměstnávání cizinců, když agenturám práce bylo zakázáno dočasně přidělovat k uživatelům cizince, kterým bylo vydáno povolení k zaměstnání, čímž se i jasně určila odpovědnost zaměstnavatelů. Mnohým agenturám práce, které nesplňovaly podmínky pro výkon své činnosti, byl udělen zákaz činnosti odejmutím povolení ke zprostředkování zaměstnání.³¹⁸

Výše popsaná podoba imigrační politiky ČR není definitivní, naopak se stále vyvíjí a do budoucna se chystají další změny a opatření v oblasti podmínek vstupu a pobytu cizinců na území ČR. V současnosti je na začátku svého legislativního procesu návrh MV nové právní úpravy dosavadního cizineckého zákona, který by měl odstranit současné nedostatky a vytvořit jednodušší, kompaktnější a přehlednější právní normu tak, aby byl celý proces imigrace zjednodušen, omezila se dosavadní administrativní náročnost, posílila se kontrola migrantů i integrační prvky imigrace.³¹⁹

³¹¹ Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Změny v oblasti vstupu a pobytu cizinců na území ČR od roku 2011* [online].

³¹² Zákon č. 367/2011 Sb., o zaměstnanosti, a zákon č. 1/2012 Sb., kterým se mění zákon č. [435/2004 Sb.](#), o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, které nabyly účinnosti k 1. a 5. lednu 2012

³¹³ 250 000,- Kč.

³¹⁴ Z 5 na 10 milionů Kč.

³¹⁵ V rámci implementace tzv. sankční směrnice 2009/52/ES.

³¹⁶ Tj. PO nebo FO, které PO nebo FO, jež umožnila těmto cizincům výkon nelegální práce, poskytla v rámci obchodního vztahu plnění jako subdodavatel přímo nebo prostřednictvím jiné osoby i tohoto prostředníka. Srov. Ministerstvo vnitra ČR, *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2011*, s. 67

³¹⁷ PO nebo FO, která umožní výkon práce nelegálně pobývajícím cizincům, bude na dobu 3 let vyloučena z účasti na veřejných zakázkách a dalších výhodách, podporách, dotacích a příspěvcích. Srov. Ministerstvo vnitra ČR, *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2011*, s. 67

³¹⁸ Srov. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2011*, s. 67

³¹⁹ Srov. EVROPSKÁ MIGRAČNÍ SÍŤ. *Návrh nové právní úpravy vstupu a pobytu cizinců na území ČR.*

Příloha III.

Otázky pro výzkum cizinci

1. Důvody, příčiny a motivace k opuštění země původu a příchodu do ČR, výběr ČR:

- a) Situace v zemi původu – zaměstnání, rodina, podmínky k životu
- b) Rozhodnutí o odchodu ze země – co bylo motivem, příčinou?
- c) Proč právě ČR? (Byly nějaké konkrétní důvody tohoto výběru? Měl/a jste dopředu informace o situaci a podmínkách života v ČR? Pokud ano, kde jste je získal/a?)

2. Vyřizování povolení k pobytu v ČR a začátek pobytu v ČR:

- a) Jak probíhal proces získání víza/povolení k pobytu? Co vše jste si musel/a vyřídit pro získání víza/povolení k pobytu (náležitosti žádosti)? Jak dlouho jste na vízum/povolení k pobytu čekal/a? Jak probíhalo jednání s úřady? Pomáhal Vám někdo s vyřizováním víza/pobytu? (zaměstnavatel, zprostředkovatelská agentura, rodina, kamarádi/známí apod.)?
- b) Zjišťoval/a jste si dopředu informace o Vašich dalších právech a povinnostech spojených s Vaším pobytem v ČR a případně kde/od koho jste je získával/a? (práva a povinnosti vyplývající z pracovních vztahů zaměstnance a zaměstnavatele / případně povinnosti podnikatelů v ČR, práva a povinnosti vyplývající z cizineckého zákona (zaměstnavatel, rodina, krajané žijící v ČR, úřady, informační publikace, NNO, zprostředkovatel, apod.)
- c) Co jste musel/a zařídit po příjezdu do ČR ohledně Vašeho víza/pobytu (přihlášení na cizinecké policii apod.)? Co nebo kdo Vám v této době po Vašem příjezdu do ČR nejvíce pomohl? (rodina, krajané žijící v ČR, zaměstnavatel, nezisková organizace, zprostředkovatel/agentura apod.) Jaké pro Vás bylo jednání s úřady? Co pro Vás bylo v době po příjezdu do ČR nejvíce překvapivé (v dobrém i špatném)?

BYDLENÍ:

Jak jste hledal/a a získal/a bydlení? Co pro Vás bylo v této situaci obtížné (komunikace s majiteli/pronajímateli bytů, nalezení vhodných prostor, finanční dostupnost, dostatek nabídky bytů apod.).

PRÁCE:

Jak jste hledal/a a získal/a práci? Jak dlouho nalezení práce trvalo a jaké dokumenty jste musel/a doložit (např. k pracovnímu povolení na ÚP)? Jak se Vám jednalo s úřady? Kdo Vám pomohl (ÚP, zaměstnavatel, rodina, známí, pracovní agentura, NNO)?

ZNALOST ČESKÉHO JAZYKA:

Uměl/a jste český jazyk? V případě, že ne, jak jste se dorozumíval/a?

SOCIÁLNÍ VAZBY A VZTAHY:

Jaký jste vnímal/a postoj ze strany majoritní společnosti po svém příjezdu do ČR? Setkal/a jste se někdy s odmítavým, lhostejným nebo nadřazeným chováním či diskriminačním postojem od občanů majoritní společnosti (při jednání na úřadech, v obchodě, v restauraci apod.)?

SOCIOKULTURNÍ ORIENTACE:

Znal/a jste některé české tradice/zvyklosti/kulturní prostředí? Zaujaly Vás některé nebo Vás některé naopak hodně (ne)mile překvapily?

3. Život v ČR:

BYDLENÍ:

Jak se vyvíjela Vaše situace s bydlením? Jste nyní spokojen/á?

PRÁCE:

Jak se vyvíjela Vaše pracovní situace? Pracujete pro stejného zaměstnavatele nebo jste zaměstnání změnila? Změnila se Vaše pracovní pozice? Jste v práci spokojen/á? Jaké jsou Vaše vztahy se zaměstnavatelem a s kolegy v práci? Setkala jste se někdy s diskriminací nebo s předsudky ze strany zaměstnavatele nebo českých spolupracovníků?

ZNALOST ČESKÉHO JAZYKA:

Jak se změnila Vaše znalost jazyka? Je pro Vás z nějakých důvodů (osobních, pracovních, sociálních) důležité svou znalost jazyka ČJ zdokonalovat? Chodíte na kurzy ČJ? Sledujete/posloucháte/čtete česká média?

SOCIO-KULTURNÍ ORIENTACE:

Udržujete si své kulturní/rodinné/náboženské zvyklosti a tradice ze země původu? Přijal/a jste nějaké ryze české zvyklosti, tradice (způsob slavení svátků – Vánoce, Velikonoce apod.)? Setkal/a jste se někdy s nepochopením nebo odmítnutím Vašich kulturních tradic, zvyklostí, náboženství nebo vyznání ze strany majoritní společnosti?

SOCIÁLNÍ VAZBY A VZTAHY S MAJORITNÍ SPOLEČNOSTÍ A VLASTNÍ KOMUNITOU:

Udržujete vazby se svou rodinou v zemi původu a jakým způsobem? (telefon, skype, e-mail, osobní návštěvy apod.) Udržujete vztahy s lidmi z vlastní komunity, při jakých příležitostech a jak často? Setkáváte se s členy majoritní společnosti, při jakých příležitostech, jak často? Jak se změnila Vaše vztahy s členy majoritní společnosti? Změnily se vůbec? Setkáváte se dnes s projevy odmítání, diskriminace nebo předsudky ze strany majoritní společnosti?

VLASTNÍ POCIT ZAČLENĚNÍ:

Ztotožnil/a jste se s prostředím a podmínkami života v České republice? Myslíte si, že většinová česká společnost činí rozdíl mezi Vámi a ostatními členy české společnosti?

4. Život v ČR v budoucnu:

- a) Plánujete v České republice zůstat natrvalo nebo uvažujete o návratu do své vlasti?
- b) Co je hlavním důvodem pro Vaše rozhodnutí?
- c) Co by se podle Vás muselo změnit, abyste změnil/a svůj názor?

Příloha IV.

Otázky pro výzkum zaměstnavatelé

1. Představení a charakteristika pracoviště zaměstnavatele:

- a) V jakém oboru podnikáte?
- b) Jak dlouho podnikáte?
- d) Kolik lidí celkem zaměstnáváte?

2. Důvody pro zaměstnávání cizinců:

- a) Zaměstnával jste někdy nebo zaměstnáváte v současnosti cizince? Pokud ano, na jakých pracovních pozicích a kolik? Jaké cizince z demografického hlediska (pohlaví, věk, národnost apod.)?
- b) Jaké jsou výhody zaměstnávání cizinců oproti českým pracovníkům?
- c) Jaké jsou nevýhody zaměstnávání cizinců oproti českým pracovníkům?
- d) Cizinci pracující pro Vás jsou Vašimi kmenovými zaměstnanci nebo zaměstnanci přidělení od agentury práce?
- e) Jaké výhody resp. nevýhody pro Vás přináší zaměstnávání cizinců přímo resp. prostřednictvím agentury práce?

3. Nutné podmínky a náležitosti zaměstnávání cizinců:

- a) Co všechno musíte splnit pro to, abyste mohl zaměstnávat cizince? Jde podle Vás o komplikovaný administrativní proces?
- b) Změnily se pro Vás podmínky zaměstnávání cizinců (s ohledem na legislativní rámec) oproti minulosti, v čem? Jde podle Vás o změnu k lepšímu či horšímu?

4. Potřeby zaměstnavatelů do budoucna:

- a) Jaké legislativní/politické změny byste jako zaměstnavatel uvítal v oblasti zaměstnávání cizinců?

Příloha V.

Otázky pro výzkum Odbor cizinecké policie

1. **Činnost Odboru CP?**
(hierarchie v rámci MV ČR jako garanta imigrační a integrační politiky ČR, jaké jsou jeho úkoly, kdo je určuje – z jakých zdrojů úkoly pochází?)
2. **Jaká legislativa je pro chod Odboru CP stěžejní/určující?**
(ať ČR/EU/mezinárodní dohody apod.)
3. **Jak se změnilo postavení CP převedením pobytové agendy cizinců na OAMP MV ČR?**
(Jaké úkoly měla CP v oblasti cizinecké problematiky dříve, jaké má nyní? Jaké problémy CP v souvislosti s převedením této agendy vyvstaly, pokud nějaké?)
4. **Jak CP ovlivňuje/může ovlivnit tvorbu imigrační a integrační politiky MV ČR?** Spolupracuje s dalšími subjekty při získávání podkladů pro MV ČR, které vytváří koncepci imigrační a integrační politiky ČR? Případně s jakými (např. úřady státní správy a samosprávy, neziskové organizace, jiné)?
5. **Jaké problémy v souvislosti cizineckou problematikou Odbor CP v současnosti nejvíce řeší? S jakými problémy se podle Vás cizinci nejvíce potýkají?**
6. **Vidíte v současném nastavení koncepce imigrační a integrační politiky MV ČR posun (lepší/horší)?**

Příloha VI.

Otázky pro výzkum OAMP MV

1. Činnosti Oddělení koncepcí a analýz MV ČR?

(hierarchie v rámci MV ČR, jaké jsou jeho úkoly, kdo je určuje (z jakých zdrojů úkoly pochází)?

2. Jaká legislativní nařízení, dokumenty či směrnice jsou pro chod Oddělení koncepcí a analýz stěžejní/určující?

(Ať ČR/EU/mezinárodní dohody apod.)?

3. Z jakých zdrojů/situací se vychází při tvorbě koncepcí migrační a integrační politiky ČR?

(např. interní zdroje MV ČR, cizinecká policie, akademické/odborné analýzy, informace od úřadů státní správy a samosprávy/neziskových organizací/ jiných ministerstev, podniky/podnikatelé, školy a školská zařízení, vliv aktuální ekonomické/demografické situace, jiné).

4. S jakými dalšími subjekty se nejčastěji spolupracuje při vytváření koncepcí migrační a integrační politiky ČR?

(např. další ministerstva, úřady a instituce státní správy a samosprávy - kraje, obce, NNO apod.). Jak vypadá proces vytváření koncepcí? Kdo schvaluje jejich finální podobu?

5. Z rozhovorů s cizinci vyplynuly jako nejčastější problémy:

- zdravotní pojištění cizinců ze zemí mimo EU bez povolení k trvalému pobytu,
- zdlouhavé vyřizování pobytové agendy ze strany MV ČR, resp. OAMP nad zákonný rámec lhůt k vyřízení,
- problematika zaměstnávání cizinců ze zemí mimo EU (administrativní náročnost pro zaměstnavatele i cizince, zneužívání pracovními agenturami),
- nízká informovanost cizinců o svých právech a povinnostech k pobytu v ČR.

6. Ví MV ČR, resp. OAMP o těchto problémech? Pokud ano, jakým způsobem může/plánuje tyto problematické situace v rámci chystaných koncepčních změn řešit?

Příloha VII.

Přepis rozhovoru s cizincem

- T: Já vás poprosím o některé základní informace o vaší osobě. Jaká je vaše státní příslušnost?
R: Jsem z Moldavska.
T: Kolik je vám let?
R: Mně je 41.
T: Jaký máte typ pobytu tady v České republice?
R: Tady jsme máme trvalý pobyt.
T: A dlouho tady žijete jak?
R: Jsme tady už přes sedm let.
T: Vaše vzdělání je... původní?
R: Já jsem učitelka a psycholožka.
T: Takže vysokoškolské. A vaše původní zaměstnání? Věnovala jste se třeba v zemi původu tomuhle vystudovanému oboru?
R: No, zkusila to, ale nešlo mně to.
T: A když bych se zeptala trošičku na vaši rodinu ... Tak máte děti, máte manžela ...
R: Mám tady celou rodinu. Mám manžela, jedno dítě, je to dcera. Ona už se mnou taky tady víc než sedm let. Chodí do školy.
T: A když bych se zeptala úplně na tu současnou situaci vaši? To znamená, jste zaměstnaná, máte práci, příp. na jaký pracovní pozici pracujete? O dceři jste mluvila už, že chodí na gymnázium. Manžel taky asi pracuje, předpokládám...
R: Teď už máme konečně stálou práci, jsme kmenoví zaměstnanci v automobilovém průmyslu. No, už jako, naše práce teď... já si myslím, že to už takový, to, co jsme chtěli, to už nějak...
T: Je to teď pro vás v tuto chvíli takový stabilizovaný, dá se říct...
R: Jo, ale furt se snažím najít něco lepšího. Hlavně, že teď jsem byl takový případ, že moje vedoucí, já nevím, jak ona na to přišla, se snaží pro mě najít taky lepší práce a jsme udělala nám, napsala nový životopis a poslali, že do společnosti. Teď otvírají nějakou pobočku a nabírali tam lidi do lepší pozicije a ona přišla na to, že aby já mohla dostat tu lepší práci. Ona když přišla za mnou, tak já tomu moc nevěřila, jak sem dostanu tu práci, ale to, co ona proti... jako ke mně... tamhle pracuje šest žen, a ona přišla přímo za mnou a já, když jí poslala svůj životopis. Ona řekla, že ne, že jsme ho předěláme. A ona opravdu napsala ten krásný... Ona tam opravdu nic takového nedávali, ale ona to napsala... zlepšila to...
T: Obměnila ho nějak...
R: No, obměnila... Nám to nevyšlo, ne, protože jak jsem chtěla na ten odbor logistiky na skladníka, chtěla už udělat nějakou školu, já s ní mluvila... Já jsem měla strach, že kvůli práce nebudu moct chodit na ti hodiny. Vladimír, manžel, říkal, tak se zaptej. A já za ní šla a ona řekla: „Proč ne? Když budete mít tu školu, budete vědět, jak musíte tam chodit, já změním vám tu pracovní dobu.“
T: Tak to je úžasná podpora...
R: Jo. Ale pro mě to je opravdu jediný případ tady v Čechách, že proti někomu jinej mně chtěl pomoci a já nežádala o pomoc a ona opravdu chtěla a několikrát jsme k ní povídali. Ona řekla, že... ona teď chce jít na mateřskou a řekla, by chtěla, když by odešla, abych já měla něco lepšího. A jsme poslali tam ten životopis, já opravdu nemohla tam napsat, že mám zkušenosti s tou práce... Jako mám, rozumím angličtinu, umím počítač, mám takový schopnosti, už pracuju dlouho v tom automobilovém průmyslu, že to bych zvládla, ale úplný zkušenosti jsem neměla...
T: Ale jako teda musím říct, že to je stejně skvělý posun a krásný gesto...
R: Ano, k tomu jao přidala mě hodně cíle, protože já tak jako vidím, že je to pravda, že pro naše lidi, jako cizince, dávají horší a těžší práce než dávají pro ostatní. Když jde jako rozdíl, například jako v logistice jsou linky, které lehčí a snadnější a jsou který těžší a opravdu na těch těžkých pracujou jenom samí naši. A pro mě je to moc líto. Takovou případů já tak jako ve svém životě znám hodně. To je, to je... to nemůžu říct, že to nestává, to je pravda... stává.
T: Vám se to prostě v realu v práci se vám to potvrdilo...
R: Já, já mám tu svoju práci u nás to neexistuje. Jsme pracujeme, je nás tam šest, jsou dvě Češky, tři jsme Moldavky a jedna Mongolka, ale nás naša šéfová nedělí.
T: Takže vás má všechny ve stejné rovině...
R: My jsme všichni máme nevím jaký základy, ale opravdu... my jsme ještě máme partu obsluhu, jsem dělám v lakovně a my jsme jako operátory, navyšovači. Jsme ještě máme obsluhu, šest muži. Pak oni opravdu říkali, že paní šéfová mě moc váží. No, pro mě to byla opravdu takhle...
T: Já to teda taky hrozně ráda slyším, musím říct a nedivím se, že z toho máte takhle příjemný pocit.

R: A ona řekla, že jak narodit se jí dítě, tak určitě veme mě, abych já naučila jí ruštinu. Já řekla, že to ještě takhle dlouho, ale ona řekla, to uteče rychle.

T: To je úžasný. A kromě tady té vaší výborný paní vedoucí máte ještě takhle dobré vztahy s jinými lidmi mezi Čechy?

R: Mám. Teď jak pracuju v té fabrice. Já nevím proč, jak jsem nastoupila první krát, už pět let zpátky, tak je to pravda, jsem dělala, byli tam samí Češi a hlavně, že tam byli samí muži. Vztahy byly super.

T: Přijali vás, máte pocit, od začátku. Neměla jste nikdy problém...

R: Jo, kdo chtěl pomoci, opravdu. Žádné problémy s tím neměla. A potom, jak jsem odešla a dělala na iné fabrice, tam už to bylo iné pocit, protože já tam byla jako kmenová. A už jsem to slyšela přímo do očí, že proč jsem cizinka a jsem kmenová, někdo musí jít přes agenturu a on je jako občan.

Tazatel. Jakože to teď kolegům v práci připadalo divný...

R: Jo, tam bylo, je horší. Já jsem chodila tři měsíce a tři měsíce jsem brečela, protože mě nikdo nezdravil, se mnou nikdo nebavil... jako z těch pracovníků, ale nemůžu říct jako z vedení, že aby mě nikdo urazil nebo něco... Je to pravda. Já jsem takový člověk, že já prostě to nedovolím. Když něco potřebuju, například bývají různé situaci a já opravdu řeknu to tak, že ten člověk pochopí, že já to potřebuju a musím vzít, nebo dovolenú, nebo něco... Já jsem odcházela z fabriky, a to byla pro nich... já nevím, taková že... akorát měla už teď... jako znám víc a líp ti zákony, že viděla, že ve zkušební době můžu odejít bez tej lhůty. A normálně za dva dny řekla, že jsem odcházím. A nemusela vědět ten důvod, proč odcházím. Já mám na to právo. A oni měli z toho šok.

T: Nečekali, že by cizinka se ozvala jednak, a jednak že by znala svá práva...

R: Jo. Jo a já řekla, že jo, ale ta paní z osobního řekla, kdykoliv, abych já se vrátila, že mě veme. A pro mě to taky byla to, že ona řekla zavolej. Já mám tu vizitku a já tě vemu. A ona ptala, že mám nějakú na to... důvod, že sem odcházím, že mě něco nelíbí. A já řekla, že ona najde mně nějakú lepší práci a kdyby já chtěla dělat, protože tam je práce na nohách, mohla bych sedět. No, a já řekla, že ne, mám jiný důvody. A ona řekla, že když budu chtít, můžu se vrátit, ona mě veme. A jak jsem tam nastoupila, ona řekla, že koukala, že jsem pořád byla v jedné firmy víc než pět let. Proto ona neměla strach, že vzala mě tam jako kmenovou.

T: Když už jste na to narazila, trochu bych se vrátila zpět, když jste přišla do České republiky. Možná bych se vrátila ještě před ten příchod. Jak se vám žilo v Moldavsku, v zemi původu? Měli jste se tam, dobře, špatně...? Co bylo tím důvodem, že jste se rozhodli, že jste si řekli, my teda odjedeme a zkusíme štěstí někde jinde?

R: Já když jako vrátím se zpátky a povídám svojí dcery jako dětstvo, říkám, že když někdo mě řekl před, já nevím, deseti letama, že jsem pojedu do ciziny, já bych tomu nevěřila, protože doma s rodiči jsme měli úplně šťastný život. Je to pravda, rodiče měli všechno a já neměla strach o budoucnost. Ale když už měla jako svoji rodinu, najednou prostě jsme s manželem přišli, že já nevidím budoucnost pro svoji dítě tady. Doma. A jsme stali přemýšlet, já měla práci. Práci měla dobrou, ale nic víc. A hlavně že ta situace, která byla v tu dobu... Nemohli jsme vyřešit nějaký problémy, který stávaly... Já nevím, finanční, zdravotní... To nešlo. A našťastí všechno jako v životě bylo jako... já nevím. Takový příklad, že my jsme potkali známého a on byl tady v Čechách už dávno a se zeptali. Ptali na všechno. Zkusili najít nějakou práci, ale nešlo to. A když jsem dozvěděla, že tady bude legální a jakou dobu se může vrátit a bude mít nějaký podmínky, že zdravotní pojištění, bude tady bydlet nebude tady bydlet někde na ulici nebo co, jsme rozhodli, že nejdřív pojedou tam manžel. Ale to rozhodnutí taky bylo těžký, protože my jsme byli mladá rodina, měli malé dítě, a to je byla moc daleko.

T: Takže manžel vyrazil na zkušenu a podle informací, tak jak zjistil, jak se tu žije...

R: Jo, na tu dobu, to byl jediný stát, který takhle legálně bylo možno dělat. Protože Itálie, Portugálie, všichni jezdí a nikdo... Oni tam byli pět, sedm, šest, osm let a jako se vrátit nemogli. Oni dělali tam na černo, jeli tam jenom jako turisté a zůstali tam načerno. A manžel dostal normálně legální pobyt.

T: Ale vy jste chtěli mít od začátku všechno v pořádku.

R: My jsme měli... dostal pracovní vízum, a to je byla jako důvod, že může jet tam a zpátky a eště hlavně, že to není tak daleko. To je nejbližší ten stát, co... A ten druhý důvod, proč jsme přijeli tady... Každý, kdo jezdí do zahraničí, si myslí, že našetří nějaký peníze, až se vrátí domů. A to není pravda, protože ty peníze, když jich máš víc, tak potřebuješ ještě víc. A to co našetřil, za dovolenú jsme to utratili a konec. A už tady byl manžel víc než pět let a dál jako tak rodina, tatínek... už to dál nemohla. Tak jsme stáli před dalším rozhodnutím. Nebo on se vrátí domů zpátky do Moldavska, nebo my možná pojedem. Ale pojedem spolu, s dítětem, ne, jako ostatní nechávali dítě doma na babičky a jeli jako ten pár manželský. Tak jsme řekli, když nám to podaří a naše dítě tady nebude mít problémy. O mně jako nešla řeč. Že Vladimír už tady byl zvyklý. Záleželo jak..., protože ona do té doby nechodila ani do školky. Jí bylo jenom pět let, a to pro ni všechno bylo jako nové. Najednou cizí stát, všechno jinak... A ubytovna, že jsme nevěděli... V životě jsme nevěděli, moje rodina, moje příbuzní nevěděli, co to je ubytovna. Jsme na

začátku bydleli měli rodinný dům, s babičku, s dědečkem. Potom jsme dostali velký, krásný byt, Vladimír taky. Důvodem bylo, když to podaří, dítě. Když ona bude mít všechno v pořádku, tak jsme zůstaneme nějakou dobu. Nemysleli jsme napořád. A opravdu ona měla tady štěstí. My dostali do takové hezké školky, že ona tam byla jako nějaký ten briliant... To je, to bylo super.

T: Takže vy jste se dostala vlastně také na pracovní vízum?

R: Jo, my jsme udělali a můžu říct... mám jako teď poděkovat... to jsme už odešli od agentury, ale ta naše paní vedoucí pomohla nám v tom, protože dítě, jako jsme ještě mohli něco udělat. A jako přivést tady dítě, nemohli, neměli na to ještě... nebyl zákon. A ona udělala pro ni pozvánku. Ona byla podnikatelka, proto nám to dovolili hned. Jenom se zptali na ambasádě, kdo je ona a my řekli, že naše známá dobrá. A na policii ihned udělali pro Elenu vízu normální. My museli mít peníze na účtu, aby tady bylo dítě. A ona v tom ve všem pomohla. Je to pravdu, jsme jí moc vděčné, já nevím, jak by jinak tady přijela Elena. Potom, jak už jsme sami rozvzdělali, už tady udělali aspoň rodiny a pomalu, pomalu, pomalu už to dali do pořádku.

T: Když jste vy sem teda přijela, předpokládám, že jste měla informace od manžela nebo už jste věděla, do čeho jedete?

R: Nic nevěděla.

T: Nevěděla jste? Neměla jste představu, jak to tady chodí, jaké jsou tady podmínky, jaká vy třeba budete mít práva? Zajímala jste se o třeba právě o věci spojené s tím zaměstnáním?

Respondent (muž): (smích) My mluvili špatně v češtině.

R: Já jsem jenom ještě povídala vám dávno, že cítila a uvnitř tam věděla, že musí být nějaká organizace, které musí být pomáhat cizincům. Ale kvůli tomu, že jsme byli jako to je agenturou, my jsme měli tich, no není to agenty, jak tomu říkají...

T: Zprostředkovatele, klienty...

R: Jo, klienty. Mezi agenturou a náma, oni všechno zařizovali, aby my jsme víc nic nemohli nedostávat informaci.

T: Chtěli prostě, abyste byli na nich závislí a abyste prostě neznali svá práva nebo neznali své povinnosti...

R: Jo, je to pravda. A já jsem cítila, že jsme sem nepřijeli, jako já nevím, z lesa. A věděla, že tady má stejný zákony jako u nás doma.

T: A to byly nějaké taky třeba z Moldavska lidé tady tihle klienti?

R: Ukrajinci. Je to ukrajinská firma.

T: Takže celá ta pracovní agentura je ukrajinská a ta tímhle způsobem, tak jako že se vás... jakoby... jak bych to řekla... že díky ní se dostanete do České republiky, tak už ona vám automaticky zprostředkuje toho klienta a ten se pak dál s vámi...

R: Udělali nám povolení do práce a už nějaké změny nebo co...

T: Přijela jste teda a v podstatě češtinu jste asi úplně neuměla, informace jste neměla. Nevěděla jste, co vás tady čeká, jaké jsou tu podmínky, jaká vy vlastně v tuhle chvíli máte práva... Dostala jste se někdy do situace, že by vám třeba sebrali pas nebo doklady osobní?

R: Ne, ne.

T: To se vám nestalo?

R: Protože jsme jako o České republice... já jsem věděla Československo, protože co záležit, kultura, muzika... Hlavně, že jsme měli hezky českou obuv, jsme nosili. Já pamatuju z malička, že jsme nosili jenom českou obuv. A takový jako... No, já jsem věděla, že je to nějaká republika, a tak nic víc... Ale nás varovali, že když pojedeme do Prahy nebo někam, radši nemluvit rusky. A vyšlo nám to tak, že Elenka šla do školky a za dva měsíce už hezky mluvila česky. I když my někam jeli, neměli ještě auto, jeli autobusem, taková ona normálně povídala s kýmkoliv a najednou jak s ní začala mluvit rusky, pán se otočil a řekl, že by neřekl, že vy není jste česká rodina. A takhle pomalu, pomalu jsme začli. My už přijeli v tu dobu, když nebyla taková horká situace tady s cizinci. Jak jsem přijela já, už nebyli ti, už nezabírali ty pasy nebo něco. A já jsem věděla, že já tady legální. Jedenkrát jsem šla do školy a zastavil mě policista, on byl normální, neměl...

T: V civilu byl, neměl uniformu?

R: Jo a říkal, že já chci po vás doklady nebo nepamatuju. Já mu řekla, že, to už trošku mluvila, že chci po vás doklady. Akorát přišel kolega a on mu povídá: „Jo, koukaj, jaká, nepamatuju, šikovná (smích). Já se ptám na doklad, a ona mě.“ Opravdu, ukázal mi svoje doklady. Já řekla, že doklady nemám a jdu pro dceru do školy. Nepamatuju, asi nic mně neřekl. Se zeptal, kde bydlím, oni už věděli, že támhle v Královom Dvoře jsou... je ubytovna s cizinci. Věděli, že jsme tam. Nic neřekl. Já nevím, proč mě zastavil, proč si myslil, že... Já nic, já šla normálně spokojně. On mě zastavil a já řekla: „Já chci vidit vaše doklady.“

T: Můžu se zeptat, když na to navážu... Když jste přijela do České republiky, ať už během toho, kdy jste se musela jít přihlásit na cizineckou policii a nebo v takových těch pozdějších dnech, týdnech, měsících. Měla jste pocit, že by s vámi na úřadech špatně jednali nebo že by česká populace na vás koukala divně jako na cizince, ať už třeba lhostejně, že se o vás vůbec třeba nezajímali nebo naopak, že byste měla z lidí pocit, že se na vás dívají jako na cizinku a dávají vám to najevo i v tom chování?

R: To byly různé situace. Je to opravdu. Jsme teď na to přišli. Je tady obchod, lahůdky, jsme byli jako celá rodina a vybírali tam, kdo co chtěl a moje dítě řekla: „Jo, maminko, ty jsi viděla, jak ona na nás tváří?“ No, já řekla, že lidi jsou různý a jsme šli na ten další den nebo třetí den a už tam byla jiná prodavačka a mluvila s námi úplně jinak. Poslouchala a snažila se pochopit, co všichni jsme chceme. Ale řeknu, jak jsme šli na úřad, to vždycky jako s námi zacházeli, jako se mnou, protože jsme prvníkrát, jsme tam šli, šla dcera do školy a jsme dozvěděli o tom, že jako prvňáčky mají dostávat do školy podporu. A když mi ještě měli ten malý plat, možná ten stát nám bude platit taky podporu. My jsme šli tam zkusit, ale hlavně první dva roky všichni papíry a všechno vyřizoval manžel. Já skoro jako šla vedle. Ale já byla u toho, a když to vyplňovali a měli nějaký s tím, ona viděla ta paní, ona se snažila nám opravdu pomoci a chyběla mě tam dva měsíce, že přijela tady a ještě neměla práce, seděla jako doma. Tak ona řekla, musím něco vymyslet. A nepamatuju, co tam napsala, ale jsme tu podporu opravdu dostali.

T: Takže se vám paní snažila pomoci. Nebo máte prostě dobrou zkušenost na úřadech, ať to byl úřad, já nevím, nějaké státní sociální podpory, úřad práce. Dejme tomu i ta cizinecká policie. Neměla jste pocit, že by se k vám chovali špatně...

R: Policie, to, jako jinak..., že máme tady vás dost, že... je to opravdu.

T: Dávali vám najevo, že jste cizinci a nejste třeba tak úplně vítání.

R: To záleželo ještě tak, v jaké situaci jsme přišli. Někdo byl před náma a určitě nemohl... my už tady pět let a nemohl vyplnit ten papír...

Respondent B (muž): Tam byly ženský a oni jako normálně chovaly a tam jeden pán, nebudem říkat, ten pán on takový byl odporný... no... nepříjemný.

T: Takže hodně o lidech, i na ty cizinecký. Na koho jste natrefili...

Respondent B (muž): Někdo řekne že oni ti všichni cizinci zebrale všechno... (nesrozumitelné, mluví oba najednou).

R: No, no, na jedno. Já jsem... my jsme chodili do lesa s Vladimírem a sbírali houby. A já jsem udělala fotky a ukazovala v práci. A jako ukázala a odešla a slyšela za sebou takový, že: „No jo, tady přijeli do Čech, posbírali nám všechny houby a my půjdeme do lesa a nic nenajdeme.“ To pro mě já když jsem šla, já nevěděla, jestli stydím. Já nemohla ani otevřít pusku.

T: To musel být hrozný šok pro vás.

R: No, a takových situací je hodně.

T: Stále je? Bylo a je? I dneska se Vám to stává?

R: To bylo loni.

T: ... že od těch českých kolegů třeba zaslechnete za zády takovou nějakou poznámku, ze který cítíte, že vás vnímají jako cizinku, jako někoho, kdo...

R: No, jako jsme tady navíc, pořád. Ale například mám druhý takový příklad. Jsem taky už přijela, už viděla, že jsme dostávali podporu. Šla sama s Elenou zkusit na tu podporu. Ale my už měli lepší ty peníze, mně ta podpora nevyšla. Ale paní mě prostě se zeptala, kde bydlím, a to, jak platím tu elektřinu, plyn a řekla, že zkusíme, abyste dostávali příplatky na bydlení. Nám to vyšlo a my asi rok dostávala. A potom jak ona přišla, my každý tři měsíce jsme podávali ty papíry a ona řekla, že už jde na důchod. A potom nám najednou zvýšili tu mzdu a přestěhovali a už to nešlo. Protože ten pan majitel nechce nám dávat papíry na úřad. Ten, co byl, dával, já mohla tam doložit, že já jsem bydlím v pronájmu a platím... osm, deset tisíc jsme platili. A ten nechce nám dávat. Tak proto už nedostáváme.

T: Nevíte, proč vám nechce dávat potvrzení?

R: Jaký důvod... aby neplatit z toho daně. Já tomu chápu, ale jsme moc rádi, ten majitel jako člověk moc hodný.

T: Vycházíte s ním dobře...

R: Dobře. Jsme setkáme se, chodíme na návštěvu. Děti naše, on má taky holčičku, chodí taky na gympl. Já nic nemůžu...

T: Máte dobré vztahy?

R: Jo. A teď ještě, když by podávali na tu podporu, určitě bysme nedostali, protože máme větší základ. Ale na jedno dostáváme podporu v práci. Ten náš jediný podnik tady v Písku, který dává podporu na bydlení, protože jsme máme doma byt. Když jsme kmenoví a máme byt, já jsem vlastník. Já mám byt, já doložila svoje papíry a tady jsme doložili smlouvu. I jsme dostali, to záleží na základu, dostali podporu, taky nějaký peníze.

T: Takže zaměstnavatel se asi snaží nějakým způsobem si ty své zaměstnance, které asi ví, že potřebuje...

R: Nezáleží, jestli to cizinka nebo...

T: Nerozděluje...

R: Nerozděluje, ne, protože my jsme máme zaměstnance, který bydlí například v Táboře a taky tady mají pronájem. A oni platí. Nebo mají... tady bydlí na ubytovně a oni... a my jsme jako mluvili se známými, a to je jediný podnik.

T: To je zajímavý. Přiznám se, že jsem se nesetkala s tím, že bych zaslechla, že nějaký zaměstnavatel takhle přispívá.

R: Teď nám zrušili ti příplatky na stravenky. Stravenky nám zrušili najedno, ale to ještě zatím zůstalo. A jak jsme teď snažím se, aby náš život byl lepší, jsme udělali pro manžela průkazku... bude chodit na ryby. Taky nám to dovolili. Předtím cizincům tady nic nedovolili. A teď jsme udělali ten rybářský lístek, zaplatili a šli ten rybářský svaz a normálně jsem, jak zašla do té budovy, slyším, jak někteří říkají: „Jo, já vás znám.“ Já dala hlavu nahoru a koukám, tam akorát byla ta paní, která dělala tam v úřadu a ona mě ptala, proč jsme tady. Já jí řekla, že chceme tu zaplatit povolenku. Tak mě to taky potěšilo, že ona tak na mě vzpomněla.

T: To určitě. To znamená, že vy asi v tuto chvíli máte docela asi dobrý pocit z toho, že jste i do té české společnosti jste v podstatě taková vtažení, že nemáte problém dojít si na úřad, vyřídit si... že máte dobrý sousedský vztahy...

R: Já prostě nemám strach. Nemám strach. Když by já dělala ve škole nebo ještě někde, tak už by měli by, nemůžu říct jako kamarádi, ale dobrý známý a už ten náš život byl trochu lepší. Abysme byli pozvaní někde na návštěvu. My jsme měli jednu rodinu, jak jsme s ní taky kvůli dětem, ale nám to nevyšlo, protože jsme úplně různí. Ona na nás prostě žálí ta paní...

T: Ta paní je Češka nebo cizinka?

R: Ne, Češka. To je byla úplně česká rodina. Seznámili kvůli dětem. Oni byli u nás, my jsme chodili k nim a oni se snažili nám pomoci, opravdu. My jsme ještě neměli ten trvalý pobyt. Potřebovali to, trvalou... jak to říkat... aby nás nahlásili... trvalou adresu. To byl největší problém, že nemohli dostat ten trvalý pobyt, protože nikdo nechtěl nás nahlásit, napsat natrvalo. Aby nám dali na rok trvalou adresu. A oni se snažili nám pomoci, ale najednou oni prostě zmizeli. Nevím proč, co se stalo. Já si myslím, že to je něco, něco se stalo na cizineckou, protože když jsme přišli a nahlásili, že budeme mít takovou adresu a chtěli papíry a žádali ten trvalý pobyt. On nám řekl, že chce, aby ti vlastníky přišli za mnou. Já si myslím, že to je tím.

T: Myslíte, že na cizinecký policii se mohlo něco stát, že ti lidi s vámi ze dne na den zrušili kontakt?

R: Jo, určitě. Je to pravda. Já jinak nemůžu. Protože jsme měli normální vztah. Chodili na procházku s dětma. To je bylo pro mě super, že jako po práci jsme zavolali. Oni měli zahrádku. Ona nám vždycky něco přinesla ze zahrádky. Děti chodily a zůstávaly přes noc.

T: Takový úplně normální...

R: Normální a najednou prostě to zmizelo. Teď potkávám se ve městě, zdravím a nic.

T: To je zvláštní, teda. Záhada.

R: Tak, takovy...

T: A kromě této rodiny máte kontakty s tou českou společností, že byste se víc vídali? Tohle byla jediná? A s cizinci? Cizinci, co bydlí ve stejném městě jako vy? Udržujete kontakty? Neudržujete?

R: Málo. Ne, protože jsme přijeli jako tady sami, sama rodina.

T: Neměli jste tady známý, neměli jste kontakty a fungujete jakoby rodina a tak nějak...

R: Jsme jako teď... na víkend máme naplánováno pozvat návštěvu. Jako vidět s nima. Chodíme na návštěvu...

T: Ale je to třeba takový jako jedna rodina, se kterou si rozumíte, se kterou se jednou za čas vídáte...

R: Ne, jsme rozumíme se všema. Chodím normální například, když potřebuju nějakou pomoc s papíry nebo finančně, vždycky jsme jako...

T: Vypomáháte si navzájem v rámci té komunity, když někdo něco potřebuje. Vy už ty informace máte, tak jako je odkážete, pomůžete jim, ale není to asi takový, že byste se vyloženě...

R: Není. Taký jako vztahy dome ne. Ale společně my jsme známe.

T: Čím si myslíte, že to je? Třeba tím, že každý máte jinou práci, chodíte jinak na směny nebo...

R: Jsme úplně různí.

T: Různí lidi, a každý si chce vést ten svůj život po svém, zřejmě teda.

R: My tady... hodně našich lidí tady mají rodinu, svojich příbuzných. A my nemáme nikoho.

T: Jak to teda máte s rodinou v Moldavsku, když bych se zeptala. Tam máte kamarády, rodinu, známý, se kterými udržujete nějaký pravidelný kontakty?

R: Jo, když přijedeme, tak když ještě někdo nás tam pamatuje, chodíme... Hlavně, že ještě mám tam sestru a tam mají rádi nás a na nás čekají, je to pravda.

T: Ještě bych se možná trošku zeptala. Když jste přijeli do České republiky, bylo tady pro vás něco výrazně jiného nebo něco, nechci říct doslova šokovalo, ale třeba co se týče nějakých zvyklostí českých nebo nějaký tradice, který v Moldavsku třeba nebyly a tady jste objevili, že něco takového existuje? Přijali jste vyloženě nějaký český zvyky, tradice nebo naopak se snažíte udržovat ty svoje vyložené rodinný nebo moldavský? Je tam vůbec nějaký rozdíl?

R: Všechno pro mě tady bylo úplně ine, všechno. A já nevím, tady je ten život úplně iný než u nás. On je pokojný, takový podle rozpisu. Jsme doma úplně iný takový, nemůžu říct temperamentní, ale my jsme iný.

Respondent (muž): No možno tak říct, že my máme víc takový temperament.

R: Najednou my můžeme zavolat a já nevím, za pět minut tady bude plná... já budu mít plný byt lidí a to bude.

T: Ale u těch Čechů to asi tak nevnímáte nebo nevidíte, že by Češi byli taková otevření?

R: Ne. Já o tom mluvím a vždycky se snažím ptám, jak tady slavíte ty svátky, jak tady procházet ty svatby, protože mě to čeká tady. Já to tady to procházet všechno.

T: A ráda byste přežala třeba nějaký ty... Berete to tak, že jste v České republice a chcete fungovat co nejvíc, tak jako fungují lidé ve vašem okolí.

R: Jo, je to pravda. Protože tam u nás je jeden známý. On byl taky na mě moc hodný, i když něco poprosila, on mi poradil. Jsme hledali ten gympl, on mně napsal seznam škol a řekl, kde to je. Mladý takový kluk. A já ho furt ptám, kdy budeš se ženit, pozvi mě na svoji svatbu, já bych chtěla... Protože tradici tady, jak my už o tom víme, iný než u nás. Jo, všude a začíná od jídla a dál a dál a dál. A mě to všechno zajímá. Jsme chodíme a chutnáme české jídlo a je to opravdu pro nás něco se nám něco líbí a něco ne.

T: Jasně, vybíráte si, co je pro vás jako zajímavý, chuťově třeba příjemný. Zároveň si udržujete svoje, máte třeba svoje jídla, který máte rádi.

R: Jo, teď jsme v práci jako měli... my jsme dostali takový, já nevím, měli zlepšováky. Vedení nám dalo nějaký peníze a jsme jako naša...

T: Oddělení?

R: ... parta jsme šli do restaurace. První krát jak jsme tam byli, já jsem víc poslouchala, než něco říkala a teď už druhý krát jsme byli, tak já už... byl už inej pocit. Já jsem pocítila, že tady lidi mluví o skoro stejných věcech, jak jsme mluví. O práci, o rodina, o jídlach... Protože my jsme byli, já nevím, kolik nás tam bylo... šest. A to, my jsme tam byli nějaký čtyři nebo pět hodin a to bylo jako za hodinku. Já to opravdu už měla jiný pocit.

T: A opakují se vám tyhle akce? Vidáte se s kolegyněmi?

R: Jak nám to vedení dají peníze. Jsme byli dvakrát.

T: Takže je to závislý na tom, jako když se podaří nějaký zlepšovák udělat, jak jste říkala, a je nějaká odměna.

R: A ještě můžu říct prostě... Nám to nevyšlo, já byla na směně a naši taky chodili normálně, to je sami před Vánocami. Taky oni chodili na ten bowling nebo kam a říkali, že to taky bylo super.

T: Tak to je výborný.

R: Normálně v práci. A jsme měli ty, teď šetří pan šéf, jak jsme měli ty... není to besídka, besídka je ve školce...

T: Takovej vánoční večírek.

R: Večírak. Tak jsme tam byli všichni a taky super.

T: Máte dobrý pocit z toho? Dalo by se říct, že máte pocit, že jste jako začleněná do té český společnosti, ať už byste brala ten váš kolektiv v práci nebo vůbec? Vnímáte to, jakože patříte do té společnosti nebo ještě máte pocit, že mezi vámi jako cizinkou a tou společností je nějaký...?

Respondent (muž): (přikyvuje) Ano, ano, ano, ano.

R: Já myslím, že například, já mám to v plánu, když jsme dostaneme nebo koupím, ne, dostaneme, koupím ten svůj byt, já určitě by zvala ty svoji z práce a udělala bych tu hostinu, jako našu, aby oni... Já si myslím, že voni by přišli.

T: Jste tomu jakoby otevřená a vůbec se nebráníte ty vztahy si budovat, udělat si tady kamarády a opravdu...

R: Já myslím, že když by my tady přijeli, no ještě, teď už takový věk, že jsme lepší to kamarádství začínajť to mladší.

T: Určitě. Že čím je člověk starší, tím hůř hledá jakoby ty kamarády a ...

Resondent: Jo. Už má svoje názory. Nás už koukají, nejde to takhle, jak když koukám ti mladší lidi. Tak já myslím, že my jsme žádný problémy neměli. Ale je to pravdu na nás... Takhle, mně to řekla ta paní, které jsme kamarádily, že občas nemůže nás pochopit. Jak jsme něco děláme. Nebo ona nemohla

pochopit, jak manžel má volno a normálně vzbudí v pět hodin rána a pojedje za mnou z práce z noční. Ona řekla, že u nich tak to neexistuje. Že tu takový vztahy mezi lidmi neexistují.

T: Máte jiný vztahy mezi sebou?

R: Ano, to je pravda.

Respondent (muž): To záleží na lidech.

R: No, je to pravda. Já jí taky řekla, že to záleží na lidech.

T: Určitě. Já si myslím, že u vás je možná ta situace, že vám ta situace pomáhá se jakoby ještě víc semknout, protože jak jste říkala, přijedete sem a jste tady jenom odkázaní jenom sami na sebe v rámci rodiny. Nemáte tady širší příbuzenstvo? Nemáte tady kamarády, na koho byste se mohli obracet, spolehnout? Můžete se spoléhat jenom sami na sebe, na svoji rodinu, a to vám vlastně posiluje ty vztahy. Možná to chtěla ta vaše kamarádka říct, že ona jakoby tohle u své rodiny úplně nevidí a zase to vychází třeba z té vaší situace, která prostě tím, že přijedete úplně do cizího prostředí, je úplně jiná než jakou tady mají běžně rodilí Češi.

R: No, to nejde pochopit, pokud neskočíš v tu vodu. Nejde to prostě.

T: Určitě. Tomu věřím a rozumím tomu.

R: Já jsem měla prvního mistra a on mně říkal, že já ti moc dobře rozumím, protože já byl pět let mimo rodiny. On byl v Itálii. A najednou se vrátil na dovolenou a někdo mu zavolal, že otvírají se nový podnik a on přijel tady. A normálně prostě nešlo to, že aby on by tady vydělával peníze. On pracoval v Itálii. On řekl, že já tě moc dobře rozumím.

T: Je vidět asi, že když lidi, Češi, sami mají nějakou podobnou zkušenost, že byli v zahraničí za prací, ať už krátkodobě nebo delší dobu, tak vlastně se dokážou vžít do vaší situace a asi vám dokážou projevit i mnohem víc pochopení, než třeba, jak jste říkala, kolegové, že za zády jste zaslechla, že se o vás vyjadřovali jako, co nám tady ta cizinka chodí na houby.

R: My jsme už dávno děláme v tom podniku, tak už zvyklí, kde jsem vrátila, byla tam asi kolik... asi rok nepracovala a potom se vrátila, tak taky pro mě bylo super. Každý mě zdravil a říkal, jo...

T: Přišla jste do známého prostředí.

R: Jo. A když mě někdo ptal, proč jsem odcházím a jdu tam a mistr mě ptal, na tu druhý práce, proč odcházíš. Já řekla: „Já jdu tam, kde mě mají rádi.“ A je to opravdu. Je to opravdu, že tam nás mají rádi. Když jdu po město, normálně mě pozdraví šéfová nebo ještě někdo, co známe z údržby to znamená, že pro nás to je nějaký...

T: To je asi hodně důležitý pocit pro vás.

R: Jo. Jo. A jsme o tom hodně povídáme, že jako říkají, že jsme úplně iní cizinci než naopak jako Vietnamci nebo ještě no...

T: Taky asi, když vás ti lidi poznají...

R: Jo, jo. A hlavně že jsme jako jdeme...

Respondent (muž): Svátky my máme stejné, ale prostě v různý čas.

T: Ano. Jenom v jiný čas, ale vlastně stejný svátky slavíte. Nejste kulturně jakoby jinde, že byste nechápali ten životní styl Čechů a oni naopak váš. Ano.

R: I pohádky některé známe z dětstva taky a oni naše. Vždycky mě ptají na něco, na nějaký písničky.

Respondent (muž): Zlatovlásku, ta o, Popelka... To všechno my znajem, eště z , my jich kukali v televizi, to všechno známe, Karel Gott, ta, Vondráčková... to byli známí herci, zpěváci. .

R: No, oni jezdili do nás... herci, zpěváky, herci.

T: Jasně, takže vy dneska máte spoustu společných témat.

Respondent (muž): Společné hodně, podobné.

R: Hlavně, že můžeme tady trávit volný čas. Je to hlavně, že normální pojedeme nikam na řeku nebo...někam do na zámek nebo někam.

T: ... na ryby. Není to přece jenom o práci, ale můžete si jakoby užívat té situace.

R: My jsme jezdili kam? Červená Lhota? Tam je to krásný. A hlavně, že to byl taky ten další případ, no pro mě, Vladimír to nebere takhle vážně jako já. Ona něco povídala a ptala, ví někdo z nás, jakú pohádku natáčeli tady? Vladimír takhle spokojeně říká: „No jo, Zlatovláska“. A bola taková pauza, protože to bylo cítit, že jsme cizinci a tak na nás taky koukali a to bylo takové...

T: ... trochu takové překvapení.

R: To je takové normální prostě, že...

Respondent (muž): My jsme taková rodina, že ne inom chcu tady vydělal peníze a...

R: Jsou lidi, které tady žijí snad už deset let a nebyli jednou ani v Praze.

Respondent (muž): Máme auto. Jedeme do Prahy, do Krumlova. Tady všude my jsme byli.

T: Jakoby poznávat tu zemi chcete. Chcete tady užívat ten život a ne jenom, že budete chodit do práce, z práce...

R: To bysme se zbláznili, když by jenom vydělávali peníze, počítali, kolik máme na účtu. To byla by katastrofa.

T: Mně se teď teda nabízí, promiňte, otázka. Asi mně to tak připadá, ale plánujete zůstat v České republice? Je to pro vás... Považujete Českou republiku v tuto chvíli za možný budoucí domov nebo si říkáte, že byste se jakoby někdy vrátili?

R: Když máme možnost, například budeme mít tady svůj byt a my, já ještě jako to říkám v práci, povídá na to, že ten důchod bude moc dlouhý a teď ho ještě prodlouží a jsme doma máme pořád ten starý důchod. A já normálně mám možnost, pojedu domů a vezmu tady papíry a zařídím támhle a 55 let jdu tam normálně důchod. Já to říkám, že teď já to budu užívat tady a doma ty svoje lepší podmínky. Nic nemůžu říct, protože nevím. Určitě nějakou dobu, pokud bude dítě, budeme dávat něco do pořádku, zůstaneme, určitě. Ale čím víc, tím dál už zvykáme na ten, co máte pořádek, co máte, já nevím, zdravotní pojištění nějaký trošku lepší než u nás. A všechno, na ten život, že jsme dostáváme nějaký peníze a můžeme něco našetřit, dovolit, plánovat nebo nějak tak. Ale ještě to těší, že vám, když něco stane, že my normálně můžeme se vrátit domů a tam jako nezmizíme, no.

T: Jasně. Ty kořeny tam pořád máte.

R: Jo, ale to druhý případ, když šla tam na, no nebyl to úřad, ale do nějaký kanceláři a musela vyřídít papíry tím, jak by udělala tu nostrifikaci a byla to moje chyba, že řekla, že to potřebuju ten v cizině. To teď oni na nás koukají úplně jinak. Takový snad už doma, takový pocit. A jak jsme ptali na občanství na úřadě, to je pravda, přišli a chtěli, protože uvažuji o tom, aby požádali o občanství. A řekli nám, že musím nejdřív odhlásit doma občanství. A jsme šli tam se zaptat, tak ona nekoukala na nás, ona takhle otočila hlavu a něco nám odpovídala, řekla, že to musíme vyřešit tady v Čechách, ne doma. Tady na ambasádu... Takový zákon, že žádat o odhlášení občanství svého tady a potom žádat na ambasádě. Ale tak takhle na nás ta paní koukala. A když další jsme jdeme, jsme pořád pasy děláme doma, tady nemůžem. Každých deset let, to bylo dřív pět let, tak taky.

T: Koukají na vás divně, že jste jako... jak na „dezertéry“...

R: Jo! Protože každý ten další krát vymyslí nějaký papíry k tomu, že jsme například, jsme manželé a máme jedno dítě. A když děláme první pas, tak já musím podepsat papír a Vladimír u notáře, který stojí nemálo peněz. Že jsme dovolujeme, jsme/nejsme rozvedení. Když to jo a jsme tady s vámi, už jsme přišli, a to znamená, že ne a ona... ne. Já nemůžu vás poslat do počítače, ale jsme tady a vy proto tady, aby zajistili tu situaci jako zodpovědně. A proč musím nějakých 500 korun platit navíc za ten papír. A každý rok to další a další. A teď máme dálniční známku doma a nevím, za co.

Respondent (muž): My občané Moldavska a musím platit za to auto, že ono v cizinským...

R: ... že bude tam jezdit.

Respondent (muž): ... tak když budu zajiždět domů vlakem, musím platit... daně. To nevadí ich, že my občan.

R: A to ještě není jako daně v Moldavsku. To znamená, když by my jako, jedeme přes Rakousko, to znamená jsme by platili ne za cestu, ale jenom daně, že tam pojedeme. Potom přes Maďarsko, přes Rumunsko, tak to by byla. A jsme jako zajiždíme, jsme máme občanství a ještě musíme platit daně.

T: Máte pocit, že vám ten váš vlastní stát, Moldavsko, tím jakoby dává najevo..., že vám tu situaci tím ztěžuje?

R: To je tak, je to opravdu. A jak jedeme přes tu hranici už našu, taky na nás koukají, že jsme vezeme miliony peněz a někdo ne se zaptá, jestli tady pracujeme a jak jsme to dostáváme ty peníze, že oni nám padají z neba.

T: Rozumím. Můžu se ještě zeptat? Trošku bych se vrátila k té pracovní agentuře. Mluvila jste o tom, že vás tady na začátku provázel klient, který vám zprostředkoval všechny papíry, zaměstnání, ubytování. Měla jste s tím potom později nějaký problémy? Právě i s tím, že jste neznala jakoby práva, neměla jste ty informace. Klient se snažil vás v té neinformovanosti i jako nechávat, abyste zůstala na něm závislá. Co to pro vás obnášelo za problémy?

R: Jo, prostě ty roky, co jsme pracovali, oni zmizeli. Já, my snažili najít, že jsme nikde měli placené dani, jsme žádali o ti, a jsme skoro nic nenašli. Málo.

T: Zjistili jste, že vám chybí odvody od té pracovní agentury?

R: Jo!

Respondent (muž): Málo. On může platit daně ne z jednoho člověka, on může, mají právo platit daně ze skupiny. Já to docela to taky nechápu, jak nám to vysvětlovali na sociálce. Že oni dali ti koncírny s těmi daněmi, no co my platili, skoro už třináct let, my na nich dělali 7 let, takže nějaké koncírny tady mají víc. Chodí tady na sociálku, nám vysvětlili, že může to stát, protože oni platať ne...

T: Za jednotlivého člověka?

Respondent (muž): ...za jednotlivého člověka, ale majat podnik a z toho podniku...

T: ... Odvádí z počtu zaměstnanců?

Respondent (muž): Z počtu toho tam platí.

R: No, nebo jsem furt byli brihádníky.

T: A věděli jste o tom nebo jste na tyhle věci narazili až později?

Respondent (muž): No to vůbec. No na začátku nás to nezajímalo, protože my přijechali jako ne nastálo, ale jako z vydělat si peníze. To na začátku nás nezajímalo. No, a potom...

T: Později, když jste se líp naučili jazyk a zjišťovali jste třeba postupně informace, tak jste se o to začali zajímat...

R: No a hlavně nám pomohli moc, jak jsme s vámi seznámili, opravdu. Já od té doby..., protože, když jsme s vámi seznámili, ještě neměli jsme trvalý pobyt, akorát dělali. Akorát jsme byli tam a já můžu říct, že tam na policii s námi jednali jako super. Ona se snažila všechno udělat, aby nám to schválili. Ona řekla, tak jsme doložíme... My jsme měli malé základy, nám to agentura dávala ty papíre. Tak jako jsme měli dítě, ona ještě malá, tak ona řekla, jsme doložíme moji papíre, výplatní pásky k manželu a ke mně, aby nám schválili ten pobyt, opravdu. Ještě řekla, že aby tu žádost udělali tak a tu smlouvu... všechno.

T: Takže ta pracovnice z cizinecký policie vám vyšla velmi vstřícná a snažila se vám opravdu pomoci.

R: Jo. Tam byla nějaká chyba a ona nám ihned zavolala, poslala papíre a my jsme to ihned opravili, poslali a všechno to bylo v pořádku.

T: Takže spolupráce byla výborná a pomohla vám hodně...

R: A jsme přes ni přišli na vás. Ona nám poradila, kde a co a co můžeme dál.

T: Když bych se ještě malinko zeptala na toho klienta, protože přece jenom to je taková zkušenost, se kterou se já až tak jakoby nedostanu do kontaktu. Nechával si samozřejmě asi platit za ty služby pro vás. Byl placený jakoby od agentury nebo si bral peníze ještě zvlášť od vás?

R: Teď už to je šest tisíc za měsíc. Udělat pracovn... no, teď už nedělají, ale za všechno. Oni nám dělali ty papíre například na ty peníze, jsme taky platili. Ale na tu dobu to byla jediná možnost.

T: Rozumím. Proto jsem se i chtěla zeptat, protože dneska je třeba ta situace už trochu jiná. Už třeba i stát víc hlídá tyhle pracovní agentury, hlídá si ten tzv. clientský systém. Už se o tom jakoby i ví, povídá se o tom jakoby veřejně, takže mě spíš zajímalo, jak to bylo v minulosti a jestli jste se vy museli stejně jako mnoho jiných cizinců potýkat s těmi problémy, že si nechávali platit hodně peněz, že vám poskytovali nekvalitní informace, zkreslené informace nebo naopak málo informací, aby jste zůstávali v takovém tom stavu nevědomosti o tom, jaký máte práva, co můžete, nemůžete?

R: A můžu říct ještě, když někomu něco stávalo, jako zdravotně, tak oni taky pomáhali.

T: Takže na jednu stranu to pro vás byla finanční zátěž, možná tam i hrozilo, že jste nedostávali úplný informace a mohli jste se dostat do svízelné situace. Na druhou stranu vám třeba i pomáhali, když jste naopak se dostali třeba do zdravotních potíží.

R: Jo, jo.

T: Takže byla to taková...

R: Naše rodina neměla o tom zkušenosti, ale ostatní, jak někomu něco stávalo, normálně ten klient mohl jít společně do nemocnice nebo někam. Ale jak jsme už to rozvěděli, že můžeme odejít a už to odešli, no, to byl taky takový zvláštní pocit, že pomalu jsme dokázali, že my víme víc a víc a víc a že my už chtěli ti... jak dostáváme každý rok...

T: Takový to potvrzení...

R: Jo, potvrzení. Volali jsme, on nám dával. Potom začli jsme už říkat, že my máme nárok na dovolenou a poslední nějaký dva tři roky platil nám tu dovolenou, protože...

T: Postupně jste vymohli i své práva, když jste teda konečně zjistili, že vlastně ty práva máte.

R: Já říkám, na začátku jsme přijeli a viděli o vaší organizaci, život byl by náš úplně jiný.

T: V té době nebyly ty informace dostupný?

R: Nebyly.

T: Ty informace se k vám nedostaly?

R: Ne.

T: Když jste byli na té cizinecký policii, nebylo tam, že by tam byly jako... Dneska od těch organizací bývají hodně i v různých těch jazykových verzích informační letáčky. Dřív to neexistovalo?

R: Ne.

T: Ani jako přes cizineckou policii jste nedostávali informace?

R: My jsme dostávali informace fakt jenom přes ten časopis Praha info. Ona byla v ruštině a češtině a pořád jsme jí kupovali a nějaký tam dostávali, že to spojení rodiny. Já nevím, jak jsme na to přišli, že jsme můžeme udělat.

T: Jasně, ale takový jakoby informace o tom, že by tady byly neziskové organizace, na který se můžete třeba bezplatně obracet, který vám tady v těch problematických situacích pomůžou?

R: Jenom věděli, že je tady azyl.

Respondent (muž): A vaše organizace odkdy?

T: Od roku 91.

R: No vidíš. A ty lidi, který měli zkušenosti s těmi azylami, nebyli moc, no... Slyšeli o tom, že to není moc dobře. Že tam jsou takové podmínky, že tam jsou víc lidí zavřený, nemůžou odjet z republiky. A pro nás na tu dobu jsme museli jezdit domů. Já měla ještě rodiče. Na tu dobu pro nás to nešlo.

T: Rozumím.

R: Jenom když jsme já dělala v papírní fabrik, byla taky, asi jsem byla tři roky. Tak paní vedoucí chtěla, aby já tam zůstala. Řekla, že mně pomůže se všem. My udělali hloupost, že nezůstali. To taky, a ona opravdu řekla, že budeme jako kmenoví, protože my měli právo. Teď já to vím, že my, když měli ten normální přechodný pobyt, normální můžeme dělat na stálo na fabriku jako kmenoví. Oni budou nám ty papíry vyřizovat sami. Já prostě to nevěděla.

T: Nevěděla jste, protože od začátku jste měli klienta, který vám dával informace, který vám dával.

R: Já jsem myslela, že jenom můžeme přes agenturu a ona řekla: „Zůstaň!“ A já řekla ona, že pro manžela taky najde práci: „Zůstaň a my jsme uděláme všechno.“ My jsme měli strach. Prostě z toho měli strach.

T: Jasně. Bylo to něco jinýho, nevěděla jste, co to obnáší.

R: A protože všichni naši známí, který zůstali ještě v Královom Dvoře a oni zůstali jako kmenoví, už, už mají všechno, skoro. Už mají svůj byty, už to...

T: Už to pro ně bylo rychlejší.

R: Jo, už mají další děti a jo, oni zůstali, už to pět let maj, víc než my. My odjeli tady taky přes agenturu do Písku a oni zůstali.

T: Ano, a jakoby jste zůstali od znovu.

R: Ale pamatuji, jak u nich to byla... katastrofa. Najednou oni zůstali bez byt, bez práce, všechno. Proto já jsem měla z toho strach. To je o lidich, asi riskantní. Já jsem bála o svoji rodinu. A jsme taky to přesto prošli. Já musela být kvůli smlouvy, že máme půl roku odejít a Vladimír taky. Tak jsme byli... pro mě to byla horší, jsem byla bez práce a pro Vladimíra to byla lepší. On jenom dva týdny byl bez práce. A potom jsme to našli.

T: Tak já vám moc děkuju. Přeju vám, aby tady ta budoucnost pro vás byla čím dál tím lepší a lepší, ať se vám daří a jste spokojení. A děkuju ještě jednou moc za rozhovor.

Příloha VIII.

Přepis rozhovoru se zaměstnavatelem

Tazatel: Pro začátek bych Vás poprosila, jestli byste mohl představit Vaše podnikání, v jakém oboru, kolik lidí zaměstnáváte?

Respondent: Ten podnik na této úrovni od 50. let. V té době jsme obhospodařovali 3.500 ha, chovali cca. 1.500 velkých dobytčích jednotek skotu, zhruba 100 prasnic a rostlinnou výrobu jsme dělali.

T: (příkvyuje).

Respondent: Po revoluci došlo k transformaci zemědělského družstva na obchodně zemědělské družstvo, tak aby odpovídalo dnešním zákonům. A vypořádali jsme restituční pohledávky a spol. To je tak všechno, co se k tomu dá říct.

T: Aha.

R: Co se týká struktury zaměstnanosti v dobách, kdy jsme nabírali cizince, jsme zaměstnávali cca. 150 lidí (70-80 lidí v živočišné výrobě, zbytek v rostlinné výrobě). Vzhledem k tomu, že jaksi někteří lidé přišli na to, že můžou jít na pracovní úřad a nemusí vstávat ve 3 ráno do kravína, tak nám začli ubývat lidi. Někteří šli podnikat, i když skončili, a začal bejt ohromnej problém sehnat lidi zejména do živočišné výroby. Z toho důvodu, protože samozřejmě zabezpečit živočišnou výrobu je nezbytně nutné, tak jsme měli léta požadavky na úřadu práce, aby nám dodali lidi. To, co přišlo, přišlo s tím, že chce razítko, nikoli práci.

T: Aha.

R: No a tak jsme hledali cestu dál. Pak jsme se shodou náhod potkali s dvěma Ukrajinkama, který tady více méně, sem přijely do Čech na turistický vízum a začaly víceméně na černo dělat u firmy Maty. Tam byly jako joo dobře maštěný, 12 hodin denně, peněz málo. Sháněly práci. Jedna byla elektrikářka a druhá byla na mateřský s tím, že nechala doma půlroční dítě a šla sem dělat, aby uživily rodinu.

T: Aha.

R: No a tak jsme začali zjišťovat co a jak by se dalo udělat s tím, aby mohly dělat u nás. No a vznikly samozřejmě problémy. Úřad práce, i když budějovickej úřad práce fungoval abnormálně dobře, přece jenom chtěl znova požadavky na konkrétní místo. My jsme to tam dali. Oni nám poprvé relativně rychle vyhověli. Povolili nám nábor cizinců s tím, že teda jsme začali žádat cizineckou policii a spol. o povolení pobytu no a začaly další problémy. Lhůta na vyřízení na cizinecké policii byla tehdy delší než mohly dostat povolení krátkodobého pobytu.

T: Můžu se jen zeptat, kdy to bylo?

R: Zhruba v roce 1994, 1995.

T: Aha.

R: A zaměstnávali jsme je do roku 2009. V průměru mezi 5 a 13-ti. Zhruba ze dvou národností Ukrajinu a Bulhary. Ty Bulhaři teda všichni, jako chlapi, dělali v rostlinný výrobě. A pak bych k tomu ještě nějakou specifikaci těch lidí.

T: Určitě.

R: Protože to bylo docela dost zajímavé a dost to vysvětluje, proč ty lidi sem jdou. Ty místa nebylo možný obsadit Čechama, tak nám to povolili. A teď vzniknul ten problém s časováním. To znamená, pokud by ty lidi zůstali tady a přišla s nima policie, tak oni už byli v době, kdy neměli povolení a oni by je vyhostili. Takže se praktikovala běžná věc, že já jako fyzická osoba, protože právnická osoba je nesměla pozvat, jsem jim napsal pozvání, poslal jsem je do Lanžhota, tam přelezli z jednoho vlaku do druhýho a jeli zpátky s tím novým pozváním. Bylo to takový ... všichni to věděli, i na tej cizineckej policii, na všem. Přesto nikdo nefungoval tak, aby to fungovalo. No a začaly tady dělat tyhle první dvě a samozřejmě ty situace byly takový, že obě dvě měly rodiny. Tak pak za tou jednou, co měla doma to dítě, přišel manžel, a za tou druhou tři bráchové. Všichni bráchové většinou do rostlinný. A jak se ty cizinci mezi sebou dohadují a baví a tohle, tak se setkávají v tom městě a informace o tom, že zaměstnáváme cizince, se rozkřikla. Takže když se pak někdo objevil třeba i na to turistický vízum, prostě tak to bylo. Třeba ty bráchy jsem bral rovnou na pozvání, protože mi dala adresy. Úřad práce mi povolil každýho jmenovitě, tak jsem je pozval, ale stejně jsem je musel poslat do Lanžhota a zpátky, protože než vyřídila cizinecká policie, tak by byl malér.

T: Aha, aha.

R: Byly i takový případy, kdy si z ničeho nic cizinecká policie vzpomněla, že chce překlady rodných listů, autorizovaný s razítkem. Ale to si vzpomněla během 14-ti dnů, jo. To znamená, ty lidi je tu ani neměli a tohle. Takže všechno se řešilo tak na půl. Někdy to bylo dost složitý a to je ten důvod, proč

většina firem zaměstnává přes agentury. Náš názor byl, že bysme tyhle lidi měli zaměstnávat na přímo, i když to dá daleko víc administrativy, daleko víc chodí kontroly na všechno možný, na ubytování. Když sháním lidi na práci, tak by měli bejt placený stejně jako Češi. Nikdy jsme nedělali, že by měli jinou odměnu nebo tohle. A ty zkušenosti s těmi agenturami byly takový, taky sem chodily, že nám dodaj lidi, ale ty zkušenosti byly takový, že ty lidi dostávaly ani ne půlku a po čase, když se něco stalo, tak se zjistilo, že vůbec nemaj vyřízený povolení, nemaj zdravotní pojištění, nemaj nic. Tak se s lidma prostě zacházet nemůže.

T: Jasně. Co to bylo za agentury pracovní?

R: Takhle, většinou to byli Ukrajinci a přišli s tím, že mi dodaj lidi. S těma sem vyrazil dveře. Fakt je, že bylo zajímavý, když tady jsou výhody pro zaměstnávání cizinců. Výhody nevýhody. Ty výhody jsou relativně zřejmý. Lidi, který sem šli, byli silně motivovaný a ne motivovaný po tom, že chtěj zbohatnout, ale motivovaný tím, aby se vůbec uživil. Pravda je, že z těch dvaceti lidí, který jsme zaměstnávali, byl snad jeden nebo dva alkoholici, který jsme vyhodili. To byli ty horší. Ostatní byli motivovaný a třeba řekli: „no víte, máma má 120 hřiven důchod a účet na plyn přijde na 130“. Jo a takovýhle věci. Oni jsou motivovaný a dělat chtěli. Na druhou stranu, když zjistili, že se k nim chováme stejně jako k Čechům, tak odváděli podstatně větší práci. Je to vidět na tom ... takový ty příběhy ... zaměstnaly jsme dvě ženský, obě učitelky hudby a dělaly u krav.

T: Jasně. Takže jejich vzdělání bylo kolikrát ...

R: Takhle měl jsem Bulhara, inženýra vojenskýho, dělal u armády elektrotechnika, byl to inženýr a jezdil u mě s traktorem. Postupem času se naučil postříky, dostal kvalifikovanější práci.

T: Aha, to znamená, že u Vás nějaká možnost postupu byla.

R: Leckdo k tomu byl. Tak některý ne. Říkám, ten přišel, začal jezdit traktorem, pak s postřikovačem, pak už měl papíry na chemickou ochranu rostlin. A proč ne? Zaměstnáváme lidi proto, aby odváděli práci. Ne abychom na nich vydělávali. Takže tohle takhle fungovalo. Fakt je, že další nevýhodou je, že třeba u tý jedný Ukrajinky našli tuberu, což byl docela slušnej problém. Ale všechny ty věci se daly řešit a nikdy jsme nekeřvlí na ty agentury, protože to je novodobé otrokářství a dokonce i u těch českých. Tam se odvádí daleko jiný peníze než jim. A ty lidi byli postavený do situace jako naši emigranti a to by bejt nemělo.

T: (Přikyvuje). Vaši zaměstnanci byli vždy kmenoví.

R: Ano, vždy. Měli jsme je nahlášený, platili jsme za ně zdravotní, sociální, všechno. Někteří z nich dokonce přišli a řekli, že díky tomu, že jsme se k nim chovali takhle, dělaj tu dodneška, dělaj jinde, založili tu rodinu. Řekli, že kdyby byli na Ukrajině, tak by děti neměli apod. Byli kmenoví a se všemi výhodami, to znamená pojištění, důchodový, všechno jsme platili. Říkám, bez lidí se dělat nedá, bez peněz se dělat nedá. Ale ani jedno není víc.

T: Když jsme u zaměstnaneckých výhod, bylo ve Vašich možnostech shánět těm lidem třeba ještě kurzy češtiny nebo školení? Je to vůbec v tom Vašem směru podnikání možný?

R: Možný to je, ale asi úplně jinej typ než máš na mysli. Ty lidi chodí samozřejmě pravidelně na školení řidičů, bezpečnost práce a další benefity, který dostávali. Ano, oni dostávali příspěvky na jídlo jako naši, poskytovali jsme jim ubytování za symbolické ceny, protože oni byli ochotní jít bydlet kamkoliv. Mnohdy vykládali, že jsou na tom u nás líp než Češi. I když na tohle jsem odpovídal: „dělejte jako oni a budete na tom stejně“. S těma jazykama je to tak, jak to je. Když u nás dělali pět, šest let, tak pak už mluvili normálně. Některý, některý ne.

T: Jasný. Tak to bylo spíš individuální záležitost.

R: (Přikyvuje). Jak říkám, ty lidi tady založili rodinu, maj děti, ty děti tady studujou a konec konců proč ne? Vždyť jsou to lidi, kteří vytvářej hodnoty.

T: S jakým věkovým rozmezím jste se pohybovali? Jak ženy, tak muži?

R: No tak ve svý podstatě, ty ženský sem chodily od 25 do 32 let. Pak tady některý zůstávaj. Chlapi od 25, tomu Bulharovi bylo přes 40.

T: Aha, bylo to různý.

R: Byly takový případy, kdy přišel jeden z těch cizinců, že by potřeboval rychle ukončit pracovní poměr, že musí zpátky na Ukrajinu. A teď, abychom si uvědomili, v čem se dá žít. Že tam má domluvený perfektní místo a že tam dělal ředitele podniku, byly to mlejny, kamarád jeho a že mu to místo bude hlídat. A kamaráda, že chtěj vyhodit a on, že se musí vrátit, aby o tom místo na tej Ukrajině nepřišel. No, a když jsem se ho zeptal, v čem to místo bylo perfektní, tak on mi řekl: „no, my jsme sice výplaty nedostávali, vůbec, my jsme čtyři roky nedostali výplatu, ale dostával jsem mouku z toho mlejnu. A když dostávaj mouku, tak je to něco jiného, než když někomu daj balík cihel místo výplaty. Tak šel tam, pak se vrátil, protože mezitím se to nějak vyřešilo. Jako ty osudy byly dost komplikovaný.

T: Jaké jsou teda nevýhody zaměstnávání cizinců?

R: Hrozná administrativní náročnost. Oni pobyt povolovali na rok, to znamená po každým roce se muselo udělat stejný kolečko. Téměř pokaždé v tom kolečku bylo něco navíc.

T: Aha.

R: Jo, konflikt třeba s kontrolou cizinecké policie, kdy se oni přespali na bydlíšti, které jsme jim dali, a cizinecká policie z toho začala dělat případ, že je teda vyhostí. No tak jsem šel na cizineckou policii a řval jsem tam na ně, jestli to udělej, tak ať to udělej, ale druhý den, že budou mít článek v Jihočeskej Pravdě, že po těhle lidech jdou a přitom ví, že plná Stromovka je těch, co dělaj na černo a tam že si netroufnou strčit rypák. Druhý den přišli s tím, že jako jo, že to vyřeší dohodou.

T: Co agentury práce?

R: Faktem je, že člověk by měl zaměstnávat vždycky lidi, který budou v práci spokojený. Lidi, který jdou přes agentury, tam se platí ještě jiní. Z jejich práce se platí ještě jiní a většinou víc než oni sami. I ta motivace musí klesat, oni jsou rádi i za tohle, to je pravda, protože nemaj jinou cestu, ale ta motivace je menší. To znamená, že se k nim člověk musí chovat, aby věděli, že je bere jako za svý. Nemůžu asi pomoci, dělali to jak Ukrajinci, tak Češi a že by to byli zrovna korektní lidi

T: Jaké jsou podmínky pro zaměstnávání cizinců?

R: Co všechno musíte splnit ... No, je toho hodně. První věc: doložit, že nejsem schopen obsadit to pracovní místo Čechem. Když doložím, musím splnit ubytování. Naštěstí teď už i na nějaké úrovni, akorát že mnohdy cizinecká policie neví, co je vlastnictví, co je výpis z katastru nemovitostí apod. Takže chtěj třeba třikrát po sobě to samý. Zavolaj mi a řeknou: „ty Litvínovice 81, to je to samý co Homoly 19?“. Tak jsem jim vysvětloval, že ne, ale tak ... A splním všechny podmínky, který jsou přikládány. Faktem je, že je sice nezaměstnanost, ale jsou práce, který Češi dělat nebudou a nechtěj a ten stát z každý tý práce má daně. Zrovna tak neuznávám, a ono se to praktikuje, ten švarcsystém. Že sice je najatej přes agenturu, ale jde dělat jako podnikatel. To není správný, protože ten podnikatel platí daleko menší odvody státu apod.

T: Vidíte tam prostě rezervy.

R: Dalo by se to dělat daleko rozumějc. Sladit ty časový období, kdy ten člověk je tady než mu vyřídí a ono mu vyprší povolení. To jsou prostě nesmysly. Samozřejmě typicky česky se to naučíme obcházet. Stalo se, že ty lidi, který jsem poslal do Lanžhota, tak si řekli, že se podívaj do Bratislavy a nebudem si víc povídat, i tady to fungovalo. Já jim říkám, s nikým nemluvte, nikam nechoďte, ještě Vás okradou. Oni samozřejmě chtěli doložit, že maj peníze. Tak prostě narvanou peněženku peněz, dojeli do Bratislavy, tam je zastavili policajti, co tam dělaj, oni řekli, že jsou tam a že jenom budou přestupovat. Policajt mu řek, ukáž jestli máš peníze na pobyt, on otevřel peněženku, policajti mu do ní hrábli, sebrali peníze a odešli. Jako je to taková oblast leccjaká. Kdekdo se je snaží zneužívat, využívat. To by nemělo bejt, protože ta společnost z nich má ...

T: (Přikyvuje.)

R: To znamená, já osobně bych navrhoval, aby bylo upřednostňováno v příjmech. Zase je to pohodlnost podniku, protože já když mám někoho na agenturu, nemám pracovní smlouvu, můžu ho kdykoliv ukončit, nemám tam ty povinnosti, který tohle. Ale my když se chceme naučit ty povinnosti, chovat se v tom pracovním právu nějak trošku kultivovaně, seriózně, tak nám nic jinýho nezbyde. Musím vědět, jestli ho potřebuju nebo ne. A když nevím, na jak dlouho ho budu potřebovat, tak mu dám na dobu určitou, ale se vším všudy. Jako já tenhle postoj mám ...

T: Rozumím. Potřeby do budoucna?

R: Zjednodušit. Zjednodušit. Pravda je, že tady vyvstává problém. Jsou lidi, který jsou v Shengenu, jsou lidi, který jsou mimo Shengen. Taky tu byl případ, ale slušnej chlap, jestli ho znáte. Dělal u nás, pak tady dal výpověď, že se dostane do Španělska, že tam má známý. Jako i v historii se ty národy stěhovaly a nikdy to nebylo na škodu.

T: Aha. Já mám pocit, že jsme vyčerpali otázky.

R: Jo, tak jako vždycky tam byly zajímavý věci u těch cizinců. Fakt je, že třeba od nás odešli s tím, že už maj, to byla ta ženská s tím malým dítětem, a za tři roky, kdy už jsme je nezaměstnávaly, tak volá z Ukrajiny, že manžel musí na operaci, že má hroznej problém se zádama a že by na ní potřebovala tady vydělat. Jestli bysme jí nesehnaly práci apod. Říkám, ta motivace těch lidí je velká. Po pravdě řečeno, postupem času, byly doby, kdy sem vpadla cizinecká policie na kontrolu, na druhou stranu když vím, jak se zaměstnávalo na černo na stavbách, tak se ani nedivím. A musím říct, že kromě toho jednoho extempore, který jsem měl, jako s nima byla řeč. Šli po podstatě. Akorát jednou vykládali o tom, že na tý adrese byly Litvínovice 82 místo 81, že je to hrubý porušení, takovýhle nesmysly.

T: Takže to byla spíš výjimka?

R: Takhle. No spíš výjimka. Jinak oni se chovali korektně, seriózně. Ano, samozřejmě, jsou za něco placený, něco maj dělat. Zrovna tak to byla ukázka, dokud cizinecká policie seděla na pasovce na

tom a tady policajti. Nekonečná arogance. Dokud nepřišli na to, že já tam netahám své milenky. Protože říkám, já měl naráz jako fyzická osoba pozvaných 10, 12 Ukrajinců. Tak to na mě zkoušeli, když zjistili, že narazili, tak najednou to bylo jinak. Protože když jsem to chtěl stihnout, tak já osobně jsem musel 8 hodin stát frontu na Centrálním výpisu rejstříku trestů, protože tam ty termíny byly tak, že jinak by se to nedalo. A mě ještě chtěli vyhodit, tak tam byl trochu řev a pak mi tam dali radši razítka. A to je zas o tom, co je člověk ochotnej. I tady za mnou chodili lidi, i mí podřízení, a „počkej, vždyť my bysme na těch cizincích mohli ušetřit.“ Jo, že bysme jim mohli dávat menší sazby než našim. Jako vždycky vyjeli z tý kanceláře. To se nedělá, jako když dělá, tak má stejně. A faktem je, že kdo je přes agenturu, tak to tak není. Proto si myslím, že by se mělo do budoucna, technicky sladit jednotlivé podmínky tak, aby byly proveditelný bez nějakých klíčků a bez nějakých tohohle, aby zase někoho nenapadlo ... Já jsem byl v pondělí tenkrát na rejstříku trestu, chtěl jsem výpis, měl jsem plnou moc, pas, všechno, aby mi ho udělali. A ve středu na mě pani ani hubu neotevře, jen mi ukazuje na tabulku, kdy bylo napsáno, že chtěj soudní překlad rodného listu, tak jsem na ni řval, že nejsou prokuratura, ale bordel, že jak to dělaj s Australanama. Jo když najednou z ničeho nic chtěj něco takovýhodle, to přece nejde.

T: Jak to ty lidi mají sehnat, že jo.

R: Jo, vždyť já říkám, ten Australan sem jede s rodným listem? Nejde. No tak kvůli tomu jsem pak musel do Prahy, abychom to stihli, aby to měla hned.

T: Je pak otázka, jestli cizinci mají tu možnost už v zemi původu zjistit veškerý konkrétní informace, co po nich bude žádáno.

R: To pak začlo bejt období, kdy řekli, že se to dá vyřešit. Tady povolení, to se vyřídí na Ukrajině a teprv sem přijde. Malér je v tom, že Ukrajina je velká, nebo nebudem si vykládat, co je Ukrajina zač. Za každý razítko, za každou papír, za tiskopis, kterej mu tam na úřadě vydali, kterej měl vyplnit, tak za ten platil. Jo, takže zase jsme u toho, že je to zneužíváný jinýma úředníkama k těmle věcem. Ženský z cizinecký policie, jak pak přešli pod jinou složku, tak pak začly bejt věcnější a šly po podstatě. To v tomhle tady byl vždycky dobrý pracák. My jsme třeba měnili formu podniku, přišel jsem za ředitelem pracáku a říkám mu: „já mám tenhle problém, oni by měli udělat úplně všechny papíry znova, protože je jiný IČO, ale ten podnik je furt ten samej.“ No tak jsme tam tak půl hodiny seděli, povídali a on na mě pak koukne a povídá: „víte co, nechte to tady takhle a my jsme si nevíšim.“ A protože zase tam šlo o tu podstatu, jo kdyby se to mělo rušit nebo dělat jinam, tak je to v pořádku, ale oni bydleli tam, kde bydleli, dělali to, co dělali do teďka, jenom došlo k tomuhle a rázem ...

T: Jo, ale ten byrokratickej systém dost jako ... ten prostě na podstatu nehledí.

R: Proto říkám, že v tomhle fungoval dobře Úřad práce v Budějovicích. I co vím z jinejch okresů, nesrovnatelně nejlíp. My i přesto, že jsme měli cizince, tak i s nima jsme měli nedostatek. Tak jsme požadavek na pracáku měli permanentně, a když přišli do Čech, tak posílali. Ano, přijímali jsme, bylo nám jedno koho. My jsme sháněli lidi na práci.

T: Je pravda, že tahleta práce je ta z těch, kterou opravdu každou dělat nechce, že jo?

R: Takhle, nemůže, nechce. Je to práce, kdy se i daj vydělat peníze, ale tak jak říkaj dneska Češi. V sedlačině, v zemědělství si pro peníze musíš dojít. To znamená 350 hodin přes sezónu, aby se k nějakým penězům dostal. Protože pak přijde sezóna, kdy ... nikdy jsme je neposílali na pracák a nebrali je zpátky. Nikdy. To není to, jak by se mělo zaměstnávat. U nás se zaměstnavatelé, a podnikatelé obzvlášť, se snaží pro sebe tu nejjednodušší cestu. Ale problém je ten, že jednou ty lidi půjdou jednou do důchodu. Ty lidi můžou omarodit. Jako já nejsem žádný komunista, nikdy jsem nebyl, ale tohle jsou věci, který by se měly dělat.

T: A co je tedy důvodem, proč dneska ty cizince nezaměstnáváte, když jste říkal, že dřív do toho roku 2009 ...

R: My je nezaměstnáváme z jednoho prostého důvodu, protože tenhle podnik spad do insolvence, převzaly to jiné firmy. To znamená, my nepodnikáme v tomhle.

T: Změnil se předmět toho ...

R: Změnily se tohle ... Rozdělo se to na 3 podniky. Z toho minimálně jedna firma, která převzala část tohohle podniku, cizince zaměstnává.

T: Jo, takže v tom trendu pokračuje.

R: Jako tam jde o to sehnat lidi na práci.

T: To je v podstatě pořád to stejný, že jo?

R: Je to furt to samý. Faktem je, že třeba u těch lidí, který tady pak měli děti. Já nevím, tady někomu přidaj, někomu nepřidaj občanství. Vůči těm dětem je to docela právnicky složitá otázka. Třeba v Americe, když se dítě narodí, tak je automaticky Američan. Tady když chtěli dítě a chtěli tu s ním bejt, tak museli doložit 80.000 Kč na účet. Kde by k nim přišli? Ale zase jsme u toho, že ta

byrokracie je někdy mimo tu podstatu věci. Oni to musejí mít jeden den. Takže si je půjčili, doložili výpis, vybrali, vrátili. Jako těch věcí se takhle obcházelo a úplně zbytečně, protože nic neřešily. Tady jde o to, aby ty lidi skutečně pracovali, aby je zaměstnavatel měl pojištěný, platil za ně všechny odvody, který má a oni si platili taky všechno, co maj. Tady se klouže do něčeho takovýho, že když mám agenturní, tak to tak není, že to tak bejt nemusí, když je mám, tak on je nikdo ani nepřihlásí. Znáám případy, kdy u jednoho soukromníka si je přetáh, já mu poradil, on je dovez do Lanžhota a zpátky. No a po čase zjistil, že jich tam měl 5, ale všechny na jednu zdravotní kartu, kterou měl mafián. Když jim něco bylo, tak mu museli zavolat. No tak pak jsme řekli: “hele, takhle to nepude, oni jsou tu načerno, to nemůžeš.“ Tak vypsál pozvání, mafiána vyhodil. Když jim nechtěl vrátit pasy, tak mu řek, že na něj pošle policajty. Tak jim je vrátil a on je poslal zpátky na Ukrajinu a přitah si je zpátky, aby to měli všechno legálně. Fakt je, že jsme zaměstnávali jen ty dvě národnosti – Ukrajinu a Bulhary. Teda nejvíc Ukrajinců. Nabídky byly nějaký Kazachy a Mongoly. Tam jsme jaksi zjistili, že to ... oni nevěděli, co by měli dělat.

T: Aha, aha.

R: Další problémy byly někdy s dokladama. Takže řidičák bulharskej a náš a teď maj jinej řidičák na traktory než my a teď tam byly dohady, ale všechno se dalo vyřešit.

T: Jak jste to s nima dorozumívali?

R: No tak člověk se dorozumí. Když se chce tak se domluvíme, někdy se použijí ruce. Zase to chce tu podstatu a po ní jít. Nějaký kličky a to, na tom by se asi těžko domlouvalo. Pokud vím, že tohle potřebuju a oni taky ... no, domluvili jsme se.

T: Existovaly v té době, i když chápu, že jako zaměstnavatel nemá moc času to sledovat, ale dostaly se k Vám jako k zaměstnavateli nějaký informace o tom, že jsou tu nějaký neziskový organizace, který třeba těm cizincům taky můžou pomoci?

R: Tak oni v té době nebyly. A já jako zaměstnavatel jsem takovej typ, že ...

T: Když vznikly problémy, tak jste je řešil sám.

R: No, jsou to moji zaměstnanci. A pokud by se dostali do problémů, který přesahují pracovní-právní rámec, tak už je to problém. Jak říkám, když chtěli dítě nebo měli dítě, tak jsem jim pomohl, aby z toho vyšli. A krom toho, na tom začátku, těch neziskovek, co by tohle dělaly, moc nebylo. Tady bylo hromada těch, který na nich chtěli vydělávat, ale ty, který by jim chtěli pomoc, ty tenkrát moc nebyly. Ale já jako osobně nemám špatnou zkušenost. Jako dělali si z nás srandu, že tady na sebe mám deset Ukrajinek, kdeže mám ten podnik apod. Holky byly v dojárně a dojily krásy, no. Faktem je, že normálně by je to neměl nechat dělat, ale z čeho by žily, že jo. To znamená v tom období, kdy jim to měla vyřídit jenom ta cizinecká policie, tak třeba chodily sem tam pomoci, aby nějakou korunu měly. Na dalších 14 dní to dostaly. Faktem je, že jsem si připadal docela dost komicky, když sem jednu koplá kráva do břicha a tak ona, že k doktorovi nepůjde, pojištěná nebyla. Ale byla tu na moje osobní pozvání, nebyla tu na černo. Takže jsem se sebral, ona že ne, že to nějak přečká, měla takovou tu barvu, tu šedivo-zelenou, tak jsem jí naložil do auta a šel jsem na tu pohotovost. A protože tu byla na moje pozvání, tak jsem za ní zaplatil asi 1.200 Kč za to ošetření. A největší sranda byla, když jsem to šel platit a ty doktoři vedle po mě pokukovali a říkali: “no dobře, když je to takhle, tak to uděláme nějak za dobře, když je to přítelkyně.“ Takže jsem zaplatil míň než bych zaplatil normálně. Připadal jsem si tak jako trapně, protože tam sem byl ... ale říkal jsem si, no nedá se nic dělat, kdyby měla nějaký vnitřní zranění nebo tak. Ty pohledy byly leckdy takový zajímavý. Proč V y vlastně je chcete zaměstnávat? Takovýto český. Říkám, vždyť já jsem potřeboval obsadit lidi k tomu, aby to fungovalo.

T: Aha, aha.

R: Takže někdy ani ty lidi, ani úředníci nejsou schopni pochopit nebo chápat, že oni mi nedávaj část výplaty nebo něco takovýho. Prostě jsou věci, který se nedělaj, tak se nedělaj. Jsem přesvědčen o tom, že do budoucna nás čeká daleko vyšší zaměstnávání cizinců, legalizace pobytů apod. Tak je to všude, v Německu, ve Španělsku. To znamená, že stát musí vytvářet podmínky takové, aby mohlo fungovat to normálně. Nebo aspoň pro začátek jako občané tohohle státu. Ale jsou tady skupiny lidí, kterým to vyhovuje, že je všechno šedivý, šedivá ekonomika. Když je to vázaný nedodržování pravidel a tohohle. Ano, ale se vším všudy.

T: Tak přece se pořád jedná o lidi.

R: Ano a jde i o společnost. Stejně to bylo s tím, když za mnou přišli, že bysme na nich ušetřili. Říkám: „hoši, uvědomujete si, co říkáte?“ My celou dobu říkáme „naším lidem“. My jim platíme tolik, kolik můžem za odvedenou práci. A my jim najednou začnem předvádět, že na někom to nemusí platit. Jak oni pak budou vědět na kom to platí. Ta atmosféra toho podniku musí bejt nějaká, nebo měla by bejt. Ten problém je v tom, že já jsem ředitel, to je pravda, a dojička je dojička. Ale to není tak, že ona je až ta poslední ode mě. My jsme prostě každej najatej v nějaké rovině, různéj druh

práce. To je ta podstata. Pravda je, že i když do dneška, když je někde nějaká oslava nebo tohle ... Jo, někdy jsou s lidma problémy. Když jsme zaměstnávali třeba ty neumístitelný, 16/17 let, pracák na to připíval. My jsme je dávali, oni si tady něco vytipovali, pak to vykradli, ale zase jako ... šli jsme do toho znova, protože oni se musí naučit dělat. Musí vědět, že je normální chodit do práce. Protože jinak pak z toho není cesta. A proto říkám, tyhle ty lidi jsou tu přes agentury a podobně, oni je vyhodí ta agentura, a oni se nám tu začnou pohybovat v šedej ekonomice. Mimo jakoukoliv kontrolu. A kde skončí, když nebudou mít peníze? V kriminálu, ale oni za to skoro až nemůžou, jo. Faktem je, že leckdy potkat člověk tyhle ty cizince. I támhle v sedlačině dělal Ukrajinec, dělal tam celý den, já tam přišel a říkám: „kolik za to máš?“. A on mi řek „4.000 Kč.“ Já říkám: „jak seš tady, proboha?“ No byl tam přes Ukrajince jinýho. On byl třeba i rád. Ale opravdu živořil a nemělo to perspektivu. Ale pokud chceme vytvářet nějaký hodnoty, tak ty lidi budeme muset taky zaměstnávat. To prostě tak je, tak jako bylo období, kdy v Německu byla práce, kterou dělali jenom Turci. Možná se to přehnal, ale to je otázka. Ta společnost by měla někam jít v nějaké kultivované formě. Ne jako znám tady člověka, který se chlubí tím, že sem dováží Vietnamce na práci a nahlas se chlubí, že jsou to vlastně otroci.

T: (Přikyvuje).

R: Tady jsou některý věci mimo. On by očekával, že ho člověk bude obdivovat. Když mu člověk řekne, že je blbec, tak je nadosmrti vymalováno s ním, ale tyhle hodnoty založil náš nedávný pan prezident a to je jeho největší chyba. On byl vždycky právní nihilista.

T: Je to přesně tak, jak jste říkal, že je to o celý společnosti, že jo? Že se to prolíná tou společností a o té společnosti to vypovídá.

R: Přesně tak, ale my dneska nadáváme na politiky, ale my je vybíráme. A dostává se to až do rodin, mezilidských vztahů, do postojů jednoho člověka. Kde to jsme? Já si říkám, že je dobře, že jsem z politiky odešel, protože politika má jednu vlastnost. Nikdy si tam po nějakým čase nevybíráš lidi, se kterými jsi spojována, ale jsou ti vybírání. To, co se tam vždycky natáhne, je hrozný. To by bylo na jiný a dlouhý povídání.

T: Děkuju.

Příloha IX.

Přepis rozhovoru s pracovnící OAMP MV

T: Tak já bych Vás pro začátek poprosila, jestli byste mi mohla malinko přiblížit činnost vašeho oddělení, vůbec jakoby v rámci hierarchie ministerstva vnitra, jaké jsou úkoly, kdo ty úkoly případně určuje, nebo z jakých zdrojů pochází?

R: Tak naše oddělení, oddělení koncepcí a analýz, vlastně je jedno z oddělení odboru azylové a migrační politiky, v té celkové struktuře odbor azylové a migrační politiky je zasazen na úseku prvního náměstka ministra vnitra pro veřejnou bezpečnost, nebo pro vnitřní bezpečnost a ten je samozřejmě podřízen ministru vnitra, takže ta hierarchie je tam poměrně jasná. Ty úkoly naše vycházejí, jako samozřejmě vnitřně z organizačního řádu ministerstva vnitra a vlastně jsou určovány primárně tedy samozřejmě tou hierarchií. To znamená ředitel odboru, první náměstek, ministr vnitra, vláda, že je klasicky a velká část je prostě taková ta průběžná, kterou děláme. To naše oddělení vlastně se zabývá jako několika oblastmi, a když to tak vezmu od začátku, tak je to ta část koncepční, to znamená, našim oddělením prochází vlastně všechny koncepční materiály, které jdou vesměs na vládu. Takže, ale teď myslím nejen materiály ty migrační, ale i materiály celorepublikové, které my připomínkujeme, nebo do nich třeba vkládáme tu část migrace, nebo nějakým způsobem se k tomu vyjadřujeme, případně tady i vytváříme ty materiály, které jdou na vládu z našeho odboru, jako nějaké dílčí koncepce z té oblasti migrace, takže to je ta koncepční část. Ta analytická a statistická, tak vlastně u nás se zpracovávají statistiky z oblasti migrace, dělají se různé přehledy, různé podklady, zejména tedy podklady prostě pro třeba i jednání ministrů, nejenom našeho ministra, ale i třeba pro ministra průmyslu a obchodu, c ministra zahraničních věcí, když tam chtějí tu část naši, tak to vlastně zpracováváme a spolupracujeme v tady tom s českým statistickým úřadem, samozřejmě s policií a tak dále a vlastně i celkově prostě děláme i jiné analytické ad hoc materiály, když je potřeba nějaký fenomén popsat, nebo něco, tak se snažíme dohledat jako maximum informací a k tomu prostě nějakým způsobem něco napsat, vlastně takže ty úkoly jsou k tomu určeny částečně hierarchií a částečně takovou tou standardní činností z té oblasti. Pak tady kompletně máme vlastně koncepci integrační politiky, kterou jsme převzali v roce 2008 zpět na ministerstvo vnitra, což obsahuje vlastně vytváření, plnění a řešení celé té koncepce integrace cizinců, kde spolupracujeme zase s dalšími rezorty a tak dále. Pak tady vlastně máme Národní kontaktní bod evropské migrační sítě, což je institut zřízený Evropskou unií a jeho úkolem je vlastně vytvářet nějaké analýzy, studie, které by byly použitelné po vlastně, nebo jsou vlastně dělány ve všech státech Evropské unie najednou, které jsou dělány ve všech státech Unie. Takže klasicky každý rok, třeba dvě, tři studie, na kterých ta Evropská migrační síť pracuje se všema spolupracujícími a zároveň vytváří národní kontaktní body, nebo národní síť, kde dneska máme vlastně většinou akademické instituce, nevládní organizace, ale i nějaké „sinteny“ už teď kon a tak, takže s těmi se to diskutuje, nebo se připravují nějaké konference. Teď budeme mít třeba příští týden konferenci Evropské migrační sítě.

R: Takže to je evropská migrační síť, pak tady máme vlastně koncepci evropské politiky, takže tady se vlastně dělá koordinace celé evropské agendy, to znamená, připraví se tady zase instrukce, nebo mandát pro ministra na ta jednání v Bruselu a tak se nějak koordinuje celá ta evropská politika. Dílčí věci dělají na jiných odděleních expertně a jakoby my máme takovou tu nějakou záštitu, nebo koordinaci. No a potom tady máme vlastně informační skupinu, která spravuje už vlastně to, co se týká pobytů a to znamená informační e-mail, informační web, informační projekty všechno, a to znamená všechny ty informační brožury a to všechno se vlastně vytváří u nás a je to na pomezí mezi tou integrací a tím informováním vlastně cizinců o těch věcech, a mám tady vlastně celou koncepci integrace azylantů, takzvaný Státní integrační program, takže jako... Snad jsem na nikoho nezapomněla, já doufám, že ne.

T: Je toho hodně teda.

R: Je to poměrně velká agenda, je to tak jakoby tak nějak...

T: Jsem docela překvapená, že je toho až takhle...

R: No, je to taková průřezová agenda, vlastně celým odborem. Takže to je asi všechno.

T: Jo ani k tomu nemám asi žádný jako podotázky a když bych teda se měla zeptat na nějaký ty legislativní...

R: Legislativu, dokumenty.

T: Dokumenty, směrnice, Vy jste hodně mluvila už o tý Evropské unii, takže určitě to dost vychází...

R: Já v podstatě můžu říct, že jako všechny jsou pro nás určitý, protože všechno co připravujeme, tak musíme připravovat v mezích, počínaje mezinárodními smlouvami, přes evropskou úroveň a konče národní legislativou, s tím, že právě v té oblasti národní legislativy máme jakoby nějakou možnost, pakliže se pohybujeme v mezích mezinárodních smluv a evropského práva, navrhopvat třeba nějaké

změny, což i děláme, dejme tomu, když z nějaké analytické činnosti vzejde, že by něco bylo vhodné třeba nějak změnit, tak se to bere v potaz, třeba při změně legislativy, ale ty mezinárodní smlouvy a evropské směrnice, nařízení jsou samozřejmě se nemůže pohybovat někde za hranou. Takže tam je to jasné.

T: Dobře a když tady mam pak tu otázku z jakých zdrojů, nebo já jsem to brala tak jako ať už nějaký jak tedy zdroje informační, tak i situace, z jakých se teda vychází při té tvorbě konstrukce tý migrační ...

R: Vy jste to tady jako vypsala a v podstatě všechno, co jste tady vypsala je pravda, protože to oddělím, vezmu integrační politiku, tak tam máme grémium rezortu, které se podílejí na integrační politice, se kterými se pravidelně scházíme, mají určité úkoly v té integraci. To lze dovést i z těch materiálů do vlády k postupu integrace cizinců na každý rok. No a samozřejmě v té integraci vycházíme a zároveň jako sledujeme si akademické odborné analýzy, sledujeme si evropskou úroveň, vlastně jsme členy národního kontaktního National contact point on integration, což je, kde se schází všechny státy EU, vyměňují si názory na to, jaké mají třeba projekty, nebo aktivity v té oblasti integrace, tak z toho taky hodně vycházíme, z těchto zdrojů. Plus velká část vychází vlastně z monitoringu situace na území, což vlastně děláme jak formou diskusí s nevládními organizacemi, tak zejména formou diskusí s těmi Centry na podporu integrace cizinců, se kterými se čtvrtletně scházíme a bavíme se o tom, jestli jsou nějaké problémy v regionech, zejména velmi podrobně sledujeme, jestli nedochází někde k nějakým zvýšeným tendencím, třeba ke xenofobii, nebo k nějakým takovýmhle, vlastně pokaždý, když se dozvíme nějakou takovou věc, tak se snažíme tam intervenovat, třeba nějakým způsobem se i bavít s místní samosprávou a tak, protože to považujeme za hodně riskantní a snažíme se tohle už hned z kraje podchytit. Nechceme se dostat do situace, ve které jsou některé jiné integrační politiky států, takže tam pro nás je hodně důležitý mít ten monitoring nastavený a vědět co se prostě děje, aby jsme na to mohli reagovat. Ať už tím postupem každoročním, nebo nějakými ad hoc prostě úkoly, tady jsme připravený v podstatě klidně udělat, kdyby jsme někde zaregistrovali nějaký velký problém, ad hoc usnesení vlády třeba nebo nějakou ad hoc, jako tu situaci řešit ad hoc, a rychle hlavně, myslím, že už se to párkrát i podařilo, takže některé projevy xenofobie v některých lokalitách se nám podařilo i skrz tady ty ad hoc akce utlumit a vysvětlit majoritě a vytvořit nějaký podmínky.

T: A je to, tyhle ty akce, je to třeba nějakou diskusní vzdělávací formou, že prostě přijede třeba nějaká skupina a snaží se s tou majoritou z té oblasti jakoby ...

R: Většinou to děláme formou toho, že ty samosprávě nabídneme vlastně udělat si projekt nějaký, ve kterém je všechno, tam je prostě jak třeba pomoci těm cizincům, tak spolupráce s tou majoritou. Úspěšný jsou standardně takový různý společný výlety, propojení na mateřská centra, aby vlastně mateřská centra to třeba nějak integrovaly cizinky, ale spolupráce třeba s místními doktory je docela dobrá a tak, takže vždycky to záleží na té konkrétní lokalitě a ta lokalita si řekne, co by mohlo asi zapůsobit na její, omlouvám se (telefonát).

R: ... Ty integrační projekty, že děláme vlastně jakoby, takže ta politika, nebo v podstatě ta koncepce je daná, že jo, je nějaká koncepce a v rámci té koncepce jsou nějaké standardní úkoly, ale nicméně my z té integrační pozice děláme i jako, nebo jsme připraveni i dělat víc, když bylo potřeba někde.

T: Podle nějakých aktuálních ...

R: Podle nějakých aktuálních potřeb. Tohle bylo třeba typické v Havlíčkově Brodě, kde nám začali pálit vlajky a podobně, lidi, jako Češi a myslím, že se tam situace hodně uklidnila potom, po těch projektech a po těch aktivitách. Tak no a pokud jde o koncepci imigrační politiky, tak my dlouhodobě se vlastně v rámci těch analýz zabýváme jednotlivými instituty v rámci imigrační politiky a dlouhodobě to vlastně diskutujeme se všemi rezorty, které jsou v tom zapojené. Existuje tady něco jako Koordinační orgán pro ochranu hranic, kde jsou zastoupeny rezorty, kterých se migrace týká, vede to první náměstek ministra vnitra, je to na úrovni náměstků a tam jsou diskutovány vlastně ty i koncepční věci, ale i nějaký ad hoc věci, vlastně který se týká oblasti migrace. A vlastně poslední vlastně takový větší materiál vládní, bylo usnesení vlády k novému systému ekonomické migrace, ze kterého vlastně vychází věcný záměr nové právní úpravy a ze kterého teď teda i vychází ten legislativní text nové právní úpravy, která by měla být předložena, takže to je vlastně asi takový hlavní téma. Ale jinak vycházíme ze všeho, co je tady v podstatě popsáno a co tady pročítáme. A nejenom teda český, ale i hodně zahraniční, sledujeme hodně zahraniční situaci, velmi podrobně si sledujeme, co se děje jako u našich sousedů, kteří mají pár let náskok.

T: A dá se z těch jakoby z těch zkušeností, co oni si prožili, tak se dá jakoby relativně čerpat?

R: Částečně, někdo vám řekne, že je to, jakože to rozhodně musíme, vlastně brát v potaz, na druhou stranu jsme v jiný době, jsme jinej stát, jiný podmínky a poměry, takže těžko lze vlastně čerpat jako ze zkušeností států, nějakého imigračního v západní Evropě, v jaký situaci byl před 20-ti lety, to prostě byla úplně jiná ekonomická situace, Evropská unie byla jinde všechno, takže já jako jsem trochu opatrná říct musíme prostě koukat na sousedy a absolutně tam jako brát v potaz, protože ta situace je tam prostě jiná,

můžeme se na to podívat a nějaký zkušenosti zúrokovat, ale není to tak, že by se dalo něco převzít, jako koncept a říct, tady mají skvělejší koncept a ten bude fungovat u nás... to...

T: Konec konců, kdyby to bylo možné, tak už se to asi stalo.

R: Tak už se to asi stalo no. Tohle není možné.

T: Spíš jako inspirovat se nějakými částmi.

R: Spíš člověk se může podívat na to, když nějaký koncept zahájili a zkrachoval a proč zkrachoval a jestli když ho tady zahájíme, tak taky zkrachuje, nebo tady nezkrachuje. To je, já vám rovnou řeknu, že třeba integrační politika je jedna velká laboratoř, po celém světě, nikdo nemá recept, nikdo neví, co vlastně zapůsobí, protože je to i dlouhodobá záležitost a tak nějak vlastně tam funguje asi nejvíc ta výměna zkušeností, čemu se říká výměna „best practises“ a vy můžete, že vám někdo řekne, že mají nějakou „super best practise“, kterou praktikují o už 5let a je furt skvělá a ona za 5let prostě už třeba skvělá být nemusí, to je strašně...

T: Hodně se to mění...

R: Hodně se to mění.

T: Je to fakt variabilní.

R: Je to variabilní, strašně záleží jaký typ cizinců má člověk na území. Jo, jsou to všechno lidské bytosti a tím pádem těžko dělat nějaký velký sociální inženýrství. Takže je to opravdu částečně i trochu o pokusu a omylu, ale snažíme se, co nejvíc minimalizovat ty omyly, když to tak řeknu, ale nikdo na světě vám neřekne, tohle je recept na integraci.

T: A tam myslím, že jsme asi to, asi jsme zodpověděli další subjekty.

R: V podstatě další ministerstva, úřady instituce, rozhodně, kraje, obce, spíš právě na tý ad hoc bázi, to znamená, nebavíme se nějak, že bysme pravidelně se scházeli s krajema a s obcema, byť to jako částečně taky občas děláme, ale spíš se bavíme s těmi, který to cítí jako problém a s kterými se to dá řešit. Jak vypadá proces vytváření koncepcí, to jsem v podstatě říkala, defacto u nás se to připravuje na základě všech těch podkladů, informací, případně nějakých pokynů ze shora a tak dále a pak to jde tou cestou standardní, to znamená většina koncepcí končí jako nějaký vládní materiál, usnesení vlády, takže prochází nějakým vnitřním a vnějším připomínkovým řízením, takže vlastně nějaké standardní procesy, část, neuvědomuju si, že by byly nějaký koncepční materiály, který by jako končily u nás. To by ztrácelo smysl v podstatě. Už kvůli tomu, že ta migrace není jenom o našem odboru, jak je to vlastně strašně široký, spousta rezortů a spousta institucí, tak by nemělo smysl asi si tady něco napsat, jako založit tady interně, že bysme si udělali nějakou koncepci, takže většina koncepcí končí na vládě.

T: No, já teda jsem původně právě opravdu chtěla vycházet, z toho co se dozvím od těch cizinců, protože dělám jakoby rozhovory i s cizinci a ptám se jakoby na to co je pro ně jakoby potíží, problém, co je pro ně jakoby palčivý a tam mi právě vyskočily nejčastěji právě tyhle, co jsem Vám tady zmínila. Zdravotní pojištění tak to je asi tak jako...

R: Já vám k tomu můžu říct, že standardní postoj ministerstva vnitra, protože my vlastně nemáme jakoby v gesci koncepci zdravotní pojištění cizinců a my vlastně máme akorát zdravotní pojištění cizinců, jako jednu z podmínek pobytu, což je standardní podmínka, tu maj prostě všichni (nesrozumitelné slovo), pojištění cizinců a ta diskuse je o tom, zda by měli být ve veřejném, nebo v nějakém jiném a já tuhleto diskusi opravdu bych přenechala ministerstvu zdravotnictví, které by mělo být tou institucí, která má říct, kdo...

T: Určitě, určitě, souhlasím, ale funguje tam spíš ve smyslu toho, že třeba i ministerstvo vnitra tyhle informace samozřejmě jakoby z různých těch analýz získává nějakým způsobem, jako je tam možnost nějaký spolupráce?

R: Ne, tak mi samozřejmě spolupracujeme, já si myslím, že pro nás z hlediska integrace i z hlediska migrace, je, není tak důležitý, jestli ty cizinci budou ve veřejném zdravotním pojištění, nebo v čem, ale je důležitý, aby to v čem budou, byl nějaký transparentní, logický, jasný, funkční systém. Tady, já chápu vlastně ten tlak, že chtějí být všichni ve veřejném zdravotním pojištění, že je to vlastně jednodušší z hlediska v podstatě i jakoby všeho, ale spíš to co my říkáme je, aby existoval systém, kterej bude funkční a pokud bude soukromé zdravotní pojištění, které bude funkční, cizinci si ho budou moct zaplatit, bude to v nějakých normálních mezích, pak nevidím problém v soukromém zdravotním pojištění. Ten problém je v tom, jaká je situace teď, že ten systém není v pořádku, ale kdyby ten systém v pořádku byl, tak v tom rozhodně nevidím zas takovej problém, a myslím, že ani cizinci by v tom ve finále neviděli takovej problém, pakliže by měli prostě ta krytí, a ...

T: ... kdyby ty podmínky se srovnaly ...

R: Kdyby ty podmínky se srovnaly v podstatě, protože ono zase příznějme si, že jako chtít, aby někdo kdo sem přijde byl 2dny po příchodu na území České republiky v systému veřejného zdravotního pojištění, které je ještě stále velmi otevřený a velmi teda vhodný, nebo výhodný, tak to taky není do určité míry správný vůči těm lidem který denně přispívali jako na území Český republiky nějakou dobu.

T: Jo já chápu, že ten stát na jednu stranu, musí jakoby chránit to vlastní, ty občany a dělá jakoby takovou tu...

R: Musí najít někde tu mez je samozřejmě logický, že po určitý době, kdy už je jasný, že ten cizinec se bude na území trvale usazovat, tak je logické to veřejné zdravotní veřejné pojištění, že jo, že se očekává, že do něj bude přispívat a zároveň z něj nějakým způsobem čerpat, ale pro případy, kdy sem ti cizinci v podstatě jedou na rok, tak je otázka, jestli je opravdu nutné, aby byl ve veřejném zdravotním pojištění. Říkám tam, to je diskuze, kterou ale opravdu ať řeší ministerstvo zdravotnictví. Jak říkám, pro nás je důležitý, aby ten systém byl funkční, ať už jakýkoliv.

T: Jasný. Nevím, pak tam bylo takovéto zdlouhavé vyřizování a takový ty lhůty, které se třeba ze strany ministerstva prodlužují.

R: V podstatě standardní výtky, já jsem se k tomu už vyjadřovala na výboru pro práva cizinců a všude. My jsme to už v podstatě s nějakou už velkou zátěží převzali, když jsme to přebírali, ona to zas není taková novinka, ani policie nestíhala lhůty v zákonných termínech, ale jde nám o to spíš, že my jsme se jakoby soustředili na to postupně odbourávat ty problémy. Vlastně první jsme odbourali ve vízech ze zahraničí, kde jsou lhůty bez problémů stíhány všechny. V současné chvíli jsme v situaci, že v regionech jsou ty věci vyřizovány ve lhůtách a vlastně nám zbývá ta Praha, která je historicky nejkomplikovanější, a i když se podíváte na všechny jiné instituce veřejné správy, tak vždycky ta Praha je jakoby nejkomplikovanější. Ale teď jsme se právě rozhodli, nebo teď začínáme řešit teda nějak komplexněji i tu Prahu, protože to vnímáme jako poměrně zásadní, byť jsme se snažili dělat všechno pro to, aby ti cizinci na tom nebyli bití. Takže znáte samozřejmě v Praze velmi známý překlenovací štítek, ti cizinci v podstatě tím, že my nerozhodneme, nejsou bití na tom, že by nemohli cestovat, nebo že by nemohli, vlastně dělat tu svoji činnost, kterou dělají, akorát prostě místo kartičky dostávají jako štítek do pasu, který si musejí prodlužovat. Není to rozhodně perfektní řešení, ale my to chápeme jako řešení, který aspoň vlastně jako je překlenovací.

T: Pak dodatečně jenom...

R: Dodatečně, že jako nechceme, aby cizinci z toho jenom, že se nestíhají lhůty, měli nějaký problémy. Na druhou stranu je potřeba říct, že když jsme si teďkon dělali analýzu pro veřejného ochránce práv, co se týče lhůt, tak velká část vlastně jakoby polhůtovosti, a ona to vlastně ani není polhůtovost ani z hlediska jako zákona, není nečinnost, to znamená, že v těch řízeních jsou udělány úkony, jen ty úkony trvají dýl. Ať už je to komunikace s jinými orgány veřejné správy, ať už je to nějaká kontrolní činnost, ať už je to samotný výsledek cizince, nebo i následný výzvy na cizince, který si často nepřebírají, je tam vlastně tenhle problém, nebo na seznámení se spisem nechodí, nebo chodí až po delší době. To všechno vlastně nám vyjede jako polhůtový, ale my máme docela zkušenost zejména teda teďko, po té analýze z regionů, že to není jenom otázka jako na naší straně, ale řekněme, jakože je tam prostě mnohem víc faktorů a někteří cizinci dokonce ani si nechtějí přebírat vlastně elektronický povolení k pobytu a radši jsou na tom překlenovacím štítku a dělají všechno zase pro to, aby si ho nepřevzali, takže ono to je...

T: Někdy tam může být i ta snaha jakoby cílená prodlužovat dobu...

R: To tam taky je, já jsem to nechtěla říkat úplně... (telefonát). Že třeba v Praze 70% všech cizinců jako přichází na to pracoviště a nemá prostě doklady, podklady teda všechny, takže vlastně 70% všech řízení se přerušuje. Protože ten cizinec vlastně nedojde ani jakoby, někdy dokonce přijde a jenom tam takhle dá žádost a žádný doklad k tomu.

T: Žádost se nabrat musí se podle správního...

R: Žádost se nabrat musí, lhůta jede, ale v podstatě jedete a víte, že to bude trvat ještě několik jako měsíců. I já jsem sama rozhodovala, měla jsem tady nějaký spisy, ty jsem tady měla tři čtvrtě roku. 3x jsem psala výzvu na 3 různé adresy, který jsem dohledala ani na jednu si to ten cizinec nepřevzal. Veřejná vyhláška, seznámení se spisem, jo, to je prostě v tomhle tom a než vlastně, každá ta výzva to je měsíc, ta pošta, než to doručí a takhle, takže se lehce může stát, že něco vyřizujete 6 měsíců, jenom když prostě 3x, když já nevím se snažíte toho cizince opravdu dohledat, tak je to opravdu na 3 adresy a postupně...

T: Může tam být problém i třeba trochu kapacitní, jakoby personálního charakteru...

R: To je pravda určitě, je to kapacitní, je to problém fluktuace, nestabilního pracovního kolektivu, kdy se furt jenom někdo zaučuje defakto, to pak nemůže jít tak rychle. Což je vidět právě v těch regionech, kde ten pracovní kolektiv je vlastně stabilní, už ty lidi jsou zaučení, ty lidi vlastně už vědí, co dělají, jsou jako už opravdu.., tak tam potom ta situace je úplně jiná. Tam už to je poměrně..

T: Ale Praha je jakoby, místo, kde je poměrně velká koncentrace cizinců a na to se všechno nabaluje, taky.

R: A hlavně (to je mimo zápis) může se stát, co si budem říkat ...

T: Dále je tam zaměstnávání. A to jsem právě dělala rozhovory i se zaměstnavateli a podařilo se mi v podstatě sehnat zaměstnavatele, který teda aktuálně cizince nezaměstnává, ale zaměstnával dřív v zemědělství a mluvil o tom, že prostě nikdy nechtěl dojít k tomu, že by zaměstnával přes agenturu, že

prostě věděl, jak ty agentury, jak se k těm cizincům chovají. Takže vždycky to dělal všechno na vlastní bedra a fakt jako zmiňoval velkou náročnost administrativní. Druhý zaměstnavatel zase naopak říkal právě kvůli týhle administrativní náročnosti, zvolíme tu agenturu a nemáme v podstatě jakoby problém. Chápu, že tohle to je, už zase jakoby je asi otázka i na další ministerstva, ministerstvo práce, ministerstvo sociálních věcí...cc

R: Je to relativně jakoby jednodušší, protože vlastně pracovní agentury, už nesmějí zapůjčovat cizince, díky nařízení vlády, takže pracovní agentury už dneska mohou dělat samozřejmě tu administrativu, ale už nemohou dělat to zapůjčování, můžou dělat zprostředkování, ale už nemohou dělat to zapůjčování, což byl ten největší vlastně kámen úrazu a to už teď nejde u třetích zemí. Což trošičku možná něčemu pomohlo, ale. Tam jsou důležité říct dvě věci, přímo z evropských předpisů vyplývá takzvaná komunitární přednost, to znamená, že ten úřad práce, nebo prostě, u nás úřad práce musí přednostně zajistit zaměstnání občanovi České republiky, nebo občanovi Evropské unie, nebo jinému uchazeči o zaměstnání, což z řad cizinců, což jsou občané s trvalým pobytem jo a tak dále. Takže logicky tam musí být nějaká administrativní bariéra v podstatě, která rozdělí to, tady jsou občané České republiky a občané Unie, a tady jsou občané třetích zemí, u nichž jsou nějaké nadstandardní kroky, které u téhle kategorie nejsou. Takže chtějí, aby cizinci měli stejný přístup jako občané, jako by bylo i v rozporu s evropským právem, jo je, tak to prostě je. Je to klasický princip ochrany trhu práce, já myslím, že asi i poměrně logicky by stát měl chtít nejdřív zaměstnat své obyvatele, kterým vyplácí sociální dávky, kterým prostě, jo, kde vlastně ten důsledek toho, že jsou nezaměstnaný nese na svých bedrech, než přivážet vlastně zahraniční pracovní sílu, která v nějakém dalším kontextu může stejně zůstat na bedrech toho státu, což jsme viděli třeba s krizí. Takže já na tom nevidím nic divného, že tam jsou nějaké administrativní bariéry pro ty občany třetích zemí. Asi si myslím, že tam vždycky budou a vychází, říkám, z toho práva. V určitých segmentech se dá zjednodušovat, což bude třeba případ nové právní úpravy, kde bude jednotný povolení, že kde vlastně zaměstnavatel, respektive zaměstnanec bude chodit, respektive, zaměstnavatel bude chodit na úřad práce, ale cizinec už to bude řešit jenom s naším odborem, že my budeme vydávat vlastně princip zelený karty na všechno.

T: Aha, to je teď nová právní...

R: To je teďka nová právní úprava, že tak jak funguje zelená karta budou fungovat všechna pracovní povolení s nějakými výjimkami, ale většina bude prostě tímhle způsobem.

T: Takže by to mělo být opatření, který to jakoby zase malinko zjednoduší.

R: Trochu zjednoduší no, protože zaměstnavatel bude muset pouze na úřadě práce nahlásit to místo, aby se udělal ten test trhu práce, bez toho to nejde, ale pak cizinec, pakliže ten test proběhne, tak už to bude řešit jenom s náma. Už nepůjde si vlastně pro pracovní povolení, ale dostane to od nás obojí, jak povolení k pobytu, tak pracovní povolení. Takže já si myslím, že nějaký možnosti určitýho zjednodušení tam jsou, ale nikdy to nebude, ta bariéra tam vždycky zůstane.

T: Už z pozice Evropská Unie a ...

R: Evropská unie a zbytek světa. Takže chápu, že se to zaměstnavatelům nemusí jako, nemusí tolik líbit, ale tohle bude vždycky a druhá věc je, že nevím jestli úplně stát vlastně chce, aby tady zaměstnavatelé fungovali na levné pracovní síly ze zahraničí, byť by to nebylo jako zneužívání, ale bylo by to dejme tomu jenom dumping. Taky je to nějaký sociální dumping, který sice tomu zaměstnavateli umožňuje fungovat, ale jenom na základě toho, že má cizince, který má za nízký a levný ceny. Chceme ale my vlastně tady na území mít cizince, který budou v tomhle postavení? Nevytváří to pak zase nějak zpětně docela sociální problém ve vztahu, že ty cizinci samozřejmě nevydělávají tolik, nebo mají ty nejnižší mzdy, čímž je to i zařazuje do určitý, že jo, části společnosti a tak dále. Teďkon se nebavíme o tom, co bude za 5let, ale za 20, za 30, jo.

T: Nějaká dlouhodobá perspektiva.

R: Nějaká dlouhodobá perspektiva, proto my říkáme vlastně někdy jsme osočovaný z toho, že jako snad brojíme proti imigraci, já si myslím, že je to jako nepochopení, protože my rozhodně jako chceme, nebo respektive co chceme, protože imigrace je přirozenou součástí jako...

T: Nejde se prostě zabarikádovat

R: Nejde se prostě zabarikádovat, takže to nejde, ale zároveň jako je našim úkolem trošku pohlídat, jako jaká ta imigrace bude. Abysme právě nečelili za 20let nějakým důsledkům, který by se nám možná v té společnosti nemusely líbit, a mohly by vést jako ke zbytečným problémům. Tak to je asi taková hlavní jako, hlavní cíl a vize. Takže není nutný sem tahat ty statisíce cizinců, jenom proto, že někdo chce.

T: Možná pak je problém spíš v tom, jak teda nastavit politiku státu obecně, aby teda jako, čeští občané měli vůbec zájem nastupovat na tahle místa, dokud nebudou Češi na ta, na těch místech chtít pracovat, tak prostě tady ta poptávka stále bude a bude i výš, protože cizinci půjdou a půjdou i za tu nižší mzdu. Takže možná úkol státu v tuhle chvíli je asi jakoby na nějaký všeobecnější rovině.

R: Ale to je všechno na všechno na všeobecnější rovině. Někdo vám řekne, kvůli demografický situaci si musíme přivést cizince. No, možná kdyby se na to někdo podíval tak jako, nebylo by lepší, kdyby vylepšit si demografickou situaci České republiky? Ano, ten stát by to možná krátkodobě stálo víc, ale v dlouhodobém kontextu, by to bylo asi pro ten stát rozhodně lepší jako. Takže ta podpora rodin a podpora prostě tohohle by pravděpodobně byla lepší, lepším řešením, než jako nějaká masová imigrace jako. A na to už přišli demografové poměrně jako všude, že taková ta, takový to boom tý myšlenky. No máme jakoby nízkou natalitu, tak cizince ty nám to vyřešej a nikdo už jako nepřemýšlel a co bude pak, jo. A máme z toho prostě některý ty problémy, který znaj ty nový země, nebo některý ty starý země. To bylo přesně tohle to podcenění toho a co bude za 20let, to bylo taková to hele teď si to tím vyřešíme. Typicky Španělsko. Před 8 lety, 10 lety když začal ten boom ve Španělsku, 3 miliony imigrantů během 5-ti let, boom to je super, levný do zemědělství, do stavebnictví, máme prostě levnou pracovní sílu a ekonomika roste, takže se máme všichni dobře, takže jsme prostě všichni nadšení z tohohle toho, pak to takhle sklaplo, úplně jak domeček z karet, a jsou v situaci, kdy mají 3 miliony cizinců z toho 50 % nezaměstnaných, protože ti přišli o práci jako první, mají 25 % nezaměstnaných mezi mladýma, že jo, nebo kolik, ještě víc možná jako.

T: No možná je to tam ještě horší.

R: Možná i víc jako a neví co s tím. No a samozřejmě jako těm občanům, když se jako byli nadšení před těmi 10 lety, kteří jim tam vytvářeli, a přiznejme si, vytvářeli jim tam ty hmotný statky a, já nevím, to bohatnutí tý země, tak co teď? Takže horko těžko tam teď před rokem prošlo, že nebudou dostávat dávky v nezaměstnanosti, ale to je jako první krok v tom, že neví, co vlastně s tím si nadrobili.

T: Takže vlastně ta aktuální situace, zase tam vede k nějakým těm restrikcím, omezením.

R: Přesně a může paradoxně vést k tomu, z mého pohledu může vést k horší situaci, než ta pozvolná restrikce, nebo taková ta jako, že nastavení těch administrativních bariér hned na začátku. Jo, než to potom honit jako za ocas za pár let a nevědět, co teď tady, co jako já teď tady s těma cizincem mám udělat? Oni tady žijou 5let a já už je nemůžu vrátit, zároveň už nejsou schopni integrace, protože člověk se integruje v době ekonomického rozkvětu, všichni integrujou, když se jim daří dobře, ale ve chvíli, kdy jako přijde kosa na kámen, tak to je nějaký problém. Takže to jsou všechno jakoby zkušenosti na který koukáme a říkáme si, jako imigrace rozhodně, ale musí tam být nějaký pravidla. Takže některý ty problémy, který jste tady zmiňovala, tak vlastně se cci částečně řeší, nebo budou řešit v rámci tý nový právní úpravy. Jestli se chcete podívat, tak se podívejte na www.emncz.eu. Můžete se na to podívat a já vám to vlastně můžu i dát, tohle je jak bude vypadat nová právní úprava, takže tam si můžete přečíst vlastně ty základní, ona existuje na webu, můžete na webu si najít ten věcný záměr, tohle je ale jako zkrácená verze toho věcného záměru, když nechcete číst 130 stránek a dá se na to i odkazovat, je to normálně veřejnej dokument.

T: Jo, můžu si to teda vzít?

R: No určitě to si nechte.

T: Já ještě tady jsem psala tu nízkou informaci. Já jsem se teda koukala, mě to teda vylezlo u těch rozhovorů, i třeba v rámci toho, když sem se třeba ptala: „a věděli jste, že jsou i nějaký neziskový organizace, kam můžete jít, který vám nabídnou třeba kurzy bezplatné českého jazyka?“ Mě se hrozně často stává u těch cizinců, že to ti cizinci neví a říkají, že na úřadě práce nedostanou informaci, na cizinecké nedostanou informaci.

R: A přitom všude ty letáky jsou.

T: Já mám zkušenost, že my, když máme nějaký projekt, tak vlastně vždycky děláme cizojazyčný verze.

R: No, my taky.

T: Jakoby v jazycích, který jsou tady jako nejčastěji.

R: A my děláme vietnamštinu, mongolštinu, ukrajinštinu, ruštinu, angličtinu. A před rokem dělal výzkumný ústav práce a sociálních věcí studii na bariéry integrace, z čehož vyplynulo pouze 6% cizinců tuší, že existují nevládní organizace. My se na to teď na to díváme trochu kriticky, z toho důvodu, že vlastně někdy jsme i z nevládních organizací kritizovaný za nízkou informovanost a přitom si říkáme, nemělo by to být naopak, vždyť my jakoby financujeme vlastně nevládní organizace, očekávali bychom, že bude jejich úkolem si sehnat ty klienty, respektive to dostat mezi ty lidi, a to se úplně ne všude děje, ale myslím si, že jsme teď zavedli vlastně ten projekt Asistence na pracovištích, u nás, ve vládních organizacích přímo, vlastně už 2 roky to jede, a ten spočívá v tom, že nám přímo sedí lidi z nevládek na pracovišti. Je to v Pardubicích, v Chomutově, v Ústí a v Praze a přímo vlastně sedí tam a tam už jako, víc už pro ty cizince nemůžeme udělat, když tam jako přijdou a je tam přepážka nevládní organizace, nějaký a pojdte si k nám a mají tam tlumočníky, mají tam lidi co mluví jejich jazykama, že jo a tak. Tak si říkáme jakoby co víc, ale ta skepse cizinců vůči nevládním organizacím tam je.

T: Možná celkově jako vůči úřadům, že cítí jako takovou...

R: Celková. Ne, za prvý vůči tomu, že je něco zadarmo, takže to nemůže být kvalitní, to je za první. Jako jo, a neznaj to, nerozumí tomu u nich to není,

T: U nich to neexistuje, tak neví, že něco takového...

R: U nich to není, ale považujeme to jako za docela problém a teď jsme udělali takovou velkou kampaň.

T: Já jsem na to koukala na stránkách ministerstva, že jsou vlastně i videa, že jsou i v jejich rodných jazycích, že jsou vlastně jakoby o těch nebezpečích toho třeba někomu cizímu vydávat pas, nebo jako co vlastně tady v té České republice čekat, ať už se týká počasí, jak mají shánět bydlení...

R: Školství, počasí, jo, jo to jsme teď dělali.

T: Jo, to mi připadalo hrozně pěkný

R: Jo, to jsme teď vlastně jakoby udělali a přesně jsme na to chtěli reagovat na to, abychom se dostali co nejvíc, jako a ta forma videa bejvá taková, že třeba jakoby i potom, ono to už je třeba i na youtube, takže už žije tím svým životem na sociálních sítích, přesně. Chceme ty brožury vlastně všude dát a na našich pracovištích bude ten animovaný film, vlastně přímo na každém pracovišti, kde budou zase ty informace a bude tam leták, tak abychom to co nejvíc jim a kde všude jsou napsány, že existují právě nevládní organizace, na který se můžou obrátit, aby pakliže mají nějaký problémy, nebo něco potřebují řešit. Jako já to nechci podceňovat tuhle součást, myslím si, že si ani, že se snažíme ji nepodceňovat, ale zároveň bych na ní nevázala jako úplně, jako řekněme, jako zázrak nějaký. Jo, že když jim dáme letáky, když jim dáme příručky, je otázka, jestli to bude mít stejně ten efekt vůbec, nebo někde, pro určitou část jo, ale,

T: Ono je to kolikrát, i z těch rozhovorů mi vyplynulo, že je to třeba dost individuální a situační. Třeba jsem paní z Ukrajiny přistěhuje vdá se tady jako za Čecha manžela a je s ním, žije s ním v takovém vakuu, že se vlastně k těm informacím tak nějak nedostane, ať už kvůli té neznalosti toho jazyka. Pak jsem tam měla případ, kdy ten manžel jí i tak nějak opravdu doma izoloval, informace jí nedával, nebo spíš takhle, pokud dával tak jako spíš divný a jí prostě trvalo prostě pár let, než ona se vůbec dostala trochu mezi lidi, než se začala trochu učit češtinu a než třeba i od té své komunity začala jakoby zjišťovat, že ty informace co dostává, jsou ve skutečnosti vlastně jakoby úplně jinak.

R: No my tam právě máme na těch všech, nevěřte, nebo věřte pouze oficiální informacím, nebo taková nějaká snaha, ale co vlastně tam novým zákonem jako budeme zavádět, je myslím i tam napsány, jsou ty adaptační integrační kurzy „Vítejte v České Republice“, že abychom je chtěli udělat vlastně jako povinný, to znamená, že by vlastně všichni cizinci nově příchozí na území museli projít tímhle vlastně 8 hodinovým kurzem, kde jim pustíme, tady to jedno video a předají se jim ty brožury, vlastně ta brožura „Vítejte v ČR“ s tím videem se jim předá, kde mají jako různé ty užitečné informace, a mají tam vlastně přehled státních neziskových organizací a mají tam i domácí násilí, prostě všechno a mají tam, pak dostanou ještě podrobnější kartičku v každém regionu, kde bude lokální informace o těch lokálních a trochu si od toho slibujeme, že tady ty manželky co je tady jako nikam nechtěj pustit, tak přijít budou muset a že jako minimálně jednou, dostanou nějakou nezávislou informaci, vlastně garantovanou defakto státem, že jako, budou to mít ve svých jazycích samozřejmě a pokud to projde, bude samozřejmě velkej boj, aby to prošlo, protože to bude stát peníze, ale myslím si, že by to mohlo být docela pro některý ty cizince, my jsme udělali pokusný skupiny už a oni na to strašně skvěle reflektují, že to je prostě super, že nám konečně někdo řek, jaké tady vlastně máme pobyt jako, jak jim to někdo zařizoval, že jo, tak oni ani neví, jaké tu mají typ pobytu mají jako, takže pro ně jsou ty informace k ničemu, protože ani oni sami neví, co mají za status jo, ani neví, kde se mají hledat jako jo. Takže jako pro ně ve finále ano, ten web k ničemu, protože když sama nevím, jaké mám status, tak těžko si tam najdu co můžu

T: To je trochu začarovaný kruh tady s těmi zprostředkovateli. A plánovalo by se případně nějaký takovýhle informační balíček, tak tohle to je, jestli jsem dobře pochopila, když cizinci přijedou sem.

R: Tohle to je na zastupitelským úřadě.

T: Taky na zastupitelským.

R: Tohle to je na tom zastupitelským úřadě je to o těch rizicích, o těch na co si dát pozor a tak na co nezapomenout. Tady mají takovou kartičku, na co nezapomenout, vytáhnou a odškrtnou, že jako to jako mají vyřešený, takže to je na zastupiteláku, pak vlastně by měli po příjezdu dostat tady to, kde už je víc o České republice, o tom k životu tady, k podnikání, bydlení, jak funguje povinná školní docházka a takhle. A na těch našich pracovištích, právě bude ten animovaný film s takovým letákem, kde je to už jako o těch hlavně s důrazem o tom prodloužení pobytu, aby nezapomněli něco vyřídit...

T: Jako nějaký lhůty.

R: ... nějaký lhůty, náležitosti, hlavně takový věci jsme tam dali všude jako, nezapomeňte si prostě dát si na schránku jméno, když někde bydlíte, ať se vám dá něco doručit.

T: Tak to jsou takový drobnosti, detaily, který prostě který třeba z té země neznají.

R: My jsme tam dávali schránky, třeba fakt takový detaily, schránku, plný moce opatrně. Protože když oni dají plnou moc, tak my to pak doručíme jako zmocněnci a oni se to ani nedozví, že jsme mu zastavili řízení a je pak tady nelegálně a ani to nemusí vědět.

T: A nemusí to vědět, přesně.

R: Takže se snažíme přesně říct, dejte si pozor a na tady ty věci, nedávejte ten pas z ruky, ať nemáte problémy a tak. Vybrali jsme pár takových věcí, na který by jako opravdu cizinci, bychom rádi, aby to nějak pochopili, že prostě tady jako musej, aby neměli problémy, a aby to tady dodrželi. Tak uvidíme, jaký to bude mít efekt, třeba nějaké i bude malinkém.

T: Já doufám, že to bude.

R: Ne, mě se, musím říct, že jsem docela ráda, že se to docela podařilo dát, a že se to dostane mezi lidi, fakt ty filmy a ty sociální sítě, že to bude ve finále největší.

T: Na ty filmy, na to jsem se koukala a to mi fakt připadalo dobrý, že je tam ukázaný, co můžou čekat, aby sem nešli s nějakými iluzemi, jak je to tady úžasný. Děkuji.

Příloha X.

CD-ROM s nahrávkami rozhovorů

ABSTRAKT

ZELENKOVÁ, B. Vliv imigrační a integrační politiky na podmínky života cizinců ze třetích zemí žijících v České republice. České Budějovice, 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce RSDr. Ján Mišovič, CSc.

Klíčové pojmy: migrace, definice migrace, typy migrace, příčiny migrace, fáze migrace, současné migrační teorie, ekonomické dopady migrace, demografické dopady migrace, sociální dopady migrace, pracovní migrace, nelegální migrace, imigrační politika, vývoj migrační politiky, vývoj azylové politiky, vývoj integrační politiky, modely integrace, cizinci, cizinci a trh práce, cizinci a bydlení, cizinci a sociální a zdravotní zabezpečení, slučování rodiny, občanství, křesťanská sociální etika, princip personality, princip subsidiarity, princip personality.

Práce se zabývá tématem vlivu imigrační a integrační politiky na podmínky života cizinců ze třetích zemí v ČR. Je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické.

V teoretické části práce jsou definovány související pojmy a typy migrace. Dále jsou popsány příčiny a dopady migrace v oblasti ekonomické, sociální a demografické. Práce také seznamuje se současnými migračními teoriemi. Dále práce reflektuje integraci a integrační politiku státu vůči příchozím a v České republice žijícím cizincům. Dále práce seznamuje s životními podmínkami cizinců žijících v České republice, s jejich postavením na pracovním trhu, s jejich podmínkami v oblasti zdravotního a sociálního zabezpečení. V práci je také uveden pohled na migraci a imigrační politiku křesťanské sociální etiky.

Praktická část práce obsahuje výzkum formou rozhovoru s cizinci, pracovníky orgánů státní správy i zaměstnavateli, kteří cizince zaměstnávají a aktivně tak mají podíl na úspěšné integraci cizinců do české společnosti, za účelem ověření skutečností uvedených v teoretické části, hledání příčin těchto skutečností, resp. možností řešení.

ABSTRACT

The influence of the immigration and the integration policy on the living conditions of third-country nationals living in the Czech Republic

Key words: migration, migration definition, types of migration, reasons for migration, the migration phases, current migration theories, the economic impacts of migration, the demographic effects of migration, social impacts of migration, labor migration, illegal migration, immigration policy, the development of migration policy, the development of asylum policy, integration policy development, integration models, foreigners, foreigners and the labor market, housing and strangers, foreigners, and social security and health insurance family reunification, citizenship, Christian social ethics, personality principle, the principle of subsidiarity, the principle of personality.

The work deals with the impact of immigration and integration policies on the living conditions of third-country nationals in the country. It is divided into two parts, theoretical and practical.

The theoretical part defines related terms and types of migration. Further describes the causes and effects of migration in the economic, social and demographic. This work also introduces the current migration theories. The work also reflects the integration and integration policy of the state to receive and foreigners living in the Czech Republic. The thesis introduces the living conditions of foreigners living in the Czech Republic, with their position in the labor market, with their terms of health and social security. The work is also given view of immigration and immigration policy, Christian social ethics.

The practical part of the thesis research by talking to strangers, employees of the state administration and employers who employ foreigners and thus actively contribute to the successful integration of foreigners into Czech society, to verify the facts mentioned in the theoretical part, the search for the causes of these facts, respectively. possible solutions.